BIBLIOTECA ITALIANA

CESARE

BECCARIA

DEI DELITTI E DELLE PENE

DESPRE INFRACTIUNI ŞI PEDEPSE

HUMANITAS

CESARE BECCARIA

DESPRE INFRACȚIUNI SI PEDEPSE

Traducere din italiană,
notă asupra ediției și note de
DANA GRASSO

Cu o prefață de
GIULIO GIORELLO

HUMANITA
BUCURKȘTI

PREFAȚĂ

„Ardoare morală și spirit matematic"

Franco VENTURI

„Așadar, pedeapsa cu moartea nu este un *drept* (am demonstrat că nu poate fi un drept), ci este un război al națiunii împotriva unui cetățean, întrucât consideră necesară sau utilă eliminarea ființei sale. Dar dacă voi reuși să demonstrez că moartea nu este nici utilă și nici necesară, mă voi putea considera învingător în pledarea cauzei umanității" (Capitolul XXVIII, „Despre pedeapsa cu moartea"). Probabil aceasta este declarația cea mai celebră a capodoperei lui Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*. Nu este doar expresia unui profunde indignări morale, ci o evaluare rațională a repercusiunilor negative pe care pedeapsa cu moartea poate să le determine într-o societate „în vremuri de liniștită domnie a legilor" (întrucât se poate recurge la această măsură drastică numai „când națiunea este pusă în situația de a recupera ori de a-și pierde libertatea, sau în vremuri de anarhie, când dezordinile țin loc de lege", *ibidem)*. Ar fi interesant să confruntăm teza lui Beccaria contra pedepsei capitale, cu cea despre „Sinucidere" (Capitolul XXXII). In cel de-al doilea caz este suficient să se evalueze dacă „este util sau dăunător pentru o națiune să i se lase fiecărui membru al ei libertatea permanentă de a se muta dincolo de granițe". Sinuciderea ar fi „o infracțiune pentru care se pare că nu se poate prevedea o pedeapsă propriu-zisă", cel puțin în cazul în care ea a reușit: să pedepsești un cadavru ar fi ridicol, cel puțin la fel ca biciuirea unei statui ! Această pretinsă infracțiune nu s-ar deosebi prea mult de părăsirea unui stat: cine se ucide nu face altceva decât să-și exercite în mod extrem așa-numitul drept de *exit,*

caracteristic *societății deschise,* cum o numim noi *astăzi* (și, recurgând la cuvintele lui Beccaria, cine ar vrea oare „să transforme statul într-o închisoare ?", *ibidem).*

Confruntând așadar abordarea pedepsei cu moartea cu dreptul de pedepsire a sinuciderii constatăm că în ambele cazuri Beccaria desparte caracteristicile juridice de cele mai degrabă teologice (care desemnează pe Dumnezeul creator ca unic proprietar al vieții creaturilor sale) și de cele morale (care au legătură cu o Natură ce ar fi înzestrat toate ființele omenești cu o „dragoste" instinctivă pentru viață). Rezolvarea acestor probleme doar în planul dreptului are valoarea afirmării autonomiei acestui *domeniu* al civilizației umane. Legile oamenilor nu coincid nici cu poruncile lui Dumnezeu, nici cu normele unei Naturi mai mult sau mai puțin binevoitoare: sunt convenții supuse logicii pactului social și instrumente menite să realizeze *fericirea maximă împărțită la cât mai mulți* (vezi, de altfel, Introducerea la *Despre infracțiuni și pedepse),* conform formulei utilitariștilor pe care Beccaria îi admira atât de mult (printre aceștia se evidențiază cel ce este considerat întemeietorul „școlii scoțiene", Francis Hutcheson - născut de fapt la Drumalig, Irlanda de nord, în 1649 și mort la Glasgow, în 1746).

*

Iată pe scurt soluția lui Beccaria: „Vreți să preveniți infracțiunile ? Faceți în așa fel încât luminile să însoțească libertatea" (Capitolul XLII). Beccaria este unul dintre reprezentanții „Secolului XVIII, secol al reformelor"[1] - adică al Iluminismului - în Italia. Cesare s-a născut la Milano la 15 martie 1738; tatăl său era marchizul Giovanni Saverio (din 1758 face parte din aristocrația orașului), iar mama sa era Măria Visconti di Saliceto. Este primul fiu al unei familii înstărite care avea și câțiva reprezentanți de prim

[1] **Titlul celui mai important studiu despre epocă al lui Franco Venturi.** *(N.t.)*

plan în clerul local; primește o educație tradițională la Colegiul Farnese din Parma, condus de iezuiți. Destul de repede se evidențiază înclinațiile sale pentru matematică și limbi. își ia licența în drept la Universitatea din Pavia pe 13 septembrie 1758 și continuă să se ocupe de drept, dar și de științe în general și de literatură. Așa cum ideile sale intrau în contrast cu conformismul mediului său social, la fel și felul său de a se comporta îl va duce la o ruptură cu familia. Este bine cunoscută povestea sa de dragoste, de altfel nu de lungă durată, cu Teresa Blasco, fiica lui Domenico, locotenent-colonel din corpul de ingineri; se vor căsători în cele din urmă în 1761. Intre 1758 și 1768, prietenia cu Pietro (1728-1797) și Alessandro Verri'(1741-1816), cei doi frați neliniștiți care creaseră Accademia dei Pugni, își propune ca scop punerea în practică a ideilor iluministe, în special a celor provenind din Insulele Britanice și din Franța. Conceperea reformelor ca o necesitate stringentă îl conduce și la „convertirea" sa, cum a numit-o, la filozofie - sau, am putea spune mai degrabă, la *philosophie,* concepută conform celui mai pur *esprit des lumières,* ca o capacitate rațională de a interveni în cele mai concrete probleme ale vieții sociale, urmând învățămintele lui Helvétius (1715-1771), Buffon (1707-1788)[1] Condillac (1715-1780), precum și ale enciclopediștilor Diderot (1713-1784) și dAlembert (1717-1783), fără a-l uita pe scoțianul David Hume (1711-1776) și mai ales pe teoreticianul contractualismului Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). Primul semn al acestei metamorfoze intelectuale a fost studiul *Del disordine e de' remedi delle monete nello Stato di Milano 1762* (Despre dezordinea și remediile propuse asupra monedelor în Statul Milano), publicat în același an la Lucea; cenzura în Lombardia n-ar fi aprobat-o !

Opera cea mai matură este *Despre infracțiuni și pedepse,* scrisă între martie 1763 și începutul lui 1764. In același an, la 12 aprilie, manuscrisul a fost trimis la tipografia Coltellini din Livorno și în iulie circulau primele exemplare.

Succesul a fost instantaneu. în curând au început criticile și polemicile. La 3 februarie 1766 Biserica Catolică Romană hotărăște punerea volumului la Index. Insă ideile lui Beccaria s-au răspândit și în afara Europei, devenind un element esențial al istoriei *atlantice,* după cum demonstrează succesul multor propuneri de-ale sale preluate - *in trimis* de Benjamin Franklin (1706-1790) și Thomas Jefferson (1743-1826) - de creatorii „experimentului democratic" care a transformat unele colonii britanice ale Americii de Nord în Statele Unite. Este cunoscut cât de mult datorează utilitarismul ideilor lui Beccaria, mai ales în ceea ce-l privește pe Jeremy Bentham (1748-1832), fapt recunoscut chiar de fondatorul revistei *Westminster Review,* viitorul laborator politic al „radicalilor" britanici ca James Mill (1773-1836) și John Stuart Mill (1806-1873). Este de asemenea cunoscut faptul că nu toate propunerile lui Beccaria au devenit legi pozitive în diferite contexte instituționale, de o parte și de cealaltă a oceanului - e suficient să ne gândim că pedeapsa cu moartea este *și astăzi* în vigoare în unele state ale SUA.

Franco Venturi, marele specialist italian ăl „Secolului XVIII, secol al reformelor", menționa în reconstruirea vieții lui Beccaria că aceste *vicisitudini* alternative, în cele din urmă, au înăbușit entuziasmul tineresc și l-au dus pe Cesare spre „o tot mai indiferentă apatie"[2]. Un soi de parabolă - intelectuală și existențială - care avea, fără îndoială, legătură nu numai cu dramele familiale (Teresa moare pe 14 martie 1774), dar și cu declanșarea unui conflict de idei și ciocniri de caractere (ruptura cu Pietro Verri și în general

[2] **în Introducerea la ediția volumului** *Despre infracțiuni și pedepse,* **Mondadori, Milano, 1991, sub îngrijirea sa, Franco Venturi descrie această stare: „[...] întâi într-o formă mai lentă și apoi într-un ritm tot mai rapid, Beccaria cade în starea de sumbră depresie pe care în tinerețe reușise să o depășească datorită angajării în gândirea iluministă. Lupta declanșată în jurul cărții și a ideilor sale continua în afara sa, fără el" (p. 21).**

cu anturajul celor din Accademia dei Pugni, care într-un prim moment în perioada 1764-1766 au contribuit atât de mult la răspândirea ideilor sale prin paginile revistei *II Caffe).,* Pe de altă parte, scrierile sale ulterioare nu au mai atins profunzimea, răspândirea și notorietatea operei principale, chiar dacă a continuat să aplice cu perseverență acel „amestec de spirit matematic și ardoare morală" - formularea îi aparține lui Venturi - ce dădea atâta vigoare capodoperei sale și care l-a îndreptat spre o serie de cercetări în domeniul politic și economic, ce vor culmina într-o adevărată „știință a binelui, a utilului, a frumosului", o sinteză care însă nu se va închega niciodată într-o formă elaborată. Cesare Beccaria se stingea la 28 noiembrie 1794, „lovit de apoplexie", după cum rezultă din certificatul de deces care atestă și înmormântarea sa la Milano, în cimitirul Porta Comasina.

*

Cele două formulări folosite de Venturi - *spirit matematic* și *ardoare morală* - ne sugerează o grilă de interpretare a perorației împotriva pedepsei cu moartea și a acțiunii cu caracter general de „desacralizare a dreptului"[3] ce se conturează în *Despre infracțiuni și pedepse.* Este adevărat că Beccaria (care, copil fiind, era numit de colegii de școală „il newtoncino" adică „micul Newton") în întreaga sa abordare a „științei despre om" tinde spre un soi de demers compact matematic, capabil să curețe conceptele fundamentale de orice fel de adăugare superfluă, făcând să iasă

[3] **Pentru Beccaria „formularea infracțiunilor" și „definirea pedepselor" nu trebuie să se desfășoare pe planul principiilor abstracte, bazate pe diferite revelații, ci luând în considérale coerența și mai ales consecințele măsurilor legislative. După cum observă Stefano Rodotâ în prefața ediției sub îngrijirea lui A. Burgio (Feltrinelli, Milano, 1993) „aici dreptul este « desacralizat », fiind întemeiat doar pe baza istoriei și a oamenilor. Nu mai este - în urma aplicării unei tehnici abstracte și ostile - un privilegiu al sacerdoților distanți și de temut, ci un instrument social pe care oricine ar trebui să-l poată mânui" (p. 7).**

la suprafață principiile „mecanicii" acțiunilor și ale pasiunilor omenești, în general în același fel în care Isaac Newton (1642-1727) a procedat pentru elaborarea principiilor „filozofiei naturale". De exemplu, în capitolul XI (Despre pacea publică): „Care e calea cea mai bună de a preveni infracțiunile ? Aceleași pedepse sunt oare folositoare în toate timpurile ? Ce influență au ele asupra moravurilor ? Merită să ne aplecăm asupra acestor probleme cu precizie geometrică, singura care împrăștie ceața sofismelor, elocvența seducătoare și dubiul șovăielnic." Sau în capitolul XLI („ Cum să fie prevenite infracțiunile"): „E mai bine ca infracțiunile să fie prevenite decât pedepsite. Acesta este principalul scop al oricărei legislații bune, adică al artei de a conduce oamenii spre maximum de fericire sau minimum de nefericire posibilă, dacă e să vorbim luând în considerare toate calculele lucrurilor bune și rele ale vieții."

Dar Beccaria demonstrează că are un *esprit de geometrie* absolut deosebit, după cum se deduce dintr-un fragment al aceluiași paragraf, după părerea noastră edificator: „Este imposibil să organizăm activitatea tumultuoasă a oamenilor într-o ordine geometrică eliminând abaterile de la normă și dezordinea" *(ibidem).* Continuă apoi referindu-se la una din cele mai profunde și subtile probleme ale mecanicii celeste elaborate de Newton (problemă cunoscută din punct de vedere tehnic ca problema a *n* corpuri, din care derivă problema stabilității Sistemului solar): „Așa cum legile constante și deosebit de simple ale naturii nu pot împiedica perturbări în mișcările planetelor, la fel în cazul nenumăratelor și atât de opuselor jocuri de atracție spre plăcere și durere, legile umane nu pot împiedica perturbările și dezordinea" *(ibidem).* In timp ce aspirația de a-i închide pe toți membrii societății în cușca unei legislații, care să permită în mod obsesiv un control amănunțit al comportamentelor, este pur și simplu o „himeră" a unor „oameni mărginiți" *(ibidem),* anticameră a tiraniei, legislatorul priceput ar trebui să deosebească adevăratele acțiuni criminale de „multitudinea acțiunilor neutre [fără relevanță]" *(ibidem)* din punct de vedere penal[4].

Dar cum să eviți să te pierzi în labirintul tuturor posibilelor *perturbări* la care pot dtice pasiunile omenești ? După cum ne atenționează Beccaria în Capitolul IX, „sărmană" este „condiția minților omenești" care reușește „să se aplece mai cu sârg asupra cunoașterii [...] revoluțiilor corpurilor cerești" decât asupra mai importantelor „noțiuni morale, care continuă să rămână confuze, plutind după cum le poartă vântul pasiunilor"! Există însă un remediu împotriva acestui *paradox.* în Capitolul VI: „în aritmetica politică, exactitatea matematică trebuie înlocuită cu calculul probabilităților." Și-apoi, după cum menționasem capitolul XLI, trebuie să se țină cont că „dacă probabilitatea comiterii infracțiunilor este proporțională cu numărul motivelor, lărgind sfera infracțiunilor înseamnă că mărim probabilitățile de a fi comise". Așadar, pentru Beccaria *utilitatea* unor măsuri legislative trebuie cântărită *probabilistic*[5] - și această indicație, care între altele se încadrează

---

[4] Acest lucru nu înseamnă că respectivele acțiuni sunt „neutre" din punctul de vedere al gustului, al moralei sau al vreunei opțiuni teologice. Dar Beccaria susține că acest fapt ar fi oricum nerelevant - acesta este tocmai sensul „desacralizării dreptului" despre care se amintea în nota 3.

[5] Probabilismul este o componentă esențială a gândirii moderne, atât din punct de vedere epistemologic cât și din cel al sensului general „moral". Pentru o rapidă prezentare a problemei și în particular a felului în care o „concepție subiectivă" a probabilităților poate permite în același timp un *încrezător consimțământ* **precum și** *protecția disensiunii* **îmi permit să fac trimitere la G. Giorello, „Conoscenza scientifica", în N. Vassallo (editor),** *Filosofia delle conoscenze,* **Codice, Torino, 2006, precum și la amplul studiu S. Morini,** *Probabilismo. Storia e teoria,* **Bruno Mondadori, Milano, 2003. Credem că ar fi bine să subliniem cum marea tradiție a probabilismului, atât din punct de vedere matematic cât și filozofic (luând în considerare și contextul juridic și al politicii), în Italia a fost reluată și reînnoită în mod substanțial de Bruno de Finetti (1906-1985). Semnalăm doar**

într-o importantă tradiție de gândire, atât în epistemologie cât și în morală, tradiție ce cuprinde pe unii dintre cei mai profunzi gânditori ai modernității, de la Blaise Pascal (1623-1662) la Baruch Spinoza (1632-1677), de la John Locke (1632-1704) la David Hume, este și ea o formă *degarantism*[6]. In acest fel, Beccaria schițează un model minimal de legislație: „Doriți să preveniți infracțiunile ? Faceți în așa fel încât iegile să fie clare, simple și forța întregii națiuni să se concentreze pe apărarea lor și nici o fărâmă a acestei forțe să nu fie folosită cu scopul de a le distruge" *(ibidem).*

în sfârșit, *claritatea* și *simplitatea* legilor implică un efectiv pluralism al părerilor și al modului de viață ce într-un cerc virtuos stimulează progresul cunoașterii și al competențelor autoalimentându-se (vezi Capitolul XLII, „Despre științe"). *„Cunoștințele, tocmai pentru că înlesnesc comparația obiectelor și dau naștere la mai multe puncte de vedere, creează posibilitatea confruntării multor sentimente contrare, ce se modifică reciproc,* cu atât mai ușor cu cât se poate prevedea că ceilalți [preopinenți] au aceleași păreri și aceleași rezistențe. în fața luminilor răspândite cu dărnicie în cadrul unei națiuni, tace ignoranța calomnioasă și tremură autoritatea căreia îi lipsesc armele rațiunii, iar puternica forță a legilor rămâne neclintită; căci nu există om luminat care să nu fie un fervent susținător al pactelor publice, clare și utile ale securității comune în momentul în care compară stropul de libertate inutilă pe care a sacrificat-o cu suma tuturor libertăților sacrificate de ceilalți oameni, care - în lipsa legilor - ar fi putut acționa în detrimentul său" *{ibidem,* sublinierea îmi aparține). Cititorul ne va scuza pentru

antologia sub îngrijirea lui M. Mondadori, *La logica dell'incerto,* **il Saggiatore, Milano, 1989 și cea (bilingvă, italiană-engleză) sub îngrijirea lui P. Monari și D. Cocchi,** *Probabilita e induzione,* **CLUEB, Bologna, 1993. Semnalăm, mai ales pentru conținutul său filozofic, un text (1934) al lui Bruno de Finetti, recent publicat** *L'invenzione della verita,* **Raffaello Cortina, Milano, 2006.**

[6] **Vezi și observațiile Capitolului XXX, „Procese și prescripție" și cele ale Capitolului XXXI, „Infracțiuni greu de dovedit prin probe".**

;iccst citat atât de lung în ale cărui ultime rânduri apar în mod evident argumentele concepției contractualiste a lui Beccaria. Statul nu este în mod necesar conturat de un legislator divin sau sub influența unei inspirații divine, așa cum nu e nici un dar al Naturii, ci este rezultatul unui complicat proces istoric de contractări și de convenții. *Contractualismul* lui Locke, și chiar cel al lui Rousseau, este regândit de Beccaria conform propriei perspective *utilitariste* — iar aceasta, la rândul ei, este conturată folosindu-se *âeprobabilism*[7]. Acest lucru nu duce la sacrificarea vreunei caracteristici individuale, nici la o concepție monistă a binelui public și nici la o evaluare univocă a avantajelor și dezavantajelor comportamentului *indivizilor*[8], ce au devenit de acum „cetățeni"

[7] **John Flarsanyi (1920-2000), laureat al Premiului Nobel pentru economie, a demonstrat pe larg cum probabilitatea și utilitatea pot să se îmbine într-un amplu program de cercetare în domeniul hotărârilor raționale în economie, etică și drept - o complexă dezvoltare a ceea ce pe vremea lui Beccaria și a lui Bentham era denumit „aritmetica politică". Facem trimitere la capodopera sa** *Rațional Behaviour and Bargaining Equilibrium in Games and Social Situations,* **Cambridge University Press, Cambridge, 1977; ediția italiană (revăzută de autor cu ocazia traducerii) îngrijită de S. Morini,** *Comportamente razionale ed equilibrio di contrattazione,* **il Saggiatore, Milano, 1985.**

[8] **Individualismul lui Beccaria (ba chiar un fel de „individualism metodologic"** *ante litteram)* **ni se pare clar afirmat în întreaga operă, dar în particular (contrar oricărei tendințe pe care azi am numi-o „comunitaristă" sau „colectivistă") în Capitolul XXVI, „Despre spiritul de familie", unde Beccaria polemizează cu acele spirite „chiar și cele mai luminate" care au considerat societatea „mai degrabă o uniune de familii decât o uniune de oameni". O autoritate cum era Piero Calamandrei considera acest paragraf „o inutilă digresiune" (P. Calamandrei, „Prefață" și „Comentariu", în C. Beccaria,** *Dei delitti e dellepene,* **Le Monnier, seconda edizione, Firenze, 1950, p. 370). Vezi însă observațiile lui Alberto Burgio în ediția sub îngrijirea sa, în special nota 91, unde intoleranța lui Beccaria față de legăturile familiale nu este explicată prin viața sa personală, ci este încadrată în critica sistematică îndreptată împotriva ingerinței așa-numitelor corpuri intermediare în raportul dintre indivizi liberi, contractanți ai pactului social și Statul ce este prin intermediul acestui pact fundat, reînnoit și reformat.**

încetând să mai fie „supuși". Să mai recurgem încă o dată la atât de eficacele cuvinte ale lui Cesare Beccaria: „Oamenii ajunși în sclavie sunt mai [...] cruzi decât oamenii liberi. Aceștia din urmă meditează la științe, meditează la interesele națiunii, discern marile modele și le imită" (capitolul XLI). Eu personal sunt mai degrabă împotriva diferitelor încercări de actualizare ale oricărui mare clasic, dar Dumnezeu știe dacă tocmai astăzi nu este nevoie de o astfel de „meditație".

GIULIO GIORELLO

1738:15 martie, se naște, la Milano, Cesare Beccaria Bonesana, primul fiu al marchizului Giovanni Saverio și al Măriei Visconti di Saliceto.

1746-1754: studiază la Parma, la Colegiul iezuit Farnese, cel mai important centru de formare a tinerilor nobili din Italia de nord. Manifestă o înclinație deosebită spre matematică și studiul limbilor, precum și o inteligență lucidă și precoce. Educația primită o va caracteriza drept „fanatică". Anii petrecuți aici îi vor accentua latura introvertită a caracterului, până la atitudinea de apărare pasivă a propriei personalități sau chiar de îndărătnicie, de care nu va reuși, decât rareori, să se elibereze.

1754-1758: își continuă studiile la Universitatea din Pavia, urmând de fapt dorința, mai bine spus somația paternă de a studia dreptul, generalizată în epocă printre familiile de nobili, care-i meneau pe toți primii născuți carierei juridice; Ia numai douăzeci de ani, își ia licența în jurisprudență.

1758: Se întoarce la Milano începând, asemeni tinerilor de rangul său, să frecventeze viața mondenă și literară ***(Accademia dei Trasformati)*** a familiilor nobile. Pentru Beccaria, această perioadă are mai degrabă valoarea căutării propriului drum intelectual. Scrie, ca toate vlăstarele familiilor nobile, versuri (puține, dar suficiente pentru a înțelege că înclinația sa este proza și sigur nu literatura). Descoperă Iluminismul francez, aruncându-se cu o pasiune înflăcărată în studiu: Montesquieu, filozofia utilitarista a lui Helvétius,

Diderot, D'Alembert care îi deschide alte drumuri: Locke, Hume, Condillac. în 1761 apărea romanul *La Nouvelle Heloise* al lui Jean-Jacques Rousseau; Beccaria va fi zguduit de problemele morale şi politice ridicate de roman. In 1762 apare *Contractul social* al lui Rousseau. Este o adevărată răscruce în gândirea sa: de acum începe meditaţia asupra concepţiei politice a societăţii. Perioadă extrem de intensă pe care o va caracteriza drept „convertirea mea la filozofie", datând-o, chiar, în 1761.

1760: anul unei crize majore ce angrenează atât viaţa sentimentală, cât şi pe cea a propriilor idei. O cunoaşte pe tânăra şi splendida Teresa Blasco, de origine siciliana şi spaniolă, îndrăgostit nebuneşte, Beccaria hotărăşte imediat să se căsătorească, dar încă nu realizează incongruenţa situaţiei şi mai ales forţa constrângătoare exercitată de tradiţiile familiei şi ale societăţii. Deşi de origine nobilă, familia Blasco aparţinea unei nobilimi de categorie inferioară faţă de stirpea marchizului Beccaria. Tatăl său considera această căsătorie o mezalianţă şi, în plus, zestrea fetei era modestă; refuzul patern este ferm. Autorităţile vor face front comun, când, în 1761, exasperat, Beccaria plănuieşte să se căsătorească declarându-se dispus să renunţe la bunăstarea casei paterne; cerea inflexibilului tată doar o modică sumă care să-i permită să se întreţină. La solicitarea tatălui, guvernul îl declară pe Cesare prizonier în propria casă; ulterior, în urma intervenţiei contelui di Soria, interdicţia este ridicată. Pentru tânărul Beccaria este momentul potrivit pentru a-şi demonstra coerenţa propriilor idei: părăseşte familia şi se căsătoreşte cu Teresa. Sărac, dar coerent cu ideile şi voinţa proprie. Din această căsătorie se va naşte Giulia, care, prin căsătoria cu contele Pietro Manzoni, va deveni mama scriitorului Alessandro Manzoni. In perioada sarcinii Teresei, prietenul Pietro Verri reuşeşte, printr-o stratagemă (o vizită inopinată, când la momentul potrivit Teresa „leşină", iar Cesare obţine declaraţia de ier-

(are a fiului risipitor), împăcarea cu tatăl. Cesare îşi va redobândi drepturile ce i se cuveneau rangului.

1761: în casa Verri încep să se întâlnească mai mulţi tineri: PietrO Verri şi fratele său Alessandro, Luigi Lamber-**Cenghi,** Beccaria, Alfonso Longo, Giambattista Biffi, Pietro Sccco-Comneno şi Giuseppe Visconti di Saliceto (mai târziu, în 1764, Paolo Frisi, precum şi Gianrinaldo Carii care .i participat de departe, prin corespondenţă). Cu excepţia **lui** Frisi, toţi ceilalţi sunt de origine nobilă, conţi şi marcliizi. Intr-o anumită măsură sunt conştienţi că reprezintă viitoarea clasă politică, dar, spre deosebire de mulţi alţi (ineri nobili care nu doreau decât să se bucure în tihnă de situaţia privilegiată în care se găseau, grupul acesta este însufleţit de o sete de cunoaştere şi înţelegere a lucrurilor, de o dorinţă arzătoare de schimbare: motto-ul lor ar fi putut li „acţiunea". în spirit polemic faţă de uzanţele timpului, acest grup de discuţii libere şi formare intelectuală va fi nu**mit** de ei, în 1763, academie, *Accademia deiPugni.* Nu o academie în sensul tradiţional al cuvântului, nu o lojă masonică, ci un grup liber de discuţie şi studiu, în căutarea „adevărului, a dreptăţii, a utilului". Academia a refuzat să-şi stabilească un program oficial sau un statut de funcţionare; erau suficiente lecturile în comun, lectura manuscriselor proprii, discuţiile în jurul minunatei sobe albe din casa Verri. In această atmosferă s-a născut şi *Despre infracţiuni şi pedepse.* In această atmosferă s-a născut şi revista grupului, *II Caffe.*

Italia traversa încă din anii '30 o profundă criză multiplă. Pe plan politic, declinul ultimelor mari familii de nobili (Farnese şi Medici), alături de nenumărate războaie (vezi nota de final 4, cu o scurtă istorie). Pe plan economic, o criză generalizată europeană, dar care în Italia are repercusiuni mai accentuate tocmai pentru că se combină cu fărâmiţarea vechilor forme statale. Şi nu în ultimul rând o profundă criză morală şi intelectuală. Anii 1750 înregistrează

primele încercări de reformă, blocate în cea mai mare parte şi doar parţial reuşite, dar insuficiente, în Lombardia şi Toscana; importanţa acestui deceniu este însă enormă, în ciuda rezultatelor aproape inexistente, datorită conştientizării problemelor: necesitatea unei forţe politice centrale, suficient de puternică pentru a permite reformele şi a putea susţine lupta împotriva corpurilor intermediare, a privilegiilor, a intereselor, a organizaţiilor locale. La începutul anilor 1760 totul părea însă din nou închistat în vechile forme imobile ale trecutului, ale tradiţiei, după încercările reformatoare ale lui Pompeo Neri şi Gianluca Pallavicini. Pietro Verri va studia propunerile de reformă, bazate mai degrabă pe bun-simţ, intuiţii şi empirism, realizând cauza eşecului generaţiei anterioare: în afara puternicei rezistenţe opuse de clasa politică, ecleziastică şi de magistratură, lipsa instrumentelor teoretice la aceşti reformatori. In cadrul grupului tinerilor din Accademia dei Pugni începe un studiu aprofundat al noii culturi economice, politice şi filozofice europene. Independent de domeniul în care fiecare dintre tineri va acţiona, discuţiile erau comune, asigurând o viziune de ansamblu: concepţie politică, concepţie juridică, economie politică, comerţ, fisc, cadastru, finanţe şi „monede".

1762: apare studiul *Del disordine e de'remedi delle monete nello Stolo di Milano* (Despre dezordinea şi remediile propuse în privinţa monedelor în Statul Milano). Iniţial Beccaria prezintă manuscrisul ministrului plenipotenţiar Firmian, care îi răspunde printr-o tăcere mai mult decât grăitoare; Beccaria hotărăşte atunci să publice cartea la Lucea, având în vedere că la Milano cenzura nu i-ar fi acceptat-o.

1764: ianuarie, termină *Dei delitti e delle pene* (Despre infracţiuni şi pedepse), carte începută în martie 1763. Sarcina publicării unei cărţi atât de „subversive" îi va reveni expertului Pietro Verri care comentează într-o scrisoare episodul: „Era efectiv o problemă să reuşim să publicăm fără

necazuri această operă despre un subiect atât de iritant" (Vcnturi, p. 711). De data aceasta nici nu ar fi avut rost încercarea de a obţine avizul cenzurii. Verri găseşte tipograful la Livorno şi, în iulie 1764, soseşte în mod clandestin primul exemplar al cărţii apărute anonim şi având indicată Londra drept loc al tipăririi. Primele exemplare au fost distribuite în Toscana şi apoi cu multe precauţii şi în Lombardia. Au urmat alte ediţii şi traduceri, care se succedă într-un ritm impresionant (vezi Nota asupra ediţiei şi traducerii). Manifestul Iluminismului lombard îşi începea drumul de extraordinar succes la nivel european. (Pentru ecourile şi polemicile din Italia vezi nota de final 2.)

1764: iunie, începe să apară revista // *Caffe,* ce îşi va înceta apariţia în mai 1766. Şi în această iniţiativă, grupul Academiei dei Pugni reuşeşte să se deosebească de atmosfera timpului. Revistele erau exclusiv opere ale scriitorilor izolaţi. Academia va forma însă un grup redacţional. Sufletul grupului, Pietro Verri, nu înceta să le amintească: doar împreună, uniţi vor putea realiza programul de reformare a societăţii despre care continuau seară de seară să discute. Vor deveni chiar o forţă, cum susţine Franco Venturi, pe de o parte de opoziţie contra structurilor existente, pe de altă parte de presiune pentru reforme. Revista publică articole de economie, legislaţie, agricultură, istorie naturală şi medicină, literatură, morală; ordinea reflectă ponderea respectivelor domenii, conform unui cuprins întocmit de Pietro Verri după doi ani de apariţie. Scopul propus era de a suscita şi alimenta discuţiile despre reformă, fără pretenţia de a influenţa sau rezolva situaţii concrete. Va deveni centrul de dezbateri al întregului Iluminism italian. Revista, coerentă cu scopul propus, îşi încetează apariţia în momentul în care diferiţii membri ajung să ocupe posturi de responsabilitate publică; de la discutarea reformelor se trecea la lungul drum al aplicării lor.

1766: apare traducerea franceză a cărţii lui Beccaria *Traite des délits et des peines.* Traducerea abatelui André Morellet transformă cartea într-un tratat, într-un nou cod cu formă tipic juridică, un instrument pentru combaterea parlamentelor: o formă dictată de spiritul raţionalist francez, cum va demonstra comentariul scris de Voltaire. Pe de altă parte, filozofii enciclopedişti grupaţi în jurul lui Diderot l-au acuzat pe traducător de „asasinarea" originalului: oroarea cauzată de cruzimea raporturilor umane, de suferinţă, lupta dintre raţiune şi natură riscau să treacă în planul doi sau chiar să dispară. în toamna lui 1766 Beccaria este invitat la Paris. Pleacă de la Milano, însoţit de Alessandro Verri, îngrijorat de confruntarea care-l aştepta: susţinerea publică a succesului, la Paris - capitala europeană a filozofiei. O adevărată angoasă pentru un om chinuit dintotdeauna de o nesiguranţă cronică, o persoană atât de sensibilă şi introvertită care cu greu reuşise, doar în cercul prietenilor săi, să-şi construiască un echilibru fragil de comunicare. „Beccaria ar fi putut accepta să fie criticat, chiar să fie corectat de filozofii din Paris; dar nu putea suporta să intre în jocul lor, să repună totul în discuţie de la capăt. A avut o reacţie asemănătoare cu cea a lui Jean-Jacques, dar mai pasivă, mai rezervată. Nu s-a revoltat, dar a plecat de la Paris, fugind de glorie, refuzând să devină altceva decât ceea ce era" (Venturi, p. 744). Beccaria nu a putut face faţă din punct de vedere psihologic valului de succes şi expunere publică; rezultatul cel mai amar a fost ruptura cu Alessandro şi Pietro Verri, cu Frisi, cu întregul grup de prieteni.

Singur, izolat, mai închis în sine decât înainte, traversând multe dificultăţi, cu greu va reîncepe să scrie. Studiul *Tentativo analítico su i contrabbandi* (încercare de descriere analitică a contrabandei) datează din această perioadă; a fost considerat drept unul din primele exemple de analiză matematică aplicată economiei. (J. Alois Schumpeter)

1767: primeşte o propunere, din partea Ecaterinei a Il-a, de a se stabili în Rusia, căreia nu-i dă curs.

1769-1772: predă economie publică şi ştiinţa administraţiei la Scuole palatine din Milano; cursul acesta îi furnizează materialul pentru studiul *Elementi di economia* care va fi publicat postum, în 1804, de Custodi.

1770: publică studiul *Ricerche intorno alia natura dello stile* (Cercetare asupra naturii stilului).

Activitatea administrativă, deşi la nivel înalt (în Consiliul Suprem de economie, Consiliul de guvern, Consiliul pentru codificarea dreptului penal), nu-i va mai lăsa timpul necesar studiului sau poate filonul genial îl epuizase în acea carte de tinereţe care îşi continua în întreaga Europă drumul de glorie. Moare la 28 septembrie 1794.

D.G.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI ȘI TRADUCERII

Din 1764, anul apariției „ediției de la Londra", cartea lui Beccaria a avut nenumărate ediții și traduceri, câteva zeci numai în secolul al XVIII-lea. Este, fără îndoială, mărturia caracterului inovator al operei, dar a ridicat și o altă problemă deosebit de dificilă. Lipsa principiului paternității scrierilor, în termenii în care înțelegem astăzi această noțiune, tendința deosebit de răspândită de a concepe traducerea ca pe o adaptare atât la sensibilitatea culturii în care sc traducea cât și la propriile necesități demonstrative au dus la alterarea textului original. In 1958, Franco Venturi hotărăște să reia textul celei de-a cincea ediții „ultima ediție îngrijită de Beccaria, apărută la Livorno în 1766 [...] sursa acestui text care a fost atât de des re-elaborat, modificat și alterat de editorii și traducătorii posteriori". Prima manipulare datează din 1765 și a fost întreprinsă de traducătorul în franceză, abatele André Morellet, care a transformat radical ordinea capitolelor, a paragrafelor, a ideilor, într-un soi de *eut and paste* avant la lettre, cu scopul declarat de a „corecta dezordinea originalului". Transformarea este implicită în chiar titlul operei care în franceză devine *Traité des délits et des peines,* adică un „tratat" elaborat cu o logică de fier, o operă organică, un punct de sprijin fundamental în lupta pe care *philosophes* francezi o desfășurau în scopul garantării drepturilor cetățenilor. Așadar s-a ajuns la o adevărată *vulgata* a textului lui Beccaria. Gianni Francione a deslușit seria tuturor schimbărilor pe parcursul diverselor reeditări și traduceri, în prima ediție critică *(Edizione nazionale delle opere di Cesare Beccaria,* diretta

da Luigi Firpo e Gianni Francioni, Mediobanca, Milano 1984 ss).

Acest lucru explică și de ce editura Humanitas a optat pentru o nouă traducere în limba română (după textul ediției critice) și nu pentru republicarea traducerii lui Armând Roșu, apărută la Editura Științifică, în 1965; respectiva traducere în română prelua o variantă a vulgatei textului lui Beccaria sub îngrijirea lui Piero Calamandrei, 1950.

STRATEGIA TRADUCTIVĂ

Principiul teoretic ce stă la baza traducerii este realizarea echivalenței traductive, traducerea ca *Gleichwertigkeit,* cele două texte (text de plecare - TP și text de sosire - TS) găsindu-se într-un raport de egală valoare și demnitate culturală. Metoda aplicată în vederea stabilirii strategiei traductive este metoda analizei în baza mărcilor TP, la cele trei nivele: conținut, nivel formal, pragmatică. Convinsă fiind că o traducere, realizată prin aplicarea principiilor traductologiei și care obține echivalența traductivă, permite persoanei avizate să reconstruiască strategia care i-a stat la bază, nu voi oferi în continuare analiza propriu-zisă, ci doar o schițare a ei în punctele esențiale.

Nivelul conținutului plasează lucrarea în tipologia textelor științifice cu înaltă densitate informațională și specificitate absolută, impunând conținutul ca invariantă a traducerii, așadar obținerea clarității mesajului și în limba de sosire. In acest scop, am recurs la introducerea în text a unor precizări închise în paranteze pătrate, cu precădere în două cazuri. Primul caz: introducerea unui termen juridic modern pentru care Beccaria folosește o sintagmă a limbii comune, întrucât terminologia nu se crease încă (cap. XIV, vorbind despre posibilitatea recuzării unui judecător: „Este de asemenea în conformitate cu justiția ca cel inculpat să poată exclude [recuza] într-o anumită măsură pe cei pe care îi consideră suspecți."). Prin această soluție se dă posibilitatea cititorului de a înțelege exact termenul respectiv și, implicit, valoarea inovativă a propunerii lui Beccaria, fără a moderniza textul. Al doilea caz: introducerea unei explicitări, în cele mai multe cazuri reluarea subiectului, necesară pentru a înlesni urmărirea sensului demonstrației logice. S-a recurs la această soluție tocmai pentru că unele fraze, fiind foarte lungi și având un conținut informațional ridicat, ar fi putut crea ambiguitate, fapt ce ar fi alterat nu numai textul lui Beccaria, dar ar fi contravenit chiar unei caracteristici fundamentale a textelor de specialitate ale limbii italiene care organizează și structurează argumentarea tocmai prin folosirea conectivelor logico-textuale, conducând cititorul și ajutându-l să identifice legăturile logice dintre informațiile furnizate (cap. XXVI: „Asemenea contradicții dintre legile de familie și cele fundamentale ale republicii sunt o sursă prolifică de alte contradicții între morala domestică și cea publică, generând în sufletul fiecărui om un conflict permanent. Cea dintâi [familia] inspiră supunere și teamă, cea de-a doua [republica] curaj și libertate; prima ne învață să restrângem binefacerea la un număr mic de persoane fără a avea posibilitatea unei opțiuni spontane, cea din urmă [ne învață] să o extindem la toate categoriile de oameni.").

Nivelul formal, deși în tipologia traducerilor de specialitate, cu caracter științific, este considerat de ordin secundar, în cazul nostru devine o invariantă. Stilul lui Beccaria este în mod programatic declarat ca un stil elevat („un stil ce va îndepărta plebea neluminată și impulsivă", destinatarul său fiind „cititorul luminat"), fapt ce ne conduce spre respectarea opțiunii autorului în vederea realizării echivalenței traductive. Dar, în plus, în anumite pasaje, este și obscur. Chiar dacă claritatea mesajului poate fi afectată de obscuritatea stilului, fapt ce ar contraveni imperativului respectării caracteristicii coerenței și monoreferențialității textuale tipice textelor științifice, respectarea acestei mărci la

nivel formal se impune ca invariantă a traducerii. Există două cazuri la nivelul textului global: în primul caz avem un stil obscur voit, declarat. E vorba de toate situațiile în care prudența îl determină să-și ia precauțiile necesare pentru ca discursul său critic să nu-l expună prea evident. Este o opțiune dictată de condiționările politice și mai ales religioase ale vremii, după cum va declara el însuși (capitolul XXXIX se referă, doar în mod implicit, la infracțiunile de natură religioasă, în speță la arderea pe rug: „Dar oamenii raționali își vor da seama că locul [în care mă aflu], secolul [în care trăiesc] și materia [pe care o abordez] nu-mi permit să examinez natura unei asemenea infracțiuni"). In al doilea caz este un stil obscur neintenționat datorat stadiului de evoluție al limbii italiene. Să ne reamintim că erau anii în care, după secole de monopol al limbii latine, se începea în întreaga Europă, sub influența Iluminismului, folosirea și în textele științifice și nu numai în literatură, a limbilor naționale. Interferențele sunt mai mult decât firești, iar în cazul nostru se realizează mai ales la nivelul topicii, încă destul de greoaie în italiană și mai ales la nivelul lungimii frazelor. Stilul obscur a devenit așadar o invariantă a traducerii în cazul stilului voit obscur, cu scopul de a respecta caracteristica textului de plecare, fără să ajungem la o manipulare a sa prin traducere, iar în cazul stilului obscur în mod neintenționat cu scopul de a data textul, respectându-i savoarea trecutului. Această opțiune însă nu periclitează înțelegerea textului întrucât în cazul stilului voit obscur s-a recurs la notele de final, mereu prezente și chiar foarte abundente și în edițiile italienești, care reiau diferitele interpretări și comentarii ale criticii de specialitate, alegându-se interpretarea considerată autorizată în momentul de față; în cazul stilului obscur în mod neintenționat, singurul impediment ar putea fi necesitatea de a reciti aceste fraze pentru a putea pătrunde densitatea informației. Dar dacă Beccaria însuși când scria cartea nu reușea să lucreze mai mult de două ore cu concentrarea necesară, de ce am

pretinde noi astăzi, într-un alt context temporal, geografic și cultural, să trecem cu ușurință prin text?

Nivelul pragmatic este considerat irelevant în orice text științific, tocmai datorită lipsei de emoționalitate pe care **0** impune argumentarea științifică. Dar nu este cazul lucrării noastre. Beccaria nu a scris un tratat juridic la rece, ci încerca să zguduie eșafodajul juridic al epocii, folosind instrumentele rațiunii, dar în același timp încercând să deschidă ochii contemporanilor săi asupra atrocității și „grozăviilor" procedurilor juridice; efectul asupra cititorului este câteodată violent și ca atare trebuie să rămână în traducere. In alte situații se simte vibrația unei sensibilități solidare cu cei mulți și umili. Nivelul pragmatic este o invariantă *sine qua non* a traducerii, căci fără respectarea acestuia, lucrarea lui Beccaria ar fi trunchiată sau, de-a dreptul, manipulată.

S-a ținut cont, de asemenea, de necesitățile destinatarului - cititorul român, pentru a-i asigura acestuia posibilitatea de a înțelege textul. S-a recurs la note de final axate pe contextul cultural, istoric, religios italienesc, realizându-se în acest fel și *medierea culturală* necesară unei traduceri. Conținutul notelor a fost calibrat în funcție de portretul robot al potențialului cititor român, cititor cu o cultură medie, dar care are nevoie de explicații suplimentare pentru elucidarea unui cadru cultural diferit.

Ținând cont de *destinatarul* prezentei ediții bilingve, s-a mai impus o opțiune: diversificarea notelor. Pe de o parte, există notele de final numerotate progresiv, pentru toți cititorii (specialiștii au fost privilegiați concentrându-se în comentarii modul în care Beccaria abordează de-a lungul întregii lucrări diferitele probleme, cu trimiteri și citate din alte capitole), pe de altă parte există note de final, destinate italienilor și traducătorilor, cei care urmăresc textul în oglindă, semnalate ca atare prin [p.t], adică probleme traductive.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI ȘI TRADUCERII

Ca în orice acțiune omenească în care am investit interes și pasiune, ajunși la final, ne simțim cuprinși de o ciudată stare de regret. In cazul în speță cu atât mai mult cu cât investiția/angajarea intelectuală a fost totală și a constituit o provocare. Dedic această traducere celui mai rațional om pe care l-am cunoscut în viața mea, lui Vito.

DANA GRASSO

DEI DELITTI E DELLE PENE

DESPRE INFRACȚIUNI ȘI PEDEPSE'

In rebus quibuscumque difficilioribus non expectandum, ut quis simul, et serat, et metat, sedpraeparatione opus est, utper gradus maturescant.

BACON, *Serm. fidel,* n. XLV

In rebus quibuscumque difficilioribus non expectandum, ut quis simul, et serat, et metat, sed praeparatione opus est,ut per gradus maturescant.

BACON, *Serm. fidel., n.* XLV[1]

A CHI LEGGE

Alcuni avanzi di leggi di un antico popólo conquistatore fatte compilare da un principe che dodici secoli fa regnava in Costantinopoli, frammischiate poseía co' riti longobardi, ed involte in farraginosi volumi di privați ed oscuri interpreți, formano quella tradizione di opinioni che da una gran parte dell'Europa ha tuttavia il nome di leggi; ed é cosa funesta quanto comune al di d'oggi che una opinione di Carpzovio, un uso antico accennato da Claro, un tormento con iraconda compiacenza suggerito da Farinaccio sieno le leggi a cui con sicurezza obbediscono coloro che tremando dovrebbono reggere le vite e le fortune degli uomini. Queste leggi, che sonó uno scolo de' secoli i piú barbari, sonó esaminate in questo libro per quella parte che risguarda il sistema criminale, e i disordini di quelle si osa esporli a' direttori della pubblica felicita con uno stile che allontana il volgo non illuminato ed impaziente. Quella ingenua indagazione della verita, quella indipendenza delle opinioni volgari con cui é sentta quest'opera é un effetto del dolce e illuminato governo sotto cui vive l'autore. I grandi monarchi, i benefattori della umanitâ che ci reggono, amano le verita esposte dall'oscuro filosofo con un non fanático vigore, detestato solamente da chi si awenta alia forza o alia industria, respinto dalla ragione; e i disordini presentí da chi ben n'esamina tutte le circostanze sonó la satira e il rimprovero delle passate etâ, non giâ di questo secólo e de' suoi legislatori.

CĂTRE CITITOR[2]

Niște vestigii învechite de legi ale unui popor cuceritor din vechime, compilate din porunca unui principe ce domnea la Constantinopol în urmă cu douăsprezece veacuri, amestecate apoi cu obiceiurile longobarzilor și introduse în volumele încâlcite ale unor obscuri comentatori neoficiali, formează acea tradiție de opinii pe care o bună parte a Europei le numește încă legi; și e un lucru pe cât de nefericit, pe atât de frecvent în ziua de azi ca o opinie .1 lui Carpzov, un uz antic pomenit de Claro, o caznă sugerată cu turbată satisfacție de Farinacci să alcătuiască legile pe care le aplică neabătut cei care ar trebui să apere viața și avutul oamenilor, pătrunși de importanța misiunii lor.[3] Prezenta carte analizează aceste legi, o adevărată scursură a celor mai barbare veacuri, și anume partea privitoare la sistemul penal, îndrăznind să supună celor ce veghează la fericirea publică neorânduielile pe care le produc aceste legi, într-un stil care nu e la îndemâna plebei neluminate și lipsite de răbdare. Cercetarea sinceră a adevărului, independența față de opiniile comune care stau la baza acestei opere sunt rezultatul guvernării blânde și luminate sub care trăiește autorul.[4] Marii monarhi, binefăcătorii omenirii care ne conduc, iubesc adevărurile prezentate de filozoful obscur cu acea tărie lipsită de fanatism, detestată doar de cei ce se închină forței sau înșelăciunii, împotrivindu-se rațiunii; iar pentru cei ce examinează bine toate circumstanțele, relele prezentate [aici] reprezintă satira și dojana adresată vremurilor trecute, și nicidecum veacului nostru și legislatorilor săi.[5]

Chiunque volesse onorarmi delle sue critiche cominci dunque dal ben comprendere lo scopo a cui è diretta quest'opera, scopo che ben lontano di diminuiré la legittima autorità, servirebbe ad accrescerla se più che la forza puö negli uomini la opinione, e se la dolcezza e l'umanità la giustificano agii occhi di tutti. Le mal intese critiche pubblicate contro questo libro si fondano su confuse nozioni, e mi obbligano d'interrompere per un momento i miei ragionamenti agl'illuminati lettori, per chiudere una volta per sempre ogni adito agii errori di un timido zelo o alle calunnie della maligna invidia.

Tre sono le sorgenti delle quali derivano i principii morali e politici regulatori degli uomini. La rivelazione, la legge naturale, le convenzioni fattizie della società. Non vi è paragone tra la prima e le altre per rapporte al principale di lei fine; ma si assomigliano in questo, che conducono tutte tre alla felicita di questa vita mortale. Il considerare i rapporti delPultima non è l'escíudere i rapporti delle due prime; anzi siccome quelle, benché divine ed immutabili, furono per colpa degli uomini dalle false religioni e dalle arbitrarie nozioni di vizio e di virtù in mille modi nelle depravate menti loro alterate, cosi sembra necessario di esaminare separatamente da ogni altra considerazione ció che nască dalle pure convenzioni umane, o espresse, o supposte per la nécessita ed utilità comune, idea in cui ogni setta ed ogni sistema di morale deve necessariamente convenire; e sarà sempre lodevole intrappresa quella che sforza anche i più pervicaci ed increduli a conformarsi ai principii che spingon gli uomini a vivere in società. Sonovi dunque tre distinte classi di virtù e di vizio, religiosa, naturale e politica. Queste tre classi non devono mai essere in contradizione fra di loro, ma non tutte le conseguenze e i döveri che risultano dall'una risultano dalle altre. Non tutto ciö

Oricine ar vrea să mă onoreze cu criticile sale să înceapă aşadar prin a înțelege scopul acestei opere, scop care, departe de a micșora autoritatea legitimă, ar servi mai degrabă la sporirea ei, de vreme ce opinia şi nu forța dă mai multe loade în cazul oamenilor, mai ales dacă aceştia văd blândețea şi omenia autorității. Criticile răuvoitoare publicate împotriva acestei cărți se bazează pe noțiuni confuze şi mă obligă să-mi întrerup pentru o clipă expunerea către luminații mei cititori, ca să retez o dată pentru totdeauna orice prilej de manifestare al zelului nesigur sau al calomniilor invidiei răutăcioase.[6]

Trei sunt sursele din care derivă principiile morale şi politice după care se conduc oamenii.[7] Revelația, legea naturală, pactele elaborate de om pentru societate. Nu există nici o legătură între prima sursă şi celelalte două în ceea ce privește scopul principal al celei dintâi; dar [ele] se aseamănă prin faptul că toate trei tind spre fericirea acestei vieți trecătoare.[8] Examinarea raporturilor ultimei surse nu înseamnă excluderea raporturilor primelor două surse; dimpotrivă, tocmai pentru că primele două surse, deşi divine şi imuabile, au fost - din vina oamenilor, a falselor religii şi a noțiunilor arbitrare de viciu şi virtute - alterate în mii de chipuri în mințile lor depravate, tocmai de aceea ni se pare necesar să examinăm separat de orice altă considerație ceea ce decurge strict din pactele omeneşti, fie ele în mod expres declarate, fie tacite şi considerate a fi de necesitate şi utilitate comună, idee pe care orice sectă şi orice sistem moral trebuie s-o împărtăşească; şi va fi oricând demnă de laudă orice acțiune care îi obligă chiar şi pe cei mai îndărătnici şi mai neîncrezători să se conformeze principiilor care îi determină pe oameni să trăiască în societate. Există aşadar trei categorii distincte de virtuți şi de vicii: cea religioasă, cea naturală şi cea politică. Aceste trei categorii nu trebuie să fie niciodată în contradicție între ele, dar nu toate consecințele şi îndatoririle care decurg dintr-una decurg şi din celelalte. Nu toate cerințele revelației sunt şi cerințe

che esige la rivelazione lo esige la legge naturale, né tutto ció che esige questa lo esige la pura legge sociale: ma egli è importantissimo di separare ció che risulta da questa convenzione, cioè dagli espressi o taciţi parti degli uomini, perché tale è il limite di quella forza che puö legittimamente esercitarsi tra uomo e uomo senza una speciale missione delPEssere supremo. Dunque l'idea délia virtù politica puô senza taccia chiamarsi variabile; quella délia virtù naturale sarebbe sempre limpida e manifesta se Pimbecillità o le passioni degli uomini non la oscurassero ; quella délia virtù religiosa è sempre una e costante, perché rivelata immediatamente da Dio e da lui conservata.

Sarebbe dunque un errore Pattribuire a chi parla di convenzioni sociali e delle conseguenze di esse principii contrari o alla legge naturale o alla rivelazione; perché non parla di queste. Sarebbe un errore a chi, parlando di stato di guerra prima dello stato di società, lo prendesse nel senso hobbesiano, cioè di nessun dovere e di nessuna obbligazione anteriore, in vece di prenderlo per un fatto nato dalla corruzione della natura umana e dalla mancanza di una sanzione espressa. Sarebbe un errore l'imputare a delitto ad uno scrittore, che considera le emanazioni del patío sociale, di non ammetterle prima del patto istesso.

La giustizia divina e la giustizia naturale sono per essenza loro immutabili e costanti, perché la relazione fra due medesimi oggetti è sempre la medesima; ma la giustizia umana, o sia politica, non essendo che una relazione fra l'azione e lo stato vario della società, puö variare a misura che diventa necessaria o utile alla società quell'azione, né ben si discerne se non da chi analizzi i complicaţi e mutabilissimi rapporti delle civili combinazioni. Si tostó che questi principii essenzialmente distinti vengano confusi, non v'è più speranza di ragionar bene nelle materie pubbliche. Spetta a' teologi lo stabilire i confini

ale legii naturale, aşa cum nici cerinţele legii naturale nu sunt cerinţe ale legii pur sociale: dar este foarte important să separăm ceea ce decurge din această convenţie, adică din pactele oamenilor, fie ele exprese sau tacite, întrucât aceasta este limita acelei forţe care se poate exercita legitim în raporturile dintre oameni fără o însărcinare specială de la Fiinţa supremă. Aşadar, ideea virtuţii politice poate fi fără îndoială considerată variabilă; cea de virtute naturală ar putea fi mereu limpede şi evidentă dacă prostia sau pasiunile oamenilor n-ar întuneca-o; ideea virtuţii religioase este mereu constantă şi unică, întrucât e revelată nemijlocit de Dumnezeu şi de el păstrată.[9]

Ar fi deci o greşeală ca celui ce vorbeşte despre convenţiile sociale şi despre consecinţele acestora să i se atribuie principii contrare legii naturale sau revelaţiei; pentru că el nu se referă la acestea. Ar fi o greşeală dacă cel care, vorbind despre starea de război ca de o stare precedentă stării de societate, ar lua-o în sens hobbesian, adică în sensul inexistenţei oricărei îndatoriri şi obligaţii, în loc să considere că e un fapt decurgând din coruperea naturii umane şi din lipsa unei sancţiuni exprese. Ar fi o greşeală să imputăm unui scriitor care se ocupă de consecinţele ce decurg din pactul social, faptul că nu le admite ca preexistente pactului însuşi.[10]

Justiţia divină şi justiţia naturală sunt prin esenţa lor imuabile şi constante, deoarece raportul între două obiecte neschimbătoare este mereu neschimbat; însă justiţia umană, adică cea politică, nefiind altceva decât un raport între acţiune şi starea schimbătoare a societăţii, se poate schimba pe măsură ce respectiva acţiune devine necesară sau folositoare societăţii, lucru care nici nu e lesne de deosebit decât pentru cel ce analizează complicatele şi mult schimbătoarele raporturi ale relaţiilor civile. Or, îndată ce aceste principii, fundamental distincte,, sunt confundate, nu mai există speranţa de a judeca bine în domeniul public. E datoria teologilor să stabilească graniţa între just şi injust în

del giusto e dell'ingiusto, per ció che riguarda l'intrinseca malizia o bontâ dell'atto; lo stabilire i rapporti del giusto e dell'ingiusto politico, cioé dell'utile o del danno della societâ, spetta al pubblicista; né un oggetto puó mai pregiudicare all'altro, poiché ognun vede quanto la virtú puramente politica debba cederé alia immutabile virtu emanata da Dio.

Chiunque, lo ripeto, volesse onorarmi delle sue critiche, non cominci dunque dai supporre in me principii distruttori o della virtú o della religione, mentre ho dimostrato tali non essere i miei principii, e in vece di farmi incrédulo o sedizioso procuri di ritrovarmi cattivo logico o inavveduto politico; non tremi ad ogniproposizione che sostenga gl'interessi delPumanitâ; mi convinca o dell'inutilitâ o del danno politico che nascer ne potrebbe dai miei principii, mi faccia vedere il vantaggio delle pratiche ricevute. Ho dato un pubblico testimonio della mia religione e della sommissione al mio sovrano colla risposta alle *Note ed osservazioni;* il rispondere ad ulteriori scritti simili a quelle sarebbe superfluo; ma chiunque scriverâ con quella decenza che si conviene a uomini oneşti e con quei lumi che mi dispensino dai provare i primi principii, di qualunque carattere essi siano, trovera in me non tanto un uomo che cerca di rispondere quanto un pacifico amatore della veritâ.*

*** Tutto ció che è racchiuso fra questi segni / / sono le prime aggiunte, e quel che è racchiuso fra quest'altri segni // // sono le seconde aggiunte.**

roca ce privește răutatea intrinsecă sau bunătatea intrinsecă a acțiunii; e de datoria oamenilor versați în dreptul public[11] să stabilească raporturile dintre just și injust în domeniul politic, adică dintre folositor sau dăunător societății; și nici un domeniu nu poate aduce vreodată prejudicii celuilalt, căci își dă seama oricine în ce măsură virtutea pur politică trebuie să cedeze în fața imuabilei virtuți emanate de Dumnezeu.[12]

Repet așadar: rog pe oricine ar dori să mă onoreze cu criticile sale să nu înceapă prin a-mi atribui principii dis-l rugătoare ale virtuții sau ale religiei, de vreme ce am demonstrat că nu astfel sunt principiile mele, și, în loc să mă taxeze drept lipsit de credință sau subversiv, l-aș sfătui mai degrabă să încerce să demonstreze că sunt un prost logician sau un politician nepriceput; l-aș ruga să nu tremure la orice propoziție care susține interesele omenirii; mai degrabă să mă convingă de inutilitatea sau de prejudiciul politic ce ar putea decurge din principiile mele, să-mi demonstreze avantajul pe care îl prezintă practicile transmise prin tradiție. Am oferit o mărturie publică a credinței mele precum și a supunerii față de suveranul meu prin răspunsul la *Note și observații;* ar fi de prisos să mai răspund unor ulterioare scrieri similare; dar oricine va scrie cu decența cuvenită unor oameni cinstiți și înzestrați cu acele lumini capabile să mă dispenseze de a explica principii elementare, oricine, așadar, indiferent de caracterul scrierilor sale, va găsi în mine nu atât un om care se străduiește să răspundă, cât mai degrabă un pașnic iubitor al adevărului."

*** Tot ceea ce este cuprins între aceste semne // constituie primele adăugări, în timp ce textul cuprins între aceste semne // // constituie adăugările ulterioare.** *(N.a.)*

Gli uomini ksciano per lo più in abbandono i piu importanți regolamenti alla giornaliera prudenza o alia discrezione di quelli, l'intéresse de' quali è di opporsi allé più provide leggi che per natura rendono universali i vantaggi e resistono a quello sforzo per cui tendono a condensarsi in pochi, riponendo da una parte il colmo délia potenza e délia felicita e dall'altra tutta la debolezza e la miseria. Perciô se non dopo esser passati framezzo mille errori nelle cose più essenziali alla vita ed alla libertà, dopo una stanchezza di soffrire i mali, giunti all'estremo, non s'inducono a rimediare ai disordini che gli opprimono, e a riconoscere le più palpabili verità, le quali appunto sfuggono per la semplicità loro aile menti volgari, non awezze ad analizzare gli oggetti, ma a riceverne le impressioni tutte di un pezzo, più per tradizione che per esame.

Apriamo le istorie e vedremo che le leggi, che pur sono o dovrebbon esser patti di uomini liberi, non sono state per lo più che lo stromento délie passioni di alcuni pochi, o nate da una fortuita e passeggiera nécessita; non già dettate da un freddo esaminatore délia natura umana, che in un sol punto concentrasse le azioni di una moltitudine di uomini, e le considérasse in questo punto di vista: *la massima felicita divisa nel maggior numéro.* Feliei sono quelle pochissime nazioni, che non aspettarono che

în general, oamenii lasă cele mai importante reglementări în seama prudenței cotidiene sau la discreția celor interesați să se împotrivească legilor celor mai benefice care, prin natura lor, au un folos universal și opun rezistență acelei presiuni în vederea căreia [cei interesați] au tendința de a-și restrânge numărul, concentrând de o parte culmea puterii și a fericirii, în timp ce lasă de cealaltă parte numai neputința și mizeria. Din această cauză, oamenii, numai după ce au greșit de mii de ori în chestiunile cele mai importante privind viața și libertatea, numai după ce au obosit să îndure nedreptățile, ajungând la limita răbdării, numai atunci își propun să îndrepte relele care îi oprimă și să recunoască cele mai palpabile adevăruri, care, tocmai datorită simplității lor, nu sunt percepute de mințile comune, neobișnuite să analizeze lucrurile, ci doar să primească impresiile toate dintr-odată, mai degrabă așa cum au fost statornicite prin tradiție decât în urma unei analize.

Să deschidem tomurile de istorie și vom vedea că legile, care totuși sunt sau ar trebui să fie pacte încheiate între oameni liberi, nu au fost în genere altceva decât un instrument al pasiunilor câtorva, sau au apărut în urma unei fortuite și trecătoare necesități; nicidecum dictate de un imparțial cercetător al naturii umane, care să se aplece asupra acțiunilor unei mulțimi de oameni și să le subordoneze, concentrându-le, următorului punct de vedere: *fericirea maximă împărțită la cât mai mulți.* Fericite acele foarte puține națiuni care nu au așteptat ca evoluția lentă a relațiilor și vicisitudinilor omenești să atingă culmea relelor și abia

il lento moto delle combinazioni e vicissitudini umane facesse succedere alFestremita de' malí un awiamento al bene, ma ne accelerarono i passaggi intermedi con buone leggi; e merita la gratitudine degli uomini quel filosofo ch'ebbe il coraggio dall'oscuro e disprezzato suo gabinetto di gettare nella moltitudine i primi semi fungamente infruttuosi delle utili veritâ.

Si sonó conosciute le vere relazioni fra il sovrano e i sudditi, e fraile diverse nazioni; il commercio si é aníMate all'aspetto delle veritâ filosofiche resé comuni colla stampa, e si é accesa fraile naziom una tacita guerra d'industria la pm umana e la pm degna di uommi ragionevoli. Questi sonó frutti che si debbono alia luce di questo secólo, ma pochissimi hanno esaminata e combattuta la crudeltâ delle pene e Pirregolanta delle procedure criminali, parte di legislazione cosi principale e cosí trascurata in quasi tutta l'Europa, pochissimi, rimontando ai principii generali, annientarono gli errori accumulati di piú secoli, frenando almeno, con quella sola forza che hanno le veritâ conosciute, il troppo libero corso della mal diretta potenza, che ha dato fin ora un lungo ed autorizzato esempio di fredda atrocitâ. E pure i gemiti dei deboli, sacrificaţi alia crudele ignoranza ed alia ncca índolenza, i barbari tormenti con prodiga e inutile severitâ moltiplicati per delitti o non provati o chimerici, la squallidezza e gli orrori d'una prigione, aumentati dal piu crudele carnefice dei misen, l'incertezza, doveano scuotere quella sorta di magistraţi che guidano le opinioni delle mentí umane.

L'immortale Presidente di Montesquieu ha rápidamente scorso su di questa materia. L'indivisibile veritâ mi ha forzato a seguiré le tracce luminose di questo grand'uomo, ma gli uomini pensaton, pe' quali scnvo,

.ipoi să purceadă spre bine, ci au grăbit schimbările intermediare prin legi bune; şi i se cuvine recunoştinţa oamenilor acelui filozof care a avut curajul ca, din obscurul şi disprețuitul său cabinet, să arunce în mulţime primele seminţe ale adevărurilor utile, îndelungă vreme rămase neioditoare.[13]

S-a ajuns la cunoaşterea adevăratelor raporturi dintre suveran şi supuşi, precum şi a celor dintre diferite naţiuni; comerţul a prins viaţă din întâlnirea cu adevărurile filozofice răspândite prin intermediul tiparului, iar între na(iuni s-a declanşat un război tacit al iscusinţei, cel mai uman război demn de oameni raţionali.[14] Iată roadele datorate .icestui secol luminat; dar foarte puţini sunt cei care au examinat şi combătut cruzimea pedepselor şi aplicarea aleatorie a procedurilor dreptului penal, care constituie o parte pe cât de importantă a legislaţiei, pe atât de neglijată în întreaga Europă; foarte puţini sunt cei care, pornind de la principiile generale, au anulat greşelile ce s-au acumulat de-a lungul secolelor, încetinind măcar, datorită singurei puteri pe care o au adevărurile cunoscute, prea necontrolata desfăşurare a puterii rău exercitate care ne-a dat până acum un îndelung şi autorizat exemplu de atrocitate rece. Şi totuşi, gemetele celor năpăstuiţi, lăsaţi pe mâna crudei ignorante şi a indolenţei fără margini, caznele barbare - lot mai numeroase - aplicate cu sârg şi inutilă severitate în cazul unor infracţiuni nedovedite sau închipuite, modul jalnic în care se prezintă o închisoare precum şi grozăviile ce se petrec acolo, sporite de cel mai necruţător călău al celor mizerabili, nesiguranţa, toate acestea ar fi trebuit să-i cutremure pe magistraţii ce îndrumă părerile minţilor omeneşti.[15]

Nemuritorul preşedinte Montesquieu a trecut rapid în revistă aceste probleme.[16] Adevărul, care nu poate fi conceput decât ca un întreg indivizibil, m-a determinat să merg pe urmele acestui mare bărbat, dar oamenii care gândesc,

sapranno distinguere i miei passi dai sucu. Me fortunato, se potro ottenere, com'esso, i segreti ringraziamenti degli oscuri e pacifici seguaci della ragione, e se potro inspirare quel dolce frémito con cui le anime sensibili rispondono a chi sostiene gl'interessi della umanita!

adică cei pentru care scriu, vor ști să deosebească pașii mei de ai săi. Ferice de mine dacă voi putea, asemeni lui, să obțin mulțumirile nemărturisite ale discipolilor mărunți și pașnici ai rațiunii și dacă voi putea inspira acea suavă fremătare cu care sufletele sensibile răspund celui ce susține interesele omenirii!

ORIGINE DELLE PENE

Le leggi sonó le condizioni, colle quali uomini indipendenti ed isolati si unirono in societá, stanchi di vivere in un continuo stato di guerra e di godere una liberta resa inutile dair incertezza di conservarla. Essi ne sacnficarono una parte per goderne il restante con sicurezza e tranquillitá. La somma di tutte queste porzioni di liberta sacrifícate al bene di ciascheduno forma la sovramtá di una nazione, ed il sovrano é il legittimo depositario ed amministratore di quelle; ma non bastava il formare questo deposito, bisognava difenderlo dalle prívate usurpazioni di ciascun uomo in particolare, il quale cerca sempre di togliere dal deposito non solo la propria porzione, ma usurparsi ancora quella degli altri. Vi volevano de' motivi sensibili che bastassero a distogliere il dispotico animo di ciascun uomo dal risommergere nell'antico caos le leggi della societá. Questi motivi sensibili sonó le pene stabilite contro agl'infrattori delle leggi. Dico *sensibili motivi,* perché la sperienza ha fatto vedere che la moltitudme non adotta stabih principa di condotta, né si allontana da quel principio universale di dissoluzione, che nelPuniverso físico e morale si osserva, se non con motivi che ínimcdlatamente percuotono i sensi e che di continuo si affacciano alia mente per contrabilanciare le forti impressioni delle passioni parziali che si oppongono al bene universale: né Peloquenza, né le declamazioni, nemmeno lepiú subhmi veritá sonó bástate a frenare per lungo tempo le passioni eccitate dalle vive percosse degli oggetti presentí.

§1
ORIGINEA PEDEPSELOR

Legile sunt condiţiile prin care oamenii - trăind independenţi şi izolaţi - s-au unit în societate, sătui să vieţuiască într-o permanentă stare de război şi să se bucure de o libertate care devenea inutilă tocmai pentru că lipsea certitudinea de a o putea păstra ca atare. Au renunţat la o parte clin această libertate pentru a se putea bucura liniştiţi şi în deplină siguranţă de restul libertăţii pe care o păstraseră.[17] Suma tuturor acestor porţiuni de libertate, la care au renunţat în favoarea binelui tuturor, formează suveranitatea unei naţiuni, şi suveranul este legitimul depozitar şi administrator al lor; însă nu era suficient să se creeze acest depozit, trebuia, de asemenea, să fie apărat de posibilele uzurpări ale unor indivizi privaţi, care încearcă întotdeauna să-şi ia din depozit nu numai propria porţiune de libertate, ci s-o uzurpe şi pe cea a celorlalţi. Era nevoie de motive sensibil-concrete suficiente pentru a stăvili pornirile despotice din sufletul fiecăruia, ce ar fi putut arunca legile societăţii în haosul precedent. Aceste motive sensibil-concrete sunt pedepsele stabilite împotriva celor ce încalcă legile.[18] Vorbesc de *motive sensibil-concrete,* întrucât experienţa ne-a arătat că mulţimea nu adoptă principii stabile de comportare şi nici nu renunţă la principiul universal al distrugerii, pe care-1 vedem atât în universul fizic cât şi în cel moral, decât sub presiunea unor motive care au impact imediat asupra simţurilor şi se înfăţişează neîncetat minţii cu scopul de a contracara puternicele impresii ale pasiunilor parţiale ce se opun binelui universal: nici elocinţa, nici declaraţiile, nici măcar cele mai sublime adevăruri nu au fost suficiente pentru a înfrâna pe termen lung pasiunile iscate din viile ciocniri ale realităţilor prezente.[19]

DIRITTO DI PUNIRÉ

Ogni pena che non derivi dall'assoluta necessitá, dice il grande Montesquieu, é tirannica; proposizione che si puó rendere piú genérale cosi: ogni atto di autoritá di uomo a uomo che non derivi dall'assoluta necessitá é tirannico. Ecco dunque sopra di che é fondato il diritto del sovrano di puniré i delitti: sulla necessitá di difendere il deposito della salute pubblica dalle usurpazioni particolari; e tanto piú giuste sonó le pene, quanto piú sacra ed inviolabile é la sicurezza, e maggiore la liberta che il sovrano conserva ai sudditi. Consultiamo il cuore umano e in esso troveremo i principii fondamentali del vero diritto del sovrano di puniré i delitti, poiché non é da sperarsi alcun vantaggio durevole dalla politica morale se ella non sia fondata su i sentimenti indelebili dell'uomo. Qualunque legge devii da questi incontrerá sempre una resistenza contraria che vince alia fine, in quella maniera che una forza benché mínima, se sia continuamente applicata, vince qualunque violento moto comunicato ad un corpo.

Nessun uomo ha fatto il dono gratuito di parte della propria liberta in vista del ben pubblico; questa chimera non esiste che ne' romanzi; se fosse possibile, ciascuno di noi vorrebbe che i patti che légano gli altri, non ci legassero; ogni uomo si fa centro di tutte le combinazioni del globo.

/La moltiplicazione del genere umano, piccola per se stessa, ma di troppo superiore ai mezzi che la sterile ed

DREPTUL DE A PEDEPSI

Marele Montesquieu spune că orice pedeapsă care nu derivă din necesitate absolută este tiranică; propoziţie ce poate fi generalizată în felul următor: orice act de autoritate al omului asupra altui om care nu derivă dintr-o necesitate absolută este tiranic.[20] Iată deci pe ce se bazează dreptul suveranului de a pedepsi infracţiunile: pe necesitatea de a apăra depozitul binelui public de uzurpările indivizilor particulari; şi cu cât mai drepte sunt pedepsele, cu atât mai sacră şi mai inviolabilă este siguranţa şi mai mare libertatea pe care suveranul o păstrează pentru supuşii săi.[21] Dacă cercetăm sufletul omului, vom găsi în el principiile fundamentale ale adevăratului drept al suveranului de a pedepsi infracţiunile, căci nu putem spera să obţinem nici un avantaj de durată din partea politicii morale, dacă ea nu se întemeiază pe sentimentele adânc înrădăcinate ale omului. Orice lege care se abate de la aceste sentimente se va izbi întotdeauna de o rezistenţă care va învinge în final, aşa cum o forţă, chiar extrem de mică, dar perseverent aplicată, învinge orice mişcare violentă imprimată unui corp.

Nici un om nu a cedat gratis parte din propria libertate în numele binelui public; aceasta e o himeră care există numai în romane; dacă ar fi posibil, fiecare dintre noi ar dori ca pactele ce-i leagă pe ceilalţi să nu ne lege şi pe noi; fiecare om vrea să fie el centrul tuturor relaţiilor din lume.

/Sporirea neamului omenesc, mică în sine, dar oricum cu mult superioară mijloacelor pe care natura stearpă şi

abbandonata natura offriva per soddisfare ai bisogni che sempre piú s'incrocicchiavano tra di loro, riuni i primi selvaggi. Le prime unioni formarono necessariamente le altre per resistere alie prime, e cosi lo stato di guerra trasportossi dall'individuo alie naziom./

Fu dunque la necessitá che costrinse gli uomini a cederé parte dellapropria liberta: egli é adunque certo che ciascuno non ne vuol mettere nel pubblico deposito che la mínima porzíon possibile, quella sola che bastí ad índurre gli altri a difenderlo. L'aggregato di queste minime porzioni possibili forma il diritto di puniré; tutto il di piú é abuso e non giustizia, é fatto, ma non giá diritto. Osservate che la parola *diritto* non é contradittoria alia parola *forza,* ma la prima é piuttosto una modificazione della seconda, cioé la modificazione piú utile al maggior numero. E per giustizia io non intendo altro che il vincolo necessario per tenere umti gl'interessi partícolari, che senz'esso si scioglierebbono nell'antico stato d'insociabilitá; tutte le pene che oltrepassano la necessitá di conservare questo vincolo sonó ingiuste di lor natura. Bisogna guardarsi di non attaccare a questa parola *giustizia* l'idea di qualche cosa di reale, come di una forza física, o di un essere esistente; ella é una semplice maniera di concepire degh uomim, maniera che mfluisce infinitamente sulla felicita di ciascuno; nemmeno intendo quell'altra sorta di giustizia che é emanata da Dio e che ha i suoi immediati rapporti colle pene e ricompense della vita avvenire.

nccultivată le oferea spre satisfacerea nevoilor tot mai împletite unele cu altele, a dus la unirea [în grupuri a] primilor sălbatici. Primele grupuri au dus în mod necesar la lormarea altora pentru a putea rezista [atacurilor] celor dintâi, și în felul acesta starea de război a trecut de la indivizi la națiuni./

Așadar, necesitatea i-a constrâns pe oameni să-și cedeze parte din propria libertate: este deci sigur că fiecare nu vrea să pună în depozitul public decât cea mai mică porțiune posibilă, atât doar cât e suficient ca să-i determine pe ceilalți să-l apere. Aceste minime porțiuni posibile, adunate laolaltă, formează dreptul de a pedepsi[22]; tot ce depășește această cantitate este un abuz, dar nicidecum justiție, este un fapt, dar desigur nu [reprezintă] dreptul.[23] Luați seama: cuvântul *drept* nu intră în contradicție cu cuvântul *forță;* primul cuvânt este mai degrabă o modificare a celui de-al doilea, adică modificarea cea mai utilă celor mai mulți. Și prin justiție eu înțeleg tocmai condiționarea necesară pentru a ține unite interesele indivizilor, fără de care aceștia s-ar reîntoarce în starea precedentă organizării în societate; toate pedepsele care depășesc necesitatea de a păstra această condiționare sunt nedrepte prin însăși natura lor. Trebuie să ne ferim să asociem cuvântului *justiție* ceva real [concret], de exemplu o forță fizică sau o ființă existentă; justiția este o simplă modalitate de a concepe lucrurile proprie oamenilor, modalitate ce influențează enorm asupra fericirii fiecăruia; nu mă refer nici la cealaltă justiție, cea emanată de Dumnezeu și care are legătură nemijlocită cu pedepsele și răsplata vieții viitoare.

§111

CONSEGUENZE

La prima conseguenza di questi principii é che le sole leggi possono decretar le pene su i delitti, e quest'autoritâ non puó risedere che presso il legislatore, che rappresenta tutta la societâ unita per un contratto sociale; nessun magistrato (che é parte di societâ) puó con giustizia infligger pene contro ad un altro membro della societâ medesima. Ma una pena accresciuta al di la dal limite fissato dalle leggi é la pena giusta piú un'altra pena; dunque non puó un magistrato, sotto qualunque pretesto di zelo o di ben pubblico, accrescere la pena stabilita ad un delinquente cittadino.

La seconda conseguenza é che se ogni membro particolare é legato alia societâ, questa é parimente legata con ogni membro particolare per un contratto che di sua natura obbliga le due parti. /Questa obbligazione, che discende dal trono fino alia capanna, che lega egualmente e il piú grande e il piú miserabile fra gli uomini, non altro significa se non che é interesse di tutti che i patti utili al maggior numero siano osservati. La violazione anche di un solo, comincia ad autorizzare l'anarchia./" Il sovrano, che rappresenta la societâ medesima, non puó

*** /La voce obbligazione é una di quelle molto piú frequenti in morale che in ogni altra scienza, e che sonó un segno abbreviate di un raziocinio e non di un'idea; cercatene una alia parola obbligazione, e non la troverete, fate un raziocinio, e intenderete voi medesimo, e sarete inteso./**

§111

CONSECINȚE

Prima consecință a acestor principii este că numai legile pot stabili pedepsele în funcție de infracțiuni, iar căderea de a face acest lucru o are doar legislatorul, care reprezintă întreaga societate unită prin contract social; nici un magistrat (care e la rândul său parte din societate) nu poate, conformându-se justiției, să aplice pedepse unui membru al aceleiași societăți [în afara celor prevăzute și dispuse prin lege].[24] Dar o pedeapsă majorată față de limitele stabilite de lege constituie o pedeapsă justă plus o altă pedeapsă; așadar, un magistrat nu poate, oricare ar fi pretextul invocat - zelul sau binele public -, să sporească pedeapsa stabilită unui cetățean infractor.[25]

A doua consecință este că, așa cum fiecare membru în parte este legat de societate, și societatea este în egală măsură legată de fiecare membru în parte printr-un contract care obligă ambele părți. /Această obligație, care îi privește pe toți, de la vlădică până la opincă, care îi condiționează în mod egal atât pe cel mai mare cât și pe cel mai amărât dintre oameni, [această obligație] nu înseamnă altceva decât că e în interesul tuturor ca pactele utile majorității să fie respectate. Violarea acestei obligații, fie și de către o singură persoană, începe să îndreptățească anarhia./" Suveranul, care reprezintă însăși societatea, nu poate formula decât

*** /Cuvântul obligație este mult mai frecvent folosit în morală decât în alte științe și reprezintă semnul prescurtării unui raționament, nu al unei idei; căutați o idee care să corespundă cuvântului obligație și nu o veți găsi, faceți însă un raționament, și atunci veți înțelege voi înșivă și veți fi înțeleși./**

formare che leggi generali che obblighino tutti i membri, ma non già giudicare che uno abbia violato il contratto sociale, poiché allora la nazione si dividerebbe in due parti, una rappresentata dal sovrano, che asserisce la violazione del contratto, e l'altra dall'accusato, che la nega. Egli è dunque necessario che un terzo giudichi délia verità del fatto. Ecco la nécessita di un magistrato, le di cui sentenze sieno inappellabili e consistano in mere assersioni o negative di fatti particolari.

La terza conseguenza è che quando si provasse che l'atrocità délie pene, se non immediatamente opposta al ben pubblico ed al fine medesimo d'impedire i delitti, fosse solamente inutile, anche in questo caso essa sarebbe non solo contraria a quelle virtù benefiche che sono l'effetto d'una ragione illuminata che preferisce il comandare ad uomini feliei più che a una greggia di schiavi, ne-11a quale si faccia una perpetua circolazione di timida crudeltà, ma lo sarebbe alla giustizia ed alla natura del contratto sociale medesimo.

legi generale obligatorii pentru toţi membrii societăţii, dar nu poate nicidecum emite judecata că cineva ar fi violat contractul social, căci în acel caz naţiunea s-ar împărţi în două părţi: una, reprezentată de suveran, care afirmă că contractul a fost violat, şi a doua parte, reprezentată de cel acuzat, care neagă. Este deci necesar ca un terţ să judece dacă fapta este adevărată. Din această cauză este nevoie de un magistrat, ale cărui sentinţe să fie inapelabile, constituind fie pure afirmaţii, fie pure negări ale unor fapte particulare.[26]

A treia consecinţă. Chiar dacă s-ar demonstra că cruzimea pedepselor, în cazul în care nu se opune nemijlocit binelui public şi însuşi scopului de a împiedica infracţiunile, este doar inutilă, chiar şi în acest caz această cruzime nu numai că ar contraveni acelor virtuţi benefice, care sunt efectul unei raţiuni luminate ce preferă să conducă oameni fericiţi mai degrabă decât o turmă de sclavi, supuşi permanent unei cruzimi difuze şi şovăielnice, dar ar contraveni chiar justiţiei şi naturii contractului social însuşi.[27]

§iv

INTERPRETAZIONE DELLE LEGGI

Quarta conseguenza. Nemmeno l'autorità d'interpetrare le leggi penali puô risedere presso i giudici criminali per la stessa ragione che non sono legislatori. I giudici non hanno ricevuto le leggi dagli antichi nostri padri come una tradizione domestica ed un testamento che non lasciasse ai posteri che la cura d'ubbidire, ma le ricevono dalla vivente società, o dal sovrano rappresentatore di essa, come legittimo depositario delPattuale risultato délia volontà di tutti ; le ricevono non corne obbligazioni d'un antico giuramento, nullo, perché legava volontà non esistenti, iniquo, perché riduceva gli uomini dallo stato di società alio stato di mandra, ma come effetti di un tácito o espresso giuramento, che le volontà riunite dei vivent! sudditi hanno fatto al sovrano, corne vincoli necessari per frenare e reggere l'intestino fermento degl'interessi particolari. Quest'è la física e reale autorità délie leggi. Chi sarà dunque il legittimo interpetre délia legge ? Il sovrano, cioè il depositario délie attuali volontà di tutti, o il giudice, il di cui ufficio è solo l'esaminare se il tal uomo abbia fatto o no un'azione contraria aile leggi ?

In ogni delitto si deve fare dal giudice un sillogismo perfetto : la maggiore dev'essere la legge generale, la minore l'azione conforme o no alla legge, la conseguenza la liberta o la pena. Quando il giudice sia costretto, o voglia fare anche soli due sillogismi, si apre la porta all'incertezza.

§IV

INTERPRETAREA LEGILOR

A patra consecinţă. Nici căderea de a interpreta legile penale nu revine judecătorilor în materie penală din acelaşi motiv, anume că ei nu sunt legislatori.[28] Judecătorii nu au primit legile de la strămoşii noştri ca pe o tradiţie familială sau prin testament, ceea ce n-ar lăsa urmaşilor decât grija de a le da ascultare, ci ei primesc legile de la societatea existentă sau de la suveranul care reprezintă această societate în calitate de custode legitim al actualei însumări a voinţei tuturor; ei le primesc nu ca pe nişte obligaţii decurgând dintr-un vechi jurământ (nul întrucât lega voinţe inexistente, nedrept întrucât transforma într-o turmă oamenii ce trăiau în starea de societate), ci le primesc ca rezultat al unui jurământ tacit sau declarat pe care voinţele unite ale supuşilor în viaţă l-au făcut suveranului, drept condiţionări necesare pentru a stăvili şi controla fierberea internă a intereselor particulare. Aceasta este autoritatea concretă şi reală a legilor. Cine va fi aşadar interpretul legitim al legii ? Suveranul, adică custodele actualelor voinţe ale tuturor, sau judecătorul, a cărui unică sarcină este aceea de a examina dacă un anume om a săvârşit sau nu o acţiune ce încalcă legile ?

în faţa oricărei infracţiuni judecătorul trebuie să elaboreze un silogism perfect: premisa majoră este legea generală; premisa minoră este acţiunea conformă sau contrară legii; consecinţa este libertatea sau pedeapsa. în cazul în care judecătorul este constrâns sau doreşte să formuleze mai multe - fie şi numai două - silogisme, se deschide o poartă spre incertitudine.[29]

Non v'é cosa piú pericolosa di quell'assioma comune che bisogna consultare lo spirito della legge. Questo é un argine rotto al torrente delle opinioni. Questa veritá, che sembra un paradosso alie menti volgari, piú percosse da un piccol disordine presente che dalle funeste ma rimóte conseguenze che nascono da un falso principio radicato in una nazione, mi sembra dimostrata. Le nostre cognizioni e tutte le nostre idee hanno una reciproca connessione; quanto piú sonó complícate, tanto piú numeróse sonó le strade che ad esse arrivano e partono. Ciascun uomo ha il suo punto di vista, ciascun uomo in differenti tempi ne ha un diverso. Lo spirito della legge sarebbe dunque il risultato di una buona o cattiva lógica di un giudice, di una facile o malsana digestione, dipenderebbe dalla violenza delle sue passioni, dalla debolezza di chi soffre, dalle relazioni del giudice coll'offeso e da tutte quelle minime forze che cangiano le apparenze di ogni oggetto nelí'animo fluttuante dell'uomo. Quindi veggiamo la sorte di un cittadino cambiarsi spesse volte nel passaggio che fa a diversi tribunali, e le vite de' miserabili essere la vittima dei falsi raziocini o dell'attuale fermento degli umori d'un giudice, che prende per legittima interpetrazione il vago risultato di tutta quella confusa serie di nozioni che gli muove la mente. Quindi veggiamo gli stessi delitti dallo stesso tribunale puniti diversamente in diversi tempi, per aver consúltate non la costante e fissa voce della legge, ma l'errante instabilitá delle interpetrazioni.

Un disordine che nasce dalla rigorosa osservanza della lettera di una legge pénale non é da mettersi in confronto coi disordini che nascono dalla interpetrazione. Un tal momentáneo inconveniente spinge a fare la facile e necessaria correzione alie parole della legge, che sonó la cagione dell'incertezza, ma impedisce la fatale licenza

Nu există lucru mai periculos decât axioma comună potrivit căreia trebuie consultat spiritul legii. E ca și cum am sparge digul lăsând șuvoiul părerilor să năvălească. Acest adevăr, ce se prezintă ca un paradox minților comune, mai impresionate de o mică neorânduială actuală decât de funestele dar îndepărtatele consecințe ce decurg dintr-un principiu fals înrădăcinat la o națiune, mi se pare evident. Cunoștințele noastre și toate ideile noastre sunt într-un raport de legătură reciprocă; cu cât sunt mai complicate, cu atât sunt mai numeroase căile care ne duc spre ele și cele care din ele decurg. Fiecare om are propriul punct de vedere, fiecare om în momente diferite are un alt punct de vedere. Spiritul legii ar fi așadar rezultatul logicii bune sau proaste a unui judecător, al unei digestii ușoare sau proaste, ar depinde de violența pasiunilor sale, de slăbiciunea celui care suferă, de legăturile judecătorului cu cel lezat și de toate acele minime forțe care schimbă aparențele oricărui obiect în sufletul schimbător al omului. Așadar, vedem soarta unui cetățean cum se schimbă adesea pe măsură ce trece de la un tribunal la altul, vedem cum viețile celor amărâți cad victimă falselor raționamente sau momentanei fierberi umorale a vreunui judecător care ia drept interpretare legitimă rezultatul vag; al întregii serii confuze de noțiuni ce stau la baza gândirii sale. Așadar, vedem cum aceleași infracțiuni sunt pedepsite de același tribunal în mod diferit în timpuri diferite, ca urmare a faptului că, în loc să fie consultat textul constant și fix al legii, a fost consultată continua instabilitate a interpretărilor.[30]

O neorânduială provocată de riguroasa aplicare a literei legii penale nu poate fi comparată cu neorânduielile provocate de interpretări. Un asemenea inconvenient momentan ne îmboldește să aducem ușoara corectare necesară acelor cuvinte ale legii care sunt cauza incertitudinii, împiedicând exercitarea licenței fatale de a interpreta care duce

di ragionare, da cui nascono le arbitrarie e venali controversie. Quando un codice fisso di leggi, che si debbono osservare alla lettera, non lascia al giudice altra incombenza che di esaminare le azioni de' cittadini, e giudicarle conformi o difformi alla legge scritta, quando la norma del giusto e delPingiusto, che deve dirigere le azioni sí del cittadino ignorante come del cittadino filosofo, non è un affare di controversia, ma di fatto, allora i sudditi non sono soggetti aile piccole tirannie di molti, tanto più crudeli quanto è minore la distanza fra chi soffre e chi fa soffrire, più fatali che quelle di un solo, perché il dispotismo di molti non è correggibile che dai dispotismo di un solo e la crudeltà di un dispotico è proporzionata non alla forza, ma agii ostacoli. Cosi acquistano i cittadini quella sicurezza di loro stessi che è giusta perché è lo scopo per cui gli uomini stanno in società, che è utile perché gli mette nel caso di esattamente calcolare gl'inconvenienti di un misfatto. Egli è vero altresí che acquisteranno uno spirito d'indipendenza, ma non già scuotitore delle leggi e ricalcitrante a' supremi magistraţi, bensi a quelli che hanno osato chiamare col sacro nome di virtú la debolezza di cederé alie loro interessate o capricciose opinioni. Questi principii spiaceranno a coloro che si sono fatto un diritto di trasmettere agl'inferiori i colpi délia tirannia che hanno ricevuto dai superiori. Dovrei tutto temere, se lo spirito di tirannia fosse componibile collo spirito di lettura.

l**.i** controverse arbitrare şi venale. Când un cod fix de legi, care trebuie aplicate *ad litteram,* nu lasă judecătorului altă s.ucină decât aceea de a examina acţiunile cetăţenilor şi de **,i** le judeca drept conforme sau neconforme cu legea scrisă; când norma care prevede ce este just şi ce este injust (normă ce trebuie să reglementeze atât acţiunile celui ne-II iutor, cât şi pe cele ale cetăţeanului filozof) nu este moliv de controverse, ci este un fapt, atunci supuşii nu mai depind de tiraniile mărunte ale celor mulţi - tiranii cu .itât mai crude cu cât mai mică este distanţa dintre cel ce suferă şi cel ce provoacă suferinţa, tiranii mai funeste decât tirania exercitată de un singur individ, având în vedere că despotismul celor mulţi nu poate fi corectat decât prin despotismul unui singur individ, iar cruzimea unui despot e direct proporţională nu cu forţa, ci cu obstacolele.[31] în acest fel dobândesc cetăţenii acea securitate personală care e justă întrucât reprezintă scopul în virtutea căruia oamenii rămân [organizaţi] în societate, care e utilii întrucât le dă posibilitatea de a calcula cu exactitate inconvenientele unei nelegiuiri. Mai este de asemenea •idevărat că ei vor dobândi un spirit independent, dar nicidecum în sensul că vor zdruncina legile şi vor deveni recalcitranţi faţă de magistraţii supremi[32], ci doar faţă de cei ce au îndrăznit să numească cu sfântul nume al virtuţii slăbiciunea de a ceda în faţa propriilor păreri interesate sau capricioase. Aceste principii vor displăcea acelora care şi-au făcut un drept din a transmite celor inferiori loviturile tiraniei primite la rândul lor din partea superiorilor.[33] Ar trebui să mă tem de orice, dacă tirania ar fi compatibilă cu lectura.

§ v

OSCURITA DELLE LEGGI

Se l'interpetrazione delle leggi é un male, egli é evidente esserne un altro l'oscuritá che strascina seco necessariamente l'interpetrazione, e lo sará grandissimo se le leggi sieno scritte in una lingua straniera al popólo, che lo ponga nella dipendenza di alcuni pochi, non potendo giudicar da se stesso qual sarebbe l'esito della sua liberta, o dei suoi membri, in una lingua che formi di un libro solenne e pubblico un quasi privato e domestico. Che dovremo pensare degli uomini, riflettendo esser questo l'inveterato costume di buona parte della colta ed illuminata Europa! Quanto maggiore sará il numero di quelli che intenderanno e avranno fraile mani il sacro códice delle leggi, tanto men frequenti saranno i delitti, perché non v'ha dubbio che Pignoranza e Pincertezza delle pene aiutino Peloquenza delle passioni.

Una conseguenza di quest'ultime riflessioni é che senza la scrittura una societá non prenderá mai una forma fissa di governo, in cui la forza sia un effetto del tutto e non delle parti e in cui le leggi, inalterabili se non dalla volontá genérale, non si corrompano passando per la folla degl'interessi privati. L'esperienza e la ragione ci hanno fatto vedere che la probabilitá e la certezza delle tradizioni umane si sminuiscono a misura che si allontanano dalla sorgente. Che se non esiste uno stabile monumento del patto sociale, come resisteranno le leggi alia forza inevitabile del tempo e delle passioni ?

• §v

OBSCURITATEA LEGILOR

Dacă interpretarea legilor constituie un rău, evident că un altul este obscuritatea care atrage în mod necesar după sine interpretarea, iar acest rău va fi mult mai mare în cazul în care legile sunt scrise într-o limbă [latina] pe care poporul nu o înţelege, obligându-l să depindă de un grup i cstrâns [care cunoaşte acea limbă], întrucât nu poate judeca singur care ar fi urmările [legilor] asupra libertăţii proprii sau a altor membri[34]; într-o limbă care transformă o (.11 te solemnă şi publică într-una aproape privată şi familială. Ce părere ar trebui să ne facem despre oameni având in vedere că acest obicei este înrădăcinat în majoritatea stai clor din culta şi luminata Europă ? Cu cât vor fi mai mulţi Cei care vor înţelege şi vor avea acces la sacrul cod al legilor, cu atât mai puţin frecvente vor fi infracţiunile, întrucât este în afara oricărui dubiu că ignoranţa şi incertitudinea pedepselor favorizează izbucnirea pasiunilor.[35]

O urmare a acestor ultime reflecţii este că, fără scriere, (i societate nu va avea niciodată o formă fixă de guvernai c, în care forţa să fie o consecinţă a întregului [voinţa şi interesele comune] şi nu doar a părţilor componente [interesele şi pasiunile individuale] şi în care legile, modificabile doar prin aplicarea voinţei generale, să nu se altereze sub influenţa nenumăratelor interese private.[36] Experienţa şi raţiunea ne-au arătat că probabilitatea şi certitudinea 11 adiţiilor umane descresc pe măsură ce se îndepărtează de sursă. Iar dacă nu există un monument stabil al contractului social, cum vor rezista legile la eroziunea inevitabilă a timpului şi a pasiunilor?

Da ció veggiamo quanto sia utile la stampa, che rende il pubblico, e non alcuni pochi, depositario delle sânte leggi, e quanto abbia dissipato quello spirito tenebroso di cabala e d'intrigo che sparisce in faccia ai lumi ed alie scienze apparentemente disprezzate e realmente temute dai seguaci di lui. Questa é la cagione, per cui veggiamo sminuita in Europa P atrocha de' delitti che facevano gemere gli antichi noştri padri, i quali diventavano a vicenda tiranni e schiavi. Chi conosce la storia di due o tre secoli fa, e la nostra, potra vedere come dal seno del lusso e della mollezza nacquero le piu dolci virtú, l'umanitâ, la beneficenza, la tolleranza degli errori umani. Vedrá quali furono gli effetti di quella che chiamasi a torto antica semplicitâ e buona fede: Pumanitâ gemente sotto Pimplacabile superstizione, l'avarizia, l'ambizione di pochi tinger di sangue umano gli scrigni dell'oro e i troni dei re, gh occulti tradimenti, le pubbhche stragi, ogni nobile tiranno della plebe, i miniştri della veritâ evangélica lordando di sangue le mani che ogni giorno toccavano il Dio di mansuetudine, non sonó Popera di questo secólo illuminato, che alcuni chiamano corrotto.

I)in cele de mai sus ne dăm seama cât de folositor este tiparul ce face ca nu doar un grup restrâns, ci întregul public să devină custodele sacrelor legi; ne dăm seama cât de ni uit a contribuit la risipirea acelui spirit tenebros de unel-111 e şi intrigă care dispare în faţa luminilor şi a ştiinţelor, .il>.\rcnt dispreţuite, dar de fapt temute de susţinătorii spi-i ii ului în cauză. Aceasta este cauza care a dus în Europa l.i diminuarea atrocităţii infracţiunilor ce-i făceau să sufe-i c pe străbunii noştri care deveneau pe rând tirani şi sclavi. < ici ce cunoaşte istoria ultimelor două, trei veacuri şi pe cea contemporană va putea vedea cum din sânul luxului şi al 11 aiului plăcut s-au născut cele mai frumoase virtuţi: omenia, binefacerea, toleranţa faţă de greşelile omeneşti. Va Vedea care au fost efectele acelei simplităţi şi bune-creduiţe de odinioară, cum pe nedrept sunt numite: omeni-**rea** gemând sub jugul implacabilei superstiţii, avariţia, ambiţia unui grup restrâns mânjind cu sânge omenesc sipetele de aur şi tronurile regilor, trădările ascunse, măcelurile publice, orice nobil transformat în tiran al plebei, slujitorii adevărului evanghelic mânjindu-şi cu sâni;c mâinile ce zilnic îl atingeau pe Dumnezeul blândeţii, toate acestea nu sunt creaţia acestui secol luminat pe care unii îl numesc corupt.[37]

§vi

PROPORZIONE FRA I DELITTI E LE PENE

Non solamente é interesse comune che non si commettano delitti, ma che siano piú rari a proporzione del male che arrecano alia societá. Dunque piú forti debbono essere gli ostacoli che risospingono gli uomini dai delitti a misura che sonó contrari al ben pubblico, ed a misura delle spinte che gli portano ai delitti. Dunque vi deve essere una proporzione fra i delitti e le pene.

É impossibile di prevenire tutti i disordini nell'universal combattimento delle passioni umane. Essi crescono in ragione composta della popolazione e dell'incrocicchiamento degl'interessi particolari che non é possibile dirigere geométricamente alia pubblica utilitá. AlPesattezza matemática bisogna sostituire nell'aritmetica politica il calcólo delle probabilitá. //Si getti uno sguardo sulle storie e si vedranno crescere i disordini coi confini degl'imperi, e, scemando nell'istessa proporzione il sentimento nazionale, la spinta verso i delitti cresce in ragione dell'interesse che ciascuno prende ai disordini medesimi: perció la necessitá di aggravare le pene si va per questo motivo sempre piú aumentando.//

Quella forza simile alia gravita, che ci spinge al nostro ben essere, non si trattiene che a misura degli ostacoli che gli sonó opposti. Gli effetti di questa forza sonó la confusa sene delle azioni umane: se queste si urtano scambievolmente e si offendono, le pene, che io chiamerei *ostacoli politici,* ne impediscono il cattivo effetto

§VI

PROPORȚIA DINTRE INFRACȚIUNI SI PEDEPSE

Interesul obștesc nu este doar acela de a nu se săvârși infracțiuni, ci și ca ele să devină tot mai rare în măsura în care aduc o mai mare atingere societății. Așadar, obstacolele care îi îndepărtează pe oameni de la săvârșirea infracțiunilor [pedepsele] trebuie să fie mai puternice în funcție de atingerea pe care o aduc binelui public și de îndemnul ce-i împinge la infracțiuni. Așadar, trebuie să existe o proporție între infracțiuni și pedepse.[38]

Este imposibil să se prevină toate neorânduielile ce apar în înfruntarea universală a pasiunilor omenești. Ele sporesc proporțional cu numărul populației și cu întrepătrunderea intereselor particulare ce nu pot fi îndrumate geometric spre folosul public. în aritmetica politică, exactitatea matematică trebuie înlocuită cu calculul probabilităților.[39] //Aruncați o privire asupra istoriei și veți vedea cum numărul neorânduielilor crește odată cu mărimea imperiilor și - descrescând în aceeași proporție sentimentul național - cum pornirea către infracțiuni crește în funcție de profitul ce-l poate avea orice individ din respectivele neorânduieli: din această cauză creste încontinuu necesitatea de a înăspri pedepsele.[40]//

Acea forță asemănătoare gravitației, care ne îmboldește spre bunăstarea noastră personală, nu poate fi înfrânată decât în măsura în care i se opun anumite obstacole. Efectele acestei forțe constituie dezordonata serie a acțiunilor omenești: în cazul în care acestea se ciocnesc și-și aduc atingere reciproc, pedepsele, pe care eu le-aș numi *obstacole politice,* vor împiedica efectul negativ fără a distruge

senza distruggere la causa impeliente, che è la sensibilità medesima inseparabile dalPuomo, e il législature fa come l'abile architetto di cui l'officio è di opporsi alie direzioni rovinose della gravita e di far conspirare quelle che contribuiscono alia forza dell'edificio.

Data la nécessita della riunione degli uomini, dati i pattı, che necessariamente risultano dalla opposizione medesima degl'interessi privati, trovasi una scala di disordini, dei quali il primo grado consiste in quelli che distruggono immediatamente la società, e l'ultimo nella minima ingiustizia possibile fatta ai privati membri di essa. Tra questi estremi sonó comprese tutte le azioni opposte al ben pubblico, che chiamansi delitti, e tutte vanno, per gradi insensibili, decrescendo dal più sublime al più ínfimo. Se la geometría fosse adattabile alie infinite ed oscure combinazioni delle azioni umane, vi dovrebbe essere una scala corrispondente di pene, che discendesse dalla più forte alla più debole: ma bastera al saggio législature di segnarne i punţi principali, senza turbar l'ordine, non decretando ai delitti del primo grado le pene dell'ultimo. Se vi fosse una scala esatta ed universale delle pene e dei delitti, avremmo una probabile e comune misura dei gradi di tirannia e di liberta, del fondo di umanità o di malizia delle diverse nazioni.

Qualunque azione non compresa tra i due sovraccennati limiti non puó essere chiamata ***delitto,*** o punita come tale, se non da coloro che vi trovano il loro interesse nel cosí chiamarla. La incertezza di questi limiti ha prodotta nelle nazioni una morale che contradice alia legislazione; più attuali legislazioni che si escludono scambievolmente; una moltitudine di leggi che espongono il più saggio alle pene più rigorose, e perö resi vaghi e fluttuanti i nomi di ***vizio*** e di ***virtú,*** e pero nata l'in-

cauza imperioasă, adică însăşi sensibilitatea caracteristică omului, iar legislatorul va proceda asemenea priceputului arhitect a cărui menire este să se opună componentelor distrugătoare ale gravitaţiei, punându-le la lucru pe acelea care vor da rezistenţă clădirii.

Având în vedere nevoia oamenilor de a trăi în societate, precum şi pactele ce apar în mod necesar în scopul de a reglementa interesele particulare divergente, vom avea o scară a neorânduielilor; pe prima treaptă se află neorânduielile care distrug imediat societatea şi pe ultima, cea mai mică nedreptate ce poate fi adusă membrilor privaţi ai societăţii. între aceste două extreme avem toate acţiunile ce aduc atingere binelui public, numite infracţiuni, şi toate descresc treptat de la cea mai gravă până la cea mai măruntă. Dacă geometria s-ar putea adapta la nenumăratele şi obscurele combinaţii ale acţiunilor umane, ar trebui să avem şi o scară corespunzătoare de pedepse, descrescând de la cea mai aspră până la cea mai uşoară; legislatorul înţelept va trebui însă să însemne pe ca treptele principale, fără a tulbura ordinea, neatribuind infracţiunilor celor mai grave pedepsele prevăzute pentru cele mai uşoare[41]. Dacă ar exista o scară exactă şi universală a pedepselor şi infracţiunilor, am avea şi o măsură demonstrabilă şi comună a gradelor de tiranie şi libertate, a fondului de omenie sau de răutate specific diferitelor naţiuni.

Nici o acţiune ce nu se încadrează între cele două extreme mai sus menţionate nu poate fi numită *infracţiune* şi nu poate fi pedepsită ca atare, sau doar de cei ce au un interes personal ca s-o numească astfel. Nesiguranţa în privinţa acestor extreme a dus în cadrul naţiunilor la stabilirea unei morale ce contrazice legislaţia[42]; la legislaţii mai recente care se exclud reciproc; la o multitudine de legi care îl expun pe omul cel mai măsurat celor mai aspre pedepse; ea a conferit astfel noţiunilor de *viciu* şi *virtute* un

certezza della propria esistenza, che produce il letargo ed il sonno fatale nei corpi politici. Chiunque leggerà con occhio filosofico i codici délie nazioni e i loro annali, trovera quasi sempre i nomi di *vizio* e di *virtú,* di *buon cittadino* o di *reo* cangiarsi colle rivoluzioni dei secoli, non in ragione delle mutazioni che accadono nelle circostanze dei paesi, e per conseguenza sempre conformi all'interesse comune, ma in ragione delle passioni e degli errori che successivamente agitarono i different! legislatori. Vedrà bene spesso che le passioni di un secólo sono la base della morale dei secoli futuri, che le passioni forti, figlie del fanatismo e dell'entusiasmo, indebolite e rose, dirö cosí, dal tempo, che riduce tutti i fenomeni fisici e morali alPequihbrio, diventano a poco a poco la prudenza del secólo e lo strumento utile in mano del forte e dell'accorto. In questo modo nacquero le oscurissime nozioni di onore e virtú, e tali sono perché si cambiano colle rivoluzioni del tempo che fa soprawivere i nomi alle cose, si cambiano coi fiumi e colle montagne che sono bene spesso i confini, non solo della física, ma della morale geografía.

Se il piacere e il dolore sono i motori degli esseri sensibili, se tra i motivi che spingono gli uomini anche aile più sublimi operazioni, furono destinati dalPinvisibile legislature il premio e la pena, dalla inesatta distribuzione di queste ne nascerà quella tanto meno osservata contradizione, quanto più comune, che le pene puniscano i delitti che hanno fatto nascere. Se una pena uguale è destinata a due delitti che disugualmente offendono la società, gli uomini non troveranno un più forte ostacolo per commettere il maggior delitto, se con esso vi trovino unito un maggior vantaggio.

caracter vag și fluctuant, a dat naștere nesiguranței în privința propriei existențe, care produce letargia și somnul fatal al corpurilor politice. Oricine va citi cu ochi filozofic codurile națiunilor și analele lor va vedea cum noțiunile de *viciu* și *virtute,* cea de *bun cetățean* și de *infractor* se modifică de-a lungul secolelor, dar nu în funcție de schimbările ce se petrec în conjuncturile țărilor - și în consecință mereu conforme interesului comun -, ci în funcție de pasiunile și greșelile ce i-au bântuit rând pe rând pe diferiții legislatori. De asemenea, va vedea cum adesea pasiunile unui secol sunt baza moralei secolelor viitoare, cum pasiunile puternice, generate de fanatism și de entuziasm, slăbite și erodate, ca să mă exprim astfel, de timpul ce îndreaptă fenomenele fizice și morale spre albia echilibrului, se transformă treptat în prudența secolului și devin un instrument util în mâna celui puternic și a celui abil. In acest fel s-au născut atât de obscurele noțiuni de onoare și virtute, care ni se prezintă astăzi în această formă tocmai pentru că se modifică odată cu trecerea timpului care transmite numele și nu lucrurile, tocmai pentru că se modifică odată cu fluviile și cu munții ce constituie adesea nu numai granițele geografiei fizice, ci și ale celei morale.[43]

Dacă plăcerea și durerea[44] constituie motorul ființelor simțitoare, dacă, printre motivele ce îndeamnă oamenii la săvârșirea chiar și a celor mai sublime acțiuni, legislatorul invizibil a încadrat atât răsplata cât și pedeapsa, atunci neadecvata împărțire a acestora va duce la apariția unei contradicții pe cât de puțin menționată, pe atât de răspândită, și anume: pedepsele sancționează infracțiunile pe care chiar ele însele le-au generat. în cazul în care aceeași pedeapsă este prevăzută pentru două infracțiuni ce aduc în mod diferit atingere societății, oamenii nu vor întâlni un obstacol mai puternic în calea comiterii unei infracțiuni mai grave, clacă aceasta este însoțită de un avantaj mai mare.[45]

§VII

ERRORI NELLA MISURA DELLE PENE

Le precedenti riflessioni mi danno il diritto di asserire che l'unica e vera misura dei delitti è il danno fatto alla nazione, e perô errarono coloro che credettero vera misura dei delitti l'intenzione di chi gli commette. Questa dipende dalla impressione attuale degli oggetti e dalia precedente disposizione della mente: esse variano in tutti gli uomini e in ciascun uomo, colla velocissima successione delle idee, delle passioni e delle circostanze. Sarebbe dunque necessario formare non solo un codice particolare per ciascun cittadino, ma una nuova legge ad ogni delitto. Qualche volta gli uomini colla migliore intenzione fanno il maggior maie alla società; e alcune altre volte colla più cattiva volontà ne fanno il maggior bene.

Altri misurano i delitti più dalla dignità della persona offesa che dalia loro importanza riguardo al ben pubblico. Se questa fosse la vera misura dei delitti, una irriverenza all'Essere degli esseri dovrebbe più atrocemente punirsi che l'assassinio d'un monarca, la superiorità della natura essendo un infinito compenso alia differenza dell'offesa.

Finalmente alcuni pensarono che la gravezza del peccato entrasse nella misura dei delitti. La fallacia di questa opinione risalterà agii occhi d'un indifférente esaminatore dei veri rapporti tra uomini e uomini, e tra uomini e Dio. I primi sono rapporti di uguaglianza. La

§VII

GREŞELI ÎN MĂSURA PEDEPSELOR

Meditaţiile anterioare mă îndreptăţesc să susţin că unica şi adevărata măsură a infracţiunilor este prejudiciul adus naţiunii; iată de ce greşeau cei care credeau că adevărata măsură a infracţiunilor ar fi intenţia celui ce le comite.[46] Intenţia depinde de impresia momentană pe care ne-o lasă lucrurile, precum şi de predispoziţia anterioară a minţii: iar acestea la rândul lor se deosebesc de la om la om în funcţie de foarte rapida succesiune a ideilor, a pasiunilor şi a circumstanţelor. Ar trebui aşadar să întocmim nu numai un cod particular pentru fiecare cetăţean, ci o nouă lege pentru fiecare infracţiune. Uneori, oamenii însufleţiţi de cea mai bună intenţie produc cel mai mare rău societăţii, în timp ce alteori, însufleţiţi de cea mai rea voinţă, produc cel mai mare bine.

Unii măsoară infracţiunile mai mult după demnitatea persoanei lezate decât după gravitatea lor faţă de binele public. Dacă aceasta ar fi adevărata măsură a infracţiunilor, atunci o necuviinţă la adresa Fiinţei supreme ar trebui să fie pedepsită mai crâncen decât asasinarea unui monarh, superioritatea naturii [divine] suplinind infinit deosebirea în privinţa lezării aduse.[47]

în sfârşit, unii credeau că gravitatea păcatului[48] ar trebui să influenţeze măsura infracţiunilor. Cât de înşelătoare este această părere îşi poate da seama orice observator imparţial al adevăratelor raporturi dintre oameni, precum şi al celor dintre oameni şi Dumnezeu. Cele dintâi [raporturile dintre oameni] sunt raporturi de egalitate. Numai

sola nécessita ha fatto nascere dall'urto délie passioni e dalle opposizioni degl'interessi l'idea délia *utilità comune,* che è la base délia giustizia umana; i secondi sono rapporti di dipendenza da un Essere perfetto e creatore, che si è riserbato a sé solo il diritto di essere législatore e giudice nel medesimo tempo, perché egh solo puô esserlo senza inconveniente. Se ha stabihto pene eterne a chi disobbedisce alla sua onnipotenza, quai sarà l'insetto che osera supphre alla divina giustizia, che vorrà vendicare l'Essere che basta a se stesso, che non puô ricevere dagli oggetti impressione alcuna di piacere o di dolore, e che solo tra tutti gli esseri agisce senza reazione ? La gravezza del peccato dipende dalla imperscrutabile malizia del cuore. Questa da esseri finiti non puô senza rivelazione sapersi. Come dunque da questa si prendera norma per puniré i delitti ? Potrebbono in questo caso gli uomini puniré quando Iddio perdona, e perdonare quando Iddio punisce. Se gli uomini possono essere in contradizione coll'Onnipossente nell'offenderlo, possono anche esserlo col puniré.

necesitatea a făcut ca, din ciocnirea pasiunilor și intereselor opuse, să ia naștere ideea *folosului comun,* care e temelia justiției omenești; cele din urmă [raporturile dintre oameni și Dumnezeu] sunt raporturi de dependență față <le o Ființă perfectă și creatoare, care și-a păstrat numai penii u sine dreptul de a fi legislator și judecător în același timp, întrucât numai ea singură poate îndeplini ambele funcții fără inconveniente. Dacă a hotărât pedepse veșnice pentru cei **pe** nu se supun atotputerniciei sale, ce gânganie va îndrăzni oare să se substituie justiției divine, dorind să pedepsească în numele Ființei suficiente sieși, aceea ce nu poate primi de la obiecte nici o impresie de plăcere sau de durere și care, singură între toate ființele, acționează fără ca acțiunea sa să fie o reacție ? Gravitatea păcatului depinde de răutatea de nepătruns a inimii, pe care ființele finite n-o pot percepe decât prin revelație. Cum, așadar, să stabilim, pornind de la această răutate, o normă pentru a pedepsi infracțiunile? S-ar putea în acest caz ca oamenii să pedepsească • itunci când Dumnezeu iartă, sau să ierte atunci când Dumnezeu pedepsește. Dacă oamenii pot fi în discordanță cu Atotputernicul când îl jignesc, pot de asemenea să fie și atunci când pedepsesc.[49]

§ VIII

DIVISIONE DEI DELITTI

Abbiamo veduto qual sia la vera misura dei delitti, cioe il *danno delta societa.* Questa e una di quelle palpabili veritâ che, quantunque non abbian bisogno ne di quadranti, ne di telescopi per essere scoperte, ma sieno alia portata di ciascun mediocre intelletto, pure per una maravigliosa combinazione di circostanze non sono con decisa sicurezza conosciute che da alcuni pochi pensatori, uomini d'ogni nazione e d'ogni secolo. Ma le opinioni asiatiche, ma le passioni vestite d'autoritâ e di potere hanno, la maggior parte delle volte per insensibili spinte, alcune poche per violente impressioni sulla timida credulitâ degli uomini, dissipate le semplici nozioni, che forse formavano la prima filosofia delle nascenti societa ed a cui la luce di questo secolo sembra che ci riconduca, con quella maggior fermezza pero che puo essere somministrata da un esame geometrico, da miile funeste sperienze e dagli ostacoli medesimi. Or Pordine ci condurrebbe ad esaminare e distinguere tutte le different! sorte di delitti e la maniera di punirgli, se la variabile natura di essi per le diverse circostanze dei secoli e dei luoghi non ci obbligasse ad un dettaglio immenso e noioso. Mi basterâ indicare i principii piu generali e gli errori piu funesti e comuni per disingannare sî quelli che per un mal inteso amore di libertâ vorrebbono introdurre Panarchia, come coloro che

§vm

CLASIFICAREA INFRACȚIUNILOR

Am văzut care este adevărata măsură a infracțiunilor, și anume *prejudiciul adus societății.* Acesta este unul dintre adevărurile palpabile care, deși nu au nevoie nici de cadranele busolei și nici de telescop pentru a fi descoperite, I iind la îndemâna oricărei inteligențe medii, totuși, din cauza unui uimitor concurs de împrejurări, nu sunt cunoscute cu deplină certitudine decât de puțini gânditori, oameni aparținând tuturor națiunilor și tuturor veacurilor. Concepțiile asiatice, pasiunile ce se ascundeau în spatele autorității și puterii[50] au risipit (în cele mai multe cazuri prin imperceptibile impulsuri, în câteva prin violente impresii asupra credulității timorate a oamenilor) noțiunile simple care formau, probabil, prima filozofie a societăților în curs de formare și către care se pare că luminile acestui secol ne conduc din nou, însă de data aceasta cu acea sporită siguranță ce decurge din aplicarea unui examen geometric [riguros], din nenumărate experiențe dezastruoase și din înseși obstacolele întâlnite. Așadar, ordinea ne-ar impune să examinăm și să diferențiem [clasificăm] toate felurile de infracțiuni, precum și felul în care ar trebui pedepsite, dacă natura lor schimbătoare, datorată împrejurărilor diferite în diferite secole și în diferite locuri, nu ne-ar constrânge la o detaliere imensă și plictisitoare. Va fi suficient să indic principiile cele mai generale și greșelile cele mai dezastruoase și mai răspândite pentru a deschide ochii atât celor care, mânați de o prost înțeleasă dragoste de libertate, ar dori să introducă anarhia, cât și celor care ar dori să închidă

amerebbero ridurre gli uomini ad una claustrale regolarità.

Alcuni delitti distruggono immediatamente la società, o chi la rappresenta; alcuni offendono la privata sicurezza di un cittadino nella vita, nei beni, o nell'onore; alcuni altri sono azioni contrarie a ció che ciascuno è obbligato dalle leggi di fare, o non fare, in vista del ben pubblico. I primi, che sono i massimi delitti, perché più dannosi, son quelli che chiamansi di lesa maestà. La sola tirannia e l'ignoranza, che confondono i vocaboli e le idee più chiare, possono dar questo nome, e per conseguenza la massima pena, a' delitti di différente natura, e rendere cosi gli uomini, corne in mille altre occasioni, vittime di una parola. Ogni delitto, benché privato, offende la società, ma ogni delitto non ne tenta la immediata distruzione. Le azioni morali, come le fisiche, hanno la loro sfera limitata di attività e sono diversamente circonscritte, come tutti i movimenti di natura, dal tempo e dallo spazio; e pero la sola cavillosa interpetrazione, che è per l'ordinario la filosofía délia schiavitù, puô confondere ció che dall'eterna verità fu con immutabili rapport! distinto.

Dopo questi seguono i delitti contrari alla sicurezza di ciascun particolare. Essendo questo il fine primario di ogni legittima associazione, non puô non assegnarsi alia violazione del dritto di sicurezza acquistato da ogni cittadino alcuna delle pene più considerabili stabilita dalle leggi.

L'opinione che ciaschedun cittadino deve avere di poter fare tutto ció che non è contrario alie leggi senza temerne altro inconveniente che quello che puó nascere dall'azione medesima, questo è il dogma politico che dovrebb'essere dai popoli creduto e dai supremi magistrati colla incorrotta custodia delle leggi predicato;

Omenirea într-un cadru strict de reguli, asemănător vieții monahale.

Unele infracțiuni distrug nemijlocit societatea sau pe cel ic o reprezintă[51]; altele aduc atingere siguranței private a cetățeanului în ceea ce privește viața, bunurile sau onoai ca sa; altele sunt acțiuni care încalcă ceea ce legile au stabilit că fiecare individ este obligat să facă sau să nu facă în vederea respectării binelui public[52]. Infracțiunile din prima categorie, care sunt cele mai grave, fiind și cele care aduc t ele mai grave prejudicii, sunt numite crime de lezmaieslatc. Numai tirania și ignoranța, care confundă cuvintele și ideile cele mai clare, pot da acest nume, și în consecință pedeapsa maximă, unor infracțiuni de natură diferită, translonnând astfel oamenii în victime ale unui cuvânt, cum se întâmplă și în nenumărate alte cazuri.[53] Orice infracțiune, chiar dacă este privată, lezează societatea, dar nu orice inii acțiune încearcă distrugerea nemijlocită a societății. Acțiunile morale, ca și cele fizice, au sfera lor limitată de activitate și se petrec în condiții diferite de timp și de spațiu, asemeni tuturor mișcărilor din natură; numai o interpretare sofistică, care de obicei este filozofia sclaviei, poate confunda ceea ce adevărul etern a deosebit prin raporturi imuabile.[54]

După acestea urmează infracțiunile împotriva siguranței oricărui particular[55]. Scopul primar al oricărei asociații legitime fiind siguranța individului, nu se poate ca violarea dreptului la securitate dobândit de fiecare cetățean să nu fie pedepsită cu una din pedepsele cele mai aspre stabilite de legi.

Fiecare cetățean trebuie să știe că poate face tot ceea ce nu este împotriva legilor[56], fără să se teamă de vreo repercusiune, în afara celei ce poate decurge din acțiunea însăși - aceasta este dogma politică în care popoarele ar trebui să creadă și pe care magistrații supremi[57] însărcinați cu paza neabătută a legilor ar trebui s-o aplice; este o dogmă sacră

sacro dogma, senza di cui non vi puó essere legittima societa, giusta ncompensa del sacrificio fatto dagli uomini di quell'azione universale su tutte le cose che é comune ad ogni essere sensibile, e limitata soltanto dalle proprie forze.

Questo forma le libere anime e vigoróse e le mentí rischiaratrici, rende gli uomini virtuoși, ma di quella virtú che sa resistere al timore, e non di quella pieghevole prudenza, degna solo di chi puó soffrire un'esistenza precaria ed incerta. Gli attentati dunque contro la sicurezza e liberta dei cittadini sonó uno de' maggiori delitti, e sotto questa classe cadono non solo gli assassinii e i furti deel i uomini plebei, ma quelli ancora dei grandi e dei magistrați, l'influenza dei quali agisce ad una maggior distanza e con maggior vigore, distruggendo nei sudditi le idee di giustizia e di dovere, e sostituendo quella del dintto del piú forte, pericoloso del pari in chi lo esercita e in chi lo soffre.

Iară de care nu poate exista societate legitimă; este o îndrepi.ițită recompensă pentru sacrificiul făcut de oameni atunci când au renunțat la libertatea de a acționa asupra tuturor lucrurilor[58], ce este comună tuturor ființelor înzestrate cu simțire și este limitată doar de forțele proprii.

Această dogmă formează suflete libere, viguroase și minți limpezi, îi face pe oameni virtuoși, înzestrându-i cu acel soi de virtute care știe să reziste fricii și nu cu acea prudență supusă, demnă doar de cel ce poate îndura o existență precară și nesigură. Așadar, atentatele împotriva securității și libertății cetățenilor sunt una dintre infracțiunile majore, **și** în această clasă intră nu numai asasinatele și furturile săvârșite de plebe, dar și cele săvârșite de cei mari și de magistrați, căci influența acestora se exercită la distanță mai mare și cu mai multă forță, nimicind ideea de justiție a supușilor și pe cea de datorie, pe care le înlocuiește cu ideea dreptului celui mai puternic, periculos deopotrivă pentru **cel** ce-1 exercită și pentru cel ce-1 îndură.

§ix

DELL'ONORE

Vé una contradizione rimarcabile fraile leggi civili, gelose custodi piü d'ogni altra cosa del corpo e dei beni di ciascun cittadino, e le leggi di ció che chiamasi ***onore,*** che vi preferisce l'opinione. Questa parola ***onore*** é una di quelle che ha servito di base a lunghi e brillanti ragionamenti, senza attaccarvi veruna idea fissa e stabile. Misera condizione delle menti umane che le lontanissime e meno importanţi idee delle rivoluzioni dei corpi celeşti sieno con piu distinta cognizione presentí che le vicine ed importantissime nozioni morali, fluttuantí sempre e confuse secondo che i ventí delle passioni le sospingono e l'ignoranza guidata le riceve e le trasmette! Ma sparirâ l'apparente paradosso se si consideri che come gli oggetti troppo vicini agii occhi si confondono, cosi la troppa vicinanza delle idee morali fa che fácilmente si rimescolino le moltissime idee semplici che le compongono, e ne confondano le linee di separazione necessarie alio spirito geometrico che vuol misurare i fenomeni della umana sensibilitâ. E scemerâ del tutto la maravigha nelPmdifférente mdagatore delle cose umane, che sospetterâ non esservi per avventura bisogno di tanto apparato di morale, né di tanti legami per render gli uomini feliei e sicuri.

Chiest'onore dunque é una di quelle idee complesse che sonó un aggregato non solo d'idee semplici, ma d'idee parimente complicate, che nel vario affacciarsi alia

§IX

DESPRE ONOARE

Există o contradicţie demnă de a fi pusă în lumină între legile civile, care pun mai presus de orice paza trupului şi a bunurilor fiecărui cetăţean, şi legile a ceea ce numim *onoare,* care depinde mai mult de opinie. Cuvântul *onoare* e unul dintre acele cuvinte [noţiuni] în jurul cărora s-au purtat îndelungi şi sclipitoare discuţii, fără a se ajunge însă la vreo concluzie bine închegată şi stabilă. Sărmană condiţie a minţilor omeneşti care se apleacă mai cu sârg asupra cunoaşterii îndepărtatelor şi mai puţin importantelor revoluţii ale corpurilor cereşti decât asupra apropiatelor şi extrem de importantelor noţiuni morale, care continuă să rămână confuze, plutind după cum le poartă vântul pasiunilor şi după cum le primeşte şi le transmite ignoranţa dirijată ! Dar aparentul paradox va dispărea dacă ne gândim că, aşa cum obiectele prea apropiate de ochi se confundă, la fel apropierea excesivă de ideile morale duce la amestecarea nenumăratelor idei simple din care sunt formate, topind laolaltă liniile de demarcaţie necesare spiritului geometric care doreşte să măsoare fenomenele sensibilităţii umane. Şi va dispărea complet uimirea imparţialului cercetător al treburilor omeneşti, încolţind în el ideea că nu întâmplător e nevoie de un asemenea impunător eşafodaj al moralei şi nici de atâtea legături pentru a-i face pe oameni să se simtă fericiţi şi în siguranţă.[59]

Aşadar, această [noţiune de] *onoare* este una din acele idei complexe care constituie o întrepătrundere nu doar de idei simple, ci în egală măsură şi de idei complicate, care pe măsură ce se prezintă gândirii câteodată admit, altă dată

mente ora ammettono ed ora escludono alcuni de' diversi elementi che le compongono; né conservano che alcune poche idee comuni, come piú quantitâ complesse algebraiche ammettono un comune divisore. Per trovar questo comune divisore nelle varie idee che gli uomini si formano dell'onore é necessario gettar rápidamente un colpo d'occhio sulla formazione delle societâ. Le prime leggi e i primi magistrati nacquero dalla necessitâ di riparare ai disordini del físico dispotismo di ciascun uomo; questo fu il fine institutore della societâ, e questo fine primario si é sempre conservato, realmente o in apparenza, alia testa di tutti i codici, anche distruttori; ma l'awicinamento degli uomini e il progresso delle loro cognizioni hanno fatto nascere una infinita serie di azioni e di bisogni vicendevoli gli uni verso gh altn, sempre superiori alia providenza delle leggi ed inferiori alPattuale potere di ciascuno. Da quest'epoca cominció il dispotismo della opimone, che era l'umco mezzo di ottenere dagli altri quei beni, e di allontanarne quei mali, ai quali le leggi non erano sufficienti a provvedere. E l'opinione é quella che tormenta il saggio ed il volgare, che ha messo in crédito l'apparenza della virtú al di sopra della virtú stessa, che fa diventar missionario anche lo scellerato, perché vi trova il proprio interesse. Quindi i suffragi degh uomini divennero non solo utili, ma necessari, per non cadere al disotto del comune livello. Quindi se l'ambizioso gli conquista come utili, se il vano va mendicandoli come testimoni del proprio mérito, si vede l'uomo d'onore esigerh come necessari. Quest'onore é una condizione che moltissimi uomini mettono alia propria esistenza. Nato dopo la formazione della societá, non poté esser messo nel comune deposito, anzi é un instantáneo ritorno nello stato naturale

exclud diferitele elemente care o compun; şi nu păstrează decât puține idei comune, așa cum mai multe cantități algebrice compuse admit un divizor comun. Ca să găsim divi/.orul comun al diferitelor idei pe care oamenii şi le-au **format** despre *onoare* trebuie să aruncăm o privire rapidă asupra modului de formare a societății. Primele legi şi primii magistrați au apărut din necesitatea de a împiedica ne-<«rânduielile provocate de despotismul fizic al fiecărui om; acesta a fost scopul fondator al societății şi acest scop primar a fost păstrat mereu, în mod real sau doar în aparență, la loc de cinste în toate codurile, chiar şi în cele distructive; dar apropierea dintre oameni şi progresul cunoştințelor lor au creat o infinită serie de acțiuni şi nevoi care-i făceau să depindă unii de alții, şi mereu aceste acțiuni şi nevoi depăşeau ceea ce legile prevedeau şi erau mai prejos de puterea reală a fiecărui individ. Din acea epocă a început despotismul opiniei, care constituia de fapt singurul mijloc de a obține de la alții acele bunuri (şi de a îndepărta acele rele) care nu erau cuprinse în legi. Iar opinia [celorlalți] devine o preocupare atât pentru omul înțelept cât şi pentru cel obişnuit, ea pune aparența virtuții mai presus de virtutea însăşi, transformă în misionar chiar şi pe un nemernic, în cazul în care acest lucru îi convine. Aşadar, părerea-aprobatoare[60] a oamenilor a devenit nu numai folositoare, ci de-a dreptul necesară, ca nu cumva să cădem sub nivelul comun. Aşadar, dacă ambițiosul se zbate pentru a câştiga părerea-aprobatoare a oamenilor pentru că-i este de folos, dacă vanitosul o cerşeşte pentru a-şi demonstra propriile merite, vedem cum omul de onoare o pretinde pentru că-i este necesară. Foarte mulți oameni fac din această *onoare* [din *onoarea* înțeleasă în acest fel] condiția propriei existențe. Având în vedere că a apărut după formarea societății, ea n-a putut fi pusă în depozitul comun, ba mai mult, este o întoarcere spontană la starea naturală

e una sottrazione momentánea della propria persona da quelle leggi che in quel caso non difendono bastantemente un cittadino.

Quindi e nell'estrema liberta politica e nella estrema dipendenza spariscono le idee dell'onore, o si confondono perfettamente con altre: perché nella prima il dispotismo delle leggi rende inutile la ricerca degli altrui suffragi; nella seconda, perché il dispotismo degli uomini, annullando l'esistenza civile, gli riduce ad una precaria e momentánea personalitá. L'onore é dunque uno dei principii fondamentali di quelle monarchie che sonó un dispotismo sminuito, e in esse sonó quello che negli stati dispotici le rivoluzioni, un momento di ritorno nello stato di natura, ed un ricordo al padrone dell'antica uguaglianza.

și o sustragere momentană a propriei persoane de sub imperiul legilor care în acel caz nu-l apără suficient pe cetățean.[61]

Deci atât în libertatea politică extremă, cât și în cazul dependenței extreme, ideile de onoare dispar sau se confundă complet cu altele: [acest lucru] este posibil pentru că în primul caz despotismul legilor face inutilă căutarea părerii-aprobatoare a celorlalți; în cel de-al doilea caz, pentru că despotismul oamenilor, anulând existența civilă, transformă omul într-o personalitate precară și momentană [contingență]. Prin urmare, onoarea este unul din principiile fundamentale ale acelor monarhii care prezintă un despotism atenuat, și în cadrul lor ea are valoarea pe care o au revoluțiile în statele despotice, un moment de întoarcere la starea de natură și o amintire, pentru stăpân, a vechii egalități.[62]

DEI DUELLI

Da questa necessitâ degli altrui suffragi nacquero i duelli privaţi, ch'ebbero appunto la loro origine nell'anarchia delle leggi. Si pretendono sconosciuti all'antichitâ, forse perché gli antichi non si radunavano sospettosamente armaţi nei tempii, nei teatri e cogli amici; forse perché il duello era uno spettacolo ordinario e comune che i gladiatori schiavi ed avviliti davano al popólo, e gh uomini liberi sdegnavano d'esser creduti e chiamati gladiatori coi privaţi combattimenti. Invano gli editti di morte contro chiunque accetta un duello hanno cercato estirpare questo costume, che ha il suo fundamento in ció che alcuni uomini temono piú che la morte, poiché privándolo degli altrui suffragi, l'uomo d'onore si prevede esposto o a divenire un essere meramente solitario, stato insoffribile ad un uomo socievole, ovvero a divenire il bersaglio degl'insulti e dell'infamia, che colla ripetuta loro azione prevalgono al pericolo della pena. Per qual motivo il minuto popólo non duella per lo piú come i grandi ? Non solo perché é disarmato, ma perché la necessitâ degli altrui suffragi é meno comune nella plebe che in coloro che, essendo piú elevaţi, si guardano con maggior sospetto e gelosia.

Non é inutile il ripetere ció che altri hanno scritto, cioé che il miglior método di prevenire questo delitto é di puniré l'aggressore, cioé chi ha dato occasione al

§ X

DESPRE DUELURI

Această nevoie de a întruni părerea-aprobatoare a celorlalţi a dus la apariţia duelurilor private; ele au apărut tocmai datorită anarhiei legilor. Se susţine că în Antichitate erau o practică necunoscută, poate pentru că anticii nu erau bănuitori şi nu se duceau înarmaţi la întâlnirile din temple, din teatre sau cu prietenii; sau poate pentru că duelul era un spectacol obişnuit şi comun oferit poporului de gladiatorii reduşi la sclavie şi umilinţă, iar oamenii liberi refuzau cu dispreţ ideea de a fi numiţi sau luaţi drept gladiatori din pricina unor lupte individuale. In zadar au încercat edictele ce pedepseau cu moartea pe cei ce acceptau duelul să stârpească acest obicei, care se bazează pe un fapt ce-i sperie pe unii oameni mai mult decât moartea: anume că omul de onoare, nemaiîntrunind părerea-aprobatoare a semenilor săi, riscă să devină fie o fiinţă complet solitară - lucru insuportabil pentru omul social, fie ţinta insultelor şi a infamiei, iar aceste elemente, prin acţiunea lor repetată, devin mai importante decât pericolul de a fi pedepsit. Care să fie oare motivul pentru care oamenii simpli din popor nu se bat îndeobşte în duel aşa cum se bat cei mari ? Nu numai pentru că sunt dezarmaţi, ci şi pentru că necesitatea obţinerii părerii-aprobatoare a celorlalţi este mai puţin obişnuită în popor decât în rândul celor care, fiind mai sus-puşi, privesc cu mai multă suspiciune şi invidie unii la alţii.

Nu e inutil să repetăm ceea ce au scris alţii, şi anume că cea mai bună metodă de a preveni această infracţiune este pedepsirea agresorului, adică a celui care a creat pretextul

duello, dichiarando innocente chi senza sua colpa è stato costretto a difendere ció che le leggi attuali non assicurano, cioè Popinione, ed ha dovuto mostrare a' suoi concittadini ch'egli terne le sole leggi e non gli uomini.

duelului, declarându-l deci nevinovat pe cel care, fără vină, a fost silit să-şi apere ceea ce legile actuale nu-i asigură, adică opinia [bună a celorlalți despre sine], demonstrând în acest fel concetățenilor săi că se teme doar de legi şi nu de oameni.[63]

§xi

DELLA TRANQUILLITA PUBBLICA

Finalmente, tra i delitti della terza specie sono particolarmente quelli che turbano la pubblica tranquillitâ e la quiete de' cittadini, come gli strepiti e i bagordi nelle pubbliche vie destinate al commercio ed al passeggio de' cittadini, come i fanatici sermoni, che eccitano le facili passioni della curiosa moltitudine, le quali prendono forza dalia frequenza degli uditori e piu dall'oscuro e misterioso entusiasmo che dalia chiara e tranquilla ragione, la quale mai non opera sopra una gran massa d'uomini.

La notte illuminata a pubbliche spese, le guardie distribuite ne' differenti quartieri della cittâ, i semplici e morali discorsi della religione riserbati al silenzio ed alia sacra tranquillitâ dei tempii protetti dall'autoritâ pubblica, le arringhe destinate a sostenere gl'interessi privaţi e pubblici nelle adunanze della nazione, nei parlamenti o dove risieda la maestâ del sovrano, sono tutti mezzi efficaci per prevenire il pericoloso addensamento delle popolari passioni. Questi formano un ramo principale della vigilanza del magistrato, che i francesi chiamano della *police*; ma se questo magistrato operasse con leggi arbitrarie e non istabilite da un codice che giri fralle mani di tutti i cittadini, si apre una porta alia tirannia, che sempre circonda tutti i confini della libertâ politica. Io non trovo eccezione alcuna a quest'assioma generale, che ogni cittadino deve sapere quando sia reo o quando sia innocente. Se i censori, e in genere i

§XI

DESPRE PACEA PUBLICĂ

în sfârşit, în infracţiunile din a treia categorie intră mai ales cele care tulbură pacea publică şi liniştea cetăţenilor[64], cum ar fi vacarmul şi chefurile pe străzile publice destinate negustoriei sau circulaţiei cetăţenilor, sau cum ar fi cuvântările fanatice care inflamează pasiunile schimbătoare ale mulţimii curioase; pasiuni care se aprind cu atât mai tare cu cât ascultătorii sunt mai numeroşi şi se hrănesc mai degrabă din entuziasmul obscur şi misterios decât din raţiunea limpede şi liniştită care niciodată nu acţionează asupra unei mari mase de oameni.

Iluminatul în timpul nopţii pe cheltuială publică, gardienii plasaţi în diferite cartiere ale oraşului, predicile simple şi morale ale religiei menite să se desfăşoare în liniştea şi sfânta pace a lăcaşurilor protejate de autoritatea publică, ţinerea cuvântărilor menite să sprijine interesele private şi publice în adunările naţiunii, în parlamente sau în locurile unde rezidă maiestatea suveranului, toate acestea sunt mijloace eficiente pentru prevenirea periculoaselor adunări ce aprind pasiunile populare. Aceste mijloace formează un domeniu important de competenţa magistratului pe care francezii îl numesc *police*; dar dacă acest magistrat ar lucra cu legi arbitrare şi nestatornicite într-un cod care să fie la îndemâna tuturor cetăţenilor, s-ar deschide o portiţă spre tiranie, care întotdeauna restrânge graniţele libertăţii politice. Pentru mine nu există nici un fel de excepţie[65] de la această axiomă generală: orice cetăţean trebuie să ştie când este vinovat şi când nevinovat. Dacă vreun guvern are nevoie de cenzori şi în general de

magistrați arbitrari, sono necessari in qualche governo, cio nasce dalla debolezza délia sua costituzione, e non dalla natura di governo bene organizzato. L'incertezza délia propria sorte ha sacrifícate più vittime all'oscura tirannia che non la pubblica e solenne crudeltà. Essa rivolta gli animi più che non gli awilisce. Il vero tiranno comincia sempre dal regnare sulPopinione, che previene il coraggio, il quale solo puô risplendere o nella chiara luce délia verità, o nel fuoco délie passioni, o nell'ignoranza del pericolo.

Ma quali saranno le pene convenienti a questi delitti ? La morte è ella una pena veramente *utile* e *necessaria* per la sicurezza e pel buon ordine délia società ? La tortura e i tormenti sono eglino *giusti,* e ottengon eglino *il fine* che si propongono le leggi ? Quai è la miglior maniera di prevenire ı delitti ? Le medesime pene sono elleno egualmente utili in tutt'i tempi ? Qual influenza hanno esse su i costumi ? Questi problemi meritano di essere sciolti con quella precisione geometrica a cui la nebbia dei sofismi, la seduttrice eloquenza ed il timido dubbio non posson resistere. Se io non avessi altro mérito che quello di aver presentato il primo all'Italia con qualche maggior evidenza ció che altre nazioni hanno osato scrivere e cominciano a praticare, io mi stimerei fortunato ; ma se sostenendo i diritti degli uomini e dell'invincibile verità contribuissi a strappare dagli spasimi e dalle angosce délia morte qualche vıttıma sfortunata della tirannia o dell'ignoranza, ugualmente fatale, le benedizioni e le lagrime anche d'un solo innocente nei trasporti della gioia mi consolerebbero dal disprezzo degli uomini.

magistrați arbitrari, cauza este slăbiciunea alcătuirii sale și nu natura unui guvern bine organizat. Incertitudinea privind propria soartă a sacrificat pe altarul tiraniei mai multe victime decât a făcut cruzimea publică și solemnă. Această incertitudine mai degrabă revoltă sufletele decât să le umilească. Adevăratul tiran începe întotdeauna prin a domni asupra opiniei, care duce la pierderea curajului, ce poate străluci doar la lumina limpede a adevărului sau în focul pasiunilor sau prin nesocotirea pericolului.

Dar care vor fi oare pedepsele ce se cuvin pentru aceste infracțiuni ? Moartea[66] este oare o pedeapsă într-adevăr *utilă* și *necesară* pentru siguranța și buna rânduială a societății ? Tortura și caznele sunt *oare juste* și ating ele oare *scopul* pe care și—l propun legile ? Care e calea cea mai bună de a preveni infracțiunile ? Aceleași pedepse sunt oare folositoare în toate timpurile ? Ce influență au ele asupra moravurilor ? Merită să ne aplecăm asupra acestor probleme cu precizie geometrică, singura care împrăștie ceața sofismelor, elocvența seducătoare și dubiul șovăielnic[67]. Dacă meritul meu ar fi numai acela de a fi prezentat cel dintâi în Italia cu ceva mai multă claritate ceea ce alte națiuni au îndrăznit deja să scrie și încep să aplice, m-aș considera norocos; dar dacă, susținând drepturile oamenilor și ale neînvinsului adevăr, aș contribui să smulg din gheare-le chinurilor și ale angoasei morții vreo victimă nefericită a tiraniei sau a ignoranței - în egală măsură fatale - atunci binecuvântările și lacrimile unui singur nevinovat cuprins de bucurie m-ar consola pentru disprețul ce mi l-ar arăta oamenii.

s Xu

FINE DELLE PENE

Dalla semplice considerazione delle veritá fin qui esposte egli é evidente che il fine delle pene non é di tormentare ed affliggere un essere sensibile, né di disfare un delitto giá commesso. Puó egli in un corpo político, che, ben lungí di agiré per passione, é il tranquillo moderatore delle passiom particolari, puó egli albergare questa inutile crudeltá stromento del furore e del fanatismo o dei deboli tiranni ? Le strida di un infelice richiamano forse dal tempo che non ntorna le azioni giá consúmate ? Il fine dunque non é altro che d'impedire il reo dal far nuovi danni ai suoi cittadini e di rimuovere gli altri dal farne uguali. Quelle pene dunque e quel metodo d'infliggerle deve esser prescelto che, serbata la proporzione, fará una impressione piú efficace e piú durevole sugli animi degli uomini, e la meno tormentosa sul corpo del reo.

§ XII

SCOPUL PEDEPSELOR

Din simpla considerare a adevărurilor expuse până acum rezultă evident faptul că scopul pedepselor nu este de a tortura sau a provoca suferință unei ființe înzestrate cu simțire, așa cum nu este nici acela de a anula o infracțiune deja comisă[68]. Poate el [acest scop] - într-un corp politic care, departe de a acționa mânat de pasiune, este imparțialul moderator al pasiunilor individuale - poate el, așadar, să adăpostească această inutilă cruzime, instrument al furiei și al lanatismului sau al tiranilor slabi? Urletele unui nefericit pot oare să recheme din timpul fără întoarcere și să îndrep-(e acțiunile deja săvârșite? Așadar, scopul nu poate fi alini decât acela de a-l împiedica pe inculpat să aducă alte prejudicii concetățenilor săi și de a-i convinge pe ceilalți că nu trebuie să comită acțiuni asemănătoare. Pedepsele, așadar, precum și metoda de a le aplica, trebuie să fie astlel alese încât - păstrând proporțiile[69] - să producă o impresie mai eficace și mai de durată asupra sufletelor oamenilor și o intervenție cât mai puțin dătătoare de chinuri asupra corpului vinovatului.

§XIII

DEI TESTIMONI

Egli è un punto considerabile in ogni buona legislazione il determinare esattamente la credibilità dei testimoni e le prove del reato. Ogni uomo ragionevole, cioè che abbia una certa connessione nelle proprie idee e le di cui sensazioni sieno conformi a quelle degli altri uomini, puô essere testimoniu. //La vera misura della di lui credibilità non è che l'intéresse ch'egli ha di dire o non dire il vero, onde appare frivolo il motivo della debolezza nelle donne, puerile Papplicazione degli effetti della morte reale alla civile nei condannati, ed incoerente la nota d'infamia negl'infami quando non abbiano alcun interesse di mentire."// La credibilità dunque deve

*** // Presso i criminalisti la credulità d'un testimonio diventa tanto maggiore quanto più il delitto è atroce. Ecco il ferreo assioma dettato dalla più crudele imbecillità: In atrocissimis leviores coniecturae sufficiunt, et licet iudici iura transgredi. Traduciamolo in volgare, e gli Europei veggano uno de' moltissimi ed egualmente ragionevoli dettami di coloro ai quali senza quasi saperlo sono soggetti: Negli atrocissimi delitti, cioè nei meno probabili, le più leggere conghietture bastano, ed è lecito al giudice di oltrepassare il diritto. I pratici assurdi della legislazione sono so vente prodotti dal timoré, sorgente principale délie contraddizioni umane. Impauriti i legislatori (tali sono i giureconsulti autorizzati dalla sorte a decidere di tutto e a divenire, di scrittori interessati e venali, arbitri e legislatori délie fortune degli uomini) per la condanna di qualche innocente, caricano la giurisprudenza di soverchie formalità ed eccezioni, la esatta osservanza délie quali farebbe sedere l'anarchica impunité sul trono della giustizia; impauriti per alcuni delitti atroci e difficili a provare, si credettero**

§XIII

DESPRE MARTORI[70]

Felul în care se determină în mod exact credibilitatea martorilor şi probele infracţiunii este un element de importanţă fundamentală în orice bună legislatură. Orice om cu judecată, adică ale cărui idei se află într-o anumită legătură şi ale cărui senzaţii sunt asemănătoare cu ale celorlalţi oameni, poate avea calitatea de martor. //Adevărata măsură a credibilităţii sale o constituie interesul[71] pe care îl are de a spune sau a nu spune adevărul; de aici reiese că este frivol motivul cum că femeile sunt slabe de înger, că este puerilă aplicarea asupra condamnaţilor la moarte civilă[72] a efectelor morţii reale şi că este incoerentă caracterizarea de infamie[73] aplicată infamilor, în situaţia în care aceştia nu au nici un interes să mintă.*// Aşadar, credibilitatea

*** //Pentru criminalişti credibilitatea unui martor este cu atât mai mare cu cât infracţiunea este mai atroce. Iată axioma de fier dictată de cea mai crudă imbecilitate:** *In atrocissimis leviores coniecturae sufficiunt, et licet iudici iura transgredi.* **Să traducem în limba vulgară, şi europenii vor descoperi una din numeroasele şi în acelaşi timp raţionalele nonne cărora aproape fără să-şi dea seama se supun:** *In cazul infracţiunilor celor mai atroce, adică în cazul celor mai puţin probabile, sunt suficiente cele mai vagi indicii şi este permis judecătorului să încalce dreptul.* **Practicile absurde la care duce legislaţia sunt deseori produse de teamă, principala sursă a contradicţiilor umane. Legislatorii înspăimântaţi (aşa sunt jurisconsulţii autorizaţi de soartă să hotărască totul şi să se transforme din scriitori interesaţi şi venali în arbitri şi legislatori ai sorţii oamenilor) că ar putea condamna vreun nevinovat încarcă jurisprudenţa cu formalităţi excesive şi cu excepţii, a căror aplicare exactă ar duce la instaurarea impunităţii pe tronul justiţiei; înspăimântaţi de unele infracţiuni**

sminuirsi a proporzione dell'odio, o dell'amicizia, o delle strette relazioni che passano tra luí e il reo. Piú d'un testimonio é necessario, perché fintanto che uno asserisce e l'altro nega niente v'é di certo e prevale il diritto che ciascuno ha d'essere creduto innocente. La credibilitá di un testimonio diviene tanto sensibilmente minore quanto piú cresce l'atrocitá di un dehtto o l'inverisimiglianza delle circostanze; tali sonó per esempio la magia e le azioni gratuitamente crudeli. Egli é piú probabile che piú uomini mentiscano nella prima accusa, perché é piú facile che si combini in piú uomini o l'illusione dell'ignoranza o l'odio persecutore di quello che un uomo eserciti una potestá che Dio o non ha dato, o ha tolto ad ogni essere creato. Parimente nella seconda, perché l'uomo non é crudele che a proporzione del proprio interesse, dell'odio o del timore concepito. Non v'é propriamente alcun sentimento superfluo nell'uomo; egli é sempre proporzionale al risultato delle impressiom fatte su i sensi. Parimente la credibilitá di un testimonio puó essere alcuna volta sminuita, quand'egli sia membro d'alcuna societá privata di cui gli usi e le massime siano o non ben conosciute o diverse dalle pubbhche. Un tal uomo ha non solo le proprie, ma le altrui passioni.

Finalmente é quasi nulla la credibilitá del testimonio quando si faccia delle parole un dehtto, poiché il tuono, il gesto, tutto ció che precede e ció che siegue le differenti idee che gli uomini attaccano alie stesse parole, alterano e modificano in maniera i detti di un uomo che é quasi impossibile il ripeterle quali precisamente furon

in necessitá di sormontare le medesime formalitá da essi stabilite, e COSÍ or con dispotica impazienza, or con donnesca trepidazione trasformarono i gravi giudizi in una specie di giuoco in cui l'azzardo ed il raggiro fanno la principale figura.//

trebuie să scadă proporțional cu ura sau cu prietenia sau cu legăturile strânse care există între martor și inculpat. Este nevoie de mai mult de un martor, deoarece atâta timp cât unul afirmă ceva și altul dezminte, nu există nimic sigur și predomină dreptul ca fiecare să fie considerat nevinovat.[74] Credibilitatea unui martor scade în mod sensibil pe măsură ce crește atrocitatea unei infracțiuni sau circumstanțele în care s-a produs devin neverosimile; acesta este, de exemplu, cazul magiei și al acțiunilor de o cruzime gratuită. In cazul acuzației de magie, este mai probabil ca mai mulți oameni să mintă, căci e mai ușor ca mai mulți oameni să cadă pradă împreună fie iluziei datorate ignoranței, fie urii împotriva faptului că cineva exercită o putere pe care Dumnezeu fie nu a dat-o nimănui, fie le-a retras-o tuturor ființelor create.[75] La fel se întâmplă în al doilea caz [al acțiunilor de o cruzime gratuită], căci omul nu demonstrează cruzime decât proporțional cu propriul interes, cu ura sau cu teama care-l stăpânesc. De fapt, nu există nici un sentiment de prisos în om; sentimentul este întotdeauna proporțional cu rezultatul impresiilor produse asupra simțurilor. în același fel, credibilitatea unui martor poate câteodată să fie diminuată, în cazul în care el este membru al unei societăți private ale cărei proceduri și reguli fie nu sunt bine cunoscute, fie sunt diferite de cele publice. Un asemenea om e purtătorul nu numai al propriilor pasiuni, dar și al pasiunilor celorlalți.[76]

în sfârșit, este aproape nulă credibilitatea martorului dacă se validează o infracțiune doar pe baza cuvintelor, căci tonul, gestul, tot ce precedă și tot ce însoțește diferitele idei pe care oamenii le leagă de cuvinte alterează și modifică în așa fel spusele unui om încât e aproape imposibil să se

atroce și greu de dovedit, au crezut că este nevoie să încalce fonnalităţile chiar de ei stabilite și astfel câteodată, cu nerăbdare despotică, alte ori tremurând ca femeile, au transformat gravele judecăți într-un soi de joc în care hazardul și înșelătoria sunt la loc de cinste.//

dette. Di piu, le azioni violenți e fuori delPuso ordinario, quali sonó i veri delitti, lascian traccia di sé nella moltitudine delle circostanze e negii effetti che ne derivano, ma le parole non rimangono che nella memoria per lo piu infedele e spesso sedotta degli ascoltanti. Egli é adunque di gran lunga piu facile una calunnia sulle parole che sulle azioni di un uomo, poiché di queste, quanto maggior numero di circostanze si adducono in prova, tanto maggiori mezzi si somministrano al reo per giustificarsi.

repete exact așa cum au fost ele rostite.[77] Ba mai mult, acțiunile violente și ieșite din comun - cum sunt adevăratele infracțiuni - lasă o urmă în mulțimea de circumstanțe în care au fost săvârșite și în efectele care decurg din ele, în timp ce cuvintele nu rămân decât în memoria ascultătorilor, de cele mai multe ori infidelă și adesea sedusă. Așa că este mult mai ușor să calomniezi bazându-te pe cuvinte decât pe acțiuni, căci acestea [din urmă] cu cât aduc ca probă mai multe circumstanțe, cu atât mai multe mijloace se oferă inculpatului de a se dezvinovăți.

§xiv

/INDIZI, E FORME DI GIUDIZI

Vi é un teorema genérale molto utile a calcolare la certezza di un fatto, per esempio la forza degl'indizi di un reato. Quando le prove di un fatto sonó dipendenti l'una dall'altra, cioé quando gl'indizi non si provano che tra di loro, quanto maggiori prove si adducono tanto é minore la probabilitá del fatto, perché i casi che farebbero mancare le prove antecedenti fanno mancare le susseguenti. //Quando le prove di un fatto tutte dipendono egualmente da una sola, il numero delle prove non aumenta né sminuisce la probabilitá del fatto, perché tutto il loro valore si risolve nel valore di quella sola da cui dipendono.// Quando le prove sonó indipendenti l'una dall'altra, cioé quando gli indizi si provano d'altronde che da se stessi, quanto maggiori prove si adducono, tanto piú cresce la probabilitá del fatto, perché la fallacia di una prova non influisce sull'altra. lo parlo di probabilitá in materia di delitti, che per meritar pena debbono esser certi. Ma svanirá il paradosso per chi considera che rigorosamente la certezza morale non é che una probabilitá, ma probabilitá tale che é chiamata certezza, perché ogni uomo di buon senso vi acconsente necessariamente per una consuetudine nata dalla necessitá di agiré, ed anteriore ad ogni speculazione; la certezza che si richiede per accertare un uomo reo é dunque quella che determina ogni uomo nelle operazioni piú importanti della vita. //Possono distinguersi le prove di un reato

§xiv

/INDICII ŞI FORME DE JUDECATĂ

Există o teoremă generală foarte folositoare pentru a calcula certitudinea unei fapte, de exemplu forţa indiciilor unei infracţiuni. Atunci când probele unei fapte depind unele de celelalte, adică atunci când indiciile nu fac decât să se susţină reciproc, cu cât se aduc mai multe probe, cu atât este mai mică probabilitatea faptei, fiindcă acele situaţii care ar duce la anularea probelor antecedente duc implicit şi la anularea probelor ulterioare. //Atunci când probele unei fapte depind toate de una singură, numărul probelor nu contribuie nici la creşterea, nici la diminuarea probabilităţii faptei, fiindcă întreaga lor valoare constă în valoarea acelei singure probe de care depind toate celelalte.// Când probele sunt independente unele de altele, adică atunci când indiciile se susţin altfel decât prin ele însele, cu cât se aduc mai multe probe, cu atât creşte probabilitatea faptei, căci falsitatea unei probe nu are influenţă asupra celorlalte. Mă refer la probabilitate în cazul acelor infracţiuni care trebuie să fie certe pentru a fi pasibile de pedeapsă. Dar nu va mai părea un paradox pentru cel ce consideră că, riguros vorbind, certitudinea morală nu este altceva decât o probabilitate, dar de o asemenea importanţă încât este numită certitudine, căci orice om cu bun-simţ o acceptă în mod necesar dintr-o obişnuinţă născută din necesitatea de a acţiona, şi face acest lucru înainte de a începe orice fel de speculaţie; pentru a constata vinovăţia unui om este aşadar nevoie de acelaşi fel de certitudine ca aceea care-l călăuzeşte pe orice om în cele mai importante acţiuni ale vieţii. //Probele unei infracţiuni se pot împărţi în probe perfecte şi

in perfette ed in imperfette. Chiamo perfette quelle che escludono la possibilità che un tale non sia reo, chiamo imperfette quelle che non la escludono. Delle prime anche una sola è sufficiente per la condanna, délie seconde tante son necessarie quante bastino a formarne una perfetta, vale a dire che se per ciascuna di queste in particolare è possibile che uno non sia reo, per l'unione loro nel medesimo soggetto è impossibile che non lo sia. Notisi che le prove imperfette délie quah puó il reo giustificarsi e non lo faccia a dövere divengono perfette. Ma questa morale certezza di prove è più facile il sentirla che l'esattamente definirla.// Perciô io credo ottima legge quella che stabilisée assessori al giudice principale presi dalla sorte, e non dalla scelta, perché in questo caso è più sicura l'ignoranza che giudica per sentimento che la scienza che giudica per opinione. Dove le leggi siano chiare e precise l'officio di un giudice non consiste in altro che di accertare un fatto. Se nel cercare le prove di un delitto richiedesi abilità e destrezza, se nel presentarne il risultato è necessario chiarezza e precisione, per giudicarne dal risultato medesimo non vi si richiede che un semplice ed ordinario buon senso, meno fallace che il sapere di un giudice assuefatto a voler trovar rei e che tutto riduce ad un sistema fattizio imprestato da' suoi studi. Felice quella nazione dove le leggi non fossero una scienza! Ella è utilissima legge quella che ogni uomo sia giudicato dai suoi pari, perché, dove si traita délia liber**ta** e délia fortuna di un cittadino, debbono tacere quei sentimenti che inspira la disuguaglianza; e quella superiorità con cui l'uomo fortunato guarda Pinfelice, e quello sdegno con cui l'inferiore guarda il superiore, non possono agire in questo giudizio. Ma quando il delitto sia un'offesa di un terzo, allora i giudici dovrebbono

imperfecte. Le numesc perfecte pe acelea care exclud posibilitatea nevinovăției și le numesc imperfecte pe cele care nu exclud această posibilitate. Din rândul primei categorii, o singură probă este suficientă pentru condamnare, în timp ce din rândul celei de-a doua este nevoie de atâtea probe câte împreună pot alcătui o probă perfectă; adică, dacă pentru fiecare probă în parte este posibil ca cineva să nu I ic considerat vinovat, prin unirea tuturor probelor într-un singur subiect devine imposibil să mai fie declarat nevinovat. Rețineți că probele imperfecte, pentru care inculpatul are posibilitatea de a se dezvinovăți, dar nu o face în mod convingător, devin probe perfecte. Dar această certitudine morală a probelor este mai ușor s-o simți decât s-o delinești în mod exact.// Iată de ce consider că cea mai bună lege este cea care stabilește ca asesorii de pe lângă judecătorul principal să fie desemnați prin tragere la sorți și nu prin numire, deoarece în acest caz este mai sigură ignoranța care judecă purtată de sentiment, decât știința care judecă pe baza opiniei. Când legile sunt clare și precise, sarcina unui judecător se reduce doar la constatarea unui fapt. Dacă pentru căutarea probelor unei infracțiuni e nevoie de abilitate și pricepere, dacă pentru prezentarea rezultatului acestor probe e nevoie de claritate și precizie, pentru judecarea rezultatului însuși nu e nevoie decât de un bun-simț simplu și normal, mai puțin înșelător decât cunoștințele unui judecător doritor să găsească vinovați cu orice preț și care aplică oricărei situații un sistem fals, clădit pe baza studiilor sale.[78] Ferice de acea națiune ale cărei legi nu sunt o știință! Folositoare este acea lege care face ca omul să fie judecat de egalii săi, căci, atunci când este în joc libertatea și soarta unui cetățean, trebuie să dispară sentimentele inspirate de inegalitate; iar superioritatea cu care omul norocos îl privește pe cel nefericit, pizma cu care cel inferior îl privește pe cel superior lui, aceste sentimente nu au ce căuta într-o judecată. Dar în cazul în care infracțiunea ar fi un prejudiciu adus unui terț, atunci ar trebui ca jumătate

essere meta pari del reo, meta pari dell'offeso; cosí, essendo bilanciato ogni interesse privato che modifica anche involontariamente le apparenze degli oggetti, non parlano che le leggi e la veritá. Egli é ancora conforme alia giustizia che il reo escluder possa fino ad un certo segno coloro che gli sonó sospetti; e ció concessoli senza contrasto per alcun tempo, sembrerá quasi che il reo si condanni da se stesso. Pubblici siano i giudizi, e pubbliche le prove del reato, perché l'opinione, che é forse il solo cemento delle societá, imponga un freno alia forza ed alie passioni, perché il popólo dica noi non siamo schiavi e siamo difesi, sentimento che inspira coraggio e che equivale ad un tributo per un sovrano che intende i suoi ven interessi. lo non accenneró altri dettagh e cautele che richiedono simili instituzioni. Niente avrei detto, se fosse necessario dir turto./

dintre judecători să fie egalii inculpatului, iar cealaltă jumătate să fie egalii celui lezat; astfel, fiind contracarat orice interes privat care ar putea modifica chiar și involuntar aparențele obiectelor, vor vorbi doar legile și adevărul. Este de asemenea în conformitate cu justiția ca inculpatul să poată exclude [recuza] într-o anumită măsură pe cei pe care îi consideră suspecți; și dacă i se acordă acest lucru pe o anumită durată de timp fără a fi împiedicat să-și exercite această facultate, va părea că inculpatul aproape se condamnă singur. Judecățile trebuie să fie publice, așa cum și probele infracțiunii trebuie să fie prezentate public, pentru ca opinia - care este pesemne singurul liant al societății - să poată pune o stavilă în calea forței și a pasiunilor, iar poporul să poată spune „noi nu suntem sclavi și suntem apărați"; sentiment care insuflă curaj și are valoarea unui tribut [de recunoștință] adus acelui suveran care-și cunoaște adevăratele interese. Nu voi sugera alte amănunte și precauții de care ar avea nevoie asemenea instituții. Dacă ar fi trebuit să spun totul, aș fi ales să nu spun nimic./

§xv

ACCUSE SEGRETE

Evidenti, ma consagrati disordini, e in molte nazioni resi necessari per la debolezza della constituzione, sono le accuse segrete. Un tal costume rende gli uomini falsi e coperti. Chiunque puo sospettare di vedere in altrui un delatore, vi vede un inimico. Gli uomini allora si avvezzano a mascherare i propri sentimenti, e, coll'uso di nascondergli altrui, arrivano finalmente a nascondergli a loro medesimi. Infelici gli uomini quando son giunti a questo segno: senza principii chiari ed immobili che gli guidino, errano smarriti e fluttuanti nel vasto mare delle opinioni, sempre occupati a salvarsi dai mostri che gli minacciano; passano il momento presente sempre amareggiato dalia incertezza del futuro; privi dei durevoli piaceri della tranquillitâ e sicurezza, appena alcuni pochi di essi sparsi qua e lâ nella trista loro vita, con fretta e con disordine divorati, gli consolano d'esser vissuti. E di questi uomini faremo noi gl'intrepidi soldati difensori della patria o del trono ? E tra questi troveremo gl'incorrotti magistrati che con libera e patriottica eloquenza sostengano e sviluppino i veri interessi del sovrano, che portino al trono coi tributi l'amore e le benedizioni di tutti i ceti d'uomini, e da questo rendano ai palagi ed alle capanne la pace, la sicurezza e Pindustriqsa speranza di migliorare la sorte, utile fermento e vita degli stati ?

Chi puo difendersi dalia calunnia quand'ella e armata dai piu forte scudo della tirannia, il *segreto* ? Qual

§xv

ACUZAȚII SECRETE

Acuzațiile secrete sunt neorânduieli evidente, dar deja încetățenite, iar în cadrul multor națiuni sunt chiar necesare din cauza slăbiciunii orânduirii. Un asemenea obicei îi face pe oameni să fie falși și ascunși. Dacă oricine e îndreptățit să vadă în semenul lui un delator, va vedea chiar un dușman. Așa că oamenii se obișnuiesc să-și ascundă propriile sentimente în spatele unei măști și, ascunzându-le de ceilalți, ajung în cele din urmă să le ascundă și de ei înșiși. Nefericiți acei oameni ce au ajuns într-o asemenea stare: fără principii clare și stabile care să-i conducă, rătăcesc dezorientați și în voia valurilor pe marea nesfârșită a opiniilor, încontinuu preocupați să se salveze de monștrii ce-i amenință; trăiesc clipa prezentă otrăviți de amărăciunea nesiguranței viitorului; lipsiți de plăcerile trainice ale liniștii și siguranței, au o singură mângâiere în viață — câteva clipe liniștite și sigure, risipite ici și acolo de-a lungul întregii lor sărmane vieți și pe care s-au grăbit să le devoreze în grabă și de-a valma. Din acești oameni vom face oare curajoși soldați, apărători ai patriei și ai tronului ? Intre aceștia vom găsi oare incoruptibilii magistrați care, cu liberă și patriotică elocvență, să susțină și să slujească adevăratele interese ale suveranului, care să aducă tronului, împreună cu tributul [impozitele], dragostea și binecuvântările tuturor straturilor de oameni, făcând astfel ca atât în palate cât și în colibe să domnească siguranța și sârguincioasa speranță de a-și îmbunătăți soarta - ferment util și viață a statelor ?[79]

Cine se poate apăra de calomnie dacă ea este înarmată cu cel mai puternic scut al tiraniei, *secretul* ? Ce fel de

sorta di governo è mai quella ove chi regge sospetta in ogni suo suddito un nemico ed è costretto per il pubblico riposo di toglierlo a ciascuno ?

/Quali sono i motivi con cui si giustificano le accuse e le pene segrete ? La salute pubblica, la sicurezza e il mantenimento délia forma di governo ? Ma quale strana costituzione, dove chi ha per sé la forza, e l'opinione più efficace di essa, teme d'ogni cittadino ? L'indennità dell'accusatore ? Le leggi dunque non lo difendono abbastanza. E vi saranno dei sudditi più forti del sovrano ! L'infamia del delatore ? Dunque si autorizza la calunnia segreta e si punisce la pubblica ! La natura del delitto ? Se le azioni indifferenti, se anche le utili al pubblico si chiamano delitti, le accuse e i giudizi non sono mai abbastanza segreti. Vi possono essere delitti, cioè pubbliche offese, e che nel medesimo tempo non sia interesse di tutti la pubblicità delPesempio, cioè quella del giudizio ? Io rispetto ogni governo, e non parlo di alcuno in particulare; tale è qualche volta la natura délie circostanze che puô credersi l'estrema rovina il togliere un maie allora quando ei sia inerente al sistema di una nazione; ma se avessi a dettar nuove leggi, in qualche angolo abbandonato dell'universo, prima di autorizzare un taie costume, la mano mi tremerebbe, e avrei tutta la posterità dinanzi agli occhi./

È già stato detto dal Signor di Montesquieu che le pubbliche accuse sono più conformi alla repubblica, dove il pubblico bene formar dovrebbe la prima passione de' cittadini, che nella monarchia, dove questo sentimento è debolissimo per la natura medesima del governo, dove è ottimo stabilimento il destinare de' commissari, che in nome pubblico accusino gl'infrattori délie leggi. Ma ogni governo, e repubblicano e monarchico, deve al calunniatore dare la pena che toccherebbe all'accusato.

guvernare este aceea în care cel ce domnește suspectează pe orice supus că ar fi un dușman și se vede constrâns, în vederea asigurării păcii publice, să-i priveze pe toți de ea?

/Care sunt motivele la care se recurge pentru a justifica acuzațiile și pedepsele secrete ? Salvarea publică, siguranța și menținerea formei de guvernământ ? Dar nu e oare ciudată orânduirea care, având de partea ei forța, precum și opinia, mai eficace decât forța, se teme totuși de fiecare cetățean ? Protecția acuzatorului ? Așadar, legile nu-l apără îndeajuns. Și-atunci vor exista supuși mai puternici decât suveranul! Infamia delatorului ? Așadar se autorizează calomnia secretă în timp ce se pedepsește calomnia publică ! Natura infracțiunii ? Dacă acțiunile neutre, ba chiar și acțiunile folositoare societății sunt declarate infracțiuni, atunci acuzațiile și judecățile nu sunt niciodată destul de secrete. Pot exista oare infracțiuni - adică prejudicii publice - pentru care să nu fie în interesul tuturor ca exemplul să fie făcut public, adică prin judecată ? Eu respect toate formele de guvernare și nu mă refer la una anume; împrejurările sunt câteodată de așa natură, încât se poate considera catastrofală eliminarea unui rău atunci când acesta este inerent rânduielii unei națiuni; dar dacă aș avea căderea de a dicta noi legi în vreun colț pierdut al universului, înainte de a autoriza un astfel de obicei, mi-ar tremura mâna și aș ține cont de posteritate ca și cum aș avea-o sub ochi./[80]

Domnul Montesquieu a spus deja că acuzațiile publice se potrivesc mai bine republicii, în care realizarea binelui public ar trebui să constituie prima preocupare a cetățenilor, decât monarhiei, în care acest sentiment este foarte slab dezvoltat tocmai datorită naturii formei de guvernământ; așadar este o prevedere foarte bună desemnarea de comisari care să acuze public [în numele societății][81] pe cei ce au încălcat legile. Dar orice guvernare, fie republicană sau monarhică, trebuie să dea calomniatorului pedeapsa ce i s-ar cuveni acuzatului.

§xvi

DELLA TORTURA

Una crudeltá consacrata dall'uso nella maggior parte delle nazioni é la tortura del reo mentre si forma il processo, o per costringerlo a confessare un delitto, o per le contradizioni nelle quali incorre, o per la scoperta dei complici, o per non so quale metafísica ed incomprensibile purgazione d'infamia /, o finalmente per altri delitti di cui potrebbe esser reo, ma dei quali non é accusato/.

Un uomo non puó chiamarsi *reo* prima della sentenza del giudice, né la societá puó toglierli la pubblica protezione, se non quando sia deciso ch'egli abbia violati i patti coi quali le fu accordata. Quale é dunque quel diritto, se non quello della forza, che dia la podestá ad un giudice di daré una pena ad un cittadino, mentre si dubita se sia reo o innocente ? Non é nuovo questo dilemma: o il delitto é certo o incerto; se certo, non gli conviene altra pena che la stabilita dalle leggi, ed inutili sonó i tormenti, perché inutile é la confessione del reo; se é incerto, e' non devesi tormentare un innocente, perché tale é secondo le leggi un uomo i di cui delitti non sonó provati. Ma io aggiungo di piú, ch'egli é un voler confondere tutt'i rapporti l'esigere che un uomo sia nello stesso tempo accusatore ed accusato, che il dolore divenga il crociuolo della veritá, quasi che il criterio di essa risieda nei muscoli e nelle fibre di un miserabile. Questo é il mezzo sicuro di assolvere i robusti scellerati e di

§XVI

DESPRE TORTURĂ

O cruzime consacrată prin uzul răspândit la majoritatea naţiunilor este torturarea inculpatului în timp ce se formează [instruieşte] procesul, fie cu scopul de a-l constrânge să mărturisească o infracţiune, fie din cauza contradicţiilor în care cade, fie cu scopul de a-i descoperi complicii, fie cu scopul de a obţine cine ştie ce metafizică şi de neînţeles spălare a infamiei /, fie, în sfârşit, cu scopul [descoperirii] altor infracţiuni pentru care ar putea fi inculpat, dar de care nu este acuzat/.

Un om nu poate fi numit *vinovat* înainte ca sentinţa judecătorului să fie pronunţată şi nici societatea nu-i poate retrage protecţia publică decât în cazul în care s-a hotărât că acesta a violat pactele în baza cărora îi fusese acordată, în baza cărui drept, dacă nu cel al forţei, i se dă puterea unui judecător de a pedepsi un cetăţean în timp ce încă planează îndoiala asupra vinovăţiei sau nevinovăţiei sale ? Nu este nouă această dilemă: infracţiunea este certă sau incertă; dacă e certă, nu se poate acorda altă pedeapsă decât cea stabilită de legi, şi atunci torturile sunt inutile, căci inutilă este şi mărturia vinovatului; dacă e incertă, nu trebuie să fie chinuit un nevinovat, căci, conform legilor, aceasta este calitatea unui om ale cărui infracţiuni nu au fost încă dovedite. Dar eu merg chiar mai departe: a proceda astfel reprezintă voinţa de a confunda toate raporturile, pretinzând ca un om să fie în acelaşi timp acuzat şi acuzator, ca durerea să devină creuzetul adevărului, ca şi cum criteriul adevărului ar sălăşlui în muşchii şi în nervii unui nefericit. Acesta este mijlocul cel mai sigur de a-i achita pe ticăloşii

condannare i deboli innocenti. Ecco i fatali inconvenienti di questo preteso criterio di verità, ma criterio degno di un cannibale, che i Romani, barbari anch'essi per piu d'un titolo, nserbavano ai soli schiavi, vittime di una feroce e troppo lodata virtu.

Quai è il fine politico delle pene ? Il terrore degli altri uomini. Ma quai giudizio dovremo noi dare delle segrete e private carnificine, che la tirannia dell'uso esercita su i rei e sugl'innocenti ? Egli è importante che ogni delitto palese non sia impunito, ma è inutile che si accerti chi abbia commesso un delitto, che sta sepolto nelle tenebre. Un maie già fatto, ed a cui non v'è rimedio, non puô esser punito dalla società politica che quando influisce sugh altri colla lusinga delPimpunità. S'egli è vero che sia maggiore il numero degli uomini che o per timoré, o per virtù, rispettano le leggi di quelli che le infrangono, il rischio di tormentare un innocente deve valutarsi tanto di più, quanto è maggiore la probabilità che un uomo a dati uguali le abbia piuttosto rispettate che disprezzate.

Un altro ridicolo motivo délia tortura è la purgazione dell'infamia, cioè un uomo giudicato infame dalle leggi deve confermare la sua deposizione collo slogamento delle sue ossa. Quest'abuso non dovrebbe esser tollerato nel decimottavo secólo. Si crede che il dolore, che è una sensazione, purghi l'infamia, che è un mero rapporto morale. È egli forse un crociuolo ? E l'infamia è forse un corpo misto impuro ? Non è difficile il rimontare all'origine di questa ridicola legge, perché gli assurdi stessi che sono da una nazione intera adottati hanno sempre qualche relazione ad altre idee comuni e rispettate dalla nazione medesima. Sembra quest'uso preso dalle idee religiose e spirituali, che hanno tanta influenza su

viguroși și de a-i condamna pe nevinovații slabi. Iată neajunsurile fatale ale acestui pretins criteriu al adevărului, care însă altceva nu este decât un criteriu demn de un canibal, pe care romanii - barbari și ei din mai multe puncte de vedere - îl rezervau doar sclavilor, victime ale unei virtuți pline de cruzime și prea mult lăudată.[83]

Care este scopul politic al pedepselor? Inspăimântarea celorlalți oameni. Dar ce calificativ ar trebui noi să dăm măcelurilor secrete și private pe care tirania acestei practici le exercită asupra vinovaților și a nevinovaților ? E important ca orice infracțiune evidentă să nu rămână nepedepsită, dar, în cazul unei infracțiuni cufundate în beznă, este inutil să se adeverească cine a comis-o. Un prejudiciu deja comis, și care nu mai poate fi îndreptat, nu poate fi pedepsit de societatea politică decât în cazul în care ar influența pe ceilalți oameni, ademenindu-i cu speranța impunității. Dacă e adevărat că numărul oamenilor care - fie din teamă, fie din virtute - respectă legile este mai mare decât numărul celor care le încalcă, riscul de a chinui un nevinovat trebuie luat cu atât mai mult în considerare cu cât este mai mare probabilitatea ca un om într-o situație similară mai degrabă să fi respectat legile decât să le fi încălcat.

O altă justificare ridicolă a torturii este spălarea infamiei, adică un om considerat infam de legi trebuie să-și confirme depoziția frângându-i-se oasele. Un asemenea abuz n-ar trebui să fie tolerat în secolul al optsprezecelea. Se crede că durerea, care este o senzație, spală infamia, care este doar un raport moral. Să fie oare durerea un creuzet ? Iar infamia să fie oare un corp amestecat și impur ? Nu e greu să ajungi la originea acestei legi ridicole, căci absurdițile înrădăcinate la o întreagă națiune au întotdeauna o oarecare legătură cu alte idei comune respectate de națiunea respectivă. Se pare că această practică a fost împrumutată din ideile religioase și spirituale, care influențează atât de mult

i pensieri degli uomini, su le nazioni e su i secoli. Un dogma infallibile ci assicura che le macchie contratte dalPumana debolezza e che non hanno meritata l' ira eterna del grand'Essere, debbono da un fuoco incomprensibile esser púrgate; ora l'infamia é una macchia civile, e come il dolore ed il fuoco tolgono le macchie spirituali ed incorporee, perché gli spasimi della tortura non toglieranno la macchia civile che é l'infamia ? lo credo che la confessione del reo, che in alcuni tribunali si esige come essenziale alia condanna, abbia una origine non dissimile, perché nel misterioso tribunale di penitenza la confessione dei peccati é parte essenziale del sagramento. Ecco come gli uomini abusano dei lumi piú sicuri della rivelazione; e siccome questi sonó i soli che sussistono nei tempi d'ignoranza, cosí ad essi ricorre la docile umanitá in tutte le occasioni e ne fa le piú assurde e lontane applicazioni. Ma l'infamia é un sentimento non soggetto né alie leggi né alia ragione, ma alia opinione comune. La tortura medesima cagiona una reale infamia a chi ne é la vittima. Dunque con questo método si toglierá l'infamia dando l'infamia.

Il terzo motivo é la tortura che si da ai supposti rei quando nel loro esame cadono in contradizione, quasi che il timore della pena, l'incertezza del giudizio, l'apparato e la maestá del giudice, l'ignoranza, comune a quasi tutti gli scellerati e agl'innocenti, non debbano probabilmente far cadere in contradizione e l'innocente che teme e il reo che cerca di coprirsi; quasi che le contradizioni, comuni agli uomini quando sonó tranquilli, non debbano moltiplicarsi nella turbazione delPanimo tutto assorbito nel pensiero di salvarsi dall'imminente pericolo.

Questo infame crociuolo della veritá é un monumento ancora esistente dell'antica e selvaggia legislazione,

gândirea oamenilor, a națiunilor și a veacurilor. O dogmă infailibilă ne afirmă că petele[84] cu care s-a mânjit slăbiciunea omenească, și care nu meritau să fie pedepsite de mânia veșnică a marii Ființe[85], trebuie să fie spălate de un foc incomprehensibil[86]; or, infamia este o pată civilă, și de vreme ce durerea și focul îndepărtează petele spirituale și incorpórale, de ce n-ar îndepărta oare chinurile torturii și pata civilă numită infamie ? Eu cred că mărturisirea inculpatului, care în unele tribunale este cerută drept probă esențială în vederea condamnării, are o origine asemănătoare, căci în misteriosul tribunal de penitență mărturisirea păcatelor este o parte esențială a sacramentului.[87] Iată cum deformează oamenii cele mai sigure lumini ale revelației; și cum acestea sunt singurele care persistă în vremurile stăpânite de ignoranță, omenirea docilă recurge la ele în orice împrejurare, aplicându-le în modul cel mai absurd și în domeniile cele mai diferite. Dar infamia este un sentiment ce nu depinde nici de legi, nici de rațiune, ci de opinia comună. Tortura însăși acoperă cu infamie pe cel care îi cade victimă. Așadar cu această metodă se îndepărtează infamia prin intermediul infamiei.[88]

A treia justificare a torturii aplicate celor presupuși vinovați este cazul când aceștia în timpul cercetării cad în contradicție, ca și cum frica de pedeapsă, incertitudinea judecății, solemnitatea judecătorului și a situației, ignoranța - asemănătoare atât la cei ticăloși cât și la cei nevinovați - nu ar fi suficiente pentru a-l face să cadă în contradicție atât pe nevinovatul înfricoșat cât și pe vinovatul ce încearcă să se acopere; ca și cum contradicțiile, caracteristice tuturor oamenilor chiar și când sunt liniștiți, nu trebuie să devină mai frecvente atunci când sufletul e tulburat și e stăpânit exclusiv de gândul salvării din pericolul iminent.

Acest rușinos creuzet al adevărului este o rămășiță a vechii și sălbaticei legislații care numea *judecăți* ale lui

quando erano chiamati ***giudizi*** di Dio le prove del fuoco e delPacqua bóllente e l'incerta sorte dell'armi, quasi che gli anelli dell'eterna catena, che é nel seno della prima Cagione, dovessero ad ogni momento essere disordinati e sconnessi per li frivoli stabilimenti umani. La sola differenza che passa fraila tortura e le prove del fuoco e dell'acqua bóllente, é che l'esito della prima sembra dipendere dalla volontá del reo, e delle seconde da un fatto puramente físico ed estrinseco: ma questa differenza é solo apparente e non reale. E cosi poco libero il diré la veritá fía gli spasimi e gli strazi, quanto lo era allora l'impedire senza frode gli effetti del fuoco e dell'acqua bóllente. Ogni atto della nostra volontá é sempre proporzíonato alia forza della impressione sensibile, che ne é la sorgente; e la sensibilitá di ogni uomo é hmitata. Dunque Pimpressione del dolore puó crescere a segno che, occupandola tutta, non lasci alcuna liberta al torturato che di scegliere la strada piú corta per il momento presente, onde sottrarsi di pena. Allora la risposta del reo é cosi necessana come le impressioni del fuoco o dell'acqua. Allora l'innocente sensibile si chiamerá reo, quando egli creda con ció di far cessare il tormento. Ogni differenza tra essi spansce per quel mezzo medesimo, che si pretende impiegato per ritrovarla. /É superfluo di raddoppiare il lume citando gl'innumerabili esempi d'innocenti che rei si confessarono per gli spasimi della tortura: non vi é nazione, non vi é etá che non citi i suoi, ma né gli uomini si cangiano, né cavano conseguenze. Non vi é uomo che abbia spinto le sue idee di la dei bisogni della vita, che qualche volta non corra verso natura, che con segrete e confuse voci a sé lo chiama; l'uso, il tiranno delle menti, lo rispinge e lo spaventa./ L'esito dunque della tortura é un affare di temperamento e di calcólo, che varia in ciascun uomo in proporzione della

Dumnezeu proba focului şi a apei clocotite[89], precum şi soarta nesigură a armelor [bătăliilor], ca şi cum inelele lanţului veşnic, aflat în mâna Cauzei prime, ar trebui să fie mereu desfăcute şi încurcate din cauza frivolelor treburi omeneşti. Singura deosebire între tortură pe de o parte şi probele focului şi ale apei clocotite pe de altă parte este că rezultatul celei dintâi se pare că depinde de voinţa inculpatului, în timp ce rezultatul celorlalte depinde de un fapt pur fizic şi extrinsec: dar deosebirea aceasta e numai aparentă, nu reală. Astfel că libertatea de a spune adevărul în zvârcoliri şi cazne este la fel de mică pe cât era pe atunci aceea de a împiedica, fără înşelăciune, efectele focului şi ale apei clocotite.[90] Orice act al voinţei noastre este întotdeauna proporţional cu forţa impresiei simţurilor care îi este sursa; iar sensibilitatea oricărui om e limitată. Aşadar impresia durerii poate să crească în asemenea măsură încât - punând stăpânire pe întreaga simţire - să nu lase celui torturat altă libertate decât pe cea de a alege drumul cel mai scurt de a se sustrage pedepsei din momentul respectiv. In această situaţie, răspunsul inculpatului este necesar ca impresiile povocate de foc sau de apă.[91] în această situaţie, nevinovatul - fiinţă înzestrată cu simţire - se va declara vinovat, dacă va crede că în acest fel va înceta chinul. Deosebirea între vinovat şi nevinovat va dispărea tocmai datorită mijlocului folosit cu pretenţia de a adeveri această deosebire. /E de prisos să întărim forţa celor spuse citând nenumăratele exemple de nevinovaţi care s-au declarat vinovaţi în chinurile torturii: nu există naţiune, nu există epocă care să nu aibă cazurile sale; dar oamenii nu se schimbă şi nici nu trag concluzii din asta. Nu există om care, odată ce şi-a purtat gândul dincolo de necesităţile vieţii, să nu se-ndrepte câteodată spre natura ce-l ademeneşte cu glasuri ascunse şi confuze; obiceiul împământenit - tiranul minţilor - îl respinge şi—l înspăimântă./ Aşadar, rezultatul torturii este o chestiune de temperament şi de calcul, care variază de la om la om în funcţie de cât este de robust şi

sua robustezza e della sua sensibilitá; tanto che con questo método un matemático scioglierebbe meglio che un giudice questo problema: data la forza dei muscoli e la sensibilitá delle fibre d'un innocente, trovare il grado di dolore che lo fará confessar reo di un dato delitto.

L'esame di un reo é fatto per conoscere la veritá, ma se questa veritá difficilmente scuopresi alParia, al gesto, alia fisionomía d'un uomo tranquillo, molto meno scuoprirassi in un uomo in cui le convulsioni del dolore alterano tutti i segni, per i quali dal volto della maggior parte degli uomini traspira qualche volta, loro malgrado, la veritá. Ogni azione violenta confonde e fa sparire le minime differenze degli oggetti per cui si distingue talora il vero dal falso.

Queste veritá sonó state conosciute dai romani legislatori, presso i quali non trovasi usata alcuna tortura che su i soli schiavi, ai quali era tolta ogni personalitá; queste dall'Inghilterra, nazione in cui la gloria delle lettere, la superioritá del commercio e delle ricchezze, e perció della potenza, e gli esempi di virtú e di coraggio non ci lasciano dubitare della bontá delle leggi. La tortura é stata abolita nella Svezia, abolita da uno de' piú saggi monarchi dell'Europa, che avendo portata la filosofía sul trono, legislatore amico de' suoi sudditi, gli ha resi uguali e liberi nella dipendenza delle leggi, che é la sola uguaglianza e liberta che possono gli uomini ragionevoli esigere nelle presenti combinazioni di cose. La tortura non é creduta necessaria dalle leggi degli eserciti composti per la maggior parte della feccia delle nazioni, che sembrerebbono perció doversene piú d'ogni altro ceto serviré. Strana cosa, per chi non considera quanto sia grande la tirannia dell'uso, che le pacifiche leggi debbano apprendere dagli animi induriti alie stragi ed al sangue il piú umano método di giudicare.

de sensibil; așa că, folosind această metodă, ar fi potrivit mai degrabă un matematician decât un judecător pentru rezolvarea următoarei probleme: ținând cont de forța mușchilor și sensibilitatea nervilor unui nevinovat, să se găsească gradul de durere necesar pentru ca acesta să se declare vinovat de comiterea unei anumite infracțiuni.[92]

Cercetarea unui inculpat se face pentru a cunoaște adevărul; dar dacă este greu să descoperi adevărul după aspectul, gesturile, fizionomia unui om liniștit, cu atât mai puțin se va descoperi în cazul unui om aflat pradă durerii ce alterează toate semnele prin intermediul cărora pe chipul majorității oamenilor se întrevede uneori, chiar fără voia lor, adevărul. Orice acțiune violentă încurcă și face să dispară acele neînsemnate deosebiri dintre lucruri care permit câteodată să deosebim adevărul de falsitate.

Aceste adevăruri erau cunoscute de legislatorii romani, care nu foloseau tortura decât pentru sclavi, fiind aceștia privați de orice fel de personalitate; aceste adevăruri sunt cunoscute în Anglia[93], națiune în care gloria literelor, superioritatea comerțului și a bogăților - prin urmare și a puterii -, exemplele de virtute și de curaj nu ne lasă să ne îndoim de cât de bune sunt legile. Tortura a fost abolită în Suedia[94], a fost de asemenea abolită de către unul din cei mai înțelepți monarhi ai Europei[95], care făcând loc filozofiei alături de el pe tron, în calitate de legislator prieten al supușilor săi, i-a făcut egali și liberi în fața legii; aceasta este singura egalitate și libertate pe care oamenii raționali o pot pretinde în actuala stare a lucrurilor.[96] Tortura nu este considerată necesară de legile [militare ale] armatelor, alcătuite în majoritatea cazurilor din drojdia națiunilor, fapt ce ne-ar face să credem că tocmai armata ar trebui să folosească tortura mai mult decât orice altă categorie. E straniu, pentru cine nu-și dă seama cât de tiranic e acest obicei împământenit, că legile pașnice trebuie să învețe cea mai umană metodă de judecare de la sufletele împietrite în măceluri și [vărsări de] sânge.

Questa veritá é finalmente sentita, benché confusamente, da quei medesimi che se ne allontanano. Non vale la confessione fatta durante la tortura se non é confermata con giuramento dopo cessata quella, ma se il reo non conferma il delitto é di nuovo tortúrate Alcuní dottorí ed alcune nazioni non permettono questa infame petizione di principio che per tre volte; altre nazioni ed altri dottori la lasciano ad arbitrio del giudice: talché di due uomini ugualmente innocenti o ugualmente rei, il robusto ed il coraggioso sará assoluto, il fiacco ed il tímido condannato in vigore di questo esatto raziocinio: *lo giudice dovea trovarvi rei di un tal delitto; tu vigoroso hai saputo resistere al dolore, e pero ti assolvo; tu debole vi hai ceduto, eperb ti condanno. Sentó che la confessione strappatavi fra i tormenti non avrebbe alcuna forza, ma io vi tormenterb di nuovo se non confermerete cid che avete confessato.*

Una strana conseguenza che necessariamente deriva dall'uso della tortura é che l'innocente é posto in peggiore condizione che il reo; perché, se ambidue sieno apphcati al tormento, il primo ha tutte le combinazioni contraríe, perché o confessa il delitto, ed é condannato, o é dichiarato innocente, ed ha sofferto una pena índebita; ma il reo ha un caso favorevole per sé, cioé quando, resistendo alia tortura con fermezza, deve essere assoluto come innocente; ha cambiato una pena maggiore in una minore. Dunque l'innocente non puó che perderé e il colpevole puó guadagnare.

La legge che comanda la tortura é una legge che dice: *Uomini, resístete al dolore, e se la natura ha creato in voi uno inestinguibile amor proprio, se vi ha dato un inalienabile diritto alia vostra difesa, io creo in voi un affetto tutto contrario, cioé un eroico odio di voi stessi, e vi co-*

In sfârșit, acest adevăr este simțit, deși în mod confuz, chiar de cei ce se pare că nu-l acceptă. Mărturisirea făcută în timpul torturii nu are valoare decât dacă este confirmată prin jurământ după încetarea torturii; dar dacă Inculpatul nu confirmă că a comis infracțiunea, el este torturat din nou. Unii savanți și unele națiuni nu permit acest infam*petitio principii* decât de trei ori; alte națiuni și alți savanți o lasă la latitudinea judecătorului[97]: așa că dintre doi oameni [ce ar putea fi] în egală măsură nevinovați sau vinovați, cel viguros și curajos va fi achitat, iar cel slab și timid va fi condamnat în baza următorului raționament: *Eu, [în calitate de] judecător, trebuie să vă găsesc vinovați de o anumită infracțiune; tu, cel viguros, ai reușit să reziști durerii și, prin urmare, te achit; tu, cel slab, ai cedat și, prin urmare, te condamn. Știu că mărturisirea pe care v-am smuls-o prin chinuri nu prea are nici un temei, dar cu vă voi supune la cazne din nou dacă nu confirmați ceea ce ați mărturisit.*

Din aplicarea torturii rezultă în mod necesar o consecință ciudată, și anume că cel nevinovat se află într-o poziție mai rea decât cel vinovat; dacă amândoi sunt supuși caznelor, cel dintâi are toate eventualitățile împotriva sa, căci sau mărturisește infracțiunea și e condamnat, sau este declarat nevinovat și a suportat o pedeapsă nemeritată; cel vinovat însă are o posibilitate de partea sa, adică, în cazul în care rezistă cu tărie torturii, el trebuie să fie achitat ca nevinovat; a schimbat o pedeapsă mai mare cu una mai mică. Așadar, nevinovatul nu poate decât să fie în pierdere pe când cel vinovat poate fi în câștig.

Legea care ordonă tortura este o lege care spune: *Oameni, rezistați la durere! Și dacă natura v-a înzestrat cu un puternic amor propriu, dacă v-a dat un drept inalienabil la apărare, eu [legea] creez în voi un sentiment total opus, adică o eroică ură față de voi înșivă, și vă ordon să vă*

mando di acensare voi medesimi, dicendo la verità anche fra gli strappamenti dei muscoli e gli slogamenti delle ossa.

/Dassi la tortura per discuoprire se il reo lo è di altri delitti fuori di quelli di cui è accusato, il che equivale a questo raziocinio: *Tu sei reo di un delitto, dunque èpossibile che lo sii di cent'altri delitti; questo duhhio mi pesa, voglio accertarmene col mió criterio di verità; le leggi ti tormentano, perché sei reo, perchépuoi esser reo, perché voglio che tu sii reo./*

Finalmente la tortura è data ad un accusato per discuoprire i complici del suo delitto; ma se è dimostrato che ella non è un mezzo opportuno per iscuoprire la verità, come potrà ella servire a svelare i complici, che è una delle verità da scuoprirsi ? Quasi che l'uomo che accusa se stesso non accusi più fácilmente gh altri. È egli giusto tormentar gli uomini per Paltrui delitto ? Non si scuoprirano i complici dall'esame dei testimoni, dall'esame del reo, dalle prove e dai corpo del delitto, in somma da tutti quei mezzi medesimi che debbono servire per accertare il delitto nell'accusato ? I complici per lo più fuggono immediatamente dopo la prigionia del compagno, l'incertezza della loro sorte gli condanna da sé sola all'esilio e libera la nazione dai pericolo di nuove off ese, mentre la pena del reo che è nelle forze ottiene l'unico suo fine, cioè di rimuover col terrore gli altri uomini da un simil delitto.

acuzați voi singuri, spunând adevărul chiar atunci când I cineva] vă sfâșie mușchii și vă frânge oasele.

/Tortura se aplică pentru a descoperi dacă un inculpat este vinovat și de alte infracțiuni decât cea pentru care este acuzat; e ca și cum am face următorul raționament: *Tu ești vinovat de o infracțiune, așadar se poate să fii vinovat de alte o sută de infracțiuni; această îndoială mă macină, vreau să elucidez acest lucru aplicând criteriul meu de adevăr; legile te chinuiesc pentru că ești vinovat, pentru că poți fi vinovat, pentru că vreau ca tu să fii vinovat./*

în sfârșit, tortura se aplică unui acuzat cu scopul de a descoperi complicii infracțiunii; dar dacă s-a demonstrat că ea nu este potrivită pentru descoperirea adevărului, cum va putea ea oare să folosească la dezvăluirea complicilor, ceea ce constituie unul din adevărurile ce trebuie descoperite ? Ca și cum omul care se acuză singur nu i-ar acuza mai ușor pe alții. E drept să supui oamenii caznelor pentru infracțiunile altora ? Nu pot fi descoperiți oare complicii prin cercetarea martorilor, prin cercetarea inculpatului, prin probe și prin corpul delict, adică prin toate acele mijloace care trebuie să servească pentru a dovedi că acuzatul a comis infracțiunea ? în general, complicii fug imediat ce tovarășul lor a fost întemnițat; nesiguranța în privința propriei sorți îi condamnă aproape ea singură la exil și scapă națiunea de pericolul unor noi prejudicii, în timp ce pedepsirea celui vinovat, aflat sub pază, își atinge singurul scop: de a-i abate pe ceilalți oameni, înspăimântându-i, de la comiterea unei infracțiuni asemănătoare.[98]

S-xvn

//DEL FISCO

Fu già un tempo nel quale quasi tutte le pene erano pecuniarie. I delitti degli uomini erano il patrimonio del principe. Gli attentati contro la pubblica sicurezza erano un oggetto di lusso. Chi era destinato a difenderla aveva intéresse di vederla offesa. L'oggetto delle pene era dunque una lite tra il fisco (l'esattore di queste pene) ed il reo ; un aff are civile, contenzioso, privato piuttosto che pubblico, che dava al fisco altri diritti che quelli somministrati dalla pubblica difesa ed al reo altri torti che quelli in cui era caduto, per la nécessita dell'esempio. Il giudice era dunque un avvocato del fisco piuttosto che un indifférente ricercatore del vero, un agente dell'erario fiscale anzi che il protettore ed il ministro delle leggi. Ma siccome in questo sistema il confessarsi delinquente era un confessarsi debitore verso il fisco, il che era lo scopo delle procedure criminali d'allora, cosí la confessione del delitto, e confessione combinata in maniera che favorisse e non facesse torto aile ragioni fiscali, divenne ed è tuttora (gli effetti continuando sempre moltissimo dopo le cagioni) il centro intorno a cui si aggirano tutti gli ordigni criminali. Senz'essa un reo convinto da prove indubitate avrà una pena minore délia stabilita, senz'essa non soffrirà la tortura sopra altri delitti délia medesima specie che possa aver commessi. Con questa il giudice s'impadronisce del corpo di un reo e lo strazia

§XVII

//DESPRE FISC

A fost o vreme când aproape toate pedepsele erau pecuniare. Infracţiunile oamenilor îmbogăţeau patrimoniul principelui. Atentatele împotriva securităţii publice ţineau de sfera luxului." Cel ce era menit s-o apere, era interesat s-o vadă încălcată.[100] Obiectul pedepselor [infracţiunile pentru care era prevăzută pedeapsa pecuniară] constituia un litigiu între fisc (perceptorul acestor pedepse) şi vinovat; o afacere civilă, disputabilă în faţa tribunalului, mai degrabă privată decât publică, în baza căreia fiscul avea alte drepturi decât cele decurgând din apărarea publică, iar vinovatul răspundea de alte vinovăţii decât cea pentru care fusese acuzat, din necesitatea de a da un exemplu. Aşadar, judecătorul era mai degrabă un avocat al fiscului decât un imparţial cercetător al adevărului, un agent al visteriei fiscului mai degrabă decât ocrotitorul şi slujitorul legilor. Dar având în vedere că, în conformitate cu acest sistem, a te declara vinovat echivala cu a te declara debitor faţă de fisc, ceea ce constituia de fapt scopul procedurilor dreptului penal de atunci, mărturisirea infracţiunii, obţinută în aşa fel încât să favorizeze şi să nu păgubească interesele fiscale, a devenit şi continuă să fie (efectele se prelungesc mult timp după ce cauzele au dispărut) punctul central al tuturor prevederilor penale. Fără aceasta [transformarea pedepsei penale în pedeapsă pecuniară], un vinovat dovedit prin probe neîndoielnice va primi o pedeapsă mai mică decât cea stabilită, fără aceasta nu va fi supus torturii cu scopul de a-l dovedi vinovat pentru alte infracţiuni din aceeaşi categorie pe care ar fi putut să le comită. Aşa însă, judecătorul pune stăpânire pe corpul inculpatului şi îl chinuie aplicând

con metodiche formalitá, per cavarne come da un fondo acquistato tutto il profitto che puó. Provata l'esistenza del delitto, la confessione fa una prova convincente, e per rendere questa prova meno sospetta cogli spasimi e colla disperazione del dolore a forza si esige nel medesimo tempo che una confessione stragiudiziale tranquilla, indifferente, senza i prepotenti timori di un tormentoso giudizio, non basta alia condanna. Si escludono le ricerche e le prove che rischiarano il fatto, ma che indeboliscono le ragioni del fisco; non é in favore della miseria e della debolezza che si risparmiano qualche volta i tormenti ai rei, ma in favore delle ragioni che potrebbe perderé quest'ente ora immaginario ed inconcepibile. Il giudice diviene nemico del reo, di un uomo incatenato, dato in preda alio squallore, ai tormenti, all'avvenire il piú terribile; non cerca la veritá del fatto, ma cerca nel prigioniero il delitto, e lo insidia, e crede di perderé se non vi riesce, e di far torto a quella infallibilitá che l'uomo s'arroga in tutte le cose. Gl'indizi alia cattura sonó in potere del giudice; perché uno si provi innocente deve esser prima dichiarato reo: ció chiamasi fare un *processo offensivo,* e tali sonó quasi in ogni luogo della illuminata Europa nel décimo ottavo secólo le procedure criminali. Il vero processo, *['informativo,* cioé la ricerca indifferente del fatto, quello che la ragione comanda, che le leggi militari adoperano, usato dallo stesso asiático dispotismo nei casi tranquilli ed indifferenti, é pochissimo in uso nei tribunali europei. Qual complicato laberinto di strani assurdi, incredibili senza dubbio alia piú felice posteritá! I soli filosofi di quel tempo leggeranno nella natura dell'uomo la possibile verificazione di un tale sistema.//

formalități metodice, cu scopul de a stoarce tot profitul posibil, ca dintr-un bun pe care l-a dobândit. Odată dovedită existența infracțiunii, mărturisirea are valoarea unei probe convingătoare, și pentru a face ca această probă să pară mai puțin suspectă, fiind obținută cu forța, prin chinuri și din disperarea durerii, se consideră în același timp că o măr(urisire extrajudiciară liniștită, echilibrată, fără temerile covârșitoare ale unei judecăți însoțite de cazne, nu este sulicientă pentru a putea condamna.[101] Se exclud acele cercetări și probe ce limpezesc fapta, dar care reduc drepturile fiscului; dacă uneori inculpații sunt scutiți de chinuri, acest lucru se face nu pentru că s-a ținut cont de cei mizerabili li slabi, ci pentru a evita pierderea unor drepturi ale acestei instituții astăzi imaginare și de neconceput. Judecătorul devine dușman al inculpatului, al unui om legat în lanțuri, lăsat pradă mizeriei celei mai crunte, caznelor, celui mai cumplit viitor; [acesta] nu cercetează adevărul faptei, ci caută infracțiunea în prizonier și-l atacă, și crede că pierde [de parcă ar fi un joc] dacă nu reușește și că i se știrbește acea infailibilitate pe care omul pretinde să o aibă în orice împrejurare. Indiciile care îndreptățesc arestarea sunt în puterea judecătorului; pentru ca cineva să se dovedească nevinovat trebuie întâi să fie declarat vinovat: acest lucru se numește *proces ofensiv* și așa sunt procesele penale în aproape întreaga luminată Europă a secolului al optsprezecelea. Adevăratul proces, cel *informativ,* adică cercetarea imparțială a faptei, acel proces cerut de rațiune, pe care legile militare îl aplică și care este practicat chiar de despotismul asiatic în cazurile liniștite și neutre, este foarte rar practicat în tribunalele europene. Ce labirint complicat de ciudate absurdități, incredibile, fără îndoială, în ochii posterității mai fericite! Doar filozofii acelor vremuri vor găsi - în natura omului - o posibilă explicație a unui asemenea sistem.[102]//

§ XVIII

DEI GIURAMENTI

Una contradizione fraile leggi e i sentimenti naturali all'uomo nasce dai giuramenti che si esigono dai reo, acciocché sia un uomo veridico, quando ha il massimo interesse di esser falso; quasi che l'uomo potesse giurar da dovero di contribuiré alia propria distruzione, quasi che la religione non tacesse nella maggior parte degli uomini quando paria l'interesse. L'esperienza di tutt'i secoli ha fatto vedere che essi hanno piu d'ogni altra cosa abusato di questo prezioso dono del cielo. E per qual motivo gli scellerati la rispetteranno, se gli uomini stimaţi piu saggi Phanno sovente violata ? Troppo deboli, perché troppo remoti dai sensi, sono per il maggior numero i motivi che la religione contrappone al tumulto del timore ed alPamor della vita. Gli affari del cielo si reggono con leggi affatto dissimili da quelle che reggono gli affari umani. E perché comprometter gli uni cogli altri ? E perché metter Puomo nella terribile contradizione, o di mancare a Dio, o di concorrere alia propria rovina ? talché la legge, che obbliga ad un tal giuramento, comanda o di esser cattivo cristiano o martire. II giuramento diviene a poco a poco una semplice formalita, distruggendosi in questa maniera la forza dei sentimenti di religione, único pegno delPonesta della maggior parte degli uomini. Quanto sieno inutili i giuramenti lo ha fatto vedere l'esperienza, perché ciascun giudice mi puó esser testimonio che nessun giuramento ha mai fatto diré la

§ XVIII

DESPRE JURĂMINTE

Jurămintele ce se cer inculpatului cu scopul ca acesta să declare că va spune adevărul[103], în timp ce are cel mai mare interes de a minţi, duc la apariţia unei contradicţii între legi şi sentimentele firești ale omului; ca şi cum omul ar putea într-adevăr[104] să jure că va contribui la propria lui distrugere, ca şi cum în cea mai mare parte a cazurilor religia [sentimentele religioase] nu ar tăcea în momentul în care începe să vorbească interesul omului. Experienţa tuturor secolelor ne-a arătat că oamenii au abuzat cu precădere de acest preţios dar al cerului. Şi care ar putea fi motivul în numele căruia ticăloşii ar respecta-o [religia], dacă oamenii consideraţi înţelepţi au încălcat-o deseori? Fiind prea îndepărtate de simţuri, cei mai mulţi consideră prea slabe motivele pe care religia le opune spaimei răscolitoare şi iubirii de viaţă.[105] Treburile cerului sunt conduse după legi cu totul deosebite de cele care conduc treburile oamenilor. Şi atunci de ce să le amestecăm pe unele cu celelalte ? Şi atunci de ce să punem omul într-o contradicţie cumplită, obligându-l fie să greşească faţă de Dumnezeu, fie să contribuie la propria distrugere ? Aşa încât legea, care obligă la un asemenea jurământ, impune să fii ori un rău creştin ori un martir. Treptat, jurământul devine o simplă formalitate, distrugându-se în acest fel puterea sentimentelor religioase, care constituie singura chezăşie a cinstei marii majorităţi a oamenilor. Experienţa ne-a arătat cât de inutile sunt jurămintele, căci orice judecător îmi poate fi martor cum că niciodată un jurământ nu l-a determinat pe

veritâ ad alcun reo; lo fa vedere la ragione, che dichiara inutili e per conseguenza dannose tutte le leggi che si oppongono ai naturali sentimenti delFuomo. Accade ad esse ció che agii argini opposti direttamente al corso di un fiume: o sonó immediatamente abbattuti e soverchiati, o un vórtice formato da loro stessi gli corrode e gli mina insensibilmente.

vreun inculpat să spună adevărul[106]; acelaşi lucru ni-l arată raţiunea, care declară inutile şi, în consecinţă, păgubitoare toate acele legi care se opun sentimentelor firești ale omului. Legile pot fi asemuite cu digurile construite de-a latul cursului unui fluviu: sau sunt imediat doborâte şi acoperite de ape, sau un vârtej, pe care ele însele l-au provocat, le macină şi le subminează pe nesimţite.

§xix

PRONTEZZA DELLA PENA

Quanto la pena sará piú pronta e piú vicina al delitto commesso, ella sará tanto piú giusta e tanto piú utile. Dico piú giusta, perché risparmia al reo gli inutili e fieri tormenti delPincertezza, che crescono col vigore dell'immaginazione e col sentimento della propria debolezza; piú giusta, perché la privazione della liber**ta** essendo una pena, essa non puó precederé la sentenza se non quando la necessitá lo chiede. La carcere é dunque la semplice custodia d'un cittadino finché sia giudicato reo, e questa custodia essendo essenzialmente penosa, deve durare il minor tempo possibile e dev'essere meno dura che si possa. II minor tempo dev'esser misurato e dalla necessaria durazione del processo e dall'anzianitá di chi prima ha un diritto di esser giudicato. La strettezza della carcere non puó essere che la necessaria, o per impediré la fuga, o per non occultare le prove dei delitti. II processo medesimo dev'essere finito nel piú breve tempo possibile. Qual piú crudele contrasto che Pindolenza di un giudice e le angosce d'un reo ? I comodi e i piaceri di un insensibile magistrato da una parte e dall'altra le lagrime, lo squallore d'un prigioniero ? In genérale il peso della pena e la conseguenza di un delitto dev'essere la piú efficace per gli altri e la meno dura che sia possibile per chi la soffre, perché non si puó chiamare legittima societá quella dove non sia principio

§XIX

PROMPTITUDINEA PEDEPSEI

Cu cât pedeapsa va fi mai promptă şi mai apropiată de momentul în care a fost comisă infracţiunea, cu atât ea va fi mai justă şi mai utilă. Spun mai justă, pentru că-l scuteşte pe inculpat de inutilele şi cumplitele frământări provocate de incertitudine, frământări ce se accentuează prin forţa închipuirii şi datorită sentimentului propriei slăbiciuni; mai justă pentru că fiind privaţiunea de libertate o pedeapsă, ea nu poate să preceadă sentinţa decât în cazurile în care necesitatea o impune.[107] Deci închisoarea este pur şi simplu locul în care este pus sub custodie un cetăţean până când va fi dovedit vinovat, şi fiind această custodie chinuitoare în esenţă, trebuie să dureze cât mai puţin posibil şi să fie cât mai puţin grea cu putinţă. Scurtimea timpului trebuie măsurată şi în funcţie de durata necesară procesului şi de vechimea [în închisoare] celui ce are dreptul să fie judecat mai întâi. Stricteţea închisorii trebuie să fie cea necesară pentru a împiedica fie fuga, fie ascunderea probelor infracţiunilor. Procesul însuşi trebuie să se termine în cel mai scurt timp posibil. Există vreo situaţie mai plină de cruzime decât contrastul dintre indolenţa unui judecător şi angoasa unui inculpat ? Decât contrastul dintre tihna şi plăcerile unui magistrat insensibil, pe de o parte, şi lacrimile şi mizeria cea mai cruntă a unui prizonier, pe de altă parte ? In general, gravitatea pedepsei, precum şi consecinţa unei infracţiuni trebuie să fie cât mai eficiente pentru ceilalţi şi cât mai puţin aspre cu putinţă pentru cine le suportă, căci nu poate fi numită legitimă o societate în care să nu fie infailibil

infallibile che gli uomini si sian voluti assoggettare ai minori mali possibili.

Ho detto che la prontezza delle pene é piú utile, perché quanto é minore la distanza del tempo che passa tra la pena ed il misfatto, tanto é piú forte e piú durevole nell'animo umano l'associazione di queste due idee, *delitto* e *pena,* talché insensibilmente si considerano uno come cagione e l'altra come effetto necessario immancabile. Egli é dimostrato che l'unione delle idee é il cemento che forma tutta la fabbrica dell'intelletto umano, senza di cui il piacere ed il dolore sarebbero sentimenti isolati e di nessun effetto. Quanto piú gli uomini si allontanano dalle idee generali e dai principii universali, cioé quanto piú sonó volgari, tanto piú agiscono per le ¡mmediate e piú vicine associazioni, trascurando le piú remote e complicate, che non servono che agli uomini fortemente appassionati per Poggetto a cui tendono, poiché la luce dell'attenzione rischiara un solo oggetto, lasciando gli altri oscuri. Servono parimente alie menti piú elévate, perché hanno acquistata l'abitudine di scorrere rápidamente su molti oggetti in una volta, ed hanno la facilita di far contrastare molti sentimenti parziali gli uni cogli altri, talché il risultato, che é Pazione, é meno pericoloso ed incerto.

Egli é dunque di somma importanza la vicinanza del delitto e della pena, se si vuole che nelle rozze menti volgari, alia seducente pittura di un tal delitto vantaggioso, immediatamente riscuotasi l'idea associata della pena. II lungo ritardo non produce altro effetto che di sempre piú disgiungere queste due idee, e quantunque faccia impressione il castigo d'un delitto, /la fa meno come castigo che come spettacolo, e/ non la fa che dopo indebolito negli animi degli spettatori l'orrore di un tal

principiul că oamenii vor să se supună celor mai mici rele cu putință.[108]

Am spus că pedepsele cu cât sunt mai prompte cu atât sunt mai utile, căci cu cât este mai scurt timpul care trece între acordarea pedepsei și comiterea faptei, cu atât este mai puternică și mai durabilă în sufletul oamenilor asociația dintre aceste două idei - *infracțiune* și *pedeapsă* -, astfel încât pe nesimțite vor fi considerate una cauza și cealaltă efectul necesar și inevitabil. E un lucru demonstrat că legătura dintre idei este liantul care consolidează întreaga alcătuire a intelectului uman, fără de care plăcerea și durerea ar fi sentimente izolate și lipsite de orice efect. Cu cât oamenii se îndepărtează mai mult de ideile generale și de principiile universale, adică cu cât sunt oameni mai de rând, cu atât acționează mai mult sub impulsul asociațiilor imediate și mai apropiate, neglijându-le pe cele mai îndepărtate și complexe, care nu servesc decât oamenilor foarte pasionați de obiectul cercetării lor, căci lumina atenției limpezește un singur obiect, lăsându-le pe celelalte în beznă. [Asociațiile imediate și apropiate] servesc în egală măsură și minților mai elevate care au dobândit obișnuința de a parcurge rapid mai multe obiecte deodată și au îndemânarea de a confrunta între ele multe sentimente parțiale, în așa fel încât rezultatul - adică acțiunea - e mai puțin periculos și nesigur.

Așadar este de maximă importanță apropierea în timp între infracțiune și pedeapsă, dacă se vrea ca, în mințile neșlefuite ale oamenilor de rând, seducătoarea imagine a cutării infracțiuni avantajoase să trezească pe dată ideea asociată a pedepsei. Prelungirea acestui interval de timp nu face decât să rupă tot mai mult legătura dintre aceste două idei, și oricât ar impresiona pedepsirea unei infracțiuni, /impresionează mai puțin pedeapsa în sine și mai mult spectacolul[109], iar/ impresia se instalează abia după ce s-a șters în

delitto particolare, che servirebbe a rinforzare il sentimento della pena.

Un altro principio serve mirabilmente a stringere sempre piú Pimportante connessione tra '1 misfatto e la pena, cioé che questa sia conforme quanto piú si possa alia natura del delitto. Questa analogía facilita mirabilmente il contrasto che dev'essere tra la spinta al delitto e la ripercussione della pena, cioé che questa allontani e conduca Panimo ad un fine opposto di quello per dove cerca d'incamminarlo la seducente idea dell'infrazione della legge.

sufletele spectatorilor oroarea unei anume infracțiuni, oroare care ar servi la întărirea sentimentului pedepsei.

Un alt principiu care servește foarte bine la strângerea relației dintre fapta criminală și pedeapsă este ca cea din urmă să fie cât mai conformă cu natura infracțiunii. Această analogie înlesnește foarte bine deosebirea ce trebuie să existe între impulsul spre infracțiune și repercusiunile pedepsei, adică pedeapsa trebuie să îndepărteze sufletul de ispititoarea idee a încălcării legii, îndreptându-l spre un scop

§xx

VIOLENZE

Altri delitti sono attentati contro la persona, altri contre le sostanze. I primi debbono infallibilmente esser puniti con pene corporali : né il grande né il ricco debbono poter mettere a prezzo gli attentati contro il debole ed il povero; altrimenti le ricchezze, che sotto la tutela délie leggi sono il premio delPindustria, diventano l'alimento délia tirannia. Non vi è liberta ogni quai volta le leggi permettono che in alcuni eventi l'uomo cessi di *esser persona e* diventi *cosa:* vedrete allora l'industria del potente tutta rivolta a far sortire dalla folla délie combinazioni civili quelle che la legge gli dà in suo favore. Questa scoperta è il magico segreto che cangia i cittadini in animali di servigio, che in mano del forte è la catena con cui lega le azioni degl'incauti e dei deboli. Questa è la ragione per cui in alcuni governi, che hanno tutta l'apparenza di liberta, la tirannia sta nascosta o s'introduce non prevista in qualche angolo negletto dal législature, in cui insensibilmente prende forza e s'ingrandisce. Gli uomini mettono per lo più gli argini piu sodi all'aperta tirannia, ma non veggono l'insetto impercettibile che gli rode ed apre una tanto più sicura quanto più occulta strada al fiume inondatore.

§ XX

VIOLENȚE

Infracțiunile ce constituie atentate împotriva persoanei sunt diferite față de cele împotriva bunurilor.[111] Cele dintâi trebuie negreșit să fie pedepsite prin pedepse corporale: nici cel mare, nici cel bogat nu trebuie să-și poată răscumpăra prin bani atentatele săvârșite împotriva celui slab și a celui sărac; altfel bogățiile, care sunt răsplata iscusinței într-o societate în care este garantată respectarea legilor, alimentează tirania. Nu există libertate ori de câte ori legile permit ca în anumite împrejurări omul să înceteze de a mai fi *persoană,* devenind *lucru*: veți vedea atunci cum întreaga iscusință a celui înzestrat cu putere va încerca pe toate căile să aleagă din nenumărate situații civile pe acelea care prin lege sunt în favoarea sa. Această descoperire este secretul magic ce schimbă cetățenii în animale de muncă, iar în mâna celui puternic devine lanțul cu care acesta leagă acțiunile celor neprevăzători și ale celor slabi.[112] Din această cauză în unele guvernări - aparent libere - se găsește deja ascunsă tirania sau ea se strecoară pe nesimțite într-un colț neglijat de legislator, prinzând pe nesimțite putere și dezvoltându-se. Oamenii construiesc stăvilarele cele mai solide în fața tiraniei evidente, dar nu observă insecta minusculă care macină [temeliile], deschizând calea - cu atât mai sigură cu cât e mai ascunsă - fluviului impetuos.

§xxi

/PENE DEI NOBILI

Quali saranno dunque le pene dovute ai delitti dei nobili, i privilegi dei quali formano gran parte delle leggi delle nazioni ? lo qui non esamineró se questa distinzione ereditaria tra nobili e plebei sia utile in un governo o necessaria nella monarchia, se egli é vero che formi un potere intermedio, che limiti gli eccessi dei due estremi, o non piuttosto formi un ceto che, schiavo di se stesso e di altrui, racchiude ogni circolazione di crédito e di speranza in uno strettissimo cerchio, simile a quelle feconde ed amene isolette che spiccano negii arenosi e vasti deşerţi d'Arabia, e che, quando sia vero che la disuguaghanza sia inevitabile o utile nelle societâ, sia vero altresi che ella debba consistere piuttosto nei ceti che negl'individui, fermarsi in una parte piuttosto che encolare per tutto il corpo politico, perpetuarsi piuttosto che nascere e distruggersi incessantemente. lo mi ristringeró alie sole pene dovute a questo rango, asserendo che esser debbono le medesime peí primo e per l'ultimo cittadino. Ogni distinzione sia negli onori sia nelle ricchezze perché sia legittima suppone un'anteriore uguaglianza fondata sulle leggi, che considerano tutti i sudditi come egualmente dipendenti da esse. Si deve supporre che gli uomini che hanno rinunziato al naturale loro dispotismo abbiano detto: *chi sará piu industrioso abbia maggiori onori, e la fama di lui risplenda ne' suoi successori; ma chi épiu felice opiu onorato speri di piu, ma non tema*

§XXI

/PEDEPSELE NOBILILOR

Care vor fi aşadar pedepsele cuvenite infracţiunilor comise de nobili, ale căror privilegii formează mare parte din legile naţiunilor? N-o să examinez aici dacă această deosebire ereditară dintre nobili şi plebei este utilă unei guvernări sau este necesară monarhiei[113]; dacă este adevărat Că duce la formarea unei puteri intermediare care limitează excesele celor două extreme, sau mai degrabă duce la formarea unei categorii care - sclavă a ei înseşi şi a altcuiva - îngrădeşte în folosul unui cerc foarte restrâns [monopolizează] orice fel de circulaţie a creditului şi a speranţei, asemenea acelor fertile şi plăcute insuliţe ce răsar în nisipoasele şi nesfârşitele pustiuri ale Arabiei; dacă este de asemenea adevărat, admiţând că inegalitatea este inevitabilă sau utilă societăţilor, că inegalitatea trebuie să privească categoriile şi nu indivizii, că ea trebuie să se instaleze într-o anume parte şi să nu circule în întregul corp politic, că trebuie să se perpetueze mai degrabă decât să se nască şi să dispară necontenit.[114] Mă voi limita doar la pedepsele cuvenite acestui rang, susţinând că pedepsele trebuie să fie aceleaşi pentru primul şi pentru ultimul cetăţean. Orice deosebire în ceea ce priveşte onorurile sau bogăţiile, pentru a fi legitimă, presupune o precedentă egalitate în faţa legilor, potrivit căreia toţi supuşii depind în egală măsură de ele. Trebuie să se presupună că oamenii care au renunţat la despotismul lor natural atunci au declarat: *cine va fi mai iscusit să se bucure de mai multe onoruri şi faima lui să se răsfrângă asupra urmaşilor săi; cine este mai fericit sau mai respectat să spere la mai mult, dar să nu se teamă mai puţin*

meno degli altri di violare queipatti coi quali è sopra gli altri sollevato. Egli è vero che tali decreti non emanarono in una dieta del genere umano, ma tali decreti esistono negl'immobili rapporti delle cose, non distruggono quei vantaggi che si suppongono prodotti dalla nobiltà e ne impediscono gl'inconvenienti ; rendono formidabili le leggi chiudendo ogni strada alPimpunità. A chi dicesse che la medesima pena data al nobile ed al plebeo non è realmente la stessa per la diversità dell'educazione, per l'infamia che spandesi su di un'illustre famiglia, risponderei che la sensibilità del reo non è la misura delle pene, ma il pubblico danno, tanto maggiore quanto è fatto da chi è piu favorito; che l'uguaglianza delle pene non puô essere che estrinseca, essendo realmente diversa in ciascun individuo; che l'infamia di una famiglia puô esser tolta dal sovrano con dimostrazioni pubbliche di benevolenza all'innocente famiglia del reo. E chi non sa che le sensibili formalità tengon luogo di ragioni al crédulo ed ammiratore popólo ?/

decât ceilalți de a viola acele pacte prin intermediul cărora s-a ridicat deasupra celorlalți. E adevărat că astfel de decrete n-au fost elaborate într-o dietă a genului uman, dar ele există în raporturile neschimbătoare dintre lucruri, nu distrug acele avantaje presupuse a se cuveni nobleței și împiedică incovenientele acestora; ele dau o forță extraordinară legilor închizând calea impunității. Celui care mi-ar spune că aceeași pedeapsă aplicată nobilului și omului de rând nu are exact aceeași valoare din cauza deosebirii de educație, din cauza infamiei care acoperă o ilustră familie, i-aș răspunde că nu sensibilitatea vinovatului constituie măsura pedepselor, ci atingerea publică adusă, care este cu atât mai mare cu cât cel care a comis-o e mai favorizat; că egalitatea pedepselor nu poate fi decât extrinsecă, [pedeapsa] fiind realmente diferită de la individ la individ; că suveranul poate îndepărta infamia unei familii prin gesturi publice binevoitoare față de familia nevinovată a vinovatului [condamnatului]. Și cine nu știe oare că formalitățile ce influențează simțurile țin loc de explicații în ochii poporului credul și adulator?[115]/

§XXII

FURTI

I furti che non hanno unito violenza dovrebbero esser puniti con pena pecuniaria. Chi cerca d'arricchirsi dell'altrui dovrebbe esser impoverito del proprio. Ma come questo non è per l'ordinario che il delitto délia miseria e délia disperazione, il delitto di quella infelice parte di uomini a cui il diritto di proprietà (terribile, e forse non necessario diritto) non ha lasciato che una nuda esistenza, /ma come le pene pecuniarie accrescono il numero dei rei al di sopra di quello de' delitti e che tolgono il pane agl'innocenti per toglierlo agli scellerati, la pena più opportuna/ sarà quell'unica sorta di schiavitù che si possa chiamar giusta, cioè la schiavitù per un tempo délie opere e délia persona alla comune società, per risarcirla colla propria e perfetta dipendenza dell'ingiusto dispotismo usurpato sul patto sociale. Ma quando il furto sia misto di violenza, la pena dev'essere parimente un misto di corporale e di servile. Altri scrittori prima di me hanno dimostrato l'évidente disordine che nasce dai non distinguere le pene dei furti violenti da quelle dei furti dolosi facendo l'assurda equazione di una grossa somma di denaro colla vita di un uomo; ma non è mai superfluo il ripetere ció che non è quasi mai stato eseguito. Le macchine politiche conservano più d'ogni altra il moto concepito e sono le più lente ad acquistarne un nuovo. Questi sonó delitti di différente natura, ed è certissimo anche in politica quell'assioma di matematica, che tralle quantità eterogenee vi è l'infinito che le separa.

ŞXXII

FURTURI

Furturile neînsoţite de violenţă ar trebui să fie pedepsite prin pedeapsă pecuniară. Cine încearcă să se îmbogăţească în dauna altuia ar trebui să fie sărăcit în bunurile sale. Dar cum furtul nu e decât infracţiunea dictată de mizerie şi disperare, infracţiunea săvârşită de acea nefericită parte a oamenilor cărora dreptul de proprietate (drept cumplit şi poate nu atât de necesar) nu le-a lăsat decât simpla existenţă; /dar cum pedepsele pecuniare fac să crească numărul vinovaţilor mai mult decât numărul infracţiunilor, luând pâinea celor nevinovaţi căci numai în acest fel o pot lua şi pe cea a ticăloşilor[116], pedeapsa cea mai potrivită/ va fi acel unic fel de sclavie ce poate fi numită sclavie justă, adică înrobirea pentru o perioadă de timp a muncii şi a persoanei în slujba societăţii, cu scopul de a despăgubi societatea, prin propria şi totala dependenţă, pentru despotismul injust pe care l-a comis prin uzurparea pactului social.[117] Dar când furtul este făcut prin violenţă, pedeapsa, la rândul ei, trebuie să se realizeze atât prin măsuri corporale cât şi prin măsuri de servitute. Alţi scriitori înaintea mea s-au referit la neorânduiala evidentă ce apare dacă nu se face deosebirea între furturile violente şi cele bazate doar pe înşelăciune, susţinându-şi teza prin ecuaţia absurdă că o sumă mare de bani ar echivala cu viaţa unui om; dar nu e niciodată de prisos să revenim asupra acelor lucruri care nu au fost încă puse în practică. Dintre toate mecanismele, cele politice păstrează cel mai mult timp mişcarea pe care au iniţiat-o şi sunt cele mai lente când e vorba să capete alta. Aceste infracţiuni sunt infracţiuni de natură diferită şi e valabilă şi în politică axioma matematică potrivit căreia cantităţile eterogene sunt despărţite de infinit[118].

§ XXIII

INFAMIA

Le ingiurie personali e contrarie all'onore, cioè a quella giusta porzione di suffragi che un cittadino ha dritto di esigere dagli altri, debbono essere punite coll'infamia. Quest'infamia è un segno della pubblica disapprovazione che priva ii reo de' pubblici voti, della confidenza della patria e di quella quasi fraternità che la società inspira. Ella non è in arbitrio della legge. Bisogna dunque che l'infamia della legge sia la stessa che quella che nasce dai rapporti délie cose, la stessa che la morale universale, o la particolare dipendente dai sistemi particolari, legislatori délie volgari opinioni e di quella tal nazione che inspirano. Se l'una è différente dall'altra, o la legge perde la pubblica venerazione, o l'idée della morale e della probità svaniscono, ad onta délie declamazioni che mai non resistono agli esempi. Chi dichiara infami azioni per sé indifferenti sminuisce l'infamia délie azioni che son veramente tali. Le pene d'infamia non debbono essere né troppo frequenti né cadere sopra un gran numero di persone in una volta: non il primo, perché gli effetti reali e troppo frequenti délie cose d'opinione indeboliscono la forza della opinione medesima, non il secondo, perché l'infamia di molti si risolve nella infamia di nessuno.

//Le pene corporali e dolorose non devono darsi a quei delitti che, fondati sull'orgoglio, traggono dal dolore istesso gloria ed alimento, ai quah convengono il ri-

§ XXIII

INFAMIE

Ofensele personale care lezează onoarea, adică acea justă porţiune din părerile-aprobatoare pe care un cetăţean are dreptul de a le pretinde de la ceilalţi, se cuvin a fi pedepsite cu infamia.[119] Infamia este un semn al dezaprobării publice care-l privează pe vinovat de recunoaşterea publică, de încrederea patriei şi de sentimentul de fraternitate - am putea spune — pe care îl inspiră societatea. Ea nu e arbitrată de lege. Aşadar trebuie ca infamia impusă prin lege să fie cea care decurge din raporturile stabilite între lucruri, să fie cea inspirată de morala universală sau de morala particulară, la rândul ei depinzând de anumite sisteme particulare, care [sisteme] au valoare de lege atât pentru opinia oamenilor de rând cât şi pentru respectiva naţiune. Dacă una este deosebită de cealaltă [dacă infamia declarată prin lege şi infamia faptelor nu coincid] atunci sau legea nu va mai fi respectată, sau idea moralei şi a probităţii se spulberă, în ciuda declaraţiilor care nu rezistă niciodată în faţa exemplelor. Cel care declară ca infamante acţiuni neutre în sine diminuează infamia acţiunilor cu adevărat infamante. Pedepsele pentru infamie nu trebuie să fie nici prea frecvente şi nici să se abată asupra unui număr mare de persoane în acelaşi timp: trebuie evitat primul caz, pentru că efectele reale şi prea frecvente a tot ce ţine de opinie duc la slăbirea forţei opiniei înseşi; trebuie evitat cel de-al doilea caz, pentru că infamia celor mulţi face ca infamia să nu mai fie simţită astfel de nimeni.

//Pedepsele corporale şi dureroase nu trebuie aplicate în cazul acelor infracţiuni care, bazându-se pe orgoliu, tocmai din durere se hrănesc şi-şi extrag gloria; acestor infracţiuni

dicolo e l'mfamia, pene che frenano Porgoglio dei fanatici coll'orgoglio degli spettatori e dalla tenacitâ delle quali appena con lenți ed ostinati sforzi la veritâ stessa si libera. Cosí forze opponendo a forze ed opinioni ad opinioni il saggio legislatore rompa l'ammirazione e la sorpresa nel popólo cagionata da un falso principio, i ben dedotti conseguenti del quale sogliono velarne al volgo l'originaria assurdita.//

Ecco la maniera di non confondere i rapporti e la natura invariabile delle cose, che non essendo limitata dai tempo ed operando incessantemente, confonde e svolge tutti i limitați regolamenti che da lei si scostano. Non sonó le sole arti di gusto e di piacere che hanno per principio universale l'imitazione fedele della natura, ma la politica istessa, almeno la vera e la durevole, é soggetta a questa massima generale, poiché ella non é altro che l'arte di megho dirigere e di rendere conspiranti i sentimenti immutabili degli uomini.

li se potrivește acoperirea cu ridicol și cu infamie, pedepse care înfrânează orgoliul fanaticilor prin orgoliul spectatorilor și din a căror aplicare tenace, prin eforturi treptate dar constant aplicate, se va impune însuși adevărul. Astfel, opunând forța forței și opinia opiniei, înțeleptul legislator va trebui să destrame admirația și uimirea poporului atras de un principiu fals, ale cărui corect deduse consecințe pot face ca și oamenii de rând să înțeleagă absurditatea lui originară.[120]// Iată cum trebuie să procedăm pentru a nu confunda raporturile și natura invariabilă a lucrurilor, care nefiind limitată de timp și acționând neîncetat, confundă și distruge toate acele reglementări limitate ce nu țin seamă de ea. Nu numai gustul și plăcerea - ridicate la rangul de artă - au ca principiu universal imitarea fidelă a naturii, dar chiar politica - cel puțin cea adevărată și durabilă - se supune acestei maxime generale, nefiind ea altceva decât arta de a conduce cât mai bine și de a face să conlucreze sentimentele imuabile ale oamenilor.[121]

§XXIV

OZIOSI

Chi turba la tranquilina pubblica, chi non ubbidisce alie leggi, cioé alie condizioni con cui gli uomini si soffrono scambıevolmente e si difendono, quegli dev'esser escluso dalla socıetâ, cioé dev'essere bandito. Questa é la ragione per cui i saggi governi non soffrono, nel seno del travaglıo e dell'industria, quel genere di ozio político confuso dağlı austen declamatori coll'ozio delle ricchezze accumulate dall'industria, ozio necessario ed utile a misura che la societâ si dilata e l'amministrazione si ristringe. lo chiamo ozio político quello che non contribuisce alla societâ né col travaglio né colla rícchezza, che acquista senza giammai perderé, che, venerato dal volgo con stupida ammirazione, risguardato dal saggio con isdegnosa compassione per gli esseri che ne sonó la vıttıma, che, essendo privo di quello stimolo della vita attiva che é la necessıtâ di custodire o di aumentare i comodi della vita, lascia alie passioni di opinione, che non sonó le meno forti, tutta la loro energía. Non é ozioso politicamente chi gode dei frutti dei vizi o delle virtti de' propri antenati, e vende per attuali piaceri il pane e l'esistenza alia industriosa povertâ, ch'esercita in pace la tacita guerra d'industria colla opulenza, in vece della incerta e sanguinosa colla forza. E pero non l'austera e limitata virtû di alcuni censori, ma le leggi debbono definiré qual sia l'ozio da punirsi.

§XXIV

INACTIVII

Cel ce tulbură pacea publică, cel ce nu respectă legile, respectiv condiţiile în baza cărora oamenii se suportă reciproc şi se apără, acea persoană trebuie exclusă din societate, adică trebuie trimisă în exil. Din această cauză guvernările înţelepte nu tolerează în sânul lor, alături de muncă şi de iscusinţă, acel soi de inactivitate politică [socială] pe care denigratorii austeri o confundă cu inactivitatea [datorată] bogăţiilor acumulate prin iscusinţă, aceasta din urmă fiind necesară şi utilă în măsura în care societatea se măreşte şi administraţia devine insuficientă. Eu numesc inactivitate politică [socială] acea inactivitate care nu contribuie la dezvoltarea societăţii nici prin muncă, nici prin bogăţie, care câştigă fără a pierde vreodată; venerată de oamenii de rând cu o prostească admiraţie, privită de cel înţelept cu o compătimire dispreţuitoare pentru fiinţele ce-i cad victimă, lipsită de acel stimulent al vieţii active reprezentat de necesitatea de a păstra şi spori tot ce uşurează viaţa, [această inactivitate] face ca întreaga energie a acestor fiinţe să se reverse în pasiunile [stârnite] de opinie, care nu sunt dintre cele mai lipsite de putere. Nu este inactiv politic [social] cel care se bucură de roadele viciilor sau ale virtuţilor propriilor strămoşi[122] şi care, pentru a-şi procura nişte plăceri momentane, dă posibilitatea sărăciei iscusite să-şi câştige pâinea; şi nici cel ce duce în pace tacitul război al iscusinţei cu opulenţa, în loc să se dedea războiului incert şi sângeros al forţei. De aceea nu virtutea austeră şi limitată a unor cenzori, ci legile trebuie să definească care este inactivitatea politică ce trebuie pedepsită.[123]

//Sembra che il bando dovrebbe esser dato a coloro i quali, accusati di un atroce delitto, hanno una grande probabilitá, ma non la certezza contro di loro, di esser rei; ma per ció fare é necessario uno statuto il meno arbitrario e il piú preciso che sia possibile, il quale condanni al bando chi ha messo la nazione nella fatale alternativa o di temerlo o di offenderlo, lasciandogli pero il sacro diritto di provare l'innocenza sua. Maggiori dovrebbon essere i motivi contro un nazionale che contro un forestiere, contro un incolpato per la prima volta che contro chi lo fu piú volte.//

//Se pare că, în cazul celor acuzați de o infracțiune teribilă, ar trebui exilați cei ce pot fi considerați vinovați doar cu mare probabilitate, neexistând însă certitudinea vinovăției lor; dar pentru a proceda în acest fel este nevoie de un statut, cel mai puțin arbitrar și cel mai precis cu putință, care să condamne la exil pe cel ce a pus națiunea în alternativa fatală de a se teme de el sau de a-l pedepsi, lăsându-i însă dreptul sacru de a-și dovedi nevinovăția. Ar trebui să atârne mai greu motivele [de exil] când e vorba de un cetățean al respectivei națiuni decât de un străin, precum și când avem de-a face cu un inculpat pentru prima oară, decât cu unul ce a fost inculpat de mai multe ori.[124]//

§xxv

BANDO E CONFISCHE

Ma chi é bandito ed escluso per sempre dalla società di cui era membro, dev'egli esser privato dei suoi beni ? Una tal questione é suscettibile di differenti aspetti. Ii perderé i beni é una pena maggiore di quella del bando; vi debbono dunque essere alcuni casi in cui, proporzionatamente a' delitti, vi sia la perdita di tutto o di parte dei beni, ed alcuni no. La perdita del tutto sarâ quando il bando intimato dalla legge sia tale che annienti tutt'i rapporti che sonó tra la societâ e un cittadino delinquente; allora muore il cittadino e resta l'uomo, e rispetto al corpo politico deve produrre lo stesso effetto che la morte naturale. Parrebbe dunque che i beni tolti al reo dovessero toccare ai legittimi successori piuttosto che al principe, poiché la morte ed un tal bando sonó lo stesso riguardo al corpo politice Ma non é per questa sottigliezza che oso disapprovare le confische dei beni. Se alcuni hanno sostenuto che le confische sieno state un freno alle vendette ed alie prepotenze prívate, non riflettono che, quantunque le pene producano un bene, non pero sonó sempre giuste, perché per esser tali debbono esser necessarie, ed un'utile ingiustizia non puö esser tollerata da quel legislature che vuol chiudere tutte le porte alia vigilante tirannia, che lusinga col bene momentáneo e colla felicita di alcuni illustri, sprezzando l'esterminio futuro e le lacrime d'infiniti oscuri. Le confische mettono un prezzo sulle teste dei deboli, fanno

§XXV

EXILARE ŞI CONFISCĂRI

Dar cel care este exilat şi exclus pentru totdeauna din societatea al cărei membru era trebuie oare să fie privat şi de bunurile sale ? O asemenea chestiune ridică diferite probleme. Pierderea bunurilor este o pedeapsă mai gravă decât exilarea; aşadar trebuie să existe cazuri în care, proporţional cu infracţiunile comise, va fi prevăzută pierderea totală sau parţială a bunurilor, precum şi alte cazuri în care nu va fi [prevăzută]. Pierderea tuturor bunurilor se va aplica în cazurile în care exilarea ordonată [prescrisă] de lege este de aşa natură încât anulează orice tip de raport între societate şi cetăţeanul infractor; atunci moare cetăţeanul şi rămâne omul, iar efectul pedepsei în raport cu corpul politic trebuie să fie asemănător cu efectul morţii naturale. S-ar părea aşadar că bunurile luate de la infractor ar trebui să revină mai degrabă moştenitorilor săi legitimi decât principelui, având în vedere că pentru corpul politic exilarea şi moartea sunt unul şi acelaşi lucru. Dar nu datorită acestei subtilităţi îndrăznesc să dezaprob confiscările de bunuri. Dacă unii au susţinut că confiscările au înfrânat [în trecut] vendetele şi abuzurile private, ei nu meditează asupra faptului că pedepsele nu sunt întotdeauna juste (chiar dacă produc un efect pozitiv), căci pentru a fi juste ele trebuie să fie necesare, şi o nedreptate utilă nu poate fi tolerată de acel legislator care vrea să ferece toate porţile în calea tiraniei mereu la pândă, [tiranie] care se amăgeşte cu binele momentan şi fericirea câtorva oameni de vază, disprețuind viitoarea nenorocire şi lacrimile a nenumăraţi umili.[125] Confiscările îi fac pe cei slabi să plătească un preţ

soffrire all'innocente la pena del reo e pongono gl'innocent! medesimi nella disperata nécessita di commettere i delitti. Quai più tristo spettacolo che una famiglia strascinata all'mfamia ed alla miseria dai delitti di un capo, alla quale la sommissione ordinată dalle leggi impedirebbe il prevenirgli, quand'anche vi fossero i mezzi pcr farlo !

uriaș, îl fac pe cel nevinovat să sufere pedeapsa vinovatului și îi aduc chiar pe cei nevinovați în starea de necesitate disperată de a comite infracțiuni. Nu există spectacol mai jalnic decât cel al unei familii târâte la stâlpul infamiei și aruncate în mizerie din pricina infracțiunilor săvârșite de capul familiei, [infracțiuni] pe care, supunându-se legilor, familia nu le poate preveni, chiar dacă ar avea mijloacele de a o face!

§XXVI

DELLO SPIRITO DI FAMIGLIA

Queste funeste ed autorizzate ingiustizie furono approvate dagli uomini anche piu illuminati, ed esercitate dalie repubbliche piu libere, per aver considerato piuttosto la societâ come un'unione di famiglie che come un'unione di uomini. Vi siano cento mila uomini, o sia ventimila famiglie, ciascuna delle quali e composta di cinque persone, compresovi il capo che la rappresenta: se l'associazione e fatta per le famiglie, vi saranno ventimila uomini e ottanta mila schiavi; se l'associazione e di uomini, vi saranno cento mila cittadini e nessuno schiavo. Nel primo caso vi sarâ una repubblica, e ventimila piccole monarchie che la compongono; nel secondo lo spirito repubblicano non solo spirerâ nelle piazze e nelle adunanze della nazione, ma anche nelle domestiche mura, dove sta gran parte della felicita o della miseria degli uomini. Nel primo caso, come le leggi ed i costumi sono l'effetto dei sentimenti abituali dei membri della repubblica, o sia dei capi della famiglia, lo spirito monarchico s'introdurrâ a poco a poco nella repubblica medesima; e i di lui effetti saranno frenati soltanto dagl'interessi opposti di ciascuno, ma non giâ da un sentimento spirante libertâ ed uguaglianza. Lo spirito di famiglia e uno spirito di dettaglio e limitato a' piccoli fatti. Lo spirito regolatore delle repubbliche, padrone dei principii generali, vede i fatti e gli condensa nelle classi principali ed importanți al bene della maggior parte. Nella repubblica

§XXVI

DESPRE SPIRITUL DE FAMILIE

Aceste funeste și autorizate nedreptăți se bucurau de aprobarea chiar și a celor mai luminați oameni, erau aplicate de republicile cele mai libere, din cauză că societatea a fost considerată mai degrabă o uniune de familii decât o uniune de oameni.[126] Să luăm exemplul următor: avem 100 000 de oameni, adică 20 000 de familii, fiecare dintre ele fiind compusă din cinci persoane, inclusiv capul familiei care o reprezintă; dacă uniunea este făcută pe familii, vom avea 20 000 de oameni și 80 000 de sclavi; dacă uniunea este făcută din oameni, vom avea 100 000 de oameni și nici un sclav. In primul caz vom avea o republică, formată din 20 000 de mici monarhii; în al doilea caz spiritul republican nu numai că va dispărea din piețele publice și din parlamentele națiunii, dar și dintre zidurile caselor, unde sălășluiește cea mai mare parte a fericirii sau a mizeriei oamenilor. în primul caz, datorită faptului că legile și obiceiurile sunt urmarea sentimentelor obișnuite ale membrilor republicii - adică ai capilor de familie -, spiritul monarhic va pătrunde treptat în sânul republicii înseși; iar efectele sale vor fi frânate numai de interesele contrastante ale fiecăruia în parte și nicidecum de o aspirație de libertate și egalitate. Spiritul de familie este un spirit al amănuntelor, limitat la faptele mărunte. Spiritul ce reglementează republicile, stăpân al principiilor generale, observă faptele și le grupează în categorii mari și de folos pentru binele majorității. în republica familiilor,

di famiglie i figli rimangono nella potesta del capo, finché vive, e sonó costretti ad aspettare dalla di lui morte una esistenza dipendente dalle sole leggi. Avezzi a piegare ed a temere nelPetâ piu verde e vigorosa, quando i sentimenti son meno modificati da quel timore di esperienza che chiamasi moderazione, come resisteranno essi agli ostacoli che il vizio sempre oppone alia virtú nella lánguida e cadente etâ, in cui anche la disperazione di vederne i frutti si oppone ai vigorosi cambiamenti ?

Quando la repubblica é di uomini, la famiglia non é una subordinazione di comando, ma di contratto, e i figli, quando Teta gli trae dalla dipendenza di natura, che é quella della debolezza e del bisogno di educazione e di difesa, diventano liberi membri della cittâ, e si assoggettano al capo di famiglia, per parteciparne i vantaggi, come gli uomini liberi nella grande societâ. Nel primo caso i figli, cioé la piú gran parte e la piu utile della nazione, sonó alia discrezione dei padri, nel secondo non sussiste altro légame comandato che quel sacro ed inviolabile di somministrarci reciprocamente i necessari soccorsi, e quello della gratitudine per i benefici ricevuti, il quale non é tanto distrutto dalla malizia del cuore umano, quanto da una mal intesa soggezione voluta dalle leggi.

Tali contradizioni fraile leggi di famiglia e le fondamentali della repubblica sonó una feconda sorgente di altre contradizioni fraila morale domestica e la pubblica, e pero fanno nascere un perpetuo conflitto nell'animo di ciascun uomo. La prima inspira soggezione e timore, la seconda coraggio e liberta; quella insegna a ristringere la beneficenza ad un piccol numero di persone senza spontanea scelta, questa a stenderla ad ogni classe di uomini; quella comanda un continuo sacrificio di se stesso a un idolo vano, che si chíama *bene di famiglia,* che spesse volte non é il bene d'alcuno che la compone; qu-

fiii depind de autoritatea capului familiei, atâta timp cât acesta este în viață, și sunt obligați să-i aștepte moartea pentru a putea avea o existență dependentă exclusiv de legi. Obișnuiți să se plece și să se teamă la vârsta tinereții și a deplinătății forțelor, când sentimentele sunt mai puțin influențate de acea teamă datorată experienței pe care o numim moderație, cum vor rezista ei obstacolelor pe care viciul le pune în calea virtuții la vremea lâncedei și vlăguitei bătrâneți, când însăși disperarea și lipsa de speranță de a mai putea culege roadele virtuții se opune schimbărilor însemnate ?

Când republica este formată din oameni, familia nu prevede subordonarea bazată pe comenzi, ci pe contract, iar fiii, atunci când datorită vârstei ies din starea de dependență naturală, determinată de neputință și de nevoia de educație și de apărare, devin membri liberi ai cetății și se supun capului familiei, pentru a împărți avantajele acesteia, asemeni oamenilor liberi ai societății extinse. In primul caz, fiii, adică partea cea mai numeroasă și mai utilă a națiunii, sunt la discreția taților, în timp ce în al doilea caz nu se impune nici o altă legătură decât cea sacră și inviolabilă de întrajutorare reciprocă la nevoie și de recunoștință pentru foloasele primite; [legătură] distrusă nu atât de răutatea sufletului omenesc, cât de o prost înțeleasă supunere impusă de legi.

Asemenea contradicții între legile de familie și cele fundamentale ale republicii sunt o sursă prolifică de alte contradicții între morala domestică și cea publică, generând în sufletul fiecărui om un conflict permanent. Cea dintâi [familia] inspiră supunere și teamă, cea de-a doua [republica] curaj și libertate; prima ne învață să restrângem binefacerea la un număr mic de persoane, fără a avea posibilitatea unei opțiuni spontane, cea din urmă [ne învață] să o extindem la toate categoriile de oameni; prima ne ordonă să ne sacrificăm încontinuu pe noi înșine în numele unui idol gălbunos numit *binele familiei,* care adesea nu reprezintă bine-

esta insegna di serviré ai propri vantaggi senza offendere le leggi, o eccita ad immolarsi alia patria col premio del fanatismo, che previene l'azione. Tali contrasti fanno che gli uomini si sdegnino a seguiré la virtú che trovano inviluppata e confusa, e in quella lontananza che nasce dall'oscuritá degli oggetti si fisici che morali. Quante volte un uomo, rivolgendosi alie sue azioni passate, resta attonito di trovarsi malonesto! A misura che la societá si moltiplica, ciascun membro diviene piú piccola parte del tutto, e il sentimento repubblicano si sminuisce proporzionalmente, se cura non é delle leggi di rinforzarlo. Le societá hanno come i corpi umani i loro limiti circonscritti, al di la de' quali crescendo, l'economia ne é necessariamente disturbata. Sembra che la massa di uno stato debba essere in ragione inversa della sensibilitá di chi lo compone, altrimenti, crescendo l'una e l'altra, le buone leggi troverebbono nel prevenire i delitti un ostacolo nel bene medesimo che hanno prodotto. Una repubblica troppo vasta non si salva dal dispotismo che col sottodividersi e unirsi in tante repubbliche federative. Ma come ottener questo ? Da un dittatore dispotico che abbia il coraggio di Silla, e tanto genio d'edificare quant'egli n'ebbe per distruggere. Un tal uomo, se sará ambizioso, la gloria di tutt'i secoli lo aspetta, se sará filosofo, le benedizioni de' suoi cittadini lo consoleranno della perdita dell'autoritá, quando puré non divenisse indifferente alia loro ingratitudine. A misura che i sentimenti che ci uniscono alia nazione s'indeboliscono, si nnforzano i sentimenti per gli oggetti che ci circondano, e pero sotto il dispotismo piú forte le amicizie sonó piú durevoli, e le virtú sempre mediocri di famiglia sonó le piú comuni o piuttosto le solé. Da ció puó ciascuno vedere quanto fossero limítate le viste della piú parte dei legislatori.

le nici unuia din membrii ei; cea de-a doua ne învață să urmărim realizarea propriilor avantaje fără a încălca legea[127], sau ne îndeamnă să ne sacrificăm pentru patrie având drept răsplată entuziasmul[128] premergător acțiunii. Astfel de contradicții îi fac pe oameni să se scârbească și să nu mai urmeze calea încurcată și întortocheată spre o virtute atât de îndepărtată din cauza obscurității ce învăluie deopotrivă obiectele fizice și [noțiunile] morale. De câte ori un om, privind în urmă la acțiunile sale trecute, nu descoperă cu uimire că a fost necinstit! Pe măsură ce societatea devine mai numeroasă, fiecare membru devine o parte tot mai mică a întregului, și sentimentul republican scade proporțional, dacă legile nu se îngrijesc să-l întărească. Societățile, asemenea corpului omenesc, au limitele lor determinate și, dacă cresc dincolo de aceste limite, ordinea lor este în mod necesar tulburată. Se pare că mărimea unui stat trebuie să fie invers proporțională cu sensibilitatea membrilor săi, altfel, crescând ambele în aceeași proporție, legile bune ar găsi un obstacol în calea prevenirii infracțiunilor în însuși binele pe care l-au produs.[129] O republică prea întinsă nu poate evita despotismul decât prin împărțirea și unirea în mai multe republici federative. Dar cum se poate obține acest lucru ? Cu ajutorul unui dictator despotic care să aibă curajul lui Sylla și să dovedească tot atâta geniu în edificare pe cât a dovedit acela în distrugeri[130]. Un asemenea om, dacă va fi ambițios, va fi acoperit de gloria secolelor viitoare, dacă va fi filozof, binecuvântările concetățenilor săi îl vor consola de pierderea autorității, de nu cumva va deveni indiferent față de lipsa lor de gratitudine. Pe măsură ce slăbesc sentimentele care ne leagă de națiune, se întăresc sentimentele pentru realitățile ce ne înconjoară, și iată de ce sub despotismul cel mai dur prieteniile devin mai trainice, în timp ce virtuțile mediocre de familie sunt cele mai răspândite sau mai degrabă devin singurele virtuți [respectate]. De aici poate oricine să-și dea seama cât de limitate sunt vederile majorității legislatorilor.

§ XXVII

DOLCEZZA DELLE PENE

Ma il corso délie mie idee mi ha trasportato fuori del mio soggetto, al rischiaramento del quale debbo affrettarmi. Uno dei più gran freni dei delitti non è la crudeltà délie pene, ma Pinfallibilità di esse, e per conseguenza la vigilanza dei magistraţi, e quella severità di un giudice inesorabile, che, per essere un'utile virtù, dev'essere accompagnata da una dolce legislazione. La certezza di un castigo, benché moderato, farà sempre una maggiore impressione che non il timoré di un altro più terribile, unito colla speranza delPimpunità; perché i mali, anche minimi, quando son certi, spaventano sempre gli animi umani, e la speranza, dono celeste, che sovente ci tien luogo di tutto, ne allontana sempre l'idea dei maggiori, massimamente quando l'impunità, che l'avarizia e la debolezza spesso accordano, ne aumenti la forza. L'atrociti stessa della pena fa che si ardisca tanto di più per ischivarla, quanto è grande il male a cui si va incontro; fa che si commettano più delitti, per fuggir la pena di un solo. I paesi e i tempi dei più atroci supplicii furon sempre quelli délie più sanguinose ed inumane azioni, poiché il medesimo spirito di ferocia che guidava la mano del legislatore, reggeva quella del parricida e del sicario. Sul trono dettava leggi di ferro ad anime atroci di schiavi, che ubbidivano. Nella privata oscurità stimolava ad immolare i tiranni per crearne di nuovi.

§ XXVII

BLÂNDEŢEA PEDEPSELOR

Urmând firul ideilor m-am îndepărtat de subiectul meu, aşa că acum mă voi grăbi să-l clarific. Nu cruzimea pedepselor frânează cel mai bine infracţiunile, ci infailibilitatea lor şi, în consecinţă, vigilenţa magistraţilor precum şi severitatea unui judecător inexorabil, iar pentru ca această severitate să fie o virtute utilă trebuie să fie însoţită de o legislaţie blândă. Certitudinea unei pedepse, chiar dacă moderată, va provoca întotdeauna o impresie mai puternică decât teama de o pedeapsă mai aspră însoţită de speranţa impunităţii; căci un rău, fie el minim dar sigur, sperie întotdeauna sufletele omeneşti, în timp ce speranţa, acel dar ceresc care adesea ne ţine loc de toate, îndepărtează ideea altor rele mai grave, mai ales atunci când ea este întărită de impunitate (pe care avariţia şi slăbiciunea deseori o acordă), însăşi cruzimea pedepsei face ca, pentru a o evita, îndrăzneala [infractorilor] să fie cu atât mai mare, cu cât răul care se profilează e mai mare; face să se comită mai multe infracţiuni, pentru a evita pedepsirea uneia singure. In ţările şi timpurile unde s-au aplicat cele mai crude cazne, s-au petrecut întotdeauna şi cele mai sângeroase şi inumane acţiuni, căci însuşi spiritul feroce care conducea mâna legislatorului înarma mâna paricidului şi a ucigaşului plătit. De la înălţimea tronului dicta legi de fier pentru sufletele crude de sclavi, care se supuneau. în întuneric, la adăpost de ochii lumii, îndemna la sacrificarea tiranilor, pentru a da naştere altora.[131]

A misura che i supplicii diventano piú crudeli, gli animi umaní, che come i fluidi si mettono sempre a livello cogli oggetti che gli circondano, s'incalliscono, e la forza sempre viva delle passioni fa che, dopo cent'anni di crudeli supplicii, la ruota spaventi tanto quanto prima la prigionia. Perché una pena ottenga il suo effetto basta che il male della pena ecceda il bene che nasce dal delitto, e in questo eccesso di male dev'essere calcolata Pinfallibilitá della pena e la perdita del bene che il delitto produrrebbe. Tutto il di piú é dunque superfluo e perció tirannico. Gli uomini si regolano per la ripetuta azione dei malí che conoscono, e non su quelli che ignorano. Si facciano due nazioni, in una delle quali, nella scala delle pene proporzionata alia scala dei delitti, la pena maggiore sia la schiavitú perpetua, e nelPaltra la ruota. lo dico che la prima avrá tanto timore della sua maggior pena quanto la seconda; e se vi é una ragione di trasportar nella prima le pene maggiori della seconda, l'istessa ragione servirebbe per accrescere le pene di quest'ultima, passando insensibilmente dalla ruota ai tormenti piú lenti e piú studiati, e fino agli ultimi raffinamenti della scienza troppo conosciuta dai tiranni.

Due altre funeste conseguenze derivano dalla crudeltá delle pene, contrarié al fine medesimo di prevenire i delitti. La prima é che non é si facile il serbare la proporzione essenziale tra il delitto e la pena, perché, quantunque un'industriosa crudeltá ne abbia varíate moltíssimo le specie, puré non possono oltrepassare quell'ultíma forza a cui é hmitata l'organizzazione e la sensibilita umana. Giunto che si sia a questo estremo, non si troverebbe a' delitti piú dannosi e piú atrocí pena maggiore corrispondente, come sarebbe d'uopo per prevenirgli. L'altra conseguenza é che la impunitá stessa nasce dall'atrocitá

Pe măsură ce caznele devin mai crunte, sufletele umane, care asemenea substanțelor fluide tind mereu să atingă nivelul lucrurilor înconjurătoare, se înrăiesc, iar forța mereu vie a pasiunilor face ca, după o sută de ani de cazne crunte, roata să înspăimânte tot atât cât înspăimânta înainte închisoarea. Pentru ca o pedeapsă să-și atingă scopul e suficient ca răul pedepsei să depășească folosul ce se ivește din infracțiune, și acest prisos al răului trebuie să cuprindă infailibilitatea pedepsei și pierderea folosului pe care infracțiunea l-ar produce. Tot ce depășește această măsură este de prisos și din această cauză tiranic. Oamenii își fac socotelile în baza acțiunii repetate a răului pe care îl cunosc, și nu pe baza răului necunoscut. Să luăm exemplul a două națiuni: aplicând scara pedepselor proporționale cu scara infracțiunilor, într-una din ele pedeapsa cea mai gravă este sclavia veșnică, în cealaltă, roata. Eu susțin că prima națiune va fi la fel de înspăimântată de pedeapsa cea mai aspră ca și a doua națiune; iar dacă există vreun motiv pentru a transfera și la prima națiune pedepsele mai aspre ale celei de-a doua, același motiv ar duce la înăsprirea pedepselor și în cadrul celei de-a doua națiuni, trecând treptat de la roată la chinurile mai lente și mai studiate, până la ultimele rafinamente ale științei atât de bine cunoscute de către tirani.[132]

Alte două consecințe funeste decurg din cruzimea pedepselor, ambele contrarii însuși scopului de prevenire a infracțiunilor. Cea dintâi: este greu să păstrezi proporția esențială dintre infracțiune și pedeapsă, căci, oricât a diversificat o ingenioasă cruzime speciile caznelor, ele nu pot totuși depăși acel ultim prag impus de constituția fizică și sensibilitatea umană. Odată ajunși la acest ultim prag, nu s-ar mai putea inventa pentru infracțiuni mai grave și mai atroce o pedeapsă corespunzătoare mai gravă, așa cum s-ar cuveni pentru a le preveni. A doua consecință: însăși

dei supplicii. Gli uomini sono racchiusi fra cerți limiti, sî nel bene che nel male, ed uno spettacolo troppo atroce per rumanitâ non puo essere che un passeggiero furore, ma non mai un sistema costante quali debbono essere le leggi; che se veramente son crudeli, o si cangiano, o l'impunitâ fatale nasce dalie leggi medesime.

Chi nel leggere le storie non si raccapriccia d'orrore pe' barbari ed inutili tormenti che da uomini, che si chiamavano savi, furono con freddo animo inventați ed eseguiti ? Chi puo non sentirsi fremere tutta la parte la piu sensibile nel vedere migliaia d'infelici che la miseria, o voluta o tollerata dalie leggi, che hanno sempre favorito i pochi ed oltraggiato i molti, trasse ad un disperato ritorno nel primo stato di natura, o accusati di delitti impossibili e fabbricati dalia timida ignoranza, o rei non d'altro che di esser fedeli ai propri principii, da uomini dotați dei medesimi sensi, e per conseguenza delle medesime passioni, con meditate formalitâ e con lente torture lacerati, giocondo spettacolo di una fanatica moltitudine ?

impunitatea decurge din cruzimea caznelor. Oamenii au anumite limite, atât în bine cât și în rău, și un spectacol prea crunt pentru umanitate poate exista asemeni unei furii trecătoare, dar nicidecum ca un sistem constant, cum trebuie să fie legile; care, dacă sunt într-adevăr crude, atunci ori trebuie schimbate, ori legile însele vor da naștere impunității fatale.

Cine nu se îngrozește, citind istoria, în fața grozăviei caznelor barbare și inutile pe care oameni considerați înțelepți le-au inventat cu sânge rece și apoi le-au aplicat? Cine nu se înfioară văzând cum mii de nefericiți (pe care mizeria - fie voită, fie tolerată de acele legi care întotdeauna au favorizat un grup restrâns, dar i-au năpăstuit pe cei mulți - i-a făcut să se întoarcă disperați la starea de natură) sunt fie acuzați de infracțiuni imposibile și inventate de ignoranța temătoare[133], fie declarați vinovați, tocmai pentru că sunt fideli principiilor lor, de alți oameni, înzestrați cu aceleași simțuri și, în consecință, cu aceleași pasiuni, fiind sfâșiați prin formalități meticuloase și prin cazne îndelungate, într-un spectacol îmbucurător pentru fanatica mulțime?[134]

§ XXVIII

DELLA PENA DI MORTE

Questa inutile prodigalitá di supplicii, che non ha mai resi migliori gli uomini, mi ha spinto ad esaminare se la morte sia veramente utile e giusta in un governo bene organizzato. Qual puó essere il diritto che si attribuiscono gli uomini di trucidare i loro simili ? Non certamente quello da cui risulta la sovranitá e le leggi. Esse non sonó che una somma di minime porzioni della privara liberta di ciascuno; esse rappresentano la volontá genérale, che é l'aggregato delle particolari. Chi é mai colui che abbia voluto lasciare ad altri uomini l'arbitrio di ucciderlo ? Come mai nel minimo sacrificio della liberta di ciascuno vi puó essere quello del massimo tra tutti i beni, la vita ? E se ció fu fatto, come si accorda un tal principio coll'altro, che l'uomo non é padrone di uccidersi, e doveva esserlo se ha potuto daré altrui questo diritto o alia societá intera ?

Non é dunque la pena di morte un *diritto,* mentre ho dimostrato che tale essere non puó, ma é una guerra della nazione con un cittadino, perché giudica necessaria o utile la distruzione del suo essere. Ma se dimostreró non essere la morte né utile né necessaria, avró vinto la causa delPumanitá.

La morte di un cittadino non puó credersi necessaria che per due motivi. II primo, quando anche privo di liberta egli abbia ancora tali relazioni e tal potenza che interessi la sicurezza della nazione; quando la sua esis-

§ XXVIII

DESPRE PEDEAPSA CU MOARTEA[135]

Această inutilă risipă de cazne, care nicicând nu i-au făcut pe oameni mai buni, m-a îndemnat să examinez dacă [pedeapsa cu] moartea este într-adevăr utilă şi justă într-o guvernare bine organizată. Care poate fi dreptul pe care şi-l arogă oamenii atunci când îşi ucid în mod barbar semenii ? Desigur nu dreptul din care decurg suveranitatea şi legile. Legile nu sunt decât suma unor minime porţiuni de libertate personală a fiecăruia; ele reprezintă voinţa generală care este însumarea voinţelor individuale. Cine să fie acela care a hotărât să lase în seama altor oameni arbitrarul de a-l ucide ? Cum e oare cu putinţă ca în acel minim sacrificiu al libertăţii individuale să regăsim bunul cel mai de preţ între toate, viaţa? Iar dacă acest lucru s-a întâmplat, cum se împacă un asemenea principiu cu celălalt, conform căruia nu stă în puterea omului hotărârea de a-şi lua viaţa, deşi trebuie să stea în puterea lui de vreme ce a putut acorda acest drept altcuiva sau chiar întregii societăţii ?[136]

Aşadar, pedeapsa cu moartea nu este un *drept* (am demonstrat că nu poate fi un drept), ci este un război al naţiunii împotriva unui cetăţean, întrucât consideră necesară sau utilă eliminarea fiinţei sale. Dar dacă voi reuşi să demonstrez că [pedeapsa cu] moartea nu este nici utilă şi nici necesară, mă voi putea considera învingător în pledarea cauzei umanităţii.[137]

Moartea unui cetăţean poate fi considerată necesară doar în două cazuri. Cel dintâi: când, deşi privat de libertate, el continuă să aibă asemenea relaţii şi o asemenea putere încât poate aduce atingere securităţii naţiunii; chiar simpla

tenza possa produire una rivoluzione pericolosa nella forma di governo stabilita. La morte di qualche cittadino divien dunque necessaria quando la nazione ricupera o perde la sua liberta, o nel tempo dell'anarchia, quando i disordini stessi tengon luogo di leggi; ma durante il tranquillo regno délie leggi, in una forma di governo per la quale i voti délia nazione siano riuniti, ben munita al di fuori e al di dentro dalla forza e dalla opinione, forse più efficace délia forza medesima, dove il comando non è che presso il vero sovrano, dove le ricchezze comprano piaceri e non autorità, io non veggo nécessita alcuna di distruggere un cittadino, se non quando la di lui morte fosse il vero ed único freno per distogliere gli altri dal commettere delitti, secondo motivo per cui puô credersi giusta e necessaria la pena di morte.

Quando la sperienza di tutt'i secoli, nei quali l'ultimo supplicio non ha mai distolti gli uomini determinad dalFoffendere la società, quando l'esempio dei cittadini romani, e vent'anni di regno delPimperatrice Elisabetta di Moscovia, nei quali diede ai padri dei popoli quest'illustre esempio, che equivale almeno a molte conquiste cómprate col sangue dei figli della patria, non persuadessero gli uomini, a cui il linguaggio della ragione è sempre sospetto ed efficace quello delPautorità, basta consultare la natura dell'uomo per sentiré la verità della mía assersione.

Non è 1'intensione della pena che fa il maggior effetto sull'animo umano, ma l'estensione di essa; perché la nostra sensibilità è più fácilmente e stabilmente mossa da minime ma replicate impressioni che da un forte ma passeggiero movimento. L'impero dell'abitudine è universale sopra ogni essere che sente, e corne l'uomo parla e cammina e procacciasi i suoi bisogni col di lei aiuto,

sa existență poate produce o răsturnare periculoasă a formei de guvernare stabilite [constituite]. Moartea unor cetățeni devine așadar necesară atunci când națiunea este pusă în situația de a recupera ori de a-și pierde libertatea, sau în vremuri de anarhie, când dezordinile țin loc de lege; dar în vremuri de liniștită domnie a legilor, într-o formă de guvernare care a întrunit voturile națiunii, întărită atât în exterior cât și în interior prin forță și prin opinie (cea din urmă poate chiar mai eficace decât forța însăși), atunci când puterea de a comanda o are doar adevăratul suveran, când bogățiile folosesc la cumpărarea plăcerilor și nu a autorității, în toate aceste situații eu nu văd de ce ar fi necesară eliminarea unui cetățean, afară doar de cazul când moartea sa nu ar fi cumva singura și adevărata frână pentru a-i împiedica și pe alții să comită infracțiuni. Acesta este al doilea caz în care pedeapsa cu moartea poate fi considerată justă și necesară.[138]

Chiar dacă experiența secolelor trecute, în care nici cea mai cumplită caznă nu i-a abătut pe oamenii hotărâți să aducă atingere societății, chiar dacă exemplul cetățenilor romani și douăzeci de ani de domnie ai împărătesei Elisabeta[139] a Moscoviei în care ea a dat părinților popoarelor acest mare exemplu [abolirea pedepsei cu moartea], care valorează cel puțin cât multe cuceriri plătite cu sângele fiilor patriei, chiar dacă toate aceste exemple nu i-ar convinge pe oameni, care privesc cu suspiciune limbajul rațiunii, considerându-l eficace doar pe cel al autorității, e de ajuns să cercetăm natura omului pentru a înțelege cât de adevărată este aserțiunea mea.

Cel mai mare efect asupra sufletului omenesc nu-l produce intensitatea pedepsei, ci durata ei; pentru că sensibilitatea noastră reacționează mai ușor și în mod constant mai degrabă sub impulsul unor impresii minime, dar repetate, decât sub impulsul unei trăiri puternice, dar trecătoare.[140] Puterea obișnuinței e universală, exercitându-se asupra oricărei ființe simțitoare; și, așa cum omul vorbește, umblă

cosí l'idée morali non si stampano nella mente che per durevoli ed iterate percosse. Non è il terribile ma passeggiero spettacolo délia morte di uno scellerato, ma il lungo e stentato esempio di un uomo privo di liberta, che, divenuto bestia di servigio, ricompensa colle sue fatiche quella società che ha offesa, che è il freno più forte contro i delitti. QuelPefficace, perché spessissimo ripetuto ritorno sopra di noi medesimi, *io stesso sarb ridotto a cosi lunga e misera condizione se commettero simili misfatti,* è assai più possente che non l'idea délia morte, che gli uomini veggon sempre in una oscura lontananza.

La pena di morte fa un'impressione che colla sua forza non supplisce alia pronta dimenticanza, naturale all'uomo anche nelle cose più essenziali, ed accelerata dalle passioni. Regola generale : le impressioni violenți sorprendono gli uomini, ma non per lungo tempo, e perô sono atte a fare quelle rivoluzioni che di uomini comuni ne fanno o dei Persiani o dei Lacedemoni; ma in un libero e tranquillo governo le impressioni debbono essere più frequenti che forti.

La pena di morte diviene uno spettacolo per la maggior parte e un oggetto di compassione mista di sdegno per alcuni; ambidue questi sentimenti occupano più l'animo degli spettatori che non il salutare terrore che la legge pretende inspirare. Ma nelle pene moderate e continue il sentimento dominante è l'ultimo perché è il solo. Il limite che fissar dovrebbe il legislatore al rigore délie pene sembra consistere nel sentimento di compassione, quando comincia a prevalere su di ogni altro nell'animo degli spettatori d'un supphcio più fatto per essi che per il reo.

/Perché una pena sia giusta non deve avere che quei soli gradi d'intensione che bastano a rimuovere gli uomini

și-și satisface nevoile cu ajutorul ei, la fel și ideile morale nu se întipăresc în minte decât în urma unor durabile și repetate lovituri. Stavila cea mai puternică în calea infracțiunilor nu este cumplitul dar trecătorul spectacol al morții unui ticălos, ci exemplul îndelungat și trudnic al unui om privat de libertate care, transformat în animal de muncă, despăgubește prin truda sa societatea pe care a lezat-o. Raportarea la noi înșine este eficace tocmai pentru că se repetă mereu: *eu însumi voi suferi îndelung și voi ajunge într-o asemenea situație nenorocită dacă voi comite astfel de nelegiuiri;* și ea e mult mai puternică decât ideea morții, pe care oamenii oricum o văd întotdeauna pierdută într-un viitor îndepărtat și neclar.

Pedeapsa cu moartea trezește o impresie care, oricât de puternică, nu poate împiedica uitarea imediată, firească la om chiar și în ceea ce privește lucrurile esențiale, fiind ea chiar grăbită de pasiuni. Regula generală: pasiunile[141] violente îi înflăcărează pe oameni, dar nu pentru multă vreme, și de aceea sunt potrivite pentru a declanșa acele revoluții ce pot face dintr-un om un persan [învins] ori un spartan [învingător][142]; dar într-o guvernare liberă și liniștită impresiile trebuie să fie mai degrabă frecvente decât puternice.

Pedeapsa cu moartea devine un spectacol pentru marea majoritate și un prilej de compătimire amestecată cu dispreț pentru unii; ambele sentimente ocupă un loc mai mare în sufletul spectatorilor decât teama salutară pe care legea pretinde că o inspiră. Dar în cazul pedepselor moderate și continue domină sentimentul compătimirii, având în vedere că e singurul. Limita pe care ar trebui s-o stabilească legislatorul pentru asprimea pedepselor pare să fie apariția sentimentului de compasiune, acel moment când el devine dominant, anulând orice alt sentiment în sufletul spectatorilor unui supliciu care are loc mai mult pentru ei decât pentru vinovat.

/Pentru ca o pedeapsă să fie justă, ea trebuie să aibă numai acele grade de intensitate care sunt suficiente pentru

dai delitti ; ora non vi è alcuno che, riflettendovi, scieglier possa la totale e perpetua perdita délia propria liberta per quanto awantaggioso possa essere un delitto: dunque Pintensione délia pena di schiavitù perpetua sostituita alla pena di morte ha ció che basta per rimuovere qualunque animo determinato; aggiungo che ha di piu: moltissimi risguardano la morte con viso tranquillo e fermo, chi per fanatismo, chi per vanità, che quasi sempre accompagna Puomo al di là dalla tomba, chi per un ultimo e disperato tentativo o di non vivere o di sortir di miseria; ma né il fanatismo né la vanità stanno fra i ceppi o le catene, sotto il bastone, sotto il giogo, in una gabbia di ferro, e il disperato non finişçe i suoi mali, ma gli comincia. L'animo nostro resiste più alla violenza ed agli estremi ma passeggieri dolori che al tempo ed all'incessante noia ; perché egli puô per dir cosi condensar tutto se stesso per un momento per respinger i primi, ma la vigorosa di lui elasticità non basta a resistere alla lunga e ripetuta azione dei secondi. Colla pena di morte ogni esempio che si dà alla nazione suppone un delitto; nella pena di schiavitù perpetua un sol delitto dà moltissimi e durevoli esempi, e se egli è importante che gli uomini veggano spesso il poter délie leggi, le pene di morte non debbono essere molto distanţi fra di loro: dunque suppongono la frequenza dei delitti, dunque perché questo supplicio sia utile bisogna che non faccia su gli uomini tutta Pimpressione che far dovrebbe, cioè che sia utile e non utile nel medesimo tempo. Chi dicesse che la schiavitù perpetua è dolorosa quanto la morte, e perciô egualmente crudele, io risponderô che sommando tutti i momenti infelici délia schiavitù lo sarà forse anche di più, ma questi sono stesi sopra tutta la vita, e quella

a-i abate pe oameni de la infracţiuni; aşadar nu există om care, gândindu-se bine, să aleagă pierderea totală şi pe viaţă a propriei libertăţi, oricât de avantajoasă ar putea fi o infracţiune: aşadar, intensitatea pedepsei cu sclavia pe viaţă, în locul pedepsei cu moartea, este exact gradul de intensitate necesar pentru a convinge orice om să nu comită infracţiunea; adaug că prezintă un avantaj în plus: foarte mulţi oameni privesc moartea liniştiţi şi hotărâţi; unii din fanatism, alţii din vanitate - care aproape întotdeauna îi însoţeşte pe oameni până dincolo de mormânt -, alţii mânaţi de o ultimă şi disperată încercare de a-şi curma firul zilelor sau de a scăpa de mizerie; dar nici fanatismul şi nici vanitatea nu rezistă în butuci sau în lanţuri, sub loviturile parului, în jug, într-o cuşcă de fier, căci cel disperat nu e la sfârşitul şirului nenorocirilor sale, ci abia le începe. Sufletul nostru rezistă mai bine la violenţă şi la durerile extreme dar trecătoare, decât la scurgerea timpului şi la plictiseala necontenită; căci sufletul, am putea spune, poate concentra întreaga sa forţă pentru un moment ca să respingă violenţa şi durerile extreme, în timp ce elasticitatea sa viguroasă nu-i este de ajuns pentru a rezista acţiunii îndelungate şi repetate a scurgerii timpului şi a plictiselii. In cazul pedepsei cu moartea, fiecare exemplu dat naţiunii presupune o infracţiune [săvârşită]; în cazul pedepsei cu sclavia pe viaţă, o singură infracţiune dă exemple multe şi durabile şi, dacă este important ca oamenii să vadă deseori puterea legilor, pedepsele cu moartea nu trebuie să fie prea depărtate în timp între ele: aşadar presupun o frecvenţă a infracţiunilor, aşadar, pentru ca acest supliciu să fie util, el n-ar trebui să exercite asupra oamenilor întreaga impresie pe care ar trebui s-o exercite, adică ar trebui să fie util şi ne-util în acelaşi timp. Cui ar susţine că sclavia pe viaţă este tot atât de dureroasă ca şi [pedeapsa cu] moartea, şi deci la fel de crudă, îi răspund că probabil este chiar mai crudă, dacă însumăm momentele nefericite ale sclaviei, dar ele sunt împrăştiate pe durata întregii vieţi, în timp ce

esercita tutta la sua forza in un momento; ed é questo il vantaggio della pena di schiavitú, che spaventa piú chi la vede che chi la soffre; perché il primo considera tutta la somma dei momenti infelici, ed il secondo é dall'infelicitá del momento presente distratto dalla futura. Tutti i mali s'ingrandiscono nelPimmaginazione, e chi soffre trova delle risorse e delle consolazioni non conosciute e non credute dagli spettatori, che sostituiscono la propria sensibilitá all'animo incallito dell'infelice./

Ecco presso a poco il ragionamento che fa un ladro o un assassino, i quali non hanno altro contrappeso per non violare le leggi che la forca o la ruota. So che lo sviluppare i sentimenti del proprio animo é un'arte che s'apprende colla educazione; ma perché un ladro non renderebbe bene i suoi principii, non per ció essi agiscon meno. *Quali sonó queste leggi ch'io debbo rispettare, che lasciano un cosí grande intervallo tra me e il ricco ? Egli mi nega un soldó che li cerco, e si scusa col comandarmi un travaglio che non conosce. Chi ha fatte queste leggi? Uomini ricchi epotenti, che non si sonó mai degnati visitare le squallide capanne delpovero, che non hanno mai diviso un ammuffito pane fraile innocenti grida degli affamati figliuoli e le lagrime della moglie. Rompiamo questi legami fatali alia maggiorparte ed utiliad alcuni pochi ed indolenti tiranni, attacchiamo Vingiustizia nella sua sorgente. Ritornerb nel mió stato d'indipendenza naturale, vivrb libero e felice per qualche tempo coifrutti del mió coraggio e della mia industria, verra forse ilgiorno del dolore e delpentimento, ma sara breve questo tempo, ed avrb un giorno di siento per molti anni di liberta e dipiaceri. Re di un piccol numero, correggeró gli errori della fortuna, e vedrb questi tiranni impallidire e palpitare alia presenza di colui che con un insultante fasto posponevano ai loro cavalli, ai loro cani.*

pedeapsa cu moartea exercită întreaga ei forță într-un singur moment; acesta este avantajul pedepsei cu sclavia, care înspăimântă mai mult pe cel ce o vede decât pe cel ce o suportă, căci cel dintâi ia în considerare întreaga sumă a momentelor nefericite, pe când cel de-al doilea [cel care o suportă] este concentrat asupra nenorocirii prezente nemaiputându-se gândi și la cea viitoare. Toate relele se amplifică în imaginație; cel care suferă găsește resurse și consolări ce rămân necunoscute și greu de imaginat spectatorilor, care pun propria lor sensibilitate în locul sufletului împietrit al nefericitului./

Iată care ar fi aproximativ gândirea unui hoț sau a unui asasin, a căror cale spre violarea legilor este închisă doar de furcă sau de roată. Știu că expunerea sentimentelor propriului suflet constituie o artă ce se însușește prin educație; dar dacă un hoț nu-și poate expune bine principiile, asta nu înseamnă că ele au o influență mai mică. *Care sunt legile pe care eu trebuie să le respect, dar care lasă o atât de mare distanță între mine și cel bogat ? El îmi refuză un bănuțpe care i-lcer și se justificătrimițându-măsăfac o muncă pe care n-o cunoaște. Cine a făcut aceste legi? Oameni bogați și puternici, care n-au catadicsit să viziteze colibele mizerabile ale săracului, care n-au frânt niciodată în bucăți o pâine mucegăită printre strigătele nevinovate ale copilașilor flămânzi și lacrimile soției. Să rupem aceste legături fatale pentru cei mulți și utile pentru câțiva tirani indolenți, să atacăm nedreptatea la rădăcina ei. Mă voi întoarce la starea mea de independență naturală, voi trăi pentru o vreme liber și fericit, [hrănindu-mă] din roadele curajului și ale iscusinței mele; va veni poate și ziua durerii și a căinței, dar va fi un moment scurt și voi avea o zi de chin în schimbul multor ani de libertate și plăceri. Rege peste un pumn de oameni, voi îndrepta greșelile destinului și-i voi vedea pe acești tirani pălind de frică și tremurând în fața aceluia pe care înainte, conform codului opulenței lor jignitoare, îl situau mai prejos decât caii și decât câinii lor.*

Allora la religione si affaccia alia mente dello scellerato, che abusa di tutto, e presentandogli un facile pentimento ed una quasi certezza di eterna felicita, dıminuisce di moho l'orrore di quelFultima tragedia.

Ma colui che si vede avantı agh occhi un gran numero d'anni, o anche tutto il corso délia vita che passerebbe nella schiavitù e nel dolore in faccia a' suoi concittadini, co' quali vive libero e sociabile, schiavo di quelle leggi dalle quali era protetto, fa un utile paragone di tutto cio coll'incertezza delPesito de' suoi delitti, colla brevità del tempo di cui ne goderebbe i frutti. L'esempio continuo di quelli che attualmente vede vittime délia propria inavvedutezza, gli fa una impressione assai più forte che non lo spettacolo di un supplicio che lo indurisce più che non lo corregge.

Non è utile la pena di morte per l'esempio di atrocità che dà agli uomini. Se le passioni o la nécessita délia guerra hanno insegnato a spargere il sangue umano, le leggi moderatrici délia condotta degli uomini non dovrebbono aumentare il fiero esempio, tanto più funesto quanto la morte legale è data con ístudio e con formahtà. Parmi un assurdo che le leggi, che sono l'espressione délia pubbhca volontà, che detestano e pumscono l'omıcıdıo, ne commettono uno esse medesime, e, per allontanare ı cittadini dall'assassinio, ordinino un pubbhco assassinio. Quali sono le vere e le più utili leggi ? Quei pattı e quelle condızıonı che tutti vorrebbero osservare e proporre, mentre tace la voce sempre ascoltata dell'ınteresse privato o sı combina con quello del pubblico. Quali sono i sentimenti di ciascuno sulla pena di morte ? Leggiamoli negii attı d'indegnazione e di disprezzo con cui ciascuno guarda il carnefice, che è pure un innocente esecutore délia pubblica volontà, un buon

In acel moment, în mintea ticălosului se ițește religia, care abuzează de orice [ocazie], și, arătându-i o căință ușoară și o certitudine aproape totală a fericirii veșnice, reduce substanțial grozăvia acestei ultime tragedii.[143]

Dar cel care vede înaintea ochilor săi [conturându-se perspectiva de a petrece] un număr mare de ani sau chiar întreaga viață în sclavie și durere, sub privirile concetățenilor săi, cu care trăiește în prezent liber și încadrat într-o societate, devenind sclav al acelor legi care înainte îl ocrotiseră, face o comparație utilă între această perspectivă, pe de o parte, și nesiguranța rezultatului infracțiunilor sale și scurtimea timpului cât s-ar putea bucura de roadele lor, pe de altă parte. Exemplul permanent al acelora pe care în prezent îi vede ajunși victime ale nesocotinței lor îi produce o impresie mult mai puternică decât spectacolul unui supliciu care mai degrabă îl înrăiește decât îl corectează.

Pedeapsa cu moartea nu este utilă din cauza exemplului de atrocitate pe care-l dă oamenilor. Dacă pasiunile și necesitatea războiului i-au învățat pe oameni cu vărsarea de sânge omenesc, legile care ponderează conduita oamenilor n-ar trebui să întărească acest exemplu feroce, cu atât mai funest cu cât moartea legală se aplică cu formalități meticulos studiate. Mi se pare absurd ca legile - expresie a voinței publice — ce detestă și pedepsesc omuciderea să comită chiar ele însele una, iar când își propun să-i îndepărteze pe cetățeni de la asasinate, să ordone un asasinat public. Care sunt legile adevărate și cele mai utile ? Acele pacte și condiții pe care toți ar dori să le respecte și să le propună, în timp ce glasul interesului privat - atât de des ascultat - este redus la tăcere sau, cel mult, se împletește cu glasul interesului public. Ce sentimente încearcă oamenii în legătură cu pedeapsa cu moartea ? Le citim în manifestările de indignare și dispreț cu care toți îl privesc pe călău, care totuși este un nevinovat executant al voinței publice, un bun cetățean care contribuie la binele public, instrumentul

cittadino che contribuisce al ben pubblico, lo stromento necessario alla pubblica sicurezza al di dentro, corne i valoroși soldați al di fuori. Quai è dunque l'origine di questa contradizione ? E perché è indelebile negii uomini questo sentimento ad onta délia ragione ? Perché gli uomini nel pm secreto dei loro animi, parte che più d'ogn'altra conserva ancora la forma originale délia vecchia natura, hanno sempre creduto non essere la vita propria in potestà di alcuno fuori che délia nécessita, che col suo scettro di ferro regge l'universo.

Che debbon pensare gli uomini nel vedere i savi magistrați e i gravi sacerdoți délia giustizia, che con indifférente tranquillità fanno strascinare con lento apparato un reo alla morte, e mentre un misero spasima nelle ultime angosce, aspettando il colpo fatale, passa il giudice con insensibile freddezza, e fors'anche con segreta compiacenza délia propria autorità, a gustare i comodi e i piaceri délia vita ? *Ah* /, diranno essi, *queste leggi non sono che ipretesti délia forza e le meditate e crudeli formalità délia giustizia; non sono che un linguaggio di convenzioneper immolarci con maggiore sicurezza, come vittime destinate in sacrificio, all'idolo insaziabile del dispotismo.*

L'assassinio, che ci vien predicata come un terrihïle misfatto, lo veggiamo pure senza ripugnanza e senzafurore adoperato. Prevalghiamoci dell'esempio. Cipareva la morte violenta una scena terrihile nelle descrizioni che ci venivan jatte, ma lo veggiamo un affare di momento. Quanto lo sarà meno in chi, non aspettandola, ne risparmia quasi tutto cio che ha di doloroso! Tali sono i funesti paralogismi che, se non con chiarezza, confusamente almeno, fanno gli uomini disposti a' delitti, ne' quali, corne abbiam veduto, l'abuso délia religione puô più che la religione medesima.

necesar în scopul realizării siguranței interne, asemenea vitejilor soldați care asigură siguranța externă. Care este așadar originea acestei contradicții ? Și de ce este atât de puternic înrădăcinat la oameni acest sentiment ce contrazice rațiunea ? Pentru că oamenii, în colțul cel mai ascuns al sufletelor lor - parte ce păstrează mai mult decât oricare alta forma originară a vechii naturi -, au crezut întotdeauna că propria lor viață nu depinde de nici un fel de autoritate în afara necesității, care cu sceptrul ei de fier conduce universul.

Ce gândesc oare oamenii văzându-i pe înțelepții magistrați și pe sacerdoții solemni ai justiției ce prezidează liniștiți și indiferenți la târârea într-o ceremonie lentă a unui vinovat spre moarte, iar în timp ce nenorocitul se zbate pradă ultimelor angoase așteptând lovitura fatală, apare judecătorul rece și insensibil - ba poate chiar complăcându-se în adâncul său de propria-i autoritate - gata să se înfrupte din confortul și plăcerile vieții ? *Vai nouă!,* vor spune ei, *aceste legi nu sunt decât niște pretexte ce permit folosirea forței, nu sunt altceva decât formalitățile pline de cruzime și meticulos gândite ale justiției; nu sunt decât un limbaj convențional pentru a ne sacrifica cu mai multă siguranță, asemenea unor victime, într-o jertfă pe altarul idolului nesătul al despotismului.*

Asasinatul, despre care predicile ne spun căeo nelegiuire cumpliță, îl vedem totuși pus în practică cu sânge rece, fără a repugna cuiva. Să tragem învățăminte din acest exemplu. Moartea violentă ni se părea o scenă groaznică în descrierile ce ni se făceau, dar vedem că este o treabă de o clipă. Cu cât mai puțin înfricoșătoare ise va părea celui care, neașteptând-o, scapă de aproape toate durerile vieții! Acestea sunt funestele paralogisme pe care - dacă nu în mod clar, măcar în chip confuz - le fac oamenii dispuși să comită infracțiuni, asupra cărora, după cum am văzut, abuzurile religiei au o influență mai puternică chiar decât însăși religia.

Se mi si opponesse l'esempio di quasi tutt'i secoli e di quasi tutte le nazioni, che hanno data pena di morte ad alcuni delitti, io risponderó che egli si annienta in faccia alia venta, contro della quale non vi ha prescrizione; che la storia degli uomini ci da l'idea di un immenso pelago di errori, fra i quali poche e confuse, e a grandi intervalli distanti, veritá soprannuotano. Gli umani sacrifici furon comuni a quasi tutte le nazioni, e chi osera scusargli ? Che alcune poche societá, e per poco tempo solamente, si sieno astenute dal daré la morte, ció mi é piuttosto favorevole che contrario, perché ció é conforme alia fortuna delle grandi veritá, la durata delle quali non é che un lampo, in paragone della lunga e tenebrosa norte che involge gli uomini. Non é ancor giunta Pepoca fortunata, in cui la veritá, come finora Perrore, appartenga al piú gran numero, e da questa legge universale non ne sonó ándate esenti fin ora che le solé veritá che la Sapienza infinita ha voluto divider dalle altre col rivelarle.

La voce di un filosofo é troppo debole contro i tumulti e le grida di tanti che son guidati dalla cieca consuetudine, ma i pochi saggi che sonó sparsi sulla faccia della térra mi faranno eco nell'intimo de' loro cuori; e se la veritá potesse, fra gl'infiniti ostacoli che Pallontanano da un monarca, mal grado suo, giungere fino al suo trono, sappia che ella vi arriva co' voti segreti di tutti gli uomini, sappia che tacerá in faccia a lui la sanguinosa fama dei conquistatori e che la giusta posteritá gli assegna il primo luogo fra i pacifici trofei dei Titi, degli Antonini e dei Traiani.

Felice Pumanitá, se per la prima volta le si dettassero leggi, ora che veggiamo riposti su i troni di Europa monarchi benefici, animatori delle pacifiche virtü, delle

Dacă cineva ar vrea să mă contrazică, aducând ca exemplu aproape toate secolele trecute și aproape toate națiunile care au aplicat pedeapsa cu moartea pentru anumite infracțiuni, eu i-aș răspunde că acest exemplu este anihilat de adevăr, împotriva căruia nu există prescripție; că istoria oamenilor se aseamănă cu o imensă mare de greșeli printre care plutesc câteva adevăruri confuze și foarte îndepărtate între ele. Aproape toate națiunile au practicat sacrificiile umane, dar cine îndrăznește să le justifice ? Faptul că un număr mic de societăți, și pentru o durată scurtă, s-au abținut de la aplicarea pedepsei cu moartea, constituie mai degrabă un argument în favoarea mea decât unul contrar mie, căci acest fapt ilustrează soarta marilor adevăruri, care durează cât ține un fulger în comparație cu noaptea lungă și întunecoasă care îi învăluie pe oameni. Nu a sosit încă vremea fericită în care adevărul - așa cum s-a întâmplat până acum cu greșeala - să fie apanajul celor mulți, și de la această lege universală nu au făcut până acum excepție decât unicele adevăruri pe care înțelepciunea infinită a voit să le separe de celelalte prin revelație.

Glasul unui filozof este prea slab față de zarva și urletele atâtor oameni conduși de oarba obișnuință, dar puținii înțelepți răspândiți pe fața pământului mă vor aproba în străfundul inimii lor; iar dacă adevărul, biruind nenumăratele obstacole ce-l țin departe de un monarh în ciuda voinței sale, ar putea să ajungă până la tronul său, atunci să știe [acel monarh] că adevărul este solul dorințelor secrete ale tuturor oamenilor, să știe că în fața sa va dispărea faima sângeroasă de cuceritori [a monarhilor] și că justa posteritate îl va pune la loc de cinste printre iubitorii de pace ca Titus, Antonino și Traian[144].

Omenirea ar fi fericită dacă pentru prima oară i s-ar dicta legi, acum când vedem pe toate tronurile Europei monarhi binefăcători, iubitori ai virtuților pașnice, ai științelor, ai artelor, părinți ai popoarelor lor, cetățeni încoronați a

scienze, delle arti, padri de' loro popoli, cittadini coronari, l'aumento dell'autoritâ de' quali forma la felicita de' sudditi perché toglie quelPintermediario dispotismo piu crudele, perché men sicuro, da cui venivano soffogati i voti sempre sinceri del popólo e sempre fausti quando posson giungere al trono! Se essi, dico, lascian sussistere le antiche leggi, ció nasce dalia difficoltâ infinita di togliere dagli errori la venerata ruggine di molti secoli, ció é un motivo per i cittadini illuminati di desiderare con maggiore ardore il continuo accrescimento della loro autoritâ.

căror autoritate crescută sporește fericirea supușilor, căci elimină acel despotism intermediar (mai capabil de cruzime, fiind mai puțin sigur) care sufoca dorințele întotdeauna sincere ale poporului ce sunt întotdeauna de bun augur atunci când pot să-și croiască drum până la tron![145] Dacă ei lasă să dăinuiască vechile legi, eu cred că acest lucru se datorează dificultății enorme de a îndepărta rugina greșelilor venerate de atâtea secole, și acesta este un motiv pentru cetățenii luminați să-și dorească cu și mai multă ardoare continua sporire a autorității acestora [a monarhilorluminați].[146]

§XXIX

DELLA CATTURA

Un errore non meno comune che contrario al fine sociale, che è l'opinione délia propria sicurezza, è il lasciare arbitro il magistrato esecutore délie leggi d'imprigionare un cittadino, di togliere la liberta ad un nemico per frivoli pretesti, e di lasciare impunito un amico ad onta degl'indizi più forti di reità. La prigionia è una pena che per nécessita deve, a differenza d'ogn'altra, precederé la dichiarazione del delitto, ma questo carattere distintivo non le toglie Paltro essenziale, cioè che la sola legge determini i casi nei quali un uomo è degno di pena. La legge dunque accennerà gl'indizi di un delitto che meritano la custodia del reo, che lo assoggettano ad un esame e ad una pena. La pubblica fama, la fuga, la stragiudiciale confessione, quella d'un compagno del delitto, le minaccie e la costante inimicizia con l'offeso, il corpo del delitto, e simili indizi, sonó prove bastanti per catturare un cittadino ; ma queste prove devono stabilirsi dalla legge e non dai giudici, i decreti de' quali sono sempre opposti alia liberta politica, quando non sieno proposizioni particolari di una massima generale esistente nel pubblico codice. A misura che le pene saranno moderate, che sarà tolto lo squallore e la fame dalle carceri, che la compassione e l'umanità penetreranno le porte ferrate e comanderanno agl'inesorabili ed induriti miniştri della giustizia, le leggi potranno contentarsi d'indizi sempre più deboli per catturare. Un

§XXIX

DESPRE ARESTARE

O greşeală pe cât de comună pe atât de contrară scopului social (care este opinia [sentimentul certitudinii] privind securitatea personală) este faptul de a lăsa la latitudinea magistratului care aplică legile libertatea de a trimite în închisoare un cetăţean, de a priva de libertate un duşman pe baza unor pretexte frivole şi de a lăsa nepedepsit un prieten, în ciuda indiciilor puternice de vinovăţie. închisoarea, spre deosebire de alte pedepse, trebuie în mod necesar să fie anterioară declarării vinovăţiei, dar această caracteristică nu o scuteşte de un alt element esenţial, şi anume că exclusiv legea determină cazurile în care un om este pasibil de pedeapsă. Aşadar, legea va prevedea ce indicii ale unei infracţiuni obligă la luarea în custodie a inculpatului şi care îl fac pasibil de cercetare şi pedeapsă. Renumele [de răufăcător] ajuns de domeniu public, fuga, mărturia extrajudiciară, mărturia unui complice al infracţiunii, ameninţările şi permanenta duşmănie faţă de cel lezat, corpul delict şi alte asemenea indicii constituie probe suficiente pentru arestarea unui cetăţean; dar aceste probe trebuie să fie stabilite de lege şi nu de judecători, ale căror hotărâri îngrădesc întotdeauna libertatea politică, cu excepţia cazurilor particulare prevăzute de o regulă generală existentă în codul public. Pe măsură ce pedepsele vor fi mai moderate, pe măsură ce se va elimina mizeria şi foametea din închisori, ce compasiunea şi omenia vor pătrunde pe porţile ferecate şi îi vor călăuzi pe inexorabilii şi încrâncenaţii miniştrii ai justiţiei, legile vor putea să considere suficiente pentru arestare indicii din ce în ce mai slabe. Un om acuzat

uomo accusato di un delitto, carcerato ed assoluto non dovrebbe portar seco nota alcuna d'infamia. Quanti romani accusati di gravissimi delitti, trovati poi innocenti, furono dal popólo riveriti e di magistrature onorati ! Ma per quai ragione è cosí diverso ai tempi noştri l'esito di un innocente ? Perché sembra che nel presente sistema criminale, secondo l'opinione degli uomini, prevalga l'idea délia forza e délia prepotenza a quella délia giustizia; perché si gettano confusi nella stessa caverna gli accusati e i convinti; perché la prigione è piuttosto un supplicio che una custodia del reo //, e perché la forza interna tutrice délie leggi è separata dalla esterna difenditrice del trono e délia nazione, quando unite dovrebbon essere. Cosï la prima sarebbe, per mezzo del comune appoggio delle leggi, combinata colla facoltà giudicativa, ma non dipendente da quella con immediata podestà, e la gloria, che accompagna la pompa, ed il fasto di un corpo militare toglierebbero l'infamia, la quale è più attaccata al modo che alla cosa, come tutt'i popolari sentimenti; ed è provato dall'essere le prigionie militari nella comune opinione non cosi infamanti come le forensi//. Durano ancora nel popólo, ne' costumi e nelle leggi, sempre di più di un secólo inferiori in bontà ai lumi attuali di una nazione, durano ancora le barbare impressioni e le feroci idee dei settentrionali cacciatori padri nostri.

Alcuni hanno sostenuto che in qualunque luogo commettasi un delitto, cioè un'azione contraria aile leggi, possa essere punito; quasi che il carattere di suddito fosse indelebile, cioè sinónimo, anzi peggiore di quello di schiavo; quasi che uno potesse esser suddito di un dominio ed abitare in un altro, e che le di lui azioni potessero senza contradizione esser subordinate a due sovrani e a due codici sovente contradittori. Alcuni credono parimente che un'azione crudele fatta, per esempio, a Costantinopoli,

de o infracţiune, trimis în închisoare şi [apoi] achitat nu ar trebui să rămână marcat de stigmatul infamiei. Nenumăraţi romani acuzaţi de infracţiuni foarte grave au fost apoi găsiţi nevinovaţi şi s-au bucurat de respectul poporului, fiind răsplătiţi chiar cu sarcini importante! Din ce cauză în zilele noastre e aşa de diferită soarta unui nevinovat ? Pentru că se pare că, în actualul sistem penal, conform opiniei oamenilor, predomină ideea forţei şi a abuzului de forţă, şi nu cea de justiţie; pentru că învinuiţii şi condamnaţii sunt aruncaţi de-a valma în aceeaşi hrubă; pentru că închisoarea este mai degrabă un supliciu decât un loc de custodie a învinuitului //, şi pentru că forţa internă, ce tutelează legile, e despărţită de forţa externă apărătoare a tronului şi a naţiunii, în timp ce ele ar trebui să fie unite. Astfel, cea dintâi [forţa internă], datorită sprijinului normal al legilor, ar trebui să fie îmbinată cu facultatea judecătorească, fără a-i fi direct subordonată, în timp ce gloria care însoţeşte fastul unui corp militar ar şterge infamia care depinde mai degrabă de modalităţi decât de substanţa lucrurilor, asemeni tuturor sentimentelor populare; şi acest lucru este demonstrat de faptul că opinia comună consideră închisorile militare nu atât de infamante precum cele judiciare//.[147] Persistă încă în obiceiurile şi legile poporului - rămase în urmă cu un secol şi mai bine faţă de bunătatea luminilor actuale ale naţiunii - impresiile barbare şi ideile feroce ale strămoşilor noştri, vânători veniţi din nord.[148]

Unii au susţinut că o infracţiune - adică o acţiune contrară legilor - trebuie să poată fi pedepsită indiferent de locul unde se comite; ca şi cum calitatea de supus ar fi indelebilă, adică sinonimă cu cea de sclav, ba chiar mai rea; ca şi cum cineva ar putea să fie supusul unui stat, dar să locuiască într-un alt stat, iar acţiunile comise de el ar putea fi, fără a cădea în contradicţie, în subordinea a doi suverani şi a două coduri, deseori contradictorii. Tot aşa, unii cred că o acţiune atroce săvârşită, de exemplu, la Constan-

possa esser punita a Parigi, per Pastratta ragione che chi offende Pumanità merita di avere tutta Pumanità inimica e Pesecrazione universale; quasiché i giudici vindici fossero délia sensibilità degli uomini e non piuttosto dei patti che gli légano tra di loro. Il luogo délia pena è il luogo del delitto, perché ivi solamente e non altrove gli uomini sono sforzati di offendere un privato per prevenire Poffesa pubblica. Uno scellerato, ma che non ha rotti i patti di una società di cui non era membro, puô essere temuto, e perô dalla forza superiore délia società esiliato ed escluso, ma non punito colle formalità délie leggi vindici dei patti, non délia malizia intrínseca délie azioni.

Sogliono i rei di delitti più leggieri esser puniti o nell'oscurità di una prigione, o mandad a dar esempio, con una lontana e perô quasi inutile schiavitù, a nazioni che non hanno offeso. Se gli uomini non s'inducono in un momento a commettere i più gravi delitti, la pubblica pena di un gran misfatto sarà considerata dalla maggior parte come straniera ed impossibile ad accaderle; ma la pubblica pena di delitti più leggeri, ed a' quali Panimo è più vicino, farà un'impressione che, distogliendolo da questi, Pallontani viepiù da quegli. Le pene non devono solamente esser proporzionate fra loro ed ai delitti nella forza, ma anche nel modo d'infliggerle. Alcuni liberano dalla pena di un piccolo delitto quando la parte offesa lo perdoni, atto conforme alla beneficenza ed all'umanità, ma contrario al ben pubblico, quasi che un cittadino privato potesse egualmente togliere colla sua remissione la nécessita dell'esempio, come puô condonare il risarcimento dell'offesa. Il diritto di far puniré non è di un solo, ma di tutti i cittadini o del sovrano. Egli non puô che rinunziare alla sua porzione di diritto, ma non annullare quella degli altri.

tinopol, poate fi pedepsită la Paris, recurgând la o motivație abstractă, și anume că cel care lezează umanitatea merită să aibă întreaga umanitate potrivnică și dispreţul universal; ca și cum judecătorii ar fi garanţii sensibilității oamenilor și nu ai pactelor care îi leagă între ei. Locul pedepsei este locul unde s-a comis infracțiunea, căci numai acolo și nu în altă parte oamenii [judecătorii] sunt obligați să aducă un prejudiciu unui particular pentru a preveni prejudiciul public. Un nemernic, care însă nu a încălcat pactele unei societăți nefiind membru al acesteia, poate fi temut și, prin urmare, exilat sau exclus de forţa superioară a societății, dar nu poate fi pedepsit conform formalităților legilor, care pedepsesc încălcarea pactelor și nu răutatea intrinsecă a acțiunilor.[149]

Se obișnuiește ca vinovații de infracțiuni mai ușoare să fie pedepsiți fie în bezna unei închisori, fie să fie trimiși într-o îndepărtată și totuși aproape inutilă sclavie, pentru a da exemplu unor națiuni cărora nu le-au adus nici un prejudiciu. Având în vedere faptul că oamenii nu se hotărăsc într-o clipă să comită cele mai grave infracțiuni, pedeapsa publică a unei mari nelegiuiri va fi considerată de marea majoritate ca fiind străină și imposibil să îi atingă și pe ei; dar pedeapsa publică a infracțiunilor mai ușoare, ce sunt mai apropiate sufletului, va provoca o impresie care, distrăgându-i de la infracțiunile ușoare, îi va îndepărta cu atât mai mult de cele grave. Trebuie să existe o proporționalitate a pedepselor între ele și în raport cu gravitatea infracțiunilor, nu numai în ceea ce privește asprimea lor, dar și în funcție de modul de aplicare a lor. Unii consideră că o infracțiune minoră poate fi scutită de pedeapsă dacă partea lezată o iartă, fapt potrivit cu mila și cu omenia, dar contrar binelui public; ca și cum un cetățean particular ar putea în egală măsură să elimine prin iertarea sa necesitatea exemplului, așa cum renunță la despăgubirea prejudiciului.[150] Dreptul de a pedepsi nu aparține unui singur om, ci este al tuturor cetățenilor sau al suveranului. Cineva poate renunța la porția sa de drept, dar nu poate anula porția celorlalți.

§ xxx

PROCESSI E PRESCRIZIONE

Conosciute le prove e calcolata la certezza del delitto, è necessario concederé al reo il tempo e mezzi opportuni per giustifïcarsi; ma tempo cosi breve che non pregiudichi alla prontezza délia pena, che abbiamo veduto essere uno de' principali freni de' delkti. Un mal inteso amore délia umanità sembra contrario a questa brevità di tempo, ma svanirà ogni dubbio se si rifletta che i pericoli dell'innocenza crescono coi difetti délia legislazione.

Ma le leggi devono fissare un certo spazio di tempo, si alla difesa del reo che alle prove de' delitti, e il giudice diverrebbe législature se egli dovesse decidere del tempo necessario per provare un delitto. Parimente quei delitti atroci, dei quali lunga resta la memoria negii uomini, quando sieno provati, non meritano alcuna prescrizione in favore del reo che si è sottratto colla fuga; ma i delitti minori ed oscuri devono togliere colla prescrizione Pincertezza délia sorte di un cittadino, perché l'oscurità in cui sono staţi involti per lungo tempo i delitti toglie l'esempio délia impunità, rimane intanto il potere al reo di divenir migliore. Mi basta accennar questi principii, perché non puô fissarsi un limite preciso che per una data legislazione e nelle date circostanze di una società; aggiungeró solamente che, pro vata l'utilità délie pene moderate in una nazione, le leggi che in propor-

§XXX

PROCESE ŞI PRESCRIPŢIE

Odată ce probele sunt cunoscute şi certitudinea infracţiunii e cântărită, este necesar să se acorde inculpatului timpul şi mijloacele potrivite pentru a se dezvinovăţi [a se apăra]; dar un timp destul de scurt, în aşa fel încât să nu prejudicieze promptitudinea pedepsei, care am văzut că e mijlocul cel mai eficace pentru înfrânarea infracţiunilor. O rău înţeleasă iubire pentru omenire pare a se opune acordării unui răgaz de timp scurt, dar orice îndoială se va risipi dacă ne gândim că pericolele pentru nevinovat cresc odată cu defectele legislaţiei.

Legile trebuie să stabilească însă un anumit interval de timp, atât pentru apărarea inculpatului cât şi pentru strângerea probelor infracţiunilor, căci altfel judecătorul ar deveni legislator dacă el ar trebui să hotărască asupra timpului necesar pentru a demonstra o infracţiune [probatoriul unei infracţiuni]. De asemenea, acele infracţiuni atroce, ce rămân pentru multă vreme în memoria oamenilor, atunci când sunt dovedite, nu trebuie să beneficieze de nici un fel de prescripţie în favoarea vinovatului care s-a sustras prin fugă; dar infracţiunile minore şi nelămurite trebuie să înlăture incertitudinea sorţii unui cetăţean recurgând la prescripţie, căci obscuritatea în care rămân învăluite pentru multă vreme infracţiunile elimină exemplul impunităţii, lăsându-i vinovatului posibilitatea de a deveni mai bun. Consider suficient să schiţez aceste principii, având în vedere că nu se poate fixa o limită precisă decât într-o anumită legislaţie şi în împrejurările date ale unei anume societăţi; mai adaug doar, după ce am demonstrat utilitatea pedepselor moderate în cadrul unei naţiuni, că

zione dei delitti scemano o accrescono il tempo délia prescrizione, o il tempo délie prove, formando cosi délia carcere medesima o del volontario esilio una parte di pena, somministreranno una facile divisione di poche pene doici per un gran numero di delitti.

Ma questi tempi non cresceranno nell'esatta proporzione delPatrocità de' delitti, poiché la probabilità dei delitti è in ragione inversa délia loro atrocità. Dovrà dunque scemarsi il tempo delPesame e crescere quello délia prescrizione, il che parrebbe una contradizione di quanto dissi, cioè che possono darsi pene eguali a delitti diseguali, valutando il tempo délia carcere o délia prescrizione, precedenţi la sentenza, come una pena. Per íspiegare al lettore la mía idea, distinguo due classı di delitti: la prima è quella dei delitti atroci, e questa comincia dall'omicidio, e comprende tutte le ulteriori sceleraggini; la seconda è quella dei delitti minori. Questa distinzione ha il suo fondamento nella natura umana. La sicurezza della propria vita è un diritto di natura, la sicurezza dei beni è un diritto di società. Il numero de' motivi che spingon gli uomini oltre ii naturale sentımento di pietà è di gran lunga minore al numero de' motivi che per la naturale avidità di esser feliei gli spingono a violare un diritto, che non trovano ne' loro cuori ma nelle convenzioni della società. La massima differenza di probabilità di queste due classi esige che si regohno con diverşi principii: nei delitti più atroci, perché piu rari, deve sminuirsi il tempo dell'esame per l'accrescimento della probabilità dell'innocenza del reo, e deve crescere il tempo della prescrizione, perché dalla definitiva sentenza della innocenza o reità dı un uomo dipende il togliere la lusinga della impunità, di cui il danno cresce coll'atrocità del delitto. Ma nei delitti minori

legile ce reduc sau cresc, în raport cu infracţiunile, timpul prescripţiei sau timpul strângerii probelor, transformând în acest fel însăşi închisoarea sau exilul voluntar într-o parte a pedepsei, vor trebui să procedeze la o lesnicioasă împărţire a câtorva pedepse blânde pentru un mare număr de infracţiuni.

Aceste intervale de timp însă nu vor creşte în proporţie exactă cu atrocitatea infracţiunilor, căci probabilitatea infracţiunilor este în raport invers cu atrocitatea lor. Va trebui aşadar să fie redus timpul cercetării şi să crească cel al prescripţiei; acest lucru s-ar părea că intră în contradicţie cu ceea ce am afirmat mai înainte, anume că putem avea pedepse egale pentru infracţiuni inegale, considerând timpul petrecut în închisoare sau pe cel al prescripţiei, ambii precedenţi sentinţei, ca făcând parte din pedeapsă.[151] Pentru a explica cititorului ideea mea, fac distincţia între două clase de infracţiuni: prima este cea a infracţiunilor atroce şi aceasta începe de la omucidere cuprinzând toate celelalte fapte nemernice; cea de-a doua este cea a infracţiunilor minore. Această împărţire îşi are temeiul său în natura umană. Securitatea propriei vieţi este un drept natural, securitatea bunurilor este un drept social. Numărul motivelor care îi determină pe oameni să depăşească sentimentul natural de milă este cu mult mai mic decât numărul motivelor ce îi determină - din cauza dorinţei neînfrânate de a fi fericiţi - să violeze un drept ce nu sălăşluieşte în inimile lor ci în convenţiile societăţii. Diferenţa maximă în ceea ce priveşte probabilitatea ca infracţiunile cuprinse în aceste două clase să se petreacă impune să fie reglementate după principii diferite: în cazul infracţiunilor atroce, tocmai pentru că sunt mai rare, trebuie redus timpul [durata] cercetării întrucât creşte probabilitatea nevinovăţiei inculpatului şi trebuie să crească timpul [termenul] prescripţiei, căci de sentinţa definitivă de nevinovăţie sau vinovăţie a unui om depinde înlăturarea iluziei impunităţii, care este cu atât mai dăunătoare cu cât atrocitatea infracţiunii este mai mare. Insă în cazul infracţiunilor minore, scăzând probabilitatea

scemandosi la probabilitá dell'innocenza del reo, deve crescere il tempo dell'esame e, scemandosi il danno delPimpunitá, deve diminuirsi il tempo della prescrizione. Una tal distinzione di delitti in due classi non dovrebbe ammettersi, se altrettanto scemasse il danno deíl'impunitá quanto cresce la probabilitá del delitto. /Riflettasi che un accusato, di cui non consti né Pinnocenza né la reitá, benché liberato per mancanza di prove, puó soggiacere per il medesimo delitto a nuova cattura e a nuovi esami, se emanano nuovi indizi indicad dalla legge, finché non passi il tempo della prescrizione fissata al suo delitto. Tale é almeno il temperamento che sembrami opportuno per difendere e la sicurezza e la liberta de' sudditi, essendo troppo facile che l'una non sia favorita a spese dell'altra, cosicché questi due beni, che formano l'inalienabile ed ugual patrimonio di ogni cittadino, non siano protetti e custoditi l'uno dall'aperto o mascherato dispotismo, l'altro dalla turbolenta popolare anarchia./

nevinovăției inculpatului, trebuie să crească timpul [durata] cercetării și, având în vedere reducerea caracterului dăunător al impunității, trebuie să fie redus timpul [termenul] prescripției. Această împărțire a infracțiunilor în două clase nu ar trebui să fie admisă în cazul în care caracterul dăunător al impunității ar descrește în aceeași măsură în care ar crește probabilitatea infracțiunii.[152] /Să ne gândim că un acuzat, care încă nu a fost dovedit nici vinovat nici nevinovat, chiar dacă a fost eliberat din lipsă de probe, poate fi din nou arestat pentru aceeași infracțiune, în cazul în care apar indicii noi prevăzute de lege, și poate fi supus unor noi cercetări, până la trecerea [expirarea] termenului prescripției stabilit pentru acea infracțiune. Mi se pare că aceasta este o cale moderată pentru a apăra atât securitatea cât și libertatea supușilor, întrucât e prea ușor ca una să fie privilegiată în dauna celeilalte, în așa fel încât aceste două bunuri, ce formează patrimoniul inalienabil și egal pentru toți cetățenii, să nu ajungă să fie ocrotite și păstrate, unul [securitatea] de despotismul deschis sau mascat, celălalt [libertatea] de anarhia populară turbulentă./

§XXXI

DELITTI DI PROVA DIFFICILE

In vista di questi principii strano parrà, a chi non riflette che la ragione non è quasi mai stata la législatrice délie nazioni, che i delkti o più atroci o più oscuri e chimerici, cioè quelli de' quali l'improbabilità è maggiore, sieno provati dalle conghietture e dalle prove più deboli ed equivoche; quasiché le leggi e il giudice abbiano interesse non di cercare la verità, ma di provare il dehtto; quasiché di condannare un innocente non vi sia un tanto maggior pericolo quanto la probabilità dell'innocenza supera la probabilità del reato. Manca nella maggior parte degli uomini quel vigore necessario egualmente per i grandi delkti che per le grandi virtù, per cui pare che gli uni vădan sempre contemporanei colle altre in quelle nazioni che più si sostengono per l'attivkà del governo e delle passioni cospiranti al pubblico bene che per la massa loro o la costante bontà delle leggi. In queste le passioni indebolite sembran più atte a mantenere che a migliorare la forma di governo. Da ció si cava una conseguenza importante, che non sempre ın una nazione i grandi delkti provano il suo deperimento.

Vi sono alcuni delkti che sono nel medesimo tempo frequenti nella società e difficili a provarsi, e in questi la difficoltà délia prova tien luogo délia probabilità dell'innocenza, ed il danno dell'impunità essendo tanto meno valutabile quanto la frequenza di questi delkti dipende da principii diverşi dal pericolo dell'impunità,

§XXXI

INFRACȚIUNI GREU DE DOVEDIT PRIN PROBE

Ținând cont de aceste principii, celui care nu se gândește că rațiunea n-a fost aproape niciodată legiuitoarea națiunilor, i se va părea ciudat ca infracțiunile fie cele mai atroce fie cele mai obscure și mai absurde, adică tocmai cele pentru care improbabilitatea este mai mare, să fie probate de conjecturi și probe dintre cele mai slabe și echivoce; ca și cum legile și judecătorul n-ar avea interesul de a căuta adevărul, ci de a demonstra infracțiunea; ca și cum față de condamnarea unui nevinovat nu ar exista decât un alt pericol și mai mare, și anume situația ca probabilitatea nevinovăției să depășească probabilitatea infracțiunii. Marii majorități a oamenilor îi lipsește acea vigoare necesară în egală măsură pentru marile infracțiuni cât și pentru marile virtuți; din această cauză se pare că cele dintâi merg mereu în paralel cu cele din urmă la acele națiuni care își găsesc susținerea mai degrabă în activitatea guvernării și în pasiunile ce contribuie la binele public decât în mărirea[153] lor sau în bunătatea constantă a legilor. La aceste națiuni[154] pasiunile slăbite par a fi mai potrivite cu scopul păstrării decât al îmbunătățirii formei de guvernare.[155] De aici decurge o consecință importantă, și anume că nu întotdeauna marile infracțiuni ale unei națiuni demonstrează declinul ei.

Există unele infracțiuni care sunt în același timp frecvente în societate și greu de dovedit, și în cazul lor dificultatea prezentării probelor ține loc de probabilitate [prezumție] de nevinovăție; [în cazul lor] prejudiciul impunității - fiind

il tempo dell'esame e il tempo della prescrizione devono diminuirsi egualmente. E puré gli adulterii, la greca libídine, che sonó delitti di difficile prova, sonó quelh che secondo i principii ricevuti ammettono le tiranniche presunzioni, le *quasi-prove,* le *semi-prove* (quasi che un uomo potesse essere *sem-innocente* o *semi-reo,* cioé *semi-punibile* e *semi-assolvibile),* dove la tortura esercita il crudele suo impero nella persona dell'accusato, nei testimoni, e persino in tutta la famiglia di un infelice, come con iniqua freddezza insegnano alcuni dottori che si danno ai giudici per norma e per legge.

L'adulterio é un delitto che, considerato politicamente, ha la sua forza e la sua direzione da due cagioni: le leggi variabih degli uomini e quella fortissima attrazione che spinge l'un sesso verso l'altro; simile in molti casi alia gravita motrice dell'universo, perché come essa diminuisce colle distanze, e se l'una modifica tutt'i movimenti de' corpi, cosi l'altra quasi tutti quelli dell'animo, finché dura il di lei periodo; dissimile in questo, che la gravita si mette in equilibrio cogli ostacoli, ma quella per lo piú prende forza e vigore col crescere degli ostacoli medesimi.

Se io avessi a parlare a nazioni ancora prive della luce della religione direi che vi é ancora un'altra differenza considerabile fra questo e gli altri delitti. Egli nasce dall'abuso di un bisogno costante ed universale a tutta l'umanitá, bisogno anteriore, anzi fondatore della societá medesima, laddove gli altri delitti distruttori di essa hanno un'origine piú determinata da passioni momentanee che da un bisogno naturale. Un tal bisogno sembra, per chi conosce la storia e l'uomo, sempre uguale

cu atât mai greu de evaluat cu cât frecvența acestor infracțiuni depinde de alte principii decât pericolul impunității -, timpul [durata] cercetării și timpul [termenul] prescripției trebuie reduse deopotrivă. Cu toate acestea adulterele, desfrânarea grecească[156], care sunt infracțiuni greu de dovedit, constituie acele infracțiuni pentru care, conform principiilor ce ni s-au transmis, se admit presupunerile tiranice, așa numitele *cvasi-probe, semi-probe* (ca și cum un om ar putea fi *semi-nevinovat* sau *semi-vinovat,* adică *semi-pasibil de pedeapsă* sau *semi-achitat),* și în cazul lor tortura își exercită domnia sălbatică asupra acuzatului, a martorilor și chiar a întregii familii a unui nefericit, după cum ne învață cu nedreaptă răceală unii savanți ale căror principii devin normă și lege pentru judecători.[157]

Adulterul este o infracțiune care, privită din punct de vedere politic, își extrage forța și modalitatea [de înfăptuire] din două cauze: legile schimbătoare ale oamenilor și acea atracție deosebit de puternică care împinge un sex către celălalt; în multe cazuri ea se aseamănă cu forța de gravitație care este motorul universului, căci asemeni gravitației se reduce pe măsură ce distanțele cresc; și dacă prima modifică toate mișcările corpurilor, la fel și atracția dintre sexe modifică toate mișcările sufletului, cât timp durează ciclul ei; un lucru le deosebește însă: gravitația realizează un echilibru când întâlnește obstacole, în timp ce atracția își trage forța și vigoarea chiar din obstacolele întâlnite.

Dacă ar trebui să mă adresez unor națiuni încă lipsite de lumina religiei, aș spune că există o altă diferență considerabilă între adulter și celelalte infracțiuni. Adulterul se naște din abuzul unei necesități constante și universale, comună întregii omeniri, o necesitate anterioară, ba chiar întemeietoare a societății înseși, în timp ce celelalte infracțiuni, distrugătoare ale societății, își au originea mai degrabă în pasiunile momentane decât într-o necesitate naturală. Cine cunoaște istoria și omul își dă seama că o asemenea necesitate pare neschimbată, reprezentând o cantitate con-

nel medesimo clima ad una quantitá costante. Se ció fosse vero, inutili, anzi perniciose sarebbero quelle leggi e quei costumi che cercassero diminuirne la somma totale, perché il loro effetto sarebbe di caneare una parte dei propri e degli altrui bisogni, ma sagge per lo contrario sarebbero quelle che, per dir cosi, seguendo la facile inclinazione del piano, ne dividessero e diramassero la somma ín tante eguali e piccole porztoni, che impedissero uniformemente in ogni parte e l'ariditá e l'allagamento. La fedeltá coniugale é sempre proporzionata al numero ed alia liberta de' matrimoni. Dove gli ereditari pregiudizi gli reggono, dove la domestica potestá gli combina e gh scioglie, ivi la galantería ne rompe secretamente i legami ad onta della morale volgare, il di cui officio é di declamare contro gli effetti, perdonando alie cagioni. Ma non vi é bisogno di tali riflessioni per chi, vivendo nella vera religione, ha piú sublimi motivi, che correggono la forza degli effetti naturali. L'azione di un tal delitto é cosí instantánea e misteriosa, cosi coperta da quel velo medesimo che le leggi hanno posto, velo necessario, ma fragile, e che aumenta il pregio della cosa in vece di scemarlo, le occasioni cosi facili, le conseguenze cosi equivoche, che é piú in mano del legislatore il prevenirlo che correggerlo. Regola genérale: in ogni delitto che, per sua natura, dev'essere il piú delle volte impunito, la pena diviene un incentivo. Ella é proprietá della nostra immaginazione che le difficoltá, se non sonó insormontabili o troppo difficili nspetto alia pigrizia d'animo di ciascun uomo, eccitano piú vivamente Pimmaginazione ed ingrandiscono l'oggetto, perché elleno sonó quasi altrettanti ripari che impediscono la vagabonda e volubile immaginazione di sortire dall'oggetto, e costringendola a scorrere tutt'i rapporti, piú strettamente si attacca alia parte piacevole, a cui piú

stanță în condițiile aceleiași clime. Dacă lucrul acesta ar fi adevărat, ar fi inutile și chiar vătămătoare acele legi și acele obiceiuri ce ar încerca să reducă suma totală a adulterelor, căci efectul lor ar fi de a spori o parte din necesitățile proprii și ale celorlalți; în schimb, ar fi înțelepte acele legi și obiceiuri care, ca să spunem așa, urmând ușoara înclinație a planului, ar împărți și canaliza suma în părți egale și porții mici, împiedicând în mod uniform în toate direcțiile atât ariditatea cât și inundația.[158] Fidelitatea conjugală este întotdeauna proporțională cu numărul și cu libertatea căsătoriilor. In cazul în care ele sunt guvernate de prejudecățile moștenite și autoritatea familială aranjează și rupe căsătoriile, atunci galanteria frânge pe ascuns legăturile în ciuda moralei comune, a cărei datorie este să condamne efectele, neluând în seamă cauzele. Insă cine trăiește pătruns de adevărata religie nu are nevoie de asemenea reflecții, căci are la dispoziție motive mai sublime ce corectează forța efectelor naturale. Modul în care se petrece o asemenea infracțiune [adulterul] este atât de instantaneu și misterios, atât de acoperit de vălul pe care chiar legile l-au creat - văl necesar, dar fragil, și care sporește prețuirea faptei în loc s-o micșoreze -, ocaziile atât de la îndemâna tuturor, consecințele atât de echivoce, încât legislatorul mai degrabă poate preveni infracțiunea decât s-o corecteze. Regulă generală: când o infracțiune, datorită naturii sale, rămâne de cele mai multe ori nepedepsită, pedeapsa va deveni un stimulent. O caracteristică a imaginației noastre face ca greutățile - când nu sunt imposibil de depășit sau deosebit de grele pentru comoditatea sufletului fiecărui om - să stârnească și mai mult imaginația și să amplifice valoarea obiectului; ele sunt aproape tot atâtea stavile care împiedică imaginația rătăcitoare și schimbătoare să-și părăsească obiectul [atenției] și, obligând-o să ia în considerare toate aspectele, ea [imaginația] se lasă înlănțuită mai degrabă de partea plăcută a lucrurilor, către care sufletul nostru tinde în chip mai

naturalmente l'animo nostro si awenta, che non alla dolorosa e funesta, da cui fugge e si allontana.

L'attica venere cosi severamente punita dalle leggi e cosi fácilmente sottoposta ai tormenti vincitori dell'innocenza, ha meno il suo fondamento su i bisogni dell'uomo isolato e libero che sulle passioni dell'uomo sociabile e schiavo. Essa prende la sua forza non tanto dalla sazietà dei piaceri, quanto da quella educazione che comincia per render gh uomini inutili a se stessi per fargli utili ad altri, in quelle case dove si condensa l'ardente gioventù, dove essendovi un argine insormontabile ad ogni altro commercio, tutto il vigore délia natura che si sviluppa si consuma inútilmente per l'umanità, anzi ne anticipa la vecchiaia.

L'infanticidio è parimente l'effetto di una inevitabile contradizione, in cui è posta una persona, che per debolezza o per violenza abbia ceduto. Chi trovasi tra l'infamia e la morte di un essere incapace di sentirne i mali, come non preferirá questa alia miseria infailibile a cui sarebbero esposti ella e Pinfelice frutto ? La miglior maniera di prevenire questo delitto sarebbe di proteggere con leggi efficaci la debolezza contro la tirannia, la quale esagera i vizi che non possono coprirsi col manto délia virtù.

Io non pretendo diminuiré il giusto orrore che meritano questi delitti; ma, indicandone le sorgenti, mi credo in diritto di cavarne una conseguenza generale, cioè che non si puô chiamare precisamente giusta (il che vuol dire necessaria) una pena di un delitto, finché la legge non ha adoperato il miglior mezzo possibile nelle date circostanze d'una nazione per prevenirlo.

firesc, decât de partea dureroasă și funestă, de care fuge ținându-se la distanță.

Desfrânarea grecească[159], atât de sever pedepsită de legi și cu atâta ușurință supusă la chinuri ce distrug inocența, nu decurge atât din necesitățile omului izolat și liber, cât din pasiunile omului ce trăiește în societate și e sclav. Forța ei provine nu atât din satisfacerea plăcerilor până la saţietate, cât din acea educație care începe prin a crea oameni inutili pentru ei înșiși, insistând doar asupra utilității față de alți oameni, în acele case unde e strâns laolaltă un tineret clocotitor și unde, fiind interzis cu desăvârșire orice alt fel de raporturi [sexuale][160], întreaga vigoare a naturii care răbufnește se consumă fără nici un folos pentru omenire, anticipând chiar bătrânețea.[161]

De asemenea, infanticidul este efectul unei inevitabile contradicții în care se găsește o persoană care a cedat fie din slăbiciune, fie în urma unei violențe. Cine trebuie să aleagă între infamie și moartea unei ființe incapabile să perceapă consecințele, cum să nu prefere moartea mizeriei sigure la care ar fi expusă ea și nefericitul rod al păntecului ei ? Modul cel mai potrivit de a preveni această infracțiune ar fi ocrotirea slăbiciunii, prin legi eficace, împotriva tiraniei care exagerează viciile ce nu pot fi ascunse sub vălul virtuții.[162]

Eu nu încerc să micșorez îndreptățită repulsie pe care o trezesc aceste infracțiuni; dar, arătând cauzele lor, cred că am dreptul de a trage o concluzie generală, și anume că pedeapsa pentru o infracțiune nu poate fi numită cu adevărat justă (ceea ce înseamnă necesară), atâta vreme cât legea nu a recurs la mijloacele cele mai bune cu putință, în împrejurările date ale unei națiuni, pentru a o preveni.

§ XXXII

SUICIDIO

Ii suicidio é un delitto che sembra non poter ammettere una pena propriamente detta, poiché ella non puo cadere che o su gl'innocentı, o su di un corpo freddo ed insensibile. Se questa non fara alcuna impressione su i viventi, come non lo farebbe lo sferzare una statua, quella é ingiusta e tirannica, perché la liberta politica degli uomini suppone necessariamente che le pene sieno meramente personali. Gli uomini amano troppo la vita, e tutto ció che gli circonda h conferma in questo amore. La seducente immagine del piacere e la speranza, dolcissimo inganno de' mortali, per cui trangugiano a gran sorsi il male misto di poche stille di contento, gli alletta troppo perché temer si debba che la necessaria impunıtâ di un tal dehtto abbia qualche influenza sugh uomini. Chi teme il dolore ubbidisce alie leggi; ma la morte ne estingue nel corpo tutte le sorgend. Qual dunque sarâ il motivo che tratterrâ la mano disperata del suicida?

Chiunque si uccide fa un minor male alla societâ che colui che ne esçe per sempre dai confini, perché quegli vi lascia tutta la sua sostanza, ma questi trasporta se stesso con parte del suo avere. Anzi se la forza della societâ consiste nel numero de' cittadim, col sottrarre se stesso e darsi ad una vicina nazione fa un doppio danno di quello che lo faccia chi semplicemente colla morte si toglie alla societâ. La questione dunque si riduce a sapere

§ XXXII

SINUCIDERE

Sinuciderea este o infracțiune pentru care se pare că nu se poate prevedea o pedeapsă propriu-zisă, căci ea ar trebui să se abată asupra unor nevinovați sau a unui trup rece și lipsit de simțire. Dacă cea din urmă [pedepsirea celui care s-a sinucis] nu provoacă nici un fel de impresie asupra celor în viață, asemenea biciuirii unei statui, cea dintâi [pedepsirea celui care plănuiește sinuciderea, dar încă nu a comis-o] este injustă și tiranică, căci libertatea politică a oamenilor presupune în mod necesar ca pedepsele să fie strict personale[163]. Oamenii iubesc imens viața, și tot ce-i înconjoară întărește această dragoste a lor. Seducătoarea imagine a plăcerii și speranța, îmbătătoare amăgire a muritorilor, ce-i face să soarbă pocalul răului amestecat cu câteva picături de mulțumire, îi ademenesc prea tare ca să se mai teamă că necesara impunitate a unei asemenea infracțiuni ar putea avea vreo influență asupra oamenilor. Cine se teme de durere se supune legilor; dar moartea stinge în trup toate izvoarele [simțurilor]. Care ar fi așadar motivul care ar putea opri mâna disperată a sinucigașului?

Cine se ucide produce un prejudiciu mai mic societății decât cel care părăsește granițele țării pentru totdeauna, căci sinucigașul lasă toate bunurile sale, în timp ce fugarul ia cu sine parte din averea sa. Ba mai mult, dacă forța societății constă în numărul cetățenilor, prin sustragerea propriei persoane și strămutarea într-o națiune învecinată, se produce un prejudiciu dublu față de cel provocat de sinucigaș, care prin moartea sa se îndepărtează doar pe sine din societate. Așadar, problema se reduce la a stabili dacă este util sau dău-

se sia utile o dannoso alla nazione il lasciare una perpetua liberta di assentarsi a ciascun membro di essa.

Ogni legge che non sia armata, o che la natura délie circostanze renda insussistente, non deve promulgarsi; e come sugli animi régna l'opinione, che ubbidisce alie lente ed indirette impressioni del législature, che resiste alie dirette e violente, cosí le leggi inutili, disprezzate dagli uomini, comunicano il loro awilimento alie leggi anche **piu** salutari, che sono risguardate più come un ostacolo da superarsi che il deposito del pubblico bene. Anzi se, come fu detto, i noştri sentimenti sonó limitaţi, quanta venerazione gli uomini avranno per oggetti estranei alie leggi tanto meno ne restera alle leggi medesime. Da questo principio il saggio dispensatore della pubblica felicita puö trarre alcune utili conseguenze, che, esponendole, mi allontanerebbono troppo dal mió soggetto, che è di provare l'inutilità di fare dello stato una prigione. Una tal legge è inutile perché, a meno che scogli inaccessibili o mare innavigabile non dividano un paese da tutti gli altri, come chiudere tutti **i** punti della circonferenza di esso e come custodire i custodi ? Chi tutto trasporta non puö, da che lo ha fatto, esserne punito. Un tal delitto subito che è commesso non puö più punırsi, e il punirlo prima è puniré la volontà degli uomini e non le azioni; egli è un comandare alPintenzione, parte liberissima dell'uomo dall'impero delle umane leggi. //II puniré Passente nelle sostanze lasciatevi, oltre la facile ed inevitabile collusione, che senza tiranneggiare i contratti non puô esser tolta, arrenerebbe ogni commercio da nazione a nazione.// Il punirlo quando ritornasse il reo, sarebbe Pimpedire che si ripari il male

nător pentru o naţiune să i se lase fiecărui membru al ei libertatea permanentă de a se muta dincolo de graniţe.[164]

Nu trebuie să fie promulgată nici o lege care nu este dotată cu sancţiuni eficace[165] sau pe care natura împrejurărilor ar face-o inaplicabilă; aşa cum asupra sufletelor domneşte opinia - care la rândul ei fie este influenţată de impresiile încete şi indirecte ale legislatorului, fie opune rezistenţă când impresiile sunt directe şi violente -, la fel legile inutile, fiind dispreţuite de oameni, transferă nevolnicia proprie chiar asupra legilor mai salutare, care vor fi privite mai degrabă ca un obstacol de depăşit, decât ca un depozit al binelui public. Ba mai mult, căci dacă, aşa cum s-a spus, sentimentele noastre sunt limitate, cu cât oamenii vor avea mai multă admiraţie pentru lucruri străine de legi cu atât mai puţină va rămâne pentru legile înseşi. Cel ce cu înţelepciune împarte fericirea publică[166] poate trage unele concluzii utile din acest principiu, pe care renunţ să le expun, căci m-ar îndepărta prea mult de subiectul meu ce vrea să demonstreze cât de inutil este să transformi statul într-o închisoare. O asemenea lege este inutilă căci, cu excepţia cazului unei ţări complet izolate de altele prin pereţi de stâncă sau o mare nenavigabilă, cum se pot închide toate punctele circumferinţei ţării şi cum pot fi păziţi paznicii ? Cine ia cu sine tot ce doreşte, odată ce a făcut-o, nu mai poate fi pedepsit. O asemenea infracţiune nu mai poate fi pedepsită după ce a fost săvârşită, iar dacă ar fi pedepsită înainte ar însemna că este pedepsită voinţa oamenilor şi nu acţiunile lor; ca şi cum s-ar dori să se comande intenţiei, care este o parte a omului complet liberă de jugul legilor omeneşti. //Pedepsirea fugarului prin bunurile pe care le-a lăsat [confiscarea bunurilor] ar bloca orice fel de schimb comercial dintre o naţiune şi alta; în plus, o asemenea măsură nu se poate aplica fără a declara nulă inevitabila şi lesne încheiata înţelegere fictivă şi frauduloasă a părţilor[167] - fapt ce ar introduce o tiranie asupra contractelor.// Aplicarea pedepsei la întoarcerea celui vinovat ar însemna să

fatto alia societá col rendere tutte le assenze perpetué. La proibizione stessa di sortire da un paese ne aumenta il desiderio ai nazionali di sortirne, ed é un avvertimento ai forestieri di non introdurvisi.

Che dovremo pensare di un governo che non ha altro mezzo per trattenere gli uomini, naturalmente attaccati per le prime impressioni dell'infanzia alia loro patria, fuori che il timore ? La piú sicura maniera di fissare i cittadini nella patria é di aumentare il ben essere relativo di ciascheduno. Come devesi fare ogni sforzo perché la bilancia del commercio sia in nostro favore, cosi é il massimo interesse del sovrano e della nazione che la somma della felicita, paragonata con quella delle nazioni circostanti, sia maggiore che altrove. I piaceri del lusso non sonó i principali elementi di questa felicita, quantunque questo sia un rimedio necessario alia disuguaglianza, che cresce coi progressi di una nazione, senza di cui le ricchezze si addenserebbono in una sola mano. Dove i confini di un paese si aumentano in maggior ragione che non la popolazione di esso, ivi il lusso favorisce il dispotismo, //si perché quanto gli uomini sonó piú rari tanto é minore l'industria; e quanto é minore l'industria, é tanto piú grande la dipendenza della povertá dal fasto, ed é tanto piú difficile e men temuta la riunione degli oppressi contro gli oppressori, si perché le adorazioni, gli uffici, le distinzioni, la sommissione, che rendono piú sensibile la distanza tra il forte e il debole,// si ottengono piú fácilmente dai pochi che dai molti, essendo gli uomini tanto piú indipendenti quanto meno osservati, e tanto meno osservati quanto maggiore ne é il numero. Ma dove la popolazione cresce in maggior proporzione che non i confini, il lusso si oppone al dispotismo, perché anima l'industria e l'attivitá degli uomini, e il bisogno offre troppi piaceri e comodi

fie descurajate întoarcerile, adică repararea prejudiciului adus societății, transformând toate plecările în plecări definitive. Interdicția însăși de a părăsi țara sporește dorința cetățenilor acelei națiuni de a o părăsi, iar pentru străini constituie un avertisment să nu vină acolo.

Oare ce părere ar trebui să avem despre o formă de guvernare care nu are alte mijloace la îndemână decât teama pentru a-și reține proprii oameni, în ciuda faptului că aceştia sunt atașați în mod natural de patria lor datorită primelor impresii ale copilăriei ? Modul cel mai sigur de a-i fixa pe cetățeni în patria lor este sporirea bunăstării fiecăruia. Așa cum nu trebuie precupețit nici un efort pentru ca balanța comerțului să fie în favoarea noastră, la fel este de interes maxim pentru suveran și națiune ca suma fericirii din țara respectivă să fie mai mare, prin comparație, decât cea a fericirii din națiunile vecine. Plăcerile luxului[168] nu constituie principalele elemente ale acestei fericiri, chiar dacă el este un remediu necesar în calea inegalității, ce sporește odată cu progresele unei națiuni, căci altfel bogățiile s-ar acumula într-o singură mână. Când granițele unei țări cresc mai repede decât crește populația ei, luxul favorizează despotismul, //aceasta deoarece cu cât oamenii sunt mai puțini [pe un teritoriu], cu atât activitatea productivă este mai redusă; și cu cât activitatea productivă este mai redusă, cu atât mai mare este dependența sărăciei față de fast, și cu atât mai dificilă și mai puțin temută este unirea oprimaților împotriva opresorilor, aceasta deoarece veneratia, funcțiile, respectul pentru rang, supunerea - ce accentuează distanța dintre cel puternic și cel slab// - se obțin mai lesne de la cei puțini decât de la cei mulți, oamenii fiind cu atât mai independenți cu cât sunt mai puțin supravegheați, și cu atât mai puțini supravegheați cu cât numărul lor este mai mare. însă când populația crește în proporție mai mare decât granițele, luxul se opune despotismului, căci el însuflețește activitatea productivă și activitatea oamenilor [în general], iar nevoia [dorința de lux] bogatului este satisfăcută

al ricco perché quegli d'ostentazione, che aumentano l'opinione di dipendenza, abbiano il maggior luogo. Quindi puó osservarsi che negli stati vasti e deboli e spopolati, se altre cagioni non vi mettono ostacolo, il lusso d'ostentazione prevale a quello di cómodo; ma negli stati popolati piú che vasti il lusso di cómodo fa sempre sminuire quello di ostentazione. Ma il commercio ed il passaggio dei piaceri del lusso ha questo inconveniente, che quantunque facciasi per il mezzo di molti, puré comincia in pochi, e termina in pochi, e solo pochissima parte ne gusta il maggior numero, talché non impedisce il sentimento della miseria, piú cagionato dal paragone che dalla realitá. Ma la sicurezza e la liberta limitata dalle solé leggi sonó quelle che formano la base principale di questa felicita, colle quali i piaceri del lusso favoriscono la popolazione, e senza di quelle divengono lo stromento della tirannia. Siccome le fiere piú generóse e i liberissimi uccelli si allontanano nelle solitudini e nei boschi inaccessibili, ed abbandonano le fertili e ridenti campagne all'uomo insidiatore, cosi gli uomini fuggono i piaceri medesimi quando la tirannia gli distribuisce.

Egli é dunque dimostrato che la legge che imprigiona i sudditi nel loro paese é inutile ed ingiusta. Dunque lo sará parimente la pena del suicidio; e perció, quantunque sia una colpa che Dio punisce, perché solo puó puniré anche dopo la morte, non é un delitto avanti gli uomini, perché la pena, in vece di cadere sul reo medesimo, cade sulla di lui famiglia. Se alcuno mi opponesse che una tal pena puó nondimeno ritrarre un uomo determinato dall'uccidersi, io rispondo: che chi tranquillamente rinuncia al bene della vita, che odia l'esistenza quaggiú, talché vi preferisce un'infelice eternitá, deve essere niente mosso dalla meno efficace e piú lontana considerazione dei figli o dei parenti.

de atâtea plăceri și bunăstare, încât plăcerile ostentației, care sporesc senzația de dependență, încetează să mai ocupe locul cel mai important. Așadar se poate observa cum în statele întinse, slabe și puțin populate, dacă nu există alte condiții potrivnice, luxul ostentativ predomină asupra luxului confortabil [bunăstării simple]; în schimb, în statele mai degrabă populate decât întinse luxul confortabil determină întotdeauna reducerea celui ostentativ. Însă comerțul și circulația plăcerilor luxului prezintă un inconvenient: chiar dacă se realizează prin strădania multora, numai câțiva beneficiază de el și numai o parte foarte mică se bucură de mai multe plăceri, în așa fel încât nu poate fi împiedicat sentimentul mizeriei, generat mai degrabă de comparația cu situația altora decât de realitate. Siguranța și libertatea limitată doar de legi formează baza acestei fericiri; și datorită lor [siguranței și libertății] plăcerile luxului favorizează populația, în timp ce în lipsa lor plăcerile luxului devin instrumentul tiraniei.[169] Așa cum fiarele cele mândre și atât de liberele păsări se refugiază în singurătate și în păduri inaccesibile, lăsându-i omului invadator câmpiile fertile și plăcute, la fel și oamenii fug chiar de plăceri când i le dăruie tirania.

A fost așadar demonstrat că legea ce transformă țara într-o temniță pentru supușii săi este inutilă și injustă. La fel este și pedepsirea sinuciderii; așadar, chiar dacă este o vină pe care Dumnezeu o pedepsește - întrucât e singurul care poate pedepsi și după moarte -, ea nu constituie o infracțiune în fața oamenilor, căci pedeapsa, în loc să se abată asupra vinovatului, s-ar abate asupra familiei sale. Dacă cineva mi-ar argumenta că o asemenea pedeapsă ar putea totuși să determine pe cineva hotărât să se sinucidă să-și schimbe gândul, i-aș răspunde: cel ce renunță liniștit la bunul vieții, cel ce urăște atât de mult existența de aici, de pe pământ, încât îi preferă o veșnicie nefericită, acela nu va fi mișcat deloc de gândul - cu mult mai puțin eficace și atât de îndepărtat - la fiii sau rudele sale.

§ XXXIII

CONTRABBANDI

Il contrabbando è un vero delitto che offende il sovrano e la nazione, ma la di lui pena non dev'essere infamante, perché commesso non produce infamia nella pubblica opinione. Chiunque dà pene infamanti a' delitti che non sono reputati tali dagli uomini, scema il sentimento d'infamia per quelli che lo sono. Chiunque vedrà stabilita la medesima pena di morte, per esempio, a chi uccide un fagiano ed a chi assassina un uomo o falsifica uno scritto importante, non farà alcuna differenza tra questi delitti, distruggendosi in questa maniera i sentimenti morali, opéra di molti secoli e di molto sangue, lentissimi e difficili a prodursi nell'animo umano, per far nascere i quali fu creduto necessario l'aiuto dei più sublimi motivi e un tanto apparato di gravi formalità.

Questo delitto nasce dalla legge medesima poiché, crescendo la gabella, cresce semprë il vantaggio, e perô la tentazione di fare il contrabbando e la facilita di commetterlo cresce colla circonferenza da custodirsi e colla diminuzione del volume délia merce medesima. La pena di perdere e la merce bandita e la roba che l'accompagna è giustissima, ma sarà tanto più efficace quanto più piccola sarà la gabella, perché gli uomini non rischiano che a proporzione del vantaggio che l'esito felice delPimpresa produrrebbe.

§ XXXIII

CONTRABANDA[170]

Contrabanda este o infracţiune care lezează cu adevărat atât pe suveran cât şi naţiunea, dar pedepsirea ei nu trebuie să fie infamantă, având în vedere că opinia publică nu-l acoperă cu infamie pe cel care a comis-o. Oricine stabileşte pedepse infamante pentru infracţiuni ce nu sunt considerate astfel de către oameni, micşorează forţa sentimentului infamiei în cazul infracţiunilor care sunt [considerate infamante]. Dacă cineva va vedea, de exemplu, cum este pedepsită cu moartea atât omorârea unui fazan cât şi omorârea unui om sau falsificarea unui înscris important, atunci nu va mai face nici o diferenţă între aceste infracţiuni, distrugându-se în acest fel sentimentele morale ce au apărut după multe secole şi mult sânge [vărsat] (prinzând ele rădăcini în sufletul oamenilor foarte încet şi cu multă greutate) şi pentru a căror afirmare a fost nevoie de ajutorul celor mai sublime motive şi al unui impunător repertoriu de solemne formalităţi.

însăşi legea duce la apariţia acestei infracţiuni, de vreme ce, odată cu creşterea dărilor [taxelor vamale], cresc întotdeauna şi avantajele [contrabandei], şi totodată ispita de a face contrabandă şi uşurinţa de a o comite e cu atât mai mare cu cât graniţele ce trebuie păzite sunt mai întinse, iar volumul mărfurilor este mai mic. Pedeapsa prin pierderea [confiscarea] atât a mărfurilor interzise cât şi a lucrurilor care o însoţesc e foarte justă, dar ea va câştiga în eficienţă dacă dările [taxele vamale] vor fi mai reduse, căci oamenii riscă numai în proporţie cu profitul pe care fapta dusă la bun sfârşit l-ar aduce.

Ma perché mai questo delitto non cagiona infamia al di lui autore, essendo un furto fatto al principe, e per conseguenza alia nazione medesima? Rispondo che le offese che gli uomini credono non poter essere loro faite, non Pinteressano tanto che basti a produrre la pubblica indegnazione contro chi li commette. Tale é il contrabbando. Gli uomini su i quali le conseguenze rimote fanno debolissime impressioni, non veggono il danno che puó loro accadere per il contrabbando, anzi sovente ne godono i vantaggi presenti. Essi non veggono che il danno fatto al principe; non sonó dunque interessati a privare dei loro suffragi chi fa un contrabbando, quanto lo sonó contro chi commette un furto privato, contro chi falsifica il carattere, ed altri mali che posson loro accadere. Principio evidente che ogni essere sensibile non s'interessa che per i mali che conosce.

Ma dovrassi lasciare impunito un tal delitto contro chi non ha roba da perderé? No: vi sonó dei contrabbandi che interessano talmente la natura del tributo, parte cosi essenziale e cosi difficile in una buona legislazione, che un tal delitto merita una pena considerabile fino alia prigione medesima, fino alia servitú; ma prigione e servitú conforme alia natura del delitto medesimo. Per esempio la prigionia del contrabbandiere di tabacco non dev'essere comune con quella del sicario o del ladro, e i lavori del primo, limitati al travaglio e servigio della regalia medesima che ha voluto defraudare, saranno i piü conformi alia natura delle pene.

Dar cum oare această infracțiune nu-l acoperă cu infamie pe autorul ei, fiind vorba totuși despre un furt în dauna principelui și, în consecință, în dauna națiunii înseși? Răspunsul meu este că prejudiciile socotite de oameni a nu le fi aduse lor nu-i interesează într-atât încât să producă indignarea publică împotriva făptașului. Este și cazul contrabandei. Oamenii asupra cărora consecințele îndepărtate produc impresii foarte slabe nu văd paguba ce le-ar putea fi produsă de contrabandă, ba mai mult, deseori se bucură de avantajele momentului. Ei nu văd decât paguba adusă principelui; nu sunt așadar interesați să-i retragă contrabandistului părerea lor aprobatoare, așa cum ar face în cazul celui ce comite un furt privat, a celui ce falsifică un înscris și în cazul făptuitorilor altor rele ce i-ar putea afecta și pe ei. Acest lucru demonstrează că orice ființă înzestrată cu simțire își manifestă propriul interes numai față de relele pe care le cunoaște.

Va rămâne însă nepedepsită această infracțiune în cazul în care făptașul nu are mărfuri de confiscat? Nu: există contrabandiști care afectează atât de grav fiscul - parte atât de esențială și atât de delicată în cadrul unei bune legislații -, încât o asemenea infracțiune merită o pedeapsă considerabilă, ce poate ajunge până la închisoare sau până la sclavie; dar închisoare și sclavie conforme cu însăși natura infracțiunii. De exemplu, nu trebuie puși în aceeași închisoare contrabandistul de tutun, ucigașul plătit sau hoțul, iar muncile la care va fi supus cel dintâi trebuie să despăgubească darea pe care a voit s-o fraudeze, fiind astfel conforme cu natura pedepselor.[171]

§ XXXIV

DEI DEBITORI

La buona fede dei contratti, la sicurezza del commercio costringono il legislatore ad assicurare ai creditori le persone dei debitori falliti, ma io credo importante il distinguere il fallito doloso dal fallito innocente; il primo dovrebbe esser punito coll'istessa pena che é assegnata ai falsificatori delle monete, poiché il falsificare un pezzo di metallo coniato, che é un pegno delle obbligazioni de' cittadini, non é maggior delitto che il falsificare le obbligazioni stesse. //Ma il fallito innocente, ma colui che dopo un rigoroso esame ha provato innanzi a' suoi giudici che o l'altrui malizia, o Paltrui disgrazia, o vicende inevitabili dalla prudenza umana lo hanno spogliato delle sue sostanze, per qual bárbaro motivo dovrá essere gettato in una prigione, privo dell'unico e tristo bene che gli avanza di una nuda liberta, a provare le angosce dei colpevoli, e colla disperazione della probitá oppressa a pentirsi forse di quella innocenza colla quale vivea tranquillo sotto la tutela di quelle leggi che non era in sua balia di non offendere, leggi dettate dai potenti per aviditá, e dai deboli sofferte per quella speranza che per lo piú scintilla nell'animo umano, la quale ci fa credere gli avvenimenti sfavorevoli esser per gli altri e gli avantaggiosi per noi ? Gli uomini abbandonati ai loro sentimenti i piú obvii amano le leggi crudeli, quantunque, soggetti alie medesime, sarebbe dell'interesse di ciascuno che fossero moderate, perché é piú gran-

§ XXXIV

DESPRE DEBITORI

[Respectarea] bunei-credinţe în contracte şi [asigurarea] siguranţei comerţului îl obligă pe legislator să asigure creditorilor persoana debitorilor faliţi; eu însă cred că este important să se facă o deosebire între falitul fraudulos şi falitul nevinovat; cel dintâi ar trebui să fie pedepsit cu aceeaşi pedeapsă prevăzută pentru falsificatorii de monede, căci a falsifica o bucată de metal bătută ca monedă - care este o garanţie a obligaţiilor cetăţenilor - nu constituie o infracţiune mai gravă decât falsificarea obligaţiilor înseşi. //Dar falitul nevinovat, cel care în urma unei riguroase cercetări va fi demonstrat în faţa judecătorilor că răutatea sau nenorocirea altcuiva sau întâmplări necontrolabile de prudenţa omenească l-au făcut să piardă toate bunurile, acest om, pe baza cărui motiv barbar va fi aruncat în închisoare, lipsit de unicul bun sărman care-i rămâne, simpla libertate, ca să sufere angoasele vinovaţilor şi, cu disperarea probităţii terfelite, să deplângă poate acea stare de nevinovăţie în care trăia liniştit, tutelat de acele legi pe care nu stătea în puterea lui să nu le încalce, legi dictate de cei puternici din aviditate şi cărora cei slabi li se supun cu acea fărâmă de speranţă ce licăreşte în sufletul omenesc şi care ne face să credem că întâmplările nefavorabile le sunt menite celorlalţi, în timp ce nouă ne sunt menite doar cele favorabile ? Lăsaţi în voia sentimentelor celor mai firești, oamenii iubesc legile crude, chiar dacă, supuşi şi ei aceloraşi legi, ar fi în interesul fiecăruia ca acestea să fie moderate; [aceasta] pentru că e mai mare teama de a fi lezat decât dorinţa de a leza.[172] întorcându-ne la falitul nevinovat: dacă

de il timore di essere offesi che la voglia di offendere. Ritornando all innocente fallito, dico che se inestinguibile dovrá essere la di lui obbligazione fino al totale pagamento, se non gli sia concesso di sottrarvisi senza il consenso delle partí interessate e di portar sotto altre leggi la di lui industria, la quale dovrebb'esser costretta sotto pene ad essere impiegata a rimetterlo in istato di soddisfare proporzionalmente ai progressi, qual sará il pretesto legittimo, come la sicurezza del commercio, come la sacra proprietá dei beni, che giustifichi una privazione di liberta inutile fuori che nel caso di far coi mali della schiavitú svelare i secreti di un supposto fallito innocente, caso rarissimo nella supposizione di un rigoroso esame! Credo massima legislatoria che il valore degl'inconvenienti politici sia in ragione composta della diretta del danno pubblico, e della inversa della improbabilitá di verificarsi. Potrebbesi distinguere il dolo dalla colpa grave, la grave dalla leggiera, e questa dalla perfetta innocenza, ed assegnando al primo le pene dei delitti di falsificazione, alia seconda minori, ma con privazione di liberta, riserbando all'ultima la scelta libera dei mezzi di ristabilirsi, togliere alia terza la liberta di farlo, lasciandola ai creditori. Ma le distinzioni di grave e di leggero debbon fissarsi dalla cieca ed imparzial legge, non dalla pericolosa ed arbitraria prudenza dei giudici. Le fissazioni dei limiti sonó cosi necessarie nella política come nella matemática, tanto nella misura del ben pubblico quanto nella misura delle grandezze.*

* //Il commercio, la proprietá dei beni, non sonó un fine del patto sociale, ma possono esser un mezzo per ottenerlo. L'esporre tutt'i membri della societá ai mali per cui tante combinazioni vi sonó per farli nascere, sarebbe un subordinare i fini ai mezzi, paralogismo di tutte le scienze, e massimamente della política, nel quale sonó caduto nelle precedenti edizioni, ove dicea

obligația sa de a plăti integral nu poate fi stinsă, dacă nu i se permite să se sustragă acestei obligații fără consimțământul părților interesate și să-și transfere în altă parte activitatea supunând-o altor legi - ce-ar trebui să prevadă obligația, sub amenințarea pedepselor, ca activitatea sa, pe măsură ce înregistrează rezultate [devine solvabil], să fie folosită pentru despăgubiri - care va fi pretextul legitim (precum siguranța comerțului sau dreptul sacru al proprietății) care să justifice o inutilă privare de libertate ? Afară de cazul că se dorește ca prin suferințele sclaviei să se descopere secretele unui presupus falit nevinovat, fapt deosebit de rar în situația în care se asigură o cercetare riguroasă! Cred că este o maximă a legislației faptul că valoarea [gravitatea] repercusiunilor politice [pedepselor] trebuie să fie direct proporțională cu prejudiciul public și invers proporțională cu probabilitatea scăzută de a se întâmpla. S-ar putea face o deosebire între doi și culpă gravă, între culpa gravă și cea ușoară și între cea ușoară și nevinovăția totală; stabilind pentru doi pedepsele prevăzute pentru infracțiunea de falsificare, pentru culpa gravă o pedeapsă mai ușoară, dar însoțită de privațiunea de libertate (lăsându-i-se falitului alegerea liberă a mijloacelor pentru a se achita de obligație), în cazul nevinovăției să i se ia falitului libertatea de alegere a mijloacelor pentru plată, lăsându-se acest lucru în seama creditorilor. Dar deosebirile între culpă gravă și ușoară trebuie să fie stabilite de legea oarbă și imparțială, și nu de prudența periculoasă și arbitrară a judecătorilor. Stabilirea limitelor este la fel de necesară în politică ca și în matematică, atât pentru măsurarea binelui public cât și pentru măsurarea mărimilor.'[173]

*** // Comerțul, proprietatea bunurilor nu sunt un scop al pactului social, dar pot fi un mijloc pentru realizarea acestuia. Expunerea tuturor membrilor societății pedepsirii prin suferințe, situație în care pot ajunge dintr-o multitudine de cauze, ar echivala cu subordonarea scopurilor mijloacelor, paralogism al tuturor științelor și mai cu seamă al politicii, în care am căzut și eu în edițiile precedente, unde**

Con quale facilita il próvido legislatore potrebbe impediré una gran parte dei fallimenti colpevoli, e rimediare alie disgrazie dell'innocente industrioso! La pubblica e manifesta registrazione di tutt'i contratti, e la liberta a tutt'i cittadini di consúltame i documenti bene ordinati, un banco pubblico formato dai saggiamente ripartiti tributi sulla felice mercatura e destinato a soccorrere colle somme opportune l'infelice ed incolpabile membro di essa, nessun reale inconveniente avrebbero ed innumerabili vantaggi possono produrre. Ma le facili, le semplici, le grandi leggi, che non aspettano che il cenno del legislatore per ispandere nel seno della nazione la dovizia e la robustezza, leggi che d'inni immortali di riconoscenza di generazione in generazione lo ricolmerebbero, sonó o le men cognite o le meno volute. Uno spirito inquieto e minuto, la timida prudenza del momento presente, una guardinga rigidezza alie novitá s'impadroniscono dei sentimenti di chi combina la folla delle azioni dei piccoli mortali.//

che il fallito innocente devesse esser custodito come un pegno dei suoi debiti, o adoperato come schiavo al lavoro per i creditori. Ho vergogna di avere scritto cosi. Sono stato accusato d'irreligione, e non lo meritava. Sono stato accusato di sedizione, e non lo meritava. Ho offeso i diritti della umanitâ, e nessuno me ne ha fatto rimprovero.//

Cu câtă ușurință ar putea legislatorul prevăzător să împiedice o mare parte a falimentelor frauduloase și să evite nenorocirile falitului nevinovat și sârguincios! înregistrarea publică și clară a tuturor contractelor, precum și accesul liber al tuturor cetățenilor la înscrisurile bine puse în ordine aferente contractelor, o bancă publică în care să fie vărsate taxele pe afacerile reușite - repartizate cu înțelepciune -, menită să ajute cu sume potrivite în caz de nevoie pe nefericitul dar nevinovatul membru, toate aceste lucruri nu ar comporta nici un inconvenient, iar avantajele ar fi nenumărate. Numai că legile ușoare, simple, legile importante care nu așteaptă decât un gest al legislatorului pentru a revărsa asupra națiunii belșugul și vigoarea și care i-ar aduce acestuia imnuri de recunoștință din partea generațiilor viitoare, aceste legi sunt cel mai puțin cunoscute sau cel mai puțin dorite. O gândire neliniștită și meschină, o timidă prudență limitată la momentul actual, o rigiditate temătoare în fața noutăților pun stăpânire pe cel ce rânduiește mulțimea acțiunilor muritorilor de rând.//[174]

afirmam că falitul nevinovat ar trebui să fie întemnițat drept garanție a datoriilor sale, sau ar trebui folosit ca sclav prin a cărui muncă să fie despăgubiți creditorii. Mi-e rușine că am scris aceste lucruri. Am fost acuzat de atac la adresa religiei, și nu o meritam. Am fost acuzat de sedițiune, și nu o meritam. Am lezat drepturile omului, și nimeni nu mi-a adus nici un reproș. //

§xxxv

ASILI

Mi restaño ancora due questioni da esaminare: l'una, se gli asili sieno giusti, e se il patto di rendersi fraile nazioni reciprocamente i rei sia utile o no. Dentro i confini di un paese non dev'esservi alcun luogo indipendente dalle leggi. La forza di esse seguir deve ogni cittadino, come l'ombra segué il corpo. L'impunitâ e l'asilo non differiscono che di piü e meno, e come 1'impressione della pena consiste piü nella sicurezza d'incontrarla che nella forza di essa, gli asili ¡nvitano piú ai delitti di quello che le pene non allontanano. Moltiplicare gli asili é il formare tante piccole sovranitâ, perché dove non sonó leggi che comandano, ivi possono formarsene delle nuove ed opposte alie comuni, e pero uno spirito opposto a quello del corpo intero della societâ. Tutte le istorie fanno vedere che dagli asili sortirono grandi rivoluzioni negli stati e nelle opinioni degli uomini. Ma se sia utile il rendersi reciprocamente i rei fraile nazioni, io non ardirei decidere questa questione finché le leggi piú conformi ai bisogni delPumanitâ, le pene piú dolci, ed estinta la dipendenza dall'arbitrio e dall'opinione, non rendano sicura l'innocenza oppressa e la detestata virtú; finché la tirannia non venga del tutto dalla ragione universale, che sempre piü unisce gl'interessi del trono e dei sudditi, confinata nelle vaste pianure

§xxxv

AZIL[175]

Mai am două chestiuni de examinat: prima este dacă acordarea azilului este justă și dacă înțelegerea dintre națiuni de a-și schimba între ele vinovații [convenția de extrădare] este folositoare sau nu.[176] în interiorul granițelor unei țări nu trebuie să existe nici un loc în care să nu fie obligatorie aplicarea legilor. Forța acestora trebuie să-i urmărească pe toți cetățenii, așa cum umbra urmărește corpul. Impunitatea și azilul diferă puțin și, având în vedere că o pedeapsă impresionează mai mult prin certitudinea de a o suporta decât prin asprimea ei, numărul cazurilor în care azilul [posibilitatea obținerii azilului] favorizează comiterea infracțiunilor este mai mare decât cel al cazurilor în care pedepsele reușesc să evite comiterea lor. Sporirea locurilor de azil duce la formarea a tot atâtea mici suveranități, căci în acele locuri în care nu legile comandă, acolo se pot împământeni legi noi, opuse celor comune, și, în concluzie, un spirit opus celui ce caracterizează întregul corp al societății.[177] Toate istoriile ne arată cum din dreptul la azil s-au iscat marile revoluții în interiorul statelor și în opiniile oamenilor. Iar în ceea ce privește utilitatea schimbului vinovaților între națiuni [convenția de extrădare], eu nu aș îndrăzni să mă pronunț până când legi mai conforme cu necesitățile oamenilor, pedepse mai blânde și înlăturarea dependenței de arbitrar și de opinie nu vor aduce un spor de siguranță nevinovăției persecutate și detestatei virtuți; până când tirania nu va fi izgonită de rațiunea universală - care unește tot mai mult interesele tronului și ale supușilor -

dell'Asia, quantunque la persuasione di non trovare un palmo di terra che perdoni ai veri delitti sarebbe un mezzo efficacissimo per prevenirii.

exclusiv în vastele câmpii ale Asiei, deşi convingerea de a nu găsi nici măcar o palmă de pământ în care adevăratele infracțiuni să fie iertate ar constitui un mijloc deosebit de eficace de a le preveni.

§ XXXVI

DELLA TAGLIA

L'altra questione è se sia utile il mettere a prezzo la testa di un uomo conosciuto reo ed armando il braccio di ciascun cittadino farne un carnefice. O il reo è fuori de' confini, o al di dentro : nel primo caso il sovrano stimola i cittadini a commettere un delitto, e gli espone ad un supplicio, facendo cosi un'ingiuria ed una usurpazione d'autoritl negii altrui dominii, ed autorizza in questa maniera le altre nazioni a far lo stesso con lui; nel secondo mostra la propria debolezza. Chi ha la forza per difendersi non cerca di comprarla. Di più, un tal editto sconvolge tutte le idee di morale e di virtù, che ad ogni mínimo vento svaniscono nell'animo umano. Ora le leggi invitano al tradimento, ed ora lo puniscono. Con una mano il législature stringe i legami di famiglia, di parentela, di amicizia, e coll'altra premia chi gli rompe e chi gli spezza; sempre contradittorio a se medesimo, ora invita alia fiducia gli animi sospettosi degli uomini, ora sparge la diffidenza in tutt'i cuori. In vece di prevenire un delitto, ne fa nascer cento. Questi sonó gli espedienti delle nazioni deboli, le leggi delle quali non sonó che istantanee riparazioni di un edificio rovinoso che crolla da ogni parte. A misura che crescono i lumi in una nazione, la buona fede e la confidenza reciproca divengono necessarie, e sempre più tendono a confondersi colla vera politica. Gli artificii, le cabale, le strade oscure ed indirette, sonó per lo più prevedute, e la sensibilité

§ XXXVI

DESPRE RECOMPENSA PENTRU PRINDEREA UNUI INFRACTOR

A doua chestiune: este util să punem un preţ pe capul unui om dovedit ca fiind vinovat şi, înarmând [în acest fel] braţul fiecărui cetăţean, să-l transformăm în călău ? Infractorul se găseşte fie în afara graniţelor, fie înăuntrul lor: în primul caz, suveranul îi încurajează pe cetăţeni să comită o infracţiune şi-i expune pericolului unei pedepse, ofensând şi uzurpând în acest fel autoritatea altor state şi îndreptăţind în acest fel celelalte naţiuni să procedeze la fel cu el; în al doilea caz, suveranul îşi arată propria slăbiciune. Cine are forţa necesară pentru a se apăra nu încearcă s-o cumpere. Ba mai mult, un asemenea edict bulversează toate ideile de morală şi virtute, care se spulberă din sufletul omenesc la cea mai mică adiere de vânt. Pe de o parte, legile îndeamnă la trădare, pe de altă parte, o pedepsesc. Cu o mână legislatorul consolidează legăturile de familie, de rudenie, de prietenie, în timp ce cu cealaltă mână îl răsplăteşte pe cel ce nesocoteşte aceste legături şi pe cel ce le distruge; are o atitudine contradictorie, căci, pe de o parte, încurajează încrederea în sufletele oamenilor mereu suspicioşi, pe de altă parte, sădeşte el însuşi neîncrederea în inimile tuturor. In loc să prevină o infracţiune, provoacă alte o sută. Acestea sunt expedientele la care recurg naţiunile slabe, ale căror legi nu sunt altceva decât propteli momentane ale unui edificiu dărăpănat care se surpă din toate părţile. Pe măsură ce sporesc luminile unei naţiuni, buna-credinţă şi încrederea reciprocă devin necesare şi tind să se contopească tot mai mult cu politica adevărată. înşelăciunile, uneltirile, căile obscure şi întortocheate sunt în cea mai mare parte

di tutti rintuzza la sensibilitá di ciascuno in particolare. I secoli d'ignoranza medesimi, nei quali la morale pubblica piega gli uomini ad ubbidire alia privata, servono d'instruzione e di sperienza ai secoli illuminati. Ma le leggi che premiano il tradimento e che eccitano una guerra clandestina spargendo il sospetto reciproco fra i cittadini, si oppongono a questa cosi necessaria nunione della morale e della política, a cui gh uomini dovrebbero la loro felicita, le nazioni la pace, e l'universo qualche piú lungo intervallo di tranquillitá e di riposo ai mali che vi passeggiano sopra.

intuite, iar sensibilitatea tuturor reprimă sensibilitatea fiecăruia în parte. Chiar secolele de ignoranță, în timpul cărora morala publică îi îndeamnă pe oameni să se supună moralei private, servesc drept învățătură secolelor luminate prin exemplul lor. Dar legile ce răsplătesc trădarea și ațâță un război clandestin, împrăștiind suspiciunea reciprocă în rândul cetățenilor, se opun atât de necesarei contopiri a moralei cu politica, prin intermediul căreia oamenii ar realiza fericirea, națiunile ar avea pace și lumea întreagă s-ar bucura de un răgaz mai lung de liniște, tihnă și contenire a relelor care acum se plimbă nestingherite prin lume.[178]

§ XXXVII

/ATTENTATI, COMPLICI, IMPUNITA

Perché le leggi non puniscono l'intenzione, non é pero che un delitto che cominci con qualche azione che ne manifesti la volontá di eseguirlo non meriti una pena, benché minore all'esecuzione medesima del delitto. L'importanza di prevenire un attentato autorizza una pena; ma siccome tra Pattentato e l'esecuzione vi puó essere un intervallo, cosí la pena maggiore riserbata al delitto consumato puó dar luogo al pentimento. Lo stesso dicasi quando siano piú complici di un delitto, e non tutti esecutori immediati, ma per una diversa ragione. Quando piú uomini si uniscono in un rischio, quant'egli sará piú grande tanto piú cercano che sia uguale per tutti; sará dunque piú difficile trovare chi si contenti d'esserne l'esecutore, correndo un rischio maggiore degli altri complici. La sola eccezione sarebbe nel caso che all'esecutore fosse fissato un premio; avendo egli allora un compenso per il maggior rischio la pena dovrebbe esser eguale. Tali riflessioni sembreran troppo metafisiche a chi non rifletterá essere utilissimo che le leggi procurino meno motivi di accordo che sia possibile tra i compagni di un delitto.

Alcuni tribunali offrono l'impunitá a quel cómplice di grave delitto che paleserá i suoi compagni. Un tale spediente ha i suoi inconvenienti e i suoi vantaggi. Gl'inconvenienti sonó che la nazione autorizza il tradimento,

§ XXXVII

/PLĂNUIREA INFRACȚIUNII[179], COMPLICI, IMPUNITATE

Faptul că legile nu pedepsesc intenția nu înseamnă că o infracțiune, care începe printr-o acțiune care vădește voința de a o comite, nu merită o pedeapsă, chiar dacă una inferioară celei cuvenite pentru săvârșirea infracțiunii propriu-zise. Importanța prevenirii unei plănuiri a infracțiunii autorizează pedepsirea; având însă în vedere că între momentul plănuirii și punerea în practică poate să treacă o perioadă de timp, pedeapsa mai aspră acordată infracțiunii comise poate să-l facă pe infractor să se răzgândească. Același lucru este valabil și în cazul existenței mai multor complici într-o infracțiune, dar care nu sunt toți executanți direcți; motivele sunt însă diferite. Când mai mulți oameni hotărăsc să înfrunte împreună un risc, cu cât acesta va fi mai mare, cu atât vor încerca ei să-l distribuie în mod egal; va fi așadar mai greu să fie găsit acela care să accepte rolul de executant, căci el va fi expus la un risc mai mare față de ceilalți complici. Singura excepție ar fi cazul în care [complicii] ar fi acceptat să-i acorde executantului un premiu; având el, așadar, o răsplată pentru riscul mai mare la care s-a expus, pedeapsa ar trebui să fie egală [pentru toți complicii]. Asemenea observații ar putea părea prea metafizice pentru cei ce nu consideră că este deosebit de util ca legile să elimine cât mai mult cu putință posibilitatea înțelegerii între tovarășii unei infracțiuni.

Unele tribunale acordă impunitate complicelui unei infracțiuni grave care își va da în vileag tovarășii. Un astfel de expedient prezintă inconveniente, dar și avantaje. Inconvenientele decurg din faptul că în acest fel națiunea

detestabile ancora fra gli scellerati, perché sono meno fatali ad una nazione i delitti di coraggio che quegli di viltà: perché il primo non è fréquente, perché non aspetta che una forza benefica e direttrice che lo faccia conspirare al ben pubblico, e la seconda è più comune e contagiosa, e sempre più si concentra in se stessa. Di più, il tribunale fa vedere la propria incertezza, la debolezza délia legge, che implora l'aiuto di chi l'offende. I vantaggi sono il prevenire delitti importanti, e che, essendone palesi gli effetti ed occulti gli autori, intimoriscono il popólo; di più, si contribuisce a mostrare che chi manca di fede alle leggi, cioè al pubblico, è probabile che manchi al privato. Sembrerebbemi che una legge generale che promettesse la impunità al complice palesatore di qualunque delitto fosse preferibile ad una speciale dichiarazione in un caso particolare, perché cosi preverrebbe le unioni col reciproco timoré che ciascun complice avrebbe di non espor che se medesimo; il tribunale non renderebbe audaci gli scellerati che veggono m un caso particolare chiesto il loro soccorso. Una tal legge perô dovrebbe accompagnare l'impunità col bando del delatore... Ma invano tormento me stesso per distruggere il rimorso che sentó autorizzando le sacrosante leggi, il monumento della pubblica confidenza, la base della morale umana, al tradimento ed alia dissimulazione. Quai esempio alia nazione sarebbe poi se si mancasse alPimpunità promessa, e che per dotte cavillazioni si strascinasse al supplicio ad onta della fede pubblica chi ha corrisposto all'invito delle leggi ! Non sonó rari nelle nazioni tali esempí, e percio rari non sonó coloro che non hanno di una nazione altra idea che di una macchina complicata, di cui il più destro e il più potente ne muovono a lor talento gli ordigni;

autorizează trădarea, fapt socotit detestabil chiar şi de nemernici, fiind mai puțin dăunătoare pentru națiune infracțiunile generate de curaj decât cele generate de laşitate: căci curajul - calitate rară - nu aşteaptă decât o forță benefică care să-l îndrume spre colaborare în vederea realizării binelui public, în timp ce laşitatea este mult mai răspândită, fiind şi molipsitoare, şi întotdeauna lucrează numai în folosul propriu. Mai mult, tribunalul îşi arată în acest fel propria nesiguranță, lasă să se întrevadă cât de slabă este legea care imploră ajutorul celui care a lezat-o. Avantajele sunt prevenirea infracțiunilor importante şi înspăimântarea poporului, deoarece sunt cunoscute efectele [pedepsele rezervate] şi autorii rămân necunoscuți; în plus, se contribuie astfel la a demonstra că cel ce nu respectă legile, adică înțelegerile publice, e foarte posibil să le încalce şi pe cele private. Aş fi de părere că o lege generală care să promită impunitatea complicelui ce divulgă orice fel de infracțiune ar fi de preferat unei hotărâri speciale date într-un caz particular, căci aşa s-ar evita înțelegerea dintre infractori prin teama reciprocă pe care ar avea-o fiecare de a se expune doar pe sine[180]; în acest fel, tribunalul nu ar încuraja cutezanța nemernicilor care văd că li se cere propriul ajutor pentru [rezolvarea] unui caz particular. O asemenea lege ar trebui totuşi să însoțească impunitatea cu exilarea delatorului... Dar în zadar mă chinui să-mi înăbuş mustrările de conştiință pe care le simt când autorizez sacrosanctele legi — monument al încrederii publice, temei al moralei umane - să îndemne la trădare şi disimulare. Ce exemplu s-ar da națiunii dacă ulterior ar fi încălcată impunitatea promisă şi, în urma unor docte sofisme [vicii de procedură], cel ce a răspuns invitației legilor ar fi supus supliciilor în pofida faptului că a demonstrat încredere în înțelegerile publice ? Asemenea exemple nu sunt rare la diferite națiuni, şi de aceea nu puțini sunt oamenii care concep națiunea numai ca pe o maşinărie complicată, ale cărei angrenaje pot fi puse în mişcare de către cel mai îndemânatic şi mai puternic după bunul său plac; reci şi insensibili la

freddi ed insensibili a tutto ció che forma la delizia délie anime tenere e sublimi, eccitano con imperturbabile sagacità i sentimenti più cari e le passioni più violente, si tostó che le veggono utili al loro fine, tasteggiando gli animi, come i musici gli stromenti.

tot ce formează deliciul sufletelor blânde și sublime, ei aţâţă cu imperturbabilă dibăcie sentimentele cele mai scumpe și pasiunile cele mai violente îndată ce le socotesc folositoare scopului lor, atingând corzile sufletului așa cum muzicanții își ating instrumentele.

§ XXXVIII

INTERROGAZIONI SUGGESTIVE, DEPOSIZIONI

Le nostre leggi proscrivono le interrogazioni che chiamansi *suggestive* in un processo : quelle cioè seconde» i dottori, che interrogano della *specie,* dovendo interrogare del *genere,* nelle circostanze d'un delitto : quelle interrogazioni cioè che, avendo un'immediata connessione col delitto, *suggeriscono* al reo una immediata risposta. Le interrogazioni secondo i criminalisti devono per dir cosi inviluppare spiralmente il fatto, ma non andaré giammai per diritta linea a quello. I motivi di questo método sono o per non *suggerire* al reo una risposta che lo metta al coperto delPaccusa, o forse perché sembra contro la natura stessa che un reo si accusi immediatamente da sé. Qualunque sia di quest! due motivi è rimarcabile la contradizione delle leggi che unitamente a tale consuetudine autorizzano la tortura; imperocché quai interrogazione piu *suggestiva* del dolore ? Il primo motivo si verifica nella tortura, perché il dolore *suggerirà* al robusto un'ostinata taciturnità onde cambiare la maggior pena colla minore, ed al debole *suggerirà* la confessione onde liberarsi dal tormento presente più efficace per allora che non il dolore awenire. Il secondo motivo è ad evidenza lo stesso, perché se una interrogazione *speciale* fa contro il diritto di natura confessare un reo, gli spasimi lo faranno molto più fácilmente: ma gli uomini più dalla differenza de' nomi si regolano che da quella delle cose. Fra gli altri abusi della grammatica i quali non hanno poco influito su gli affari umani, è notabile quello che rende nulla ed inefficace la deposizione di

§ XXXVIII

ÎNTREBĂRI SUGESTIVE, DEPOZIȚII

Legile noastre interzic în cadrul procesului întrebările numite *sugestive:* adică acele întrebări, folosite în cercetarea circumstanţelor unei infracţiuni, care se referă la *speță,* când ar trebui să se refere la *gen,* după cum susţin savanţii: adică acele întrebări care, având o legătură directă cu infracțiunea, *sugerează* inculpatului un anumit răspuns direct. Penaliștii susţin că întrebările trebuie, dacă mă pot exprima astfel, să învăluie în spirală fapta şi să nu ajungă niciodată în linie dreaptă direct la ea. Folosirea acestei metode se consideră îndreptățită din două motive: fie pentru a nu-i *sugera* inculpatului un răspuns care să-l pună în siguranță față de acuzare, fie pentru că se consideră că ar fi împotriva naturii ca un inculpat să se acuze direct el singur. Oricare motiv l-am lua drept valabil, apare oricum o contradicție în sânul legilor atunci când, pe lângă obiceiul folosirii acestei metode, se autorizează şi tortura; căci există oare o întrebare mai *sugestivă* decât durerea ? Primul motiv are în vedere tortura, deoarece durerea va *sugera* celui robust să adopte o încăpățânată tăcere pentru a schimba o pedeapsă mai mare cu una mai mică, însă celui slab îi va *sugera* să mărturisească cu scopul de a scăpa de chinurile imediate ce sunt desigur mai eficace decât durerile viitoare. Al doilea motiv este evident de acelaşi fel, deoarece dacă o întrebare *specială* îl face pe un inculpat să mărturisească, încălcând înclinația naturală de a se apăra, chinurile o să favorizeze această atitudine: dar oamenii concep reglementări acordând atenție mai degrabă numelor decât lucrurilor.[181] Printre alte abuzuri ale pedanţilor limitaţi ai scolasticii care au avut o influență importantă asupra treburilor omenești e remarcabil

un reo già condannato; egli è *morto civilmente,* dicono gravemente i peripatetici giureconsulti, e un *morto* non è capace di alcuna azione. Per sostenere questa vana metafora moite vittime si sonó sacrificate, e bene spesso si è disputate con seria riflessione se la verità dovesse cederé alie formule giudiciali. Purché le deposizioni di un reo condannato non arrivino ad un segno che fermino il corso della giustizia, perché non dovrassi concederé, anche dopo la condanna, e all'estrema miseria del reo e agl'interessi della verità uno spazio congruo, talché adducendo egli cose nuove, che cangino la natura del fatto, possa giustificar sé od altrui con un nuovo giudizio ? Le formalità e le ceremonie sono necessarie nelFamministrazione della giustizia, sí perché niente lasciano aH'arbitrio dell'amministratore, si perché danno idea al popólo di un giudizio non tumultuario ed interessato, ma stabile e regolare, si perché sugli uomini imitatori e schiavi delPabitudine fanno più efficace impressione le sensazioni che i raziocini. Ma queste senza un fatale pericolo non possono mai dalla legge fissarsi in maniera che nuocano alla verità, la quale, per essere o troppo semplice o troppo composta, ha bisogno di qualche esterna pompa che le concilii il popólo ignorante. Finalmente colui che nell'esame si ostinasse di non rispondere alie interrogazioni fattegli merita una pena fissata dalle leggi, e pena délie piu gravi che siano da quelle intimate, perché gli uomini non deludano cosi la nécessita dell'esempio che devono al pubblico. Non è necessaria questa pena quando sia fuori di dubbio che un tal accusato abbia commesso un tal delitto, talché le interrogazioni siano inutili, nell'istessa maniera che è inutile la confessione del delitto quando altre prove ne giustificano la reità. Quest'ultimo caso è il più ordinario, perché la sperienza fa vedere che nella maggior parte de' processi i rei sono negativi./

cel ce face nulă și fără efect depoziția unui acuzat deja condamnat; el este *civilmente mort,* se pronunță cu aplomb jurisconsulții peripatetici și un *mort* nu poate întreprinde nici o acțiune.[182] Multe victime au fost sacrificate pentru a susține această metaforă găunoasă și deseori au avut loc dispute bazate pe meditații serioase pentru a stabili dacă adevărul ar trebui să cedeze în fața formulelor judiciare. Cu condiția ca depozițiile unui acuzat condamnat să nu fie de așa natură încât să împiedice cursul justiției, ținând cont și de nenorocirea extremă a acuzatului, și de interesul stabilirii adevărului, de ce să nu i se acorde acestuia, chiar și după ce a fost condamnat, posibilitatea de a-și putea dovedi nevinovăția proprie sau a altora printr-o nouă judecată, în cazul în care poate aduce elemente noi ce modifică natura faptei ? Este adevărat că în administrarea justiției formalitățile și ceremoniile sunt necesare, pentru că astfel nimic nu rămâne în voia arbitrarului celui ce administrează justiția [organului abilitat], pentru că astfel poporul va înțelege că nu există judecăți pripite și interesate, ci judecăți stabile și reglementare, pentru că oamenii care se adaptează și sunt sclavi ai obișnuinței sunt mai impresionați de senzații decât de raționamente. Dar există un risc mare dacă aceste [formalități și ceremonii] stabilite prin lege sunt de așa natură încât să aducă atingere adevărului, care, întrucât este fie prea simplu, fie prea complicat, are nevoie de o anume pompă exterioară pentru a fi acceptat de poporul ignorant. In sfârșit, cel care se încăpățânează să nu răspundă întrebărilor în timpul cercetării merită o pedeapsă stabilită de legi, și încă una din cele mai aspre prevăzute, pentru ca oamenii să nu eludeze exemplul necesar pe care-l datorează societății. Această pedeapsă nu este necesară în cazul în care nu există nici o îndoială că un anume acuzat a comis o anume infracțiune și deci întrebările sunt inutile, tot așa cum mărturisirea infracțiunii este inutilă în cazul în care alte probe dovedesc vinovăția. Acest ultim caz este cel mai comun, deoarece experiența ne demonstrează că, în cele mai multe procese, acuzații neagă totul.[183]/

§ XXXIX

DI UN GENERE PARTICOLARE DI DELITTI

Chiunque leggerâ questo scritto accorgerassi che io ho ommesso un genere di delitti che ha coperto l'Europa di sangue umano e che ha álzate quelle funeste cataste, ove servivano di alimento alie fiamme i vivi corpi umani, quand'era giocondo spettacolo e grata armonia per la cieca moltitudine l'udire i sordi confusi gemiti dei miseri che uscivano dai vortici di ñero fumo, fumo di membra umane, fra lo stridere dell'ossa incarbonite e il friggersi delle viscere ancor palpitanţi. Ma gli uomini ragionevoh vedranno che il luogo, il secólo e la materia non mi permettono di esaminare la natura di un tal delitto. Troppo lungo, e fuori del mió soggetto, sarebbe il provare come debba essere necessaria una perfetta uniformitâ di pensieri in uno stato, contro l'esempio di molte nazioni; come opinioni, che distano tra di loro solamente per alcune sottilissime ed oscure differenze troppo lontane dalla umana capacita, pure possano sconvolgere il ben pubblico, quando una non sia autorizzata a preferenza delle altre; e come la natura delle opinioni sia composta a segno che mentre alcune col contrasto fermentando e combattendo insieme si rischiarano, e soprannotando le vere, le false si sommergono nell'oblio, altre, mal sicure per la nuda loro costanza, debbano esser vestite di autoritâ e di forza. Troppo lungo sarebbe il provare come, quantunque odioso sembri

§ XXXIX

DESPRE UN GEN DEOSEBIT DE INFRACŢIUNI

Oricine va citi această scriere îşi va da seama că am omis un gen de infracţiuni care a acoperit întreaga Europă cu sânge omenesc şi care, în mod funest, a clădit stânjenii de lemne ale căror flăcări se hrăneau din trupurile omeneşti vii, pe vremea când [arderea pe rug] era un spectacol îmbucurător şi mulţimea oarbă era cuprinsă de o plăcută concordie la auzul gemetelor surde şi nedesluşite ale nefericiţilor, amestecate cu vârtejul fumului negru, ce ieşea din mădulare omeneşti, însoţit de trosnetul oaselor carbonizate şi de sfârâiala măruntaielor încă zvâcnind de viaţă. Dar oamenii raţionali îşi vor da seama că locul [în care mă aflu], secolul [în care trăiesc] şi materia [pe care o abordez] nu-mi permit să examinez natura unei asemenea infracţiuni.[184] M-ar îndepărta de subiectul meu şi ar necesita o expunere prea lungă demonstrarea necesităţii unei perfecte uniformităţi a gândirii într-un anume stat, spre deosebire de situaţia multor naţiuni; sau demonstrarea felului în care opiniile - chiar cele ce se deosebesc între ele numai prin nişte diferenţe foarte mici şi neînsemnate, prea greu de perceput de capacităţile umane - pot totuşi să bulverseze binele public, când una dintre ele nu este considerată mai îndreptăţită decât celelalte; sau demonstrarea felului în care natura opiniilor este astfel alcătuită încât, în vreme ce unele se desluşesc mai bine în urma confruntării şi fierberii tuturor (cele adevărate ieşind la suprafaţă, iar cele false cufundându-se în uitare), altele, nesigure, datorită purei lor constante [căci, deşi constante, nu au fost supuse unei confruntări], trebuie să fie îmbrăcate în haina autorităţii şi a forţei. Ar necesita o expunere prea lungă demonstrarea

l'impero della forza sulle menti umane, del quale le sole conquiste sono la dissimulazione, indi Pavvilimento; quantunque sembri contrario allo spirito di mansuetudine e fraternitâ comandato dalia ragione e dall'autoritâ che piu veneriamo, pure sia necessario ed indispensabile. Tutto cio deve credersi evidentemente provato e conforme ai veri interessi degli uomini, se v'e chi con riconosciuta autoritâ lo esercita. Io non parlo che dei delitti che emanano dalia natura umana e dai patto sociale, e non dei peccati, de' quali le pene, anche temporali, debbono regolarsi con altri principii che quelli di una limitata filosofia.

felului în care este totuși necesar și indispensabil [recursul la forță], chiar dacă domnia forței asupra minților omenești ni se pare odioasă și nu are alte realizări decât disimularea și, în concluzie, umilirea; chiar dacă [recursul la forță] pare contrar spiritului de blândețe și fraternitate ce ni-l impune rațiunea și autoritatea pe care o venerăm mai presus decât orice. Toate acestea trebuie, bineînțeles, să credem că au fost demonstrate și că sunt conforme cu adevăratele interese ale oamenilor, odată ce există cineva care le pune în practică cu autoritate recunoscută. Eu nu mă refer decât la infracțiunile ce decurg din natura umană și din pactul social, lăsând deoparte păcatele ale căror pedepse, chiar dacă temporale, trebuie să fie reglementate după alte principii decât cele ale unei limitate filozofii.[185]

§XL

FALSE IDEE DI UTILITÀ

Una sorgente di errori e d'ingiustizie sono le false idee d'utilità che si formano i legislatori. Falsa idea d'utilità è quella che antepone gl'inconvenienti particolari all'inconveniente generale, quella che comanda ai sentimenti in vece di eccitargli, che dice alla logica: servi. Falsa idea di utilità è quella che sacrifica mille vantaggi reali per un inconveniente o immaginario o di poca conseguenza, che toglierebbe agli uomini il fuoco perché incendia e l'acqua perché annega, che non ripara ai mali che col distruggere. //Le leggi che proibiscono di portar le armi sonó leggi di tal natura; esse non disarmano che i non inclinati né determinati ai delitti, mentre coloro che hanno il coraggio di poter violare le leggi piu sacre della umanità e le più importanti del codice, come rispetteranno le minori e le puramente arbitrarle, e delle quali tanto facili ed impuni debbon essere le contravenzioni, e l'esecuzione esatta delle quali toglie la liberta personale, carissima all'uomo, carissima all'illuminato législature, e sottopone gl'innocenti a tutte le vessazioni dovute ai rei? Queste peggiorano la condizione degli assaliti, migliorando quella degli assalitori, non iscemano gli omicidii, ma gli accrescono, perché è maggiore la confidenza nell'assalire i disarmati che gli armati. Queste si chiaman leggi non prevenitrici ma paurose dei delitti, che nascono dalla tumultuosa impressione di alcuni fatti partico-

§XL

IDEI FALSE DE UTILITATE[186]

Falsele idei de utilitate pe care şi le formează legislatorii constituie o sursă de erori şi nedreptăţi. Este falsă acea idee de utilitate care[187] dă întâietate inconvenientelor particulare faţă de inconvenientul general, cea care comandă sentimentelor în loc să le stimuleze, cea care se adresează logicii spunându-i: supune-te scopului meu. Este falsă acea idee de utilitate care[188] sacrifică mii de avantaje reale în schimbul unui inconvenient fie imaginar, fie cu consecinţe minime; ca şi cum li s-ar lua oamenilor focul pentru că provoacă incendii sau apa pentru că în ea te poţi îneca, adică o idee care îndreaptă relele numai recurgând la distrugere. //Legile care interzic purtarea armelor fac parte din această categorie: ele îi dezarmează doar pe cei ce nu sunt nici predispuşi şi nici hotărâţi să săvârşească vreo infracţiune, în vreme ce aceia care au curajul de a viola atât legile cele mai sacre ale omenirii[189] cât şi pe cele mai importante ale codului, cum le vor respecta oare pe cele minore şi pur arbitrare? Căci încălcarea acestor ultime legi este probabil mai simplă şi mai lipsită de urmări, în timp ce aplicarea lor riguroasă anulează libertatea individuală - atât de scumpă omului, atât de scumpă legislatorului luminat - supunându-i pe nevinovaţi tuturor vexaţiunilor prevăzute pentru cei vinovaţi. Asemenea legi înrăutăţesc situaţia celor atacaţi, îmbunătăţind-o pe cea a atacatorilor, nu duc la scăderea numărului omuciderilor, ci dimpotrivă, le înmulţesc, căci oricine are mai mult curaj să atace un om dezarmat decât pe unul înarmat. Acestea nu sunt legi care previn infracţiunile, ci legi dictate de teama de infracţiuni, care se nasc sub impulsul impresiilor generate de anumite fapte par-

lari, non dalla ragionata meditazione degl'inconvenienti ed avantaggi di un decreto universale.// Falsa idea d'utilitá é quella che vorrebbe daré a una moltitudine di esseri sensibili la simmetria e l'ordine che soffre la materia bruta e inanimata, che trascura i motivi presentí, che soli con costanza e con forza agiscono sulla moltitudine, per dar forza ai lontani, de' quali brevissima e debole é l'impressione, se una forza d'immaginazione, non ordinaria nella umanitá, non supplisce coll'ingrandimento alia lontananza dell'oggetto. Finalmente é falsa idea d'utilitá quella che, sacrificando la cosa al nome, divide il ben pubblico dal bene di tutt'i particolari. Vi é una differenza dallo stato di societá alio stato di natura, che l'uomo selvaggio non fa danno altrui che quanto basta per far bene a sé stesso, ma l'uomo sociabile é qualche volta mosso dalle male leggi a offender altri senza far bene a sé. II dispotico getta il timore e l'abbattimento nell'animo de' suoi schiavi, ma ripercosso ritorna con maggior forza a tormentare il di lui animo. Quanto il timore é piú solitario e domestico tanto é meno pericoloso a chi ne fa lo stromento della sua felicita; ma quanto é piú pubblico ed agita una moltitudine piú grande di uomini tanto é piú facile che vi sia o l'imprudente, o il disperato, o l'audace accorto che faccia serviré gli uomini al suo fine, destando in essi sentimenti piú grati e tanto piú seducenti quanto il rischio dell'intrapresa cade sopra un maggior numero, ed il valore che gl'infelici danno alia propria esistenza si sminuisce a proporzione della miseria che soffrono. Questa é la cagione per cui le offese ne fanno nascere delle nuove, che l'odio é un sentimento tanto piú durevole dell'amore, quanto il primo prende la sua forza dalla continuazione degli atti, che indebolisce il secondo.

ticulare și nu în urma unei gândiri raționale asupra inconvenientelor și avantajelor unei hotărâri universale.// Este falsă acea idee de utilitate care[190] ar vrea să aplice mulțimii ființelor simțitoare simetria și ordinea materiei brute și inanimate; de asemenea, este falsă cea care neglijează motivele prezente - singurele care datorită constanței și forței lor pot avea vreo influență asupra mulțimilor - pentru a întări motivele îndepărtate, a căror impresie, în general, este de foarte scurtă durată și slabă dacă puterea imaginației - destul de rară printre oameni - nu compensează îndepărtarea obiectului prin amplificarea lui. In sfârșit, este falsă acea idee de utilitate care[191], sacrificând lucrul numelui, desparte binele public de binele tuturor particularilor. Există o deosebire între starea de societate și starea de natură, căci omul sălbatic nu aduce atingere nimănui decât în măsura în care poate obține un bine pentru sine, în timp ce omul care trăiește în societate este îndemnat câteodată de legile proaste să aducă atingere altuia fără să obțină vreun bine pentru sine. Despotul face să încolțească în sufletele sclavilor săi teama și descurajarea, care teamă răsfrântă se întoarce și-i chinuie propriul suflet. Cu cât teama este mai singuratică și zăvorâtă într-un suflet, cu atât ea este mai puțin periculoasă pentru cel ce o folosește ca instrument al [realizării] fericirii[192]; dar cu cât ea este mai vădită și cuprinde o mulțime mai mare de oameni, cu atât e mai ușor să se găsească un imprudent, un disperat sau un îndrăzneț abil care să subjuge oamenii propriilor scopuri, trezind în aceștia sentimente cu atât mai plăcute și mai atrăgătoare cu cât riscul faptei se împarte între mai mulți și cu cât valoarea pe care acești nefericiți o acordă propriei existențe scade direct proporțional cu starea mizerabilă în care se găsesc[193]. Aceasta este cauza care duce la o înlănțuire de lezări, căci ura este un sentiment mult mai durabil decât dragostea, întrucât ura se întărește prin continuarea săvârșirii faptelor lezive, spre deosebire de dragoste care descrește de pe urma lor.[194]

§ XLI

COME SI PREVENGANO I DELITTI

È meglio prevenire i delitti che punirgli. Questo è il fine principale d'ogni buona legislazione, che è Tarte di condurre gli uomini al massimo di felicita o al minimo d'infelicità possibile, per parlare secondo tutt'i calcoli dei beni e dei mali délia vita. Ma i mezzi impiegați fin ora sono per lo più falsi ed opposti al fine proposto. Non è possibile il ridurre la turbolenta attività degli uomini ad un ordine geometrico senza irregolarità e confusione. Come le costanti e semplicissime leggi délia natura non impediscono che i pianeti non si turbino nei loro movimenti, cosí nelle infinite ed oppostissime attrazioni del piacere e del dolore, non possono impedirsene dalle leggi umane i turbamenti ed il disordine. Eppur questa è la chimera degh uomini limitați, quando abbiano il comando in mano. Il proibire una moltitudine di azioni indifferenti non è prevenire i delitti che ne possono nascere, ma egli è un crearne dei nuovi, egli è un definire a piacere la virtù ed il vizio, che ci vengono predicați eterni ed immutabili. A che saremmo ridotti, se ci dovesse essere vietato tutto ció che puo indurci a delitto ? Bisognerebbe privare l'uomo dell'uso de' suoi sensi. Per un motivo che spinge gli uomini a commettere un vero delitto, ve ne son mille che gli spingono a commetter quelle azioni indifferenti, che chiamansi delitti dalle maie leggi; e se la probabilità dei delitti è proporzionata al numero dei motivi, Pampliare la sfera dei delitti è un

§ XLI

CUM SĂ FIE PREVENITE INFRACȚIUNILE

E mai bine ca infracțiunile să fie prevenite decât pedepsite. Acesta este principalul scop al oricărei legislații bune, adică al artei de a conduce oamenii spre maximum de fericire sau minimum de nefericire posibilă, dacă e să vorbim luând în considerare toate calculele lucrurilor bune și rele ale vieții. Dar mijloacele folosite până acum sunt în cea mai mare parte false și opuse scopului propus.[195] Este imposibil să organizăm activitatea tumultuoasă a oamenilor într-o ordine geometrică eliminând abaterile de la normă și dezordinea. Așa cum legile constante și deosebit de simple ale naturii nu pot împiedica perturbări în mișcările planetelor, la fel în cazul nenumăratelor și atât de opuselor jocuri de atracție spre plăcere și durere, legile umane nu pot împiedica perturbările și dezordinea. Și totuși acest lucru devine himera oamenilor mărginiți atunci când ajung la putere. A interzice o multitudine de acțiuni neutre [fără relevanță] nu înseamnă că se previn infracțiunile pe care acestea le-ar putea genera, ci astfel se creează altele noi, înseamnă că se definesc după plac virtutea și viciul despre care ni se spune că sunt eterne și imuabile. Unde am ajunge dacă s-ar interzice tot ce ne-ar putea îndemna la infracțiuni ? Ar trebui ca omul să fie privat de uzul simțurilor sale. Pentru un motiv care-i îndeamnă pe oameni să comită o adevărată infracțiune, există alte o mie care îi îndeamnă să comită acele acțiuni neutre [fără relevanță] care sunt numite infracțiuni de legile proaste; iar dacă probabilitatea comiterii infracțiunilor este proporțională cu numărul motivelor, lărgind sfera infracțiunilor înseamnă că mărim probabilitățile

crescere la probabilitâ di commettergli. La maggior parte delle leggi non sonó che privilegi, cioé un tributo di tutti al cómodo di alcuni pochi.

Volete prevenire i delitti ? Fate che le leggi sian chiare, semplici, e che tutta la forza della nazione sia condensata a difenderle, e nessuna parte di essa sia impiegata a distruggerle. /Fate che le leggi favoriscano meno le classi degli uomini che gli uomini stessi./ Fate che gli uomini le temano, e temano esse sole. II timor delle leggi é salutare, ma fatale e fecondo di delitti é quello di uomo a uomo. Gli uomini schiavi sono piu voluttuosi, piu libertini, piu crudeli degli uomini liberi. Questi meditano sulle scienze, meditano sugl'interessi della nazione, veggono grandi oggetti, e gl'imitano; ma quegli contenţi del giorno presente cercano fra lo strepito del libertinaggio una distrazione dall'annientamento in cui si veggono; avvezzi all'incertezza dell'esito di ogni cosa, l'esito de' loro delitti divien problemático per essi, in vantaggio della passione che gli determina. Se l'incertezza delle leggi cade su di una nazione indolente per clima, ella mantiene ed aumenta la di lei indolenza e stupiditâ. Se cade in una nazione voluttuosa, ma attiva, ella ne disperde l'attivita in un infinito numero di piccole cabale ed intrighi, che spargono la diffidenza in ogni cuore e che fanno del tradimento e della dissimulazione la base della prudenza. Se cade su di una nazione coraggiosa e forte, l'incertezza vien tolta alia fine, formando prima molte oscillazioni dalla liberta alia schiavitu, e dalla schiavitú alia liberta.

de a fi comise. Majoritatea legilor nu sunt altceva decât privilegii, adică un tribut al tuturor în folosul câtorva.

Doriţi să preveniţi infracţiunile ?[196] Faceţi în aşa fel încât legile să fie clare, simple şi forţa întregii naţiuni să se concentreze pe apărarea lor şi nici o fărâmă a acestei forţe să nu fie folosită cu scopul de a le distruge. /Faceţi în aşa fel încât legile să favorizeze mai puţin categoriile de oameni şi mai mult oamenii înşişi./ Faceţi în aşa fel încât oamenii să se teamă de legi şi să se teamă doar de ele. Teama de legi este salutară, pe când teama omului de alţi oameni este fatală şi duce la comiterea de infracţiuni. Oamenii ajunşi în sclavie sunt mai iubitori de plăceri ale simţurilor, mai libertini şi mai cruzi decât oamenii liberi. Aceştia din urmă meditează la ştiinţe, meditează la interesele naţiunii, discern marile modele şi le imită; cei dintâi [sclavii] însă, mulţumiţi de ziua de astăzi, caută în vâltoarea libertinajului un răgaz din starea de nimicnicie în care se găsesc; obişnuiţi cum sunt cu rezultatul incert al oricărui lucru, chiar şi rezultatul infracţiunilor lor devine incert în ochii lor [căci le rămâne deschisă posibilitatea speranţei impunităţii][197], întărindu-li-se astfel pasiunea care-i îndeamnă la comiterea infracţiunii. Dacă incertitudinea legilor se abate asupra unei naţiuni indolente datorită climei, ea va duce la menţinerea şi accentuarea indolenţei şi prostiei sale. Dacă se abate asupra unei naţiuni iubitoare de plăceri ale simţurilor, dar activă, va duce la dispersarea activităţii în nenumărate mici uneltiri şi intrigi, care sădesc neîncrederea în toate inimile şi care fac din trădare şi disimulare baza prudenţei. Dacă se abate asupra unei naţiuni curajoase şi puternice, în cele din urmă incertitudinea este eliminată, trecând după mai multe oscilaţii de la libertate la sclavie şi de la sclavie la libertate.

§XLII

DELLE SCIENZE

Volete prevcnire i dclitti ? Fate che i lumi accompagnino la liberta. I malí che nascono dalle cognizioni sonó in ragione inversa della loro diffusione, e i beni lo sonó nella diretta. Un ardito impostore, che é sempre un uomo non volgare, ha le adorazioni di un popólo ignorante e le fischiate di un illuminato. Le cognizioni facilitando i paragoni degli oggetti e moltiplicandone i punti di vista, contrappongono molti sentimenti gli uni agli altri, che si modificano vicendevolmente, tanto piú fácilmente quanto si preveggono negli altri le medesime viste e le medesime resistenze. In faccia ai lumi sparsi con profusione nella nazione, tace la calunniosa ignoranza e trema Pautoritá disarmata di ragioni, rimanendo immobile la vigorosa forza delle leggi; perché non v'é uomo illuminato che non ami i pubblici, chiari ed utili patti della comune sicurezza, paragonando il poco d'inutile liberta da lui sacrificata alia somma di tutte le liberta sacrifícate dagli altri uomini, che senza le leggi poteano divenire conspiranti contro di lui. Chiunque ha un'anima sensibile, gettando uno sguardo su di un códice di leggi ben fatte, e trovando di non aver perduto che la funesta liberta di far male altrui, sará costretto a benedire il trono e chi lo occupa.

Non é vero che le scienze sian sempre dannose all'umanitá, e quando lo furono era un male inevitabile agli uomini. La moltiplicazione dell'uman genere sulla faccia

§XLII

DESPRE ȘTIINȚE

Vreți să preveniți infracțiunile ? Faceți în așa fel încât luminile să însoțească libertatea. Relele care se nasc din cunoștințe sunt invers proporționale cu răspândirea lor, în timp ce lucrurile bune sunt direct proporționale. Un impostor îndrăzneț, care niciodată nu este un om de rând, va fi adulat de poporul ignorant, în timp ce poporul luminat îl va fluiera. Cunoștințele, tocmai pentru că înlesnesc comparația obiectelor și dau naștere la mai multe puncte de vedere, creează posibilitatea confruntării multor sentimente contrare, ce se modifică reciproc, cu atât mai ușor cu cât se poate prevedea că ceilalți [preopinenți] au aceleași păreri și aceleași rezistențe. în fața luminilor răspândite cu dărnicie în cadrul unei națiuni, tace ignoranța calomnioasă și tremură autoritatea căreia îi lipsesc armele rațiunii, iar puternica forță a legilor rămâne neclintită; căci nu există om luminat care să nu fie un fervent susținător al pactelor publice, clare și utile ale securității comune în momentul în care compară stropul de libertate inutilă pe care a sacrificat-o cu suma tuturor libertăților sacrificate de ceilalți oameni, care - în lipsa legilor - ar fi putut acționa în detrimentul său. Cel ce este înzestrat cu un suflet sensibil, aruncând o privire asupra unui cod de legi bine făcute și descoperind că nu a pierdut decât funesta libertate de a face rău altcuiva, nu va avea altceva de făcut decât să binecuvânteze tronul și pe cel care-1 ocupă.

Nu este adevărat că științele sunt întotdeauna dăunătoare umanității, iar când au fost era vorba despre un rău inevitabil pentru oameni.[198] Sporirea neamului omenesc pe

della térra introdusse la guerra, le arti piú rozze, le prime leggi, che erano patti momentanei che nascevano colla necessitá e con essa perivano. Questa fu la prima filosofía degli uomini, i di cui pochi elementi erano giusti, perché la loro indolenza e poca sagacitá gli preservava dall'errore. Ma i bisogni si moltiplicavano sempre piú col moltiplicarsi degli uomini. Erano dunque necessarie impressioni piú forti e piú durevoli che gli distogliessero dai replicati ritorni nel primo stato d'insociabilitá, che si rendeva sempre piú funesto. Fecero dunque un gran bene all'umanitá quei primi errori che popolarono la térra di false divinitá (dico gran bene politico) e che crearono un universo invisibile regolatore del nostro. Furono benefattori degli uomini quegli che osarono sorprendergli e strascinarono agli altari la docile ignoranza. Presentando loro oggetti posti di la dai sensi, che loro fuggivan davanti a misura che credean raggiungerli, non mai disprezzati, perché non mai ben conosciuti, riunirono e condensarono le divise passioni in un solo oggetto, che fortemente gli occupava. Queste furono le prime vicende di tutte le nazioni che si formarono da' popoli selvaggi, questa fu l'epoca della formazione delle grandi societá, e tale ne fu il vincolo necessario e forse único. Non parlo di quel popólo eletto da Dio, a cui i miracoli piú straordinari e le grazie piú segnalate tennero luogo della umana politica. Ma come é proprietá dell'errore di sottodividersi all'infinito, cosi le scienze che ne nacquero fecero degli uomini una fanática moltitudine di ciechi, che in un chiuso laberinto si urtano e si scompigliano di modo che alcune anime sensibili e filosofiche regrettarono persino l'antico stato selvaggio. Ecco la prima época, in cui le cognizioni, o per dir meglio le opinioni, sonó dannose.

fața pământului a dus la apariția războiului, a îndeletnicirilor celor mai brute, a primelor legi, care erau pacte momentane ce se năşteau odată cu necesitatea şi împreună cu ea dispăreau. Aceasta a fost prima filozofie a oamenilor, conținând puține elemente, dar juste, căci indolența şi isteţimea lor limitată îi fereau de greşeli. Dar nevoile se înmulțeau tot mai mult pe măsură ce se înmulțeau şi oamenii. Deveneau aşadar necesare impresii mai puternice şi mai durabile care să-i abată de la repetatele întoarceri în primul stadiu de viață în afara societății, care se dovedea tot mai funest. Aşadar au făcut un mare bine umanității acele prime greşeli ce au populat pământul cu divinități false (mă refer la un mare bine politic) şi care au creat un univers invizibil capabil să reglementeze universul nostru. Au fost binefăcători ai oamenilor cei care au îndrăznit să le trezească uimirea, târând la altare ignoranța docilă. Vorbindu-le despre lucruri ce nu puteau fi percepute prin simțuri, care se îndepărtau pe măsură ce ei credeau că se apropie de ele, lucruri ce nu au fost nicicând disprețuite, căci nu au fost niciodată cunoscute bine, ei au strâns şi au concentrat pasiunile împărțite asupra unui singur lucru ce ținea oamenii permanent ocupați.[199] Acestea au fost primele etape prin care au trecut toate națiunile ce s-au format din popoarele sălbatice, aceasta a fost epoca formării marilor societăți şi aceasta a fost legătura lor necesară şi poate unică. Nu mă refer la poporul ales de Dumnezeu, pentru care miracolele cele mai uimitoare şi indulgența cerească au înlocuit politica umană. Dar cum caracteristica greşelii este de a se înmulți la infinit, la fel şi ştiințele care s-au născut din ea au transformat oamenii într-o fanatică mulțime de orbi, care închişi într-un labirint se lovesc şi se învălmăşesc atât de tare încât unele suflete sensibile şi filozofice au ajuns chiar să regrete vechiul stadiu de sălbăticie. Iată aşadar prima epocă în care cunoştințele, sau mai degrabă opiniile, sunt dăunătoare.

La seconda e nel difficile e terribil passaggio dagli errori alia veritâ, dalPoscuritâ non conosciuta alia luce. L'urto immenso degli errori utili ai pochi potenţi contro le veritâ utili ai molti deboli, l'awicinamento ed il fermento delle passioni, che si destano in quelToccasione, fanno infiniţi mali alia misera umanitâ. Chiunque riflette sulle storie, le quali dopo certi intervalli di tempo si rassomigliano quanto all'epoche principali, vi troverâ piu volte una generazione intera sacrificata alia felicita di quelle che le succedono nel luttuoso ma necessario passaggio dalie tenebre delPignoranza alia luce della filosofia, e dalia tirannia alia libertâ, che ne sono le conseguenze. Ma quando, calmaţi gh animi ed estinto l'incendio che ha purgata la nazione dai mali che l'opprimono, la veritâ, i di cui progressi prima son lenţi e poi acceleraţi, siede compagna su i troni de' monarchi ed ha culto ed ara nei parlamenti delle repubbliche, chi potrâ mai asserire che la luce che illumina la moltitudine sia piu dannosa delle tenebre, e che i veri e semplici rapporti delle cose ben conosciuti dagli uomini lor sien funesti ?

Se la cieca ignoranza e meno fatale che il mediocre e confuso sapere, poiche questi aggiunge ai mali della prima quegli dell'errore inevitabile da chi ha una vista ristretta al di qua dei confini del vero, l'uomo illuminato e il dono piu prezioso che faccia alia nazione ed a se stesso il sovrano, che lo rende depositario e custode delle sânte leggi. Avvezzo a vedere la veritâ e a non temerla, privo della maggior parte dei bisogni dell'opinione non mai abbastanza soddisfatti, che mettono alia prova la virtîi della maggior parte degli uomini, assuefatto a contemplare l'umanitâ dai punţi di vista piu elevaţi, avânţi a lui la propria nazione diventa una famiglia di uomini fratelli, e l?. distanza dei grandi al popolo gli par tanto

A doua epocă este cea în care se face dificila şi extraordinara trecere de la greşeli la adevăr, de la bezna cufundată în necunoaştere la lumină.[200] Ciocnirea deosebit de puternică a greşelilor utile pentru câţiva oameni înzestraţi cu putere, cu adevărurile utile pentru cei mulţi şi slabi, apropierea şi vârtejul pasiunilor ce se trezesc cu acest prilej, provoacă infinite rele bietei omeniri. Oricine va medita asupra istoriei, ce înregistrează la anumite intervale de timp repetiţia unor epoci principale asemănătoare, îşi va da seama că adesea o întreagă generaţie este sacrificată în numele fericirii generaţiilor viitoare în cadrul trecerii dureroase, dar necesare, de la întunecimea ignoranţei la lumina filozofiei, de la tiranie la libertate, care sunt consecinţele acestei treceri. Dar când, după ce sufletele se vor fi liniştit şi se va fi stins incendiul ce a curăţat naţiunea de relele ce o copleşeau, adevărul, prin progrese mai întâi lente şi apoi rapide, va sta ca un prieten pe tronul monarhilor şi va fi venerat avându-şi propriul altar în parlamentele republicilor, cine va mai putea afirma atunci că lumina ce luminează mulţimea ar fi mai dăunătoare decât întunericul sau că adevăratele şi simplele raporturi dintre lucruri, fiind bine cunoscute de către oameni, le-ar fi dăunătoare ?

Dacă ignoranţa oarbă este mai puţin fatală decât o cunoaştere mediocră şi confuză (căci aceasta din urmă adaugă la relele ignoranţei relele greşelii inevitabile ale cuiva ce are o vedere limitată fără a atinge graniţa adevărului), omul luminat este darul cel mai de preţ pe care-l poate face un suveran naţiunii şi sieşi, transformându-l în depozitar şi custode al sfintelor legi. Obişnuit să vadă adevărul şi să nu se teamă de el, neavând nevoie de opiniile-aprobatoare [ale celorlalţi] (nevoie niciodată satisfăcută îndeajuns) ce pun la grea încercare virtutea majorităţii oamenilor, obişnuit să contemple omenirea de la înălţimea punctelor de vedere elevate, în faţa sa propria naţiune devine o familie de oameni-fraţi, iar distanţa dintre cei mari şi popor i se pare

minore quanto é maggiore la massa delPumanitá che ha avanti gli occhi. I filosofi acquistano dei bisogni e degli interessi non conosciuti dai volgari, quello principalmente di non ismentire nella pubblica luce i principii predicad nelPoscuritá, ed acquistano l'abitudine di amare la veritá per se stessa. Una scelta di uomini tali forma la felicita di una nazione, ma felicita momentánea se le buone leggi non ne aumentino talmente il numero che scemino la probabilitá sempre grande di una cattiva elezione.

cu atât mai mică cu cât e mai mare mulțimea oamenilor ce se află în fața ochilor săi [cu cât ia în considerare interesul general]. Filozofii au nevoi și interese necunoscute oamenilor de rând, mai ales acela de a nu se dezice în public de principiile predicate la adăpost de ochii lumii, deprinzându-se să iubească adevărul pentru el însuși. Alegerea unor asemenea oameni constituie fericirea unei națiuni, o fericire de moment însă dacă legile bune nu duc la o creștere atât de mare a numărului lor încât să scadă probabilitățile - întotdeauna ridicate - ale unei alegeri proaste.[201]

§ XLIII

MAGISTRAȚI

Un altro mezzo di prevenire i delitti si e d'interessare il consesso esecutore delle leggi piuttosto all'osservanza di esse che alia corruzione. Quanto maggiore e il numero che lo compone tanto e meno pericolosa l'usurpazione sulle leggi, perche la venalitâ e piu difficile tra membri che si osservano tra di loro, e sono tanto meno interessati ad accrescere la propria autoritâ, quanto minore ne e la porzione che a ciascuno ne toccherebbe, massimamente paragonata col pericolo dell'intrapresa. Se il sovrano coll'apparecchio e colla pompa, coll'austeritâ degli editti, col non permettere le giuste e le ingiuste querele di chi si crede oppresso, awezzerâ i sudditi a temere piu i magistraȚi che le leggi, essi profitteranno piu di questo timore di quello che non ne guadagni la propria e pubblica sicurezza .

§ XLIII

MAGISTRAȚI

Un alt mijloc de a preveni infracțiunile este cointeresarea corpului executiv [organele abilitate pentru aplicarea legilor] mai degrabă în respectarea legilor decât în corupție. Cu cât este mai mare numărul membrilor ce compun acest corp, cu atât mai mic este pericolul uzurpării legilor, căci cu greu poate pătrunde venalitatea printre membrii ce se observă reciproc; și sunt cu atât mai puțin interesați să-și sporească propria autoritate cu cât porțiunea ce revine fiecăruia e mai mică, mai ales comparată cu riscul întreprinderii. In cazul în care suveranul prin solemnitate și pompă, prin rigoarea edictelor, prin interzicerea plângerilor, juste sau injuste, ale celor ce se cred nedreptățiți, își va obișnui supușii să se teamă mai mult de magistrați decât de legi[202], aceștia din urmă vor avea, de pe urma acestei temeri, un beneficiu mai mare decât beneficiul ce revine securității personale și celei publice.

§XLIV

RICOMPENSE

Un altro mezzo di prevenire i delitti é quello di ricompensare la virtü. Su di questo proposito osservo un silenzio universale nelle leggi di tutte le nazioni del di d'oggi. Se i premi proposti dalie accademie ai discuopritori delle utili veritâ hanno moltiplicato e le cognizioni e i buoni libri, perché non i premi distribuiţi dalla benefica mano del sovrano non moltiplicherebbeno altresî le azioni virtuose ? La moneta dell'onore é sempre inesausta e fruttifera nelle mani del saggio distributore.

§XLIV

RECOMPENSE

Un alt mijloc de a preveni infracţiunile este premierea virtuţii. Acest subiect lipseşte cu desăvârşire în legile tuturor naţiunilor din ziua de astăzi. Dacă premiile acordate de academii descoperitorilor unor adevăruri utile au dus la înmulţirea atât a cunoştinţelor cât şi a cărţilor valoroase, de ce oare premiile împărţite de mâna binefăcătoare a suveranului nu ar duce la înmulţirea acţiunilor virtuoase ? Moneda onoarei este întotdeauna inepuizabilă şi roditoare în mâinile celui ce ştie s-o împartă cu înţelepciune.

§XLV

EDUCAZIONE

Finalmente il piu sicuro ma piu difficil mezzo di prevenire i delitti si é di perfezionare l'educazione, oggetto troppo vasto e che eccede i confini che mi sono prescritto, oggetto, oso anche dirlo, che tiene troppo intrínsecamente alia natura del governo perché non sia sempre fino ai piú remoti secoli della pubblica felicita un campo sterile, e solo coltivato qua e la da pochi saggi. Un grand'uomo, che illumina Pumanita che lo perseguita, ha fatto vedere in dettaglio quali sieno le principali massime di educazione veramente utile agii uomini, cioé consistere meno in una sterile moltitudine di oggetti che nella scelta e precisione di essi, nel sostituire gli originali alie copie nei fenomeni si morali che fisici che il caso o Pindustria presenta ai novelli animi dei giovani, nello spingere alia virtu per la facile strada del sentimento, e nel deviarli dai male per la infailibile della necessitâ e delPinconveniente, e non colla incerta del comando, che non ottiene che una simulata e momentánea ubbidienza.

§XLV

EDUCAȚIA

în sfârșit, cel mai sigur, dar în același timp și cel mai dificil, mijloc de a preveni infracțiunile este perfecționarea educației, subiect prea vast și care depășește limitele pe care mi le-am propus; îndrăznesc să spun că este un subiect prea intrinsec legat de natura guvernării pentru ca să nu fie, până într-un viitor îndepărtat care va aduce fericirea publică, un ogor steril cultivat doar ici și acolo de prea puțini înțelepți. Un mare om[203] ce luminează omenirea, care în schimb îl persecută, a arătat cu lux de amănunte care sunt regulile principale ale unei educații cu adevărat utile oamenilor: o educație formată nu atât dintr-o mulțime sterilă de materii, cât mai degrabă bazată pe o alegere [judicioasă] și precisă a acestora; bazată pe înlocuirea copiilor cu originalele atât în [studiul] fenomenelor morale cât și al celor fizice, legându-le de experiențele sau faptele ce preocupă sufletele fragede ale tinerilor; pe îndemnarea spre virtute prin intermediul căii accesibile a sentimentelor; pe îndepărtarea lor de la rău pe calea infailibilă a [evaluării] necesității și inconvenientelor și nu prin impunerea șovăielnică, prin care nu se obține decât o supunere simulată și momentană.[204]

§XLVI

//DELLE GRAZIE

A misura che le pene divengono piu dolci, la clemenza ed il perdono diventano meno necessari. Felice la nazione nella quale sarebbero funesti! La elemenza dunque, quella virtú che é stata talvolta per un sovrano il supplemento di tutt'i doveri del trono, dovrebbe essere esclusa in una perfetta legislazione dove le pene fossero dolci ed il método di giudicare regolare e spedito. Questa veritâ sembrerâ dura a chi vive nel disordine del sistema criminale dove il perdono e le grazie sonó necessarie in proporzione dell'assurditâ delle leggi e delPatrocha delle condanne. Quest'é la piú bella prerogativa del trono, questo é il piú desiderabile attributo della sovranitâ, e questa é la tacita disapprovazione che i benefici dispensatori della pubblica felicita danno ad un codice che con tutte le imperfezioni ha in suo favore il pregiudizio dei secoli, il voluminoso ed imponente corredo d'infiniti commentatori, il grave apparato dell'eterne formalitâ e l'adesione dei piú insinuanţi e meno temuti semidotti. Ma si consideri che la elemenza é la virtú del legislatore e non dell'esecutor delle leggi; che deve risplendere nel codice, non giâ nei giudizi particolari; che il far vedere agii uomini che si possono perdonare i delitti e che la pena non ne é la necessaria conseguenza é un fomentare la lusinga dell'impunitâ, é un far credere che, potendosi perdonare, le condanne non perdónate siano piuttosto violenze della forza che emanazioni della

§XLVI

//DESPRE GRAŢIERI

Pe măsură ce pedepsele devin mai blânde, clemenţa şi iertarea devin mai puţin necesare. Ferice de acea naţiune în care ele ar fi de-a dreptul funeste! Aşadar clemenţa, acea virtute care uneori a reprezentat pentru suveran o anexă a îndeplinirii tuturor obligaţiilor tronului, ar trebui să fie exclusă dintr-o legislaţie perfectă în care pedepsele ar fi blânde, iar metoda de judecată ar fi reglementată şi rapidă.[205] Acest adevăr i se va părea greu de acceptat celui care trăieşte în dezordinea sistemului penal în care iertarea şi graţierile sunt necesare pe măsura absurdităţii legilor şi a atrocităţii condamnărilor. Aceasta [graţierea] este cea mai frumoasă prerogativă a tronului, este cel mai dorit atribut al suveranităţii; ea constituie dezaprobarea tacită a celor ce împart fericirea publică faţă de un cod care, în ciuda imperfecţiunilor, este susţinut de prejudecăţile acumulate de-a lungul secolelor, de zestrea voluminoasă şi impunătoare a nenumăraţilor comentatori, de bagajul solemn al formalităţilor eterne, de aprobarea semidocţilor atât de insinuanţi, dar atât de puţin temuţi. Dar să ţinem cont de următoarele: clemenţa este virtutea legislatorului şi nu a celui ce aplică legile; lumina ei strălucitoare trebuie să o găsim într-un cod de legi şi să nu fie legată de cazuri particulare; a arăta oamenilor că infracţiunile pot fi iertate şi că pedeapsa nu este consecinţa necesară a infracţiunii înseamnă să alimentăm iluzia impunităţii, înseamnă să dăm de înţeles că - odată ce este posibilă iertarea - condamnările neiertate [care nu beneficiază de graţiere] sunt mai degrabă acte de violen-

giustizia. Che dirassi poi quando il príncipe dona le grazie, cioé la pubblica sicurezza ad un particolare, e che con un atto privato di non illuminata beneficenza forma un pubblico decreto d'impunitá. Siano dunque inesorabili le leggi, inesorabili gli esecutori di esse nei casi particolari, ma sia dolce, indulgente, umano il legislatore. Saggio architetto, faccia sorgere il suo edificio sulla base deH'amor proprio, e l'interesse genérale sia il risultato degl'interessi di ciascuno, e non sará costretto con leggi parziali e con rimedi tumultuosi a separare ad ogni momento il ben pubblico dal bene de' particolari, e ad alzare il simulacro della salute pubblica sul timore e sulla diffidenza. Profondo e sensibile filosofo, lasci che gli uomini, che i suoi fratelli, godano in pace quella piccola porzione di felicita che lo immenso sistema, stabilito dalla prima Cagione, da quello che é, fa loro godere in quest'angolo dell'universo.//

ță ale puterii decât manifestarea justiției. Ce se va spune oare atunci când principele dăruiește grațierile, acordând securitatea publică unui particular ? Că printr-un înscris privat de ne-luminată binefacere dă un decret public de impunitate. Să fie deci legile inexorabile și inexorabili să fie cei ce le aplică în cazurile particulare, dar legislatorul să fie blând, indulgent și omenos[206]. Arhitectule înțelept, construiește-ți edificiul pe temelia amorului propriu, iar interesul general să fie rezultatul [sumei] intereselor fiecăruia, și atunci nu vei fi nevoit ca, prin legi parțiale și soluții găsite sub impulsul momentului, să separi încontinuu binele public de binele particularilor, construind simulacrul binelui public pe teamă și pe neîncredere. Filozofule pătrunzător și sensibil, fă ca oamenii, ca frații tăi, să se bucure în pace de acea mică porție de fericire pe care imensul sistem - stabilit de Cauza primară, de cel care este - le-o pune la dispoziție în acest colț al universului.[207]//

§ XLVII

CONCLUSIONE

Conchiudo con una riflessionc, che la grandezza délie pene dev'essere relativa alio stato della nazione medesima. Più forti e sensibili devono essere le impressioni sugli animi induriti di un popólo appena uscito dallo stato selvaggio. Vi vuole ii fulmine per abbattere un feroce leone che si rivolta al colpo del fucile. Ma a misura che gli animi si ammolliscono nello stato di società cresce la sensibilità e, crescendo essa, deve scemarsi la forza della pena, se costante vuol mantenersi la relazione tra l'oggetto e la sensazione.

Da quanto si è veduto finora puô cavarsi un teorema generale molto utile, ma poco conforme all'uso, législature il più ordinario délie nazioni, cioè : *perché ogni pena non sia una violenza di uno o di molti contro un privato cittadino, dev'essere essenzialmente puhhlica, pronta, necessaria, la minima délie possihili nette date circostanze, proporzionata a' delkti, dettata dalle leggi.*

§ XLVII

CONCLUZIE

închei cu această cugetare: asprimea pedepselor trebuie să depindă de starea națiunii respective. Impresiile trebuie să fie mai puternice și mai sensibile asupra sufletelor încrâncenate ale unui popor abia ieșit din starea de sălbăticie. E nevoie de un fulger ca să dobori un leu feroce ce se răzvrătește împotriva focului de armă. Dar pe măsură ce sufletele se îmblânzesc în starea de viață în societate, sporește sensibilitatea și, având în vedere această creștere, trebuie să se reducă asprimea pedepsei dacă dorim să menținem [echilibrul] raportului între obiect și senzație.

Din cele expuse până acum putem extrage o teoremă generală foarte utilă, dar foarte rar împământenită în practicile uzuale, care sunt legislatorul cel mai comun al națiunilor, și anume: *pentru ca nici o pedeapsă să nu fie un act de violență exercitată de una sau mai multe persoane împotriva unui cetățean particular, ea trebuie neapărat să fie publică, promptă, necesară, pedeapsa minimă dintre cele posibile în circumstanțele respective, proporțională cu infracțiunile, dictată de legi.*[20S]

1 „în cazul lucrurilor mai grele nu trebuie să te aștepți să poți semăna și secera în același timp; ci dimpotrivă, pentru ca treptat să ajungă să dea roade, aceste lucruri trebuie pregătite." Francis Bacon, *Sermones fidèles,* **n. XLV.**

Gazette littéraire de l'Europe, **în numărul din 15 februarie 1766, comentând lucrarea lui Beccaria într-un articol nesemnat, interpretează alegerea acestui motto ca pe o probă evidentă a faptului că Beccaria era pe deplin conștient că lucrarea sa nu va duce în mod rapid la reforme în dreptul penal european. Beccaria studiase opera lui Bacon în mod asiduu și aprofundat; în** *Despre infracțiuni...* **se aliniază pe pozițiile lui Bacon în lupta pe care acesta o susținea împotriva arbitrarului judecătorilor și pentru codificarea dreptului.**

2 *Despre infracțiuni si pedepse* **apare în vara anului 1764, fără a menționa numele autorului și având indicat drept loc al tipăririi Londra - ca o precauție menită să evite cenzura și eventualele repercusiuni asupra autorului -, deși de fapt este tipărită la Livorno de către Giovan Tommaso Masi. Această primă ediție este cunoscută sub numele de „ediția de la Londra". Cuvântul adresat cititorului este introdus de Beccaria la a cincea ediție, 1766 și are valoarea unei clarificări a propriei poziții, a unui răspuns la critica cea mai feroce pe care a trezit-o cartea, cea a călugărului Facchinei, reprezentând implicit intenția de a preveni eventuale atacuri viitoare.**

Pentru a înțelege virulența atacului lui Facchinei, ar fi util să înțelegem care este în sinteză valoarea inovativă a lucrării, caracterul ei „subversiv" în contextul timpului. în ciuda aparențelor, cartea nu este un tratat de specialitate limitat la sfera dreptului, chiar dacă constituie prima expresie complexă a cerinței laicizării dreptului, dar pune în discuție acest aspect într-un amplu cadru politic. Ea se ocupă de garanțiile de care trebuie să se bucure cetățeanul în momentul în care cade sub incidența dreptului penal, se ridică cu forță împotriva folosirii torturii și a pedepsei cu moartea, având ca scop declarat instaurarea egalității juridice și codificarea dreptului (în acest sens Beccaria este un reprezentant al filonului

iluminismului juridic care cerea reformarea urgentă a dreptului), dar în același timp este și o carte care pune în discuție bazele politicii. Firul argumentării sale leagă de problemele dreptului atât economia (printr-un studiu profund și uman al mizeriei economice, al sărăciei, al celor năpăstuiți), cât și politica. Dreptul este conceput exclusiv ca o istorie a oamenilor, a vechilor „supuși" ce se vor transforma în „cetățeni", garantându-li-se drepturi și scoțându-i de sub legea bunului plac și a arbitrarului; de la „guvernarea oamenilor" trebuie să se ajungă la „guvernarea legilor" susține Beccaria. „Dreptul penal ieșea desacralizat din mâinile lui. El pusese la baza întregii sale argumentări o deosebire ce era contrară tradiției: un lucru era infracțiunea, complet un alt lucru era păcatul. Legea nu trebuie să se refere la vinovăție, ci la prejudiciul adus de indivizi societății. Gradul de utilitate sau de lipsă de utilitate trebuia aplicat acțiunilor umane, la fel cum trebuia să măsoare recompensele și pedepsele. însăși pedeapsa nu mai păstrează nimic dintr-o ispășire. Trebuia să devină doar o despăgubire pentru prejudiciul provocat. Biserica să se ocupe de păcate. Judecătorii nu aveau altă sarcină decât să restabilească echilibrul frânt. Beccaria, implicit, dar într-un mod evident totuși, neagă în acest fel orice fel de legătură între concepția religioasă a răului, a păcatului originar, precum și a păcatului în general, și știința legislației, desacralizând raportul legal și lăsând așadar omul singur față în față cu propriile răspunderi. Legile sunt opera sa și logica lor trebuie, deci, să fie o logică omenească" (Franco Venturi, *Settecento riformatore, Da Muratori a Beccaria,* Einaudi, Torino, 1969, pp. 705-706). Adevăratul sens al cărții se dezvăluie doar în momentul în care inserăm lupta lui Beccaria pentru garanții juridice (pentru cel vinovat dar și pentru cetățean în general) în cadrul mai amplu al societății pe care o creionează: pornind de la o critică aspră a situației sociale existente, se formulează un proiect al unei ordini sociale mai drepte, bazată pe meritul individual și garanții individuale: garanții juridice, dar mai ales garanții civile și politice. Căci dacă în discuția despre „infracțiuni" și „pedepse" se evidențiază scara de valori a unei societăți, din ea trebuie eliminate toate elementele care duc la înjosire, care lezează demnitatea umană, tot ceea ce umilește și constrânge. Concepția sa politică vede realizarea reformelor prin implicarea unui monarh luminat și a filozofilor iluminiști, ducând la formarea unei societăți de oameni liberi și egali.

In primele zile ale anului 1765 (la câteva luni după apariția cărții) apare la Veneția broșura călugărului Ferdinando Facchinei „Note ed osservazioni sul libro intitolato *Dei delitti e dellepene"* (Note și observații asupra cărții intitulate *Despre infracțiuni și pedepse).* Notele lui Facchinei au fost interpretate ca un comentariu oficios al guvernului Re-

publicii aristocratice a Veneției, care în luna august 1764 interzice difuzarea cărții lui Beccaria. Facchinei, atacându-1 pe acest „socialist" (cum îl numește, introducând în limba italiană cuvântul), interpretează atât temerile inchizitorilor, cât și pe cele ale nobililor venețieni. Facchinei focalizează bine adevăratul sens al reformei cerute de Beccaria, și anume principiul de bază - egalitarismul: „Aproape tot ceea ce susține autorul nostru în această carte se bazează exclusiv pe două principii, false și absurde, și anume că toți oamenii se nasc liberi și că sunt în mod natural egali" (în Cesare Beccaria, *Dei delitti e delle pene,* a cura di Franco Venturi, Einaudi, 1970, ediție ce prezintă în culegere, în partea a doua, *Storia e dibattiti in Italia e in Europa,* reacțiile cele mai semnificative la nivel european; p. 173). Tonul este ironic disprețuitor („[...] se pare că aspiră să fie considerat un Rousseau al italienilor. S-a chinuit atâta pentru a nu ne spune nimic nou în afară de mari impertinențe, nimic bun în afară de câteva glumite scandaloase și nelegiuite"; p. 175), dar conține și o concluzie clară, amenințătoare: „Cărticica autorului nostru nu are mai mult de o sută patru pagini în micul format octav și e tipărită cu litere destul de mari. Această carte, așa de neînsemnată ca dimensiune, e totuși plină de lungi și inutile invective îndreptate împotriva legislatorilor, împotriva principilor, atât a celor ecleziastici cât și a celor laici, și mai ales împotriva Sfântului Tribunal al Inchiziției, și conține toate greșelile - cele mai enorme și cele mai răzvrătitoare - cu care au împroșcat până acum cu blasfemii împotriva suveranului și împotriva religiei creștine cei mai nelegiuiți eretici și cei mai mari necredincioși din Antichitate până la moderni [...]" (p. 174). Sufletul unui asemenea autor „este pervers în materie de religie" (p. 176) așa că „[...] trebuie să mărturisesc că scriind împotriva cărții autorului nostru mi s-a părut că devin un chirurg timid, atent să taie un abces purulent sau să curețe adânc în came o cangrenă" (p. 177).

La 15 ianuarie 1765 ajungea la Milano broșura lui Facchinei. După o săptămână, Pietro și Alessandro Verri trimiteau la Lugano spre tipărire răspunsul „Risposta ad uno scritto che s'intitola *Note ed osservazioni sul libro Dei delitti e delle pene"* (Răspuns la o scriere intitulată *Note și observații asupra cărții intitulate Despre infracțiuni și pedepse).* Cei doi autori (făcând parte alături de Beccaria din grupul iluminiștilor activi în *Accademia dei Pugni* și revista *// Caffe)* evită cu grijă punerea în discuție a problemei egalității și a utilitarismului, temă mult prea delicată, și construiesc apărarea lui Beccaria pe o abordare imediată, de natură politică, în favoarea reformelor, înscriindu-se în curentul reformator al absolutismului luminat. Susțin însă ferm compatibilitatea

dintre lupta împotriva fanatismului religios și respectarea puterii constituite.

Cartea are o răspândire vertiginoasă atât în Italia, cât și în străinătate, cunoaște numeroase reeditări și traduceri, în ciuda punerii ei la index la 3 februarie 1766. Cercetătorul Gianni Francione (vezi Notă asupra ediției și traducerii) a stabilit că redactarea textului *Cuvânt către cititor* datează din primele luni ale anului 1765, adică după publicarea broșurii călugărului Facchinei. Așa se explică din ce cauză Beccaria insistă în această introducere asupra valorii pur teoretice a lucrării sale, cu o atitudine mai mult decât prudentă față de pericolele cenzurii Inchiziției. Subliniază distincția foarte clară dintre domeniul civil, adică laic, și cel religios; conturarea poziției sale (schimbările trebuie introduse exclusiv în domeniul dreptului laic, singurul de competență umană) nu împiedică însă denunțarea situației existente, când, în tribunalele laice, se ajunge la situații nefaste datorită aplicării principiilor proprii „tribunalului de penitență", aplicării categoriei teologice de păcat și nu a celei de infracțiune.

3 Principele de Constantinopol este Iustinian I (482-565), unul dintre cei mai mari împărați bizantini, căruia i se datorează strângerea și codificarea în mod unitar a legilor și constituțiilor romane. *Corpus juris* (Codul lui Iustinian) a fost elaborat sub conducerea lui Tribonian și a intrat în vigoare în anii 533, 534. Codul său, între secolele XII și XVIII, va exercita o influență majoră asupra practicii juridice europene, precum și asupra creării dreptului național. Obiceiurile longobarzilor se referă la tradiția medievală latino-germanică. Benedikt Carpzov (1595-1666), luteran, profesor de drept la Leipzig, pune bazele dreptului penal germanic. Giulio Claro (1525-1575) și Prospero Farinacci (1544-1618; publică la Veneția *Praxis et theorica criminalis)* continuă și în secolul al XVIII-lea să exercite o influență majoră asupra practicii proceselor penale în Italia; amândoi sunt ținta atacurilor iluminiștilor italieni care-i consideră creatorii recursului indiscriminat și foarte frecvent la arestări, chiar în lipsa indiciilor grave sau a probelor.

Beccaria sintetizează din prima frază câteva teme centrale ale cărții: legile, scrise „la porunca" guvernanților (clară implicație politică atât pentru originea legilor cât și pentru modalitatea lor de aplicare), sunt aplicate cu extremă siguranță (în mod neselectiv, mecanic și cu indiferență) de către magistrați, pe când ei ar trebui să fie „pătrunși de importanța misiunii lor". Pe de o parte, ținta este corpul magistraților și al juriștilor penaliști, ulterior numiți „scriitori interesați și venali", caracterizați de „cea mai crudă imbecilitate" (capitolul XIII, Nota autorului), pe de altă parte, se conturează una din temele cele mai dezbătute ale cri-

ticii iluministe, atacul împotriva transmiterii pasive a tradiției juridice, împotrivirea la orice noutate.

4 „Guvernarea blândă și luminată" sub care trăiește autorul i se datorează lui Carlo di Firmian, plenipotențiar al împărătesei Măria Tereza în regiunea Lombardia - aflată sub stăpânire austriacă -, promotor al unei mișcări de reformare a statului în cadrul mai amplu de reforme stabilite de împărătească; așadar omagiul adus puterii nu este o goală formă de circumstanță.

Scurtă istorie: Lombardia, regiune nordică a Italiei, cu capitala de regiune la Milano, a fost cucerită de gali în secolul al V-lea î.C; ulterior este cucerită de romani, făcând parte din Gallia Cisalpina; în secolul al VI-lea se opresc longobarzii pe teritoriul ei, denumind regiunea *Longobardia.* în secolele XI-XII orașele sale înregistrează o dezvoltare impresionantă, în cadrul formelor statale de *comuni,* urmate, în secolul al XIII-lea, de forma statală *signoria.* în secolul al XIV-lea este unificată sub familia ducilor Visconti și se transformă în Ducatul de Milano, în 1501 este ocupată de francezi; este disputată de francezi și de habsburgi, care o cuceresc (1535), ulterior este alipită Spaniei care o va stăpâni până la Războiul de Succesiune spaniol (1713). Războiul de Succesiune austriac, cunoscut și sub numele de Războiul de 7 Ani, pentru succesiunea la tron a Măriei Tereza, se termină în 1748 cu pacea de la Aquisgrana, regiunea fiind alipită Imperiului.

5 Omagiul adus monarhilor luminați este mai mult decât sincer, în cazul în speță referindu-se la monarhia habsburgică, promotoare a unei politici de reforme menite să accelereze refacerea regiunii greu încercate de Războiul de 7 Ani și să se opună oligarhiei aristocrației locale, nostalgici ai trecutului lombard închis și închistat în formele statale locale, în inițierea reformelor, predarea lor în școli și academii, precum și în aplicarea reformelor sunt cooptați mare parte din tinerii *philosophes* locali (Pietro și Alessandro Verri, Gianrinaldo Carii, Cesare Beccaria, Alfonso Longo etc.). Termenul de filozof este folosit în sensul enciclopedist francez, desemnând apartenența la curentul iluminist. Beccaria speră ca această categorie de filozofi să fie cooptată de monarhia luminată la conducerea destinelor popoarelor, în speță la realizarea reformelor.

6 Criticile la care se referă Beccaria sunt *Notele și observațiile...* lui Ferdinando Facchinei.

7 Beccaria folosește termenul *politic* în sensul de știință a guvernării și administrării statului, o categorie amplă care implică și viața socială a membrilor comunității, direct influențată de deciziile politice propriu-zise, precum și în sensul de *uman,* în opoziție cu *divin.* Având

în vedere această accepție lărgită s-a preferat în traducere menținerea ei, chiar dacă în multe cazuri termenul ar fi părut sinonim cu *social.*

8 Tema fericirii este un principiu fundamental al concepției utilitariste a lui Beccaria (utilitarism - concepție etico-morală conform căreia ceea ce este util pentru individ sau pentru societate este în același timp și moral; în sens filozofic utilul este principiul de bază al tuturor valorilor): oamenii - ființe înzestrate cu sensibilitate - acționează sub impulsul căutării plăcerii (fericirea se subordonează plăcerii) și sub impulsul fricii de durere. După cum susține Alberto Burgio, nu este vorba despre o simplă analiză a comportamentelor umane, ci despre o valoare normativă a antropologiei filozofice; ea devine un criteriu în evaluarea legitimității formelor politice a căror datorie este realizarea fericirii cetățenilor.

[p.t.] Adjectivul *utile* a fost tradus cu *util* (chiar dacă în multe contexte ar fi fost justificat *folositor,* cuvânt mult mai uzual în limba română) tocmai pentru a se realiza implicit trimiterea la utilitarism, la substratul etico-moral sau filozofic.

9 Pornind de la stabilirea surselor dătătoare de norme (Dumnezeu, natura, omul), se afirmă obiectul expunerii sale - legile politice, complet diferențiate și separate de legile divine. Implicit însă se înțelege că acestea, la rândul lor, nu au nici un drept de a influența normarea vieții colective; este formularea clară a concepției laice a societății și a istoriei. Beccaria expune ceea ce a fost numit „structura filozofică" a lucrării: critica aspră a tradiției morale (noțiuni arbitrare de viciu și virtute care duc la alterarea principiilor revelației și ale legii naturale), afirmarea criteriului utilității (singurul care poate duce la o corectă înțelegere a moralei), planul material al nevoilor - concretizat în conceptele de utilitate și fericire - trebuie să formeze baza de pe care se formulează judecățile morale, convergența dintre o morală corect înțeleasă și politică.

10 Critica italienească consideră paragraful deosebit de dens, dar și deosebit de alambicat, dând întotdeauna note explicative ale sensului demonstrației. Flagelul violenței, care caracteriza societatea necivilizată (oamenii trăind în starea de război), nu i se poate atribui lui Dumnezeu (culpa aceasta i s-ar putea atribui în cazul în care omul ar avea o înclinație instinctivă spre violență, fără nici un frâu al moralei, după cum susține Hobbes); singurii vinovați sunt oamenii și lipsa unei autorități care să reprime violarea dreptului natural.

[p.t.] Sursa interpretărilor criticii italiene, pentru paragrafele alambicate sau voit obscure, este comentariul lui Alberto Burgio la Cesare Beccaria, *Dei delitti e delle pene,* Feltrinelli, Milano, 2003. De asemenea a fost preluată, dar și îmbogățită, comentarea noțiunilor fundamentale juridice prin trimiteri la alte capitole, în așa fel încât cititorul să poată avea o viziune de ansamblu a concepției juridico-politice inovatoare a lui Beccaria.

11 [p.t] *pubblicista* - francezism ce este interpretat de critica italiană ca „autore di gius pubblico, e Uomo versato in tale scienza".

12 Distincția este netă între legile umane și politice (de care se ocupă cartea) și cele naturale și divine, care nu constituie obiectul criticilor.

13 Paragraful introduce o idee extrem de îndrăzneață: funcția legislativă este exercitată de o minoritate însuflețită de pasiuni subordonate intereselor grupului restrâns din care face parte, în timp ce ar trebui să aibă ca scop caracterul universal al avantajelor vieții sociale, în mod egal distribuite între membrii comunității prin intermediul legilor „celor mai benefice". (Trimiterea la filozoful „obscur", neglijat de societate, se referă la Montesquieu, *Esprit des lois.)* Implicit, această idee presupune o judecată asupra formelor de putere politică ce s-au succedat în timp, dezvoltată ulterior prin afirmarea caracterului nedrept al legilor transmise în evoluția istorică și prin denunțarea intereselor particulare în pofida binelui universal, precum și afirmarea primatului interesului public care trebuie să stea la baza ierarhiei gravității infracțiunilor și pedepselor. In același timp Beccaria formulează principiul normativ fundamental ce trebuie să stea la baza tuturor legilor, principiul utilitarist: „fericirea maximă împărțită la cât mai mulți".

14 Este prima apreciere laudativă a comerțului, reluată ulterior în capitolul XVI la adresa Angliei („națiune în care gloria literelor, superioritatea comerțului și a bogățiilor - prin urmare și a puterii -, exemplele de virtute și de curaj nu ne lasă să ne îndoim de cât de bune sunt legile"). De fapt, aprecierea comerțului trebuie văzută în cadrul mai amplu al susținerii progresului, fie el tehnic, științific, economic sau moral, pe care Beccaria îl mărturisește în repetate rânduri; în capitolele XXI („cine va fi mai iscusit să se bucure de mai multe onoruri și faima lui să se răsfrângă asupra urmașilor săi") și XXIV menționează capacitatea inițiativei economice ca element fundamental pentru o legitimă atribuire de poziții avantajoase în ierarhia socială. Această atitudine este deosebit de importantă și trebuie subliniată, căci prin ea Beccaria se deosebește de spiritul timpului care vedea în dezvoltarea economică cauza unor puternice deosebiri, a unor fracturi în corpul social și chiar cauza corupției corpului politic. Beccaria și întregul grup de la Milano (frații Verri, Alfonso Longo, revista // *Caffe)* concep provocarea comercială ca pe o necesitate inderogabilă a progresului; vezi ulterior și polemica față de lux, căruia Beccaria îi acordă valențe pozitive.

15 întotdeauna scrierile lui Beccaria conțin pe lângă o logică de fier a demonstrațiilor și o abordare etică, o sensibilitate extraordinară pentru situațiile umane descrise, o participare intensă la soarta și durerile semenilor săi. Aceste sentimente sunt însă însoțite și de conștientizarea responsabilității pe care o implica orice afirmație a sa; „îngrijorarea sa era la limita angoasei față de consecințele demonstrațiilor sale. Era profund convins că orice concluzie ar fi influențat direct soarta semenilor săi [...] Teama de Dumnezeu el o înlocuia cu teama de om" (Venturi, p. 708). Dăm un singur exemplu sugestiv: în capitolul XXXVII Beccaria ia în discuție acordarea impunității complicelui ce colaborează cu justiția: „Dar în zadar mă chinui să-mi înăbuș mustrările de conștiință pe care le simt când autorizez sacrosanctele legi - monument al încrederii publice, temei al moralei umane - să îndemne la trădare și disimulare. Ce exemplu s-ar da națiunii dacă ulterior ar fi încălcată impunitatea promisă și, în urma unor docte sofisme [vicii de procedură], cel ce a răspuns invitației legilor ar fi supus supliciilor în pofida faptului că a demonstrat încredere în înțelegerile publice?"

16 *Esprit de bis,* publicată în 1748 în Elveția (datorită riscurilor ridicate la care s-ar fi expus în Franța autorul printr-o operă ce se ocupa de politică și religie), după ce Montesquieu renunță în 1728 la funcția de președinte al Parlamentului din Bordeaux, devenise în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea un text de referință, un text clasic cunoscut în întreaga Europă. Din confruntarea cu această operă se naște doctrina dreptului penal a lui Beccaria, profund diferită de cea a lui Montesquieu, bazată pe un spirit conservator și filoaristocratic. Montesquieu (inițiatorul teoriei separării puterii legislative, executive și judiciare), în cadrul legislației monarhice, apără diferențele și obscuritatea normelor penale, afirmând valoarea pozitivă a excepțiilor și a diferențelor subiective impuse de diferența de apartenență socială. După cum afirmă Alberto Burgio, necesitatea „despotismului legilor", ca formă imparțială de aplicare a justiției, susținută de Beccaria, ar fi fost considerată de către Montesquieu execrabilă și contradictorie, căci Judecătorul este sursa regulilor ce-1 privesc" și „în statele despotice nu există lege".

17 întreaga mișcare iluministă acordă o valoare pozitivă siguranței și una negativă incertitudinii (numită de Beccaria în *Introducere* „cel mai necruțător călău al celor mizerabili"). în consecință, realizarea siguranței individuale stă la baza hotărârii oamenilor de a se asocia în societate; în capitolul VIII acest principiu este formulat explicit: siguranța individuală este „scopul primar al oricărei asociații legitime".

18 Originea pedepselor trebuie înțeleasă prin plasarea într-un cadru general contractualist (teoria contractualistă a lui Hobbes), care permite formularea principiului legalității, principiu de bază al statului de drept. Ideile fundamentale sunt: oamenii trăind independenți în starea naturală renunță la porțiuni de libertate individuală în momentul încheierii contractului în vederea formării societății, pe baza unui schimb avantajos (starea prezentă de incertitudine este schimbată cu o stare de securitate și liniște, în schimbul sacrificării unor porțiuni minime de libertate individuală); suveranul devine un reprezentant al societății, custode al acestor porțiuni de libertate cedate de indivizi. Pe de altă parte este clară și fundamentarea utilitaristă a dreptului penal: rolul legilor este de a-i salva pe indivizi de la prejudiciile pe care și le-ar putea aduce lor înșiși precum și societății. Beccaria aplică, susține Alberto Burgio, un contractualism atenuat, conform căruia pactul social este limitat la calculul economic pe care fiecare individ îl face înainte de a se supune legilor sau de a le încălca. Acest calcul întemeiază și legitimitatea autorității suverane. Cum va menționa ulterior în capitolul XXI „astfel de decrete n-au fost elaborate într-o dietă a genului uman", ci ele există în raporturile dintre lucruri, își au originea în însăși natura oamenilor. De aici derivă forța, dar și limitele lor. Tutelarea eficientă a vieții și a fericirii oamenilor legitimează puterea politică, care însă trebuie să țină cont de un singur impediment: natura însăși a oamenilor care amenință permanent ordinea civilă în momentul în care aceasta este incompatibilă cu satisfacerea necesităților individuale. Aceasta este o temă des reluată pe parcursul cărții, începând chiar din capitolul următor: este inutilă și periculoasă orice acțiune prin care se încearcă combaterea acestei înclinații firești a oamenilor.

19 Argumentația reia principiul senzualismului (doctrină filozofică care susține că toate cunoștințele noastre derivă din senzații externe, anulând importanța conștiinței; principalul reprezentant Condillac). în capitolul VI Beccaria afirmă că plăcerea și durerea „constituie motorul ființelor simțitoare". în *Introducere* vorbise despre incapacitatea analitică a minților comune „neobișnuite să analizeze lucrurile, ci doar să primească impresiile toate dintr-odată, mai degrabă așa cum au fost statornicite prin tradiție decât în urma unei analize". Mulțimea poate fi guvernată doar prin stimularea sensibilității, neutralizând astfel impresiile pasiunilor individuale ce se opun binelui universal și colectiv. Remediile propuse de Beccaria sunt intervenția pedagogică a educatorului (capitolul XLV) și cea a legislatorului.

20 Pornind de la afirmația lui Montesquieu, Beccaria transferă un concept juridic într-un plan general: de la teoria pedepselor la teoria libertății.

21 Odată separate cele două domenii - justiția divină și justiția politică-umană *(Introducere* **„E datoria teologilor să stabilească granița între just și injust în ceea ce privește răutatea intrinsecă sau bunătatea intrinsecă a acțiunii; e de datoria oamenilor versați în dreptul public să stabilească raporturile dintre just și injust în domeniul politic, adică dintre folositor sau dăunător societății") - trebuie răspuns întrebării: în aceste condiții, cine are dreptul de a pedepsi? Răspunsul lui Beccaria este fără echivoc: dreptul de a pedepsi, conceput cu maximă responsabilitate, poate fi arogat numai în cadrul unei societăți de oameni liberi și egali. Egalitatea cetățenilor și contractul social, împletite într-o concepție utilitarista a societății, duc la exercitarea justiției umane de către toți membrii societății fără derogări, excepții sau privilegii cu scopul de a restabili echilibrul ce se frânsese în momentul săvârșirii infracțiunii. Utilitarismul lui Helvétius, combinat în mod original cu egalitarismul lui Rousseau, stă la baza concepției dreptului penal a lui Beccaria.**

Justiția este pusă în legătură cu contractul social: funcția suveranului este de a tutela binele public. Logica utilitarista a unui contract social, conceput ca un schimb avantajos, este foarte importantă: justiția respectă libertățile civile ale cetățenilor, în mod compatibil însă cu tutelarea securității publice: *just* **devine acel lucru care lărgește libertatea privată în mod compatibil cu exigența tutelei exercitate de societate. Pe acest principiu de bază se sprijină principiul pedepselor juste. Va fi aplicat criteriul utilității, cu o notă particulară însă, care duce la crearea spiritului garantismului lui Beccaria. O pedeapsă este legitimă doar dacă este o pedeapsă minim necesară, adică o pedeapsă care să violeze în mod minim libertățile individuale ținând cont de prioritatea de a salvgarda securitatea societății și a fiecărui membru în parte.**

22 Critica italiană consideră că fraza eliptică aceste *minime... a pedepsi,* **ținând cont de afirmațiile din capitolul I, trebuie interpretată astfel: suma porțiunilor individuale de libertate constituie suveranitatea, care are ca prerogativă esențială administrarea justiției și, așadar, dreptul de a pedepsi.**

23 Formulare succintă, rațională, dar deosebit de eficientă pentru a exprima poziția critică față de realitate, de actul de justiție efectiv. Confruntarea principiilor enunțate cu realitatea juridică și judiciară se va transforma ulterior într-o condamnare, dictată de luciditate și rigoare, a legilor existente și a modului în care sunt aplicate (pentru partea generală în special capitolele IV. - *Interpretarea legilor* **și V. -** *Obscuritatea legilor* **și pentru cazurile nonnative aproape toate capitolele succesive).**

24 Critica italiană subînțelege continuarea frazei: „nici un magistrat (care e la rândul său parte din societate) nu poate, conformându-se

justiției, să aplice pedepse unui membru al aceleiași societăți, *în afara celor prevăzute și dispuse prin lege".*

25 Enunțarea principiului legalității *(nullum crimen, nulla poena sine lege)* **care constituie fundamentul tradiției iluminismului juridic, fapt ce va duce la enunțarea exigenței de despărțire a instituțiilor ce exercită diferitele puteri și, implicit, a contestării dreptului suveranului de a se erija în judecător.**

26 Contractul care duce la fonnarea societății implică în mod egal pe toți membrii societății: de la „cel mai mare dintre oameni" (suveranul) până la „cel mai amărât dintre oameni". în același spirit egalitarist, toți membrii societății au obligația respectării contractului social; este vorba de o obligație politică, din care Beccaria extrage două consecințe de maximă importanță: judecătorul trebuie să fie un terț, precum și caractenil general al legii. Este formularea clară a necesității separării puterii legislative de cea judecătorească. Tema caracterului general al legilor va fi dezbătută în capitolele următoare, insistându-se asupra excluderii oricărui tip de excepție sau derogare.

27 Cruzimea atât de des întâlnită în practicile judiciare ale timpului, care trezesc în Beccaria sentimente de compasiune profundă și participare intens umană la suferințele descrise (vezi nota 15), devine subiectul abordării teoretice: recursul la cruzime este inutil, putând anula chiar principiul justiției, cu grave implicații politice la nivelul societății. Responsabilitatea societății, a legislației va fi clar enunțată în capitolul XXXI: „Eu nu încerc să micșorez îndreptățită repulsie pe care o trezesc aceste infracțiuni; dar, arătând cauzele lor, cred că am dreptul de a trage o concluzie generală, și anume că pedeapsa pentru o infracțiune nu poate fi numită cu adevărat justă (ceea ce înseamnă necesară), atâta vreme cât legea nu a recurs la mijloacele cele mai bune cu putință, în împrejurările date ale unei națiuni, pentru a o preveni."

28 Pornind de la principiile caracterului general al normei juridice, al legalității și al incompetenței normative a judecătorului („același motiv"), enunțate ca primă consecință în capitolul anterior, Beccaria scrie una din paginile cele mai importante ale garantismului penal. O pagină polemică împotriva arbitrarului, a noțiunii tradiționale de *interpretatio* **atât de des aplicată și practicată în epocă: în absența unor legi specifice care să reglementeze un anume caz, judecătorii erau autorizați să interpreteze legile existente, să interpreteze „spiritul" legii. Poziția lui Beccaria este clar divergentă de cea a lui Montesquieu, care în** *Esprit des lois* **susține că într-o monarhie cade în sarcina judecătorului căutarea spiritului legii în cazul în care se află în fața unei legi „imprecise". Tonul lui Beccaria este feroce: „Spiritul legii ar fi așadar rezultatul logicii**

bune sau proaste a unui judecător, al unei digestii uşoare sau proaste...". Beccaria conturează imaginea unui judecător inflexibil, adevărat slujitor al legii şi al justiţiei, care ar trebui să aplice în mod mecanic legea, adică „un cod fix de legi", şi care nu lasă judecătorului nici o breşă spre arbitrar având acesta doar sarcina de a „examina acţiunile cetăţenilor şi de a le judeca drept conforme sau neconforme cu legea scrisă".

Efectul concret al acestei polemici este recunoaşterea obligaţiei ce este impusă judecătorului de a da o motivaţie a propriilor sentinţe, lucru introdus la Napoli în 1774 şi în Toscana în 1786 prin reforma lui Leopold al II-lea. Ni se pare util să menţionăm şi experienţa directă (1791-1792) pe care a avut-o Beccaria în calitate de membru al Consiliului pentru dreptul penal instituit de Leopold al II-lea, cu scopul de a codifica dreptul penal; redactarea proiectului de cod penal pentru Lombardia a fost întreruptă şi codul nu a fost promulgat, căci timpurile nu erau suficient de mature pentru o iniţiativă atât de revoluţionară, dar proiectul rămâne una din contribuţiile italiene cele mai de seamă ale codificării dreptului penal.

Ni se pare necesară introducerea unei precizări terminologice: expresia *spiritul legii* din titlul cărţii lui Montesquieu nu are sensul de interpretare arbitrară. „Legile umane depind de o mulţime de factori, natura şi principiul care inspiră guvernarea, conformaţia fizică a ţării, clima şi natura terenului, viaţa popoarelor, religia locuitorilor, obiceiurile lor etc. «Legile trebuie luate în discuţie ţinând cont de toate aceste puncte de vedere», susţine Montesquieu. Spiritul legilor «poate fi regăsit în raporturile pe care ele le au cu diferite lucruri». Primul scop al lui Montesquieu este să studieze aceste raporturi. Din acest unghi de vedere opera sa a inaugurat sociologia juridică. Este vorba despre o operă de speculaţie sau, eventual, ştiinţifică" (Robert Derathe, în *Introduzione,* Montesquieu, *Lo spirito delle leggi,* Biblioteca Universale Rizzoli, Milano, 1999, p. 42).

29 Silogism - în filozofia aristotelică, raţionament deductiv considerat perfect, bazat pe două premise din care rezultă obligatoriu o consecinţă/concluzie (ex. toate animalele sunt muritoare, toţi oamenii sunt animale, aşadar toţi oamenii sunt muritori). Devine metoda privilegiată a scolasticii (silogismul deductiv).

Polemica îndreptată împotriva interpretării culminează cu formularea teoriei „silogismului judiciar" (cum a fost numită de Mário Alessandro Cattaneo): funcţia jurisdicţională este una pur mecanică de aplicare a legii. Este contribuţia lui Beccaria la o discuţie foarte aprinsă în epocă: în ce măsură norma generală poate fi aplicată la cazul specific evitând o anumită doză - inevitabilă - de arbitrar; în ce măsură legile generale

pot cuprinde toate cazurile conjuncturale. Răspunsul lui Becaria, în contextul capitolului, insistă mai degrabă asupra enunţării principiului esenţial al incompetenţei normative a judecătorului, decât asupra rezolvării unor proceduri de tehnică procesuală. Opunându-se arbitrarului, Beccaria fundamentează teoria sa pe aplicarea raţiunii, a spiritului ştiinţific *(esprit scientifique* cum era denumit în dezbaterile timpului ale filozofilor iluminişti; vezi nota 39), apelând ulterior pe parcursul cărţii la susţinerea altor ştiinţe (matematica, geometria) în căutarea filozofică a adevărului. Este un filon bine reprezentat de tradiţia gândirii raţionaliste (Leibniz, Hobbes, Spinoza). Spiritul ştiinţific este expresia fizicii sociale *(physique sociale)* un aspect fundamental al utilitarismului ce va duce la afirmarea determinismului.

30 Beccaria a luat deja în discuţie elementele fundamentale ale dreptului şi justiţiei: legile aplicate în Europa sunt o „tradiţie de opinii" („Prezenta carte analizează aceste legi, o adevărată scursură a celor mai barbare veacuri, şi anume partea privitoare la sistemul penal"; *Către cititor);* legislatorii nu ţin cont de principii generale şi nu sunt imparţiali („noţiunile de *viciu* şi *virtute,* cea de *bun cetăţean* şi de *infractor* se modifică de-a lungul secolelor, dar nu în funcţie de schimbările ce se petrec în conjuncturile ţărilor - şi în consecinţă mereu conforme interesului comun -, ci în funcţie de pasiunile şi greşelile ce i-au bântuit ulterior pe diferiţii legislatori"; capitolul VI). Acum este rândul magistraţilor şi judecătorilor care completează cadrul.

31 Este introdus în argumentare pentru prima dată conceptul de despotism luminat; în legătură cu problema conceptuală şi terminologică a noţiunii de despotism, vezi nota 62. Calităţile despotismului luminat apar evidente atunci când există certitudinea dreptului (de aici decurge importanţa capitală pe care o prezintă codificarea dreptului): într-o societate bine guvernată (mai ales datorită certitudinii dreptului) cetăţenii se vor bucura de securitate, se va naşte „spiritul de independenţă".

32 Beccaria indică explicit prin termenul „magistrat suprem" pe suveran abia în capitolul XLII, definindu-1 „depozitar şi custode al legilor sfinte".

33 Aceste principii inovatoare vor „displăcea" corpurilor intermediare împotriva cărora e îndreptat atacul lui Beccaria şi al reformatorilor. Formate din nobili, cler şi Parlamente (cum le numea Montesquieu, practic grupul deosebit de numeros de magistraţi, jurişti, judecători, avocaţi, instituţii juridice laice şi ecleziastice), partea cea mai favorizată de privilegiile prevăzute de legi, şi în concluzie cea mai conservatoare, refractară la orice reformă, căci în acest fel îşi apără propriile interese uitând însă de binele comun, acest segment intermediar constituie un

adevărat impediment al comunicării dintre plebe și monarh. O descriere a sistemului de funcționare a societății în epocă ne-o oferă Helvetius (Giovanni Macchia, Studiu introductiv la Montesquieu, *Lo spirito delle leggi,* Rizzoli, Milano, 1989, p. 17): „Ceea ce guvernele din Antichitate furau în timpul războaielor, guvernele moderne obțin, cu mult mai multă siguranță, prin intermediul fiscului: sursele de venit ale bugetului public se împart într-o sută de mii de canale ale sistemului feudal care le deturnează necontenit în profit personal, așa că jumătate din națiune se îmbogățește pe spinarea mizeriei celeilalte jumătăți... Regele creează ordine intermediare... Ele devin în curând stăpânii săi, precum și tirani ai poporului... Intermediarii încearcă să-1 înșele, nu-i permit să asculte dorințele și plângerile poporului despre abuzurile din care aceștia își obțin profiturile. Dar dacă Regele se supără, șutul pe care îl primesc curtezanii se transmite și se propagă până la ultimul țărănoi. Iată așadar la ce folosesc intermediarii într-un guvern. Preoții sunt fanatici, iar nobilii sunt prea ignoranți pentru a deveni cetățeni și a-și da seama care sunt avantajele ce le-ar câștiga formând o națiune."

34 [p.t] Critica italiană concordă în interpretarea frazei „Se l'interpretazione ... suoi membri" după cum urmează: „Se l'interpretazione delle leggi e un male, un altro male e evidentemente la loro oscuritâ, che rende necessaria l'interpretazione: male grandissimo se le leggi sono scritte in una lingua ignota al popolo [il latino], che cio pone il popolo stesso alia dipendenza dei pochi che tale lingua intendono, impedendogli di fare previsioni in relazione alia libertâ sua e dei sui singoli membri".

35 Problema monopolului științific al limbii latine îi preocupă pe toți intelectualii europeni; englezii și francezii sunt primii care încep traducerile în limbile naționale. Este semnificativă evoluția lui Bartolomeo Fortunato De Felice, cel ce va deveni unul din cei mai mari editori europeni ai secolului al XVIII-lea. Călugăr, publică prima sa carte în 1753 la Napoli, o traducere în latină din franceză a englezului John Arbuthnot *(An Essay Concerning the Effects of Air on Human Bodies).* A doua carte (1755) este o antologie a textelor fundamentale ale gândirii științifice modeme, traduse în italiană, cu scopul declarat de a furniza tineretului materialul necesar unei formări desprinse de „sterila contemplație metafizică". în același an, Antonio Genovesi va ține și primul curs universitar în limba italiană. în capitolul XIII, discutând despre credibilitatea martorilor, tonul lui Beccaria este sarcastic, acuzându-i pe magistrați de criterii eronate și implicit de ignoranță: „Pentru criminaliști credibilitatea unui martor este cu atât mai mare cu cât este infracțiunea mai atroce. Iată axioma de fier dictată de cea mai crudă imbecilitate: *In atrocissimis leviores coniecturae sufficiunt, et licet iudici iura transgredi.*

Să traducem în limba vulgară și europenii vor descoperi una din numeroasele și în același timp raționalele norme cărora aproape fără să-și dea seama se supun: *în cazul infracțiunilor celor mai atroce, adică în cazul celor mai puțin probabile, sunt suficiente cele mai vagi indicii și este permis judecătorului să încalce dreptul"*

36 în capitolul II Beccaria deja luase în discuție raportul dintre *drept* și *forță* („Luați seama: cuvântul *drept* nu intră în contradicție cu cuvântul *forță;* primul cuvânt este mai degrabă o modificare a celui de-al doilea, adică modificarea cea mai utilă celor mai mulți."). Inspirația utilitarista este evidentă: poate fi considerată legitimă doar forța care este „consecința întregului" (voința și interesele comune) și nu a „părților componente" (interesele și pasiunile individuale).

37 Treptat, argumentarea lui Beccaria - după enunțarea principiilor generale - se dezvoltă pentru a ajunge la evaluarea secolului: începe cu afirmarea certitudinii dreptului, subliniază necesitatea codificării, ajunge la elogiul răspândirii ideilor iluministe și la efectele benefice asupra cetățenilor și formei de guvernare și, în sfârșit, deschide polemica împotriva oricărei forme de critică a civilizației. în opoziție cu prezentul, orice elogiu adus trecutului (fie conceput ca societate primitivă, fie ca mituri ale unui mod simplu și genuin de viață) este desființat; aprecierea lui Beccaria este clar îndreptată spre secolul contemporan. Mult lăudata simplitate și bună-credință de odinioară - elemente constitutive ale miturilor nostalgice - sunt înlocuite de Beccaria cu aprecierea caracteristicilor secolului (printre care luxul, cu conotație evident pozitivă, teorie ce va fi dezvoltată ulterior). Ținta criticii este destul de clară prin indicația cronologică: începutul epocii modeme, încă sub influența oprimantă a Evului Mediu, pentru descrierea căreia Beccaria, în mod destul de transparent, atacă virulent violențele înfăptuite de Biserica creștină și de cler.

38 După ce în capitolul II fusese definit dreptul suveranului de a pedepsi („Iată deci pe ce se bazează dreptul suveranului de a pedepsi infracțiunile: pe necesitatea de a apăra depozitul binelui public de uzurpările indivizilor particulari; și cu cât mai drepte sunt pedepsele, cu atât mai sacră și inviolabilă este siguranța și mai mare libertatea pe care suveranul o păstrează pentru supușii săi"), Beccaria enunță principiul proporționalității pedepsei față de infracțiune. Dintre principiile normative introduse de lucrare, acesta a fost cel mai bine primit de contemporani, bucurându-se de unanimitate chiar și din partea diferiților membri ai guvernelor; este principiul care va sta la baza reformei lui Leopold al II-lea, precum și al reformei *Nakaz* a Ecaterinei a II-a. în capitolul următor se

menționează care este „unica și adevărata măsură a infracțiunilor" și anume „prejudiciul adus națiunii".

39 Helvetius, urmând indicațiile lui Locke, considera întregul domeniu al cunoașterii supus probabilității: de la cunoașterea cea mai certă - existența corpurilor, până la cea mai puțin verosimilă - realitatea miracolelor, orice cunoștință este măsurabilă în termeni de probabilitate. Se face chiar recomandarea în epocă de a se întocmi, în cadrul enciclopediilor științelor, diferite tabele fizice, metafizice, morale și politice, cu o adevărată scară a gradelor de probabilitate și, în consecință, a gradului de credibilitate de care se poate bucura orice fel de opinie. în capitolul XIV, Beccaria va stabili o paralelă între certitudinea științifică și cea morală.

Spiritul științific de care este impregnată întreaga argumentare a lui Beccaria se manifestă prin recursul la științele exacte în studiul fenomenelor umane, cu scopul de a elimina în acest fel orice posibilitate a incertitudinii, a arbitrarului: „spiritul geometric [...] măsoară fenomenele sensibilității umane" (capitolul IX); „examenul geometric" trebuie aplicat în căutarea adevărului filozofic („luminile acestui secol ne conduc din nou [la descoperirea noțiunilor simple și clare], însă de data aceasta cu acea sporită siguranță ce decurge din aplicarea unui examen geometric [riguros]" capitolul VIII); cercetarea fenomenelor trebuie făcută „cu precizie geometrică, singura care împrăștie ceața sofismelor, elocvența seducătoare și dubiul șovăielnic" (capitolul XI). Chiar utilitarismul său se bazează pe o perspectivă științifică: asumarea unei mărimi cuantificabile (utilul) ca „motor" al acțiunilor individuale și, în același timp, ca scop al asocierii oamenilor în societate, îi permite să ajungă la formularea necesității unei guvernări raționale și științifice a societății, concepută asemenea unui câmp de forțe („Acea forță asemănătoare forței de gravitație care ne îmboldește spre bunăstarea noastră personală nu poate fi înfrânată decât în măsura în care i se opun anumite obstacole. Efectele acestei forțe constituie dezordonata serie a acțiunilor omenești: în cazul în care acestea se ciocnesc și-și aduc atingere reciproc, pedepsele, pe care eu le-aș numi *obstacole politice,* vor împiedica efectul negativ fără a distruge cauza imperioasă, adică însăși sensibilitatea caracteristică omului" - capitolul VI). Recursul la matematică și științe exacte în ansamblul filozofiei sale politice îl conduce pe Beccaria spre afirmarea constantă a exigenței ca legea (și nu arbitrarul sau „opiniile private") să stabilească măsurile, limitele, criteriile („Stabilirea limitelor este la fel de necesară în politică ca și în matematică, atât pentru măsurarea binelui public cât și pentru măsurarea mărimilor" - capitolul XXXIV).

Recursul la spiritul științific reprezintă o caracteristică a Iluminismului în general. Robert Derathe (p. 43) susține chiar că „filozofii iluminiști *(philosophes)* ai secolului al XVIII-lea erau considerați adevărați maeștri ai artei de a-și prezenta opiniile militante travestite în teze științifice".

Beccaria și-a făcut studiile, între 8 și 16 ani, la Parma, într-un colegiu iezuit. „Fusese remarcat pentru inteligența sa lucidă: colegii îi spuneau *newtoncino* [micul Newton/Newtonuț], din cauza pasiunii sale pentru matematică și a rezultatelor excelente obținute în studiul acestei materii, precum și datorită capacității sale extraordinare de a-și exprima gândirea în formă logică" (Venturi, p. 675).

[p.t.] S-a considerat ca invariantă la nivel lexical seria cuvintelor/expresiilor împrumutate din domeniul matematicii. Analiza lui Beccaria este făcută în spirit raționalist nu doar la nivelul argumentării logico-filozofice, ci și la nivel lexical. Fără îndoială textul său nu poate fi etichetat drept un text spontan - la nivelul exprimării - așa cum nu este spontan nici la nivel stilistic cum are grijă să atragă atenția încă din *Cuvânt către cititor,* cartea este scrisă într-un „[...] stil care nu e la îndemâna plebei neluminate și lipsite de răbdare".

40 Mișcarea iluministă se opunea unei puternice expansiuni a statelor.

41 Enunțarea principiului proporționalității pedepsei față de infracțiune.

42 Legislația și morala, în lucrarea lui Beccaria, nu sunt elemente de sine stătătoare, ci ele conlucrează într-un cadru amplu, cel politic. Propunerea de reformă nu se va limita așadar strict la domeniul specializat al legislației, ci vizează întreaga concepție politică. Pentru aprofundarea ulterioară a noțiunii de morală și a implicațiilor ei politice vezi nota 178.

43 întregul paragraf susține caracterul istoric al noțiunilor morale, generate de convențiile sociale, precum și caracterul lor schimbător.

44 Enunțarea principiului senzualismului. Pentru Beccaria *plăcerea* și *durerea,* întrucât sunt inerente senzațiilor umane, constituie principiul motrice al voinței; suferința („teama de durere") este impulsul determinant al acțiunii.

45 Demonstrația se bazează pe principiul utilitarist: infractorul, în baza unui simplu calcul cost-beneficiu, ar trebui să renunțe la întreprinderea criminală întrucât e antieconomică. Ideea va fi reluată în capitolul XXXIII („oamenii riscă numai în proporție cu profitul pe care fapta dusă la bun sfârșit l-ar aduce", numai dacă avantajul ce l-ar aduce bunul sfârșit al întreprinderii ar fi proporțional mai mare decât riscurile), precum și în capitolele XXVII și XXVIII.

46 Formularea clară a noțiunii de infracțiune (complet laicizată) ca urmare a principiilor utilitariste expuse în capitolele anterioare. Gravitatea infracțiunii trebuie să depindă exclusiv de efectele concrete negative aduse colectivității.

47 In ciuda exprimării ambigue, valoarea critic-politică a argumentării este evidentă: critica diferențierii juridice de tratament în funcție de apartenența socială și implicit afirmarea egalității juridice a tuturor cetățenilor.

[p.t.] „essendo un infinita compenso alia differenza dell'offesa" trebuie interpretat după cum urmează: „determinando la superioritâ della natura (di Dio rispetto a quella del monarca) un divario incolmabile [l'infinito compenso] tra la gravita dell'offesa - ancorche minima - arrecata al primo e la violenza - pur massima - ai danni del secondo", respectiv, „superioritatea naturii celui dintâi [a lui Dumnezeu în raport cu cea a monarhului] determinând o prăpastie [suplinirea infinită] între gravitatea lezării - chiar dacă minime - aduse celui dintâi și violența - chiar dacă maximă - în dauna celui de-al doilea [monarhul]".

48 Separarea netă a noțiunii de păcat de cea de infracțiune; pedeapsa dată de autoritatea judiciară nu are nimic în comun cu ispășirea păcatului în sens creștin.

49 Paragraful face o deosebire netă între domeniul civil și cel religios, subliniind necesitatea laicizării totale a dreptului penal. Apare formulată o idee de maximă importanță (ulterior reluată la sfârșitul capitolului XXXIX): încălcarea voluntară a legii divine (păcatul) nu este pertinentă pentru evaluarea și pedepsirea acțiunii infracționale. Enunțarea acestei idei îi oferă lui Beccaria prilejul de a sublinia sintetic principiile afirmate anterior: funcția hotărâtoare a conflictului dintre pasiuni și interesele particulare în formarea societății civile; justiția ca folos comun; necesitatea ca nici un om să nu fie în același timp legislator și judecător; imposibilitatea de a depista intenția făptuitorului; egalitatea care caracterizează „adevăratele raporturi" dintre oameni.

50 Expresia concepției tipice în epocă (împărtășită și de Montesquieu) care vedea partea asiatică stăpânită de despotism, locul prin excelență al tiraniei și al lipsei totale de respect pentru libertatea individului. Acest stereotip, care va dura până în secolul al XIX-lea, punea, prin comparație explicită sau implicită, într-o lumină favorabilă Europa, concepută ca leagăn al civilizației și al progresului.

51 în cadrul „principiilor generale", alături de măsura pedepselor subordonată gravității infracțiunilor, Beccaria subliniază primatul siguranței națiunii. Acest tip de infracțiune va fi denumit *crimă de lezmaiestate;* **termenul preia atât vechiul sens pe care îl avea în dreptul roman**

(acțiune subversivă îndreptată împotriva statului), cât și sensul folosit în statele monarhice (ofensă adusă unui suveran).

52 Sursa clasificării infracțiunilor este Montesquieu *(Esprit des lois).* **Spre deosebire de acesta, Beccaria prezintă o noutate foarte importantă: completa depenalizare a infracțiunilor îndreptate împotriva religiei - inclusiv magia - care alături de erezie și împiedicarea exercitării cultului prezintă pentru Montesquieu un atentat la „siguranța cetățenilor", adică infracțiunile cele mai grave de pedepsit cu pedepse pe o scara ce merge de la „cazne" până la moarte. Acest paragraf se referă la prima categorie de infracțiuni; a doua categorie (atentate împotriva siguranței cetățenilor) va fi pe larg dezbătută în capitolele X și XX-XXII; a treia categorie (definită în acest paragraf ca „acțiuni care încalcă ceea ce legile au stabilit că fiecare individ este obligat să facă sau să nu facă, în vederea respectării binelui public") va fi ilustrată în capitolul XI și parțial în capitolul XXIV.**

53 Este enunțul cel mai explicit al consecințelor lipsei de claritate a legilor. în același sens, al necesității formulării termenilor juridici, Beccaria folosește și *cuvânt* **în sensul de concept, noțiune: „Luați seama: cuvântul** *drept* **nu intră în contradicție cu cuvântul** *forță"* **(capitolul II); „Cuvântul** *onoare* **e unul dintre acele cuvinte [noțiuni] în jurul cărora s-au purtat îndelungi și sclipitoare discuții, fără a se ajunge însă la vreo concluzie bine închegată și stabilă. Sărmană condiție a minților omenești care se apleacă mai cu sârg asupra cunoașterii îndepărtatelor și mai puțin importantelor revoluții ale corpurilor cerești decât asupra apropiatelor și extrem de importantelor noțiuni morale, care continuă să rămână confuze, plutind după cum le poartă vântul pasiunilor și după cum le primește și le transmite ignoranța dirijată! (Capitolul IX)**

54 Prima categorie de infracțiuni, cea mai gravă, permite și primul atac al pedepsei cu moartea care va fi reluată în capitolul XXVIII. Conform principiului proporționalității între infracțiune și pedeapsă, condamnarea maximă corespunde infracțiunii maxime și pasibili de pedeapsa cu moartea pot fi vinovații de lezmajestate, având în vedere „principiul general", care stă la baza clasificării, cel al siguranței națiunii. Argumentarea lui Beccaria neagă necesitatea (și așadar și legitimitatea) folosirii condamnării la moarte: „Orice infracțiune, chiar dacă este privată, lezează societatea, dar nu orice infracțiune încearcă distrugerea nemijlocită a societății." Ulterior, în capitolul XXVIII, argumentarea este completată: este imposibil ca într-o societate în care se aplică „liniștita domnie a legilor" acțiunile unor indivizi să provoace „nemijlocita distrugere" a acesteia. Montesquieu în *Esprit des lois* **susținuse ideea că tocmai în statele**

despotice se întâlnește foarte des crima de lezmajestate și, în consecință, este frecvent aplicată pedeapsa cu moartea.

55 A doua categorie de infracțiuni în ordinea gravității infracțiunii.

56 O formulare deosebit de clară a conceptului de libertate „negativă" (este permis ceea ce nu este interzis); este un concept esențial în laicizarea dreptului, pe care îl vom regăsi până în zilele noastre în tradiția liberală modernă. La baza noțiunii de libertate stă legătura negativă cu legea, dar Beccaria pune în evidență și aspectul pozitiv (tutela și garanția) care leagă legea de libertate. Așadar un individ este liber depinzând de legi (capitolul XVI) chiar sub imperiul „despotismului legilor" (capitolul IX), în timp ce anarhia („o prost înțeleasă dragoste de libertate") sau tirania duc la atenuarea legilor.

57 Prin „magistrați supremi" Beccaria înțelege suveranii; în capitolul XLII suveranul este definit ca „depozitar și custode al legilor sfinte".

58 A se înțelege limitarea libertăților individuale în momentul în care oamenii se asociază în societate.

59 Beccaria a susținut și în capitolul anterior importanța enunțurilor clare și simple: „Concepțiile asiatice, pasiunile ce se ascundeau în spatele autorității și al puterii au risipit [...] noțiunile simple care formau, probabil, prima filozofie a societăților în curs de formare și către care se pare că luminile acestui secol ne conduc din nou..." Continuând elogiul simplității, deci al raționalității, declară inutilitatea dezbaterilor sofisticate în care excelează filozofii morali, dacă scopul propus este realizarea fericirii și a siguranței oamenilor. Pentru a-și ilustra teza se oprește asupra unui exemplu excelent: noțiunea de onoare, subiect central al dezbaterilor scriitorilor politici și moraliști, literaților și filozofilor.

60 [p.t] Pentru traducerea cuvântului *suffragio* (folosit în mod frecvent prin extensie și cu sensul de *voto favorevole, consenso),* în locul românescului *sufragiu* (folosit extrem de rar cu sensul de *aprobare, asentiment),* în vederea realizării echivalenței, s-a optat pentru varianta *părere-aprobatoare* întrucât e mult mai sugestivă în context.

61 Conform concepției lui Locke și Hobbes privitoare la onoare, opinia condiționează judecățile morale și cele despre acțiunile individuale. Beccaria pune în evidență consecințele negative: preocuparea excesivă pentru crearea unei bune reputații. Singura cale de depășire a acestei situații este ca și opinia să intre sub incidența legilor. Argumentarea pornește de la starea de fapt în care oamenii, de la cel „înțelept" până la „cel obișnuit", au transformat obținerea unei opinii favorabile (a asentimentului) a semenilor lor într-un adevărat idol; cu atât mai puternică va apărea în capitolul XLII enunțarea virtuții filozofului ce nu are „nevoie de opiniile-aprobatoare [ale celorlalți]". Opinia se bucură de autonomie față de legea civilă, nici măcar suveranul neputând să-și răsplătească supușii pentru parțialul sacrificiu de libertate naturală făcut în momentul încheierii contractului social și care ar fi trebuit să aibă ca scop final garantarea propriei siguranțe din care și onoarea face parte. Opinia „domnește asupra sufletelor oamenilor" (capitolul XXXII), este mai puternică decât forța *{Către cititor),* „probabil este liantul societății" (capitolul XIV) și tocmai din această cauză un instrument de guvernare foarte eficient, ce poate oricând transforma guvernarea în despotism. Aceasta ar fi așadar contradicția la care se referă Beccaria la începutul capitolului („Există o contradicție demnă de a fi pusă în lumină între legile civile, care pun mai presus de orice paza trupului și a bunurilor fiecărui cetățean, și legile a ceea ce numim *onoare,* care depinde mai mult de opinie..."). Fără îndoială este vorba de o contradicție atât de importantă încât ar putea submina temelia unei societăți: existența unei legislații independente față de legile scrise, care poate chiar condiționa autoritatea constituită, amenință existența societății. Finalul capitolului atrage în mod explicit atenția asupra pericolelor prin trimiterea la „revoluții".

62 Punctul de plecare al teoriei onoarei este Montesquieu, *Esprit de lois,* care vorbește despre opoziția dintre „monarhii" (bazate pe principiul onoarei) și „statele despotice". Argumentarea lui Beccaria pornește de la situația existentă, „întoarcerea la starea de natură", datorită exercitării opiniei în mod independent, deci în afara legii. (Capitolul următor va da exemplul duelurilor: goana după părerea aprobatoare a celorlalți precum și „anarhia legilor" duc la instaurarea practicării pe cât de răspândită, pe atât de condamnabilă, a duelului privat, care trebuie înțeles tocmai ca opțiune particulară a indivizilor și nu cu valoarea penală pe care o avea în Evul Mediu.) Beccaria propune două posibile soluții pentru ieșirea din situația existentă: „ideile de onoare dispar sau se confundă complet cu altele". In acest punct al argumentării Beccaria introduce o judecată normativă care pentru a fi înțeleasă are nevoie de o corectă înțelegere a cuvântului *despotism* căruia îi acordă o valoare polisemantică; tocmai în sensul diferit al acestei noțiuni constă originalitatea teoretică a lui Beccaria.

Despotismul oamenilor (condiție execrabilă) duce la instaurarea tiraniei: arbitrarul celor puternici face existența indivizilor „precară și momentană [contingență]", fapt ce va culmina cu anihilarea lor; se dizolvă identitatea indivizilor în jocul schimbător al reputației și al „părerilor-aprobatoare"; se instaurează imperiul exacerbat al onoarei (ideea de onoare se confundă total cu celelalte idei); se instaurează „despotismul opiniei"; există dependența totală față de „arbitrar și opinie" și numai ieșirea din această situație ar putea permite înlăturarea tiraniei; este vorba, așadar,

de despotism, în adevăratul sens al cuvântului, ce duce la sacrificiul tuturor libertăților.

Despotismul legilor (condiția cea mai bună) asigură o bună orânduială a societății; poate surprinde această afirmație și în general acest paragraf destul de puțin transparent, care a dus la multe controverse și interpretări.

Ultimul paragraf al capitolului, prin urmărirea conectivilor sintactico-logici, permite extrapolarea următoarei scheme teoretice:

1. situația de „libertate politică extremă" înregistrează „despotismul legilor" care face inutilă căutarea parerii-aprobatoare a celorlalți, elimină arbitrarul.
2. situația de „extremă dependență" înregistrează „despotismul oamenilor" care anulează existența civilă a indivizilor, ducând la instaurarea stării de natură în care nu este respectat contractul social.

Prima situație desemnează un stat ideal, cu puternică valoare simbolică, în timp ce a doua situație desemnează tirania, ce poate fi depășită doar prin revoluție. între cele două extreme, Beccaria situează „monarhia cu despotism atenuat". Beccaria este singurul gânditor al epocii care acordă o valență pozitivă termenului *despotism* (putere centrală puternică, capabilă să înfrângă rezistența corpurilor intermediare și să pună în practică reformele). Deja în capitolul IV, Beccaria indica soluția pentru a contracara arbitrarul: despotismul unui singur individ („tiraniile mărunte ale celor mulți [... sunt] mai funeste decât tirania exercitată de un singur individ, având în vedere că despotismul celor mulți nu poate fi corectat decât prin despotismul unui singur individ"). Așadar, acum completează raționamentul: menirea „despotismului unui singur individ" este să înlăture „despotismul celor mulți" și să creeze condițiile propice pentru instaurarea „despotismului legilor".

63 Duelul se încadrează în a doua categorie conform clasificării prezentate în capitolul VIII. Practica duelului era deja răspândită în Evul Mediu târziu, fiind expresia cea mai înaltă a cultului cavaleresc al onoarei, având o maximă dezvoltare mai ales în timpul Războiului de Treizeci de Ani. Până în secolul al XH-lea reprezenta însă nu doar o practică privată, ci avea chiar valoarea unei probe legale în controversele dintre particulari, și rezultatul său avea valoarea sentinței unui judecător.

64 [p.t.] Având în vedere că în italiană există două sintagme diferite *(tranquillità pubblica, quiete dei cittadini)* s-a preferat păstrarea diferenței semantice, chiar dacă în limba română este consacrată doar o singură expresie: liniștea publică. *Pacea publică* implică liniștea însoțită de ordine (căreia i se opun *cuvântările fanatice),* pe când *liniștea*

cetățenilor implică sfera auditivă (care poate fi deranjată prin *chefuri, vacarm).*

65 Este foarte importantă afinnarea necesității de a aplica principiul legalității și în cadrul măsurilor poliției, domeniu în general lăsat la discreția autorității administrative și, în concluzie, în voia arbitrarului.

66 [p.t.] Deplasare la stânga prin emfatizare, ca și în următoarele întrebări retorice.

67 Spiritul științific aplicat studiului problemelor legislative, morale și politice este clar opus situației reale; „ceața sofismelor" indică speculațiile de sorginte scolastică aplicate de legislatori materiei penale, „elocvența seducătoare", dar găunoasă, indică corpul avocaților, iar „dubiul șovăielnic" face referire la recursul la interpretarea spiritului legii în lipsa unei legislații precise. Cele trei elemente vor fi reluate în capitolele următoare, constituind cei trei pilaștri pe care se bazează aspra critică a lui Beccaria îndreptată împotriva corpurilor intermediare.

68 Capitolul afirmă scopul exclusiv preventiv al pedepsei, dar în același timp anticipează deja atacul vehement împotriva torturii.

69 Este introdus principiul pedepsei minime necesare.

70 începe o serie de capitole în care se abordează teme fundamentale ce garantează justa aplicare a legilor; seria va culmina cu capitolul dedicat torturii. (Este o abordare deosebit de importantă pentru evoluția ulterioară; în secolul al XIX-lea se va naște o doctrină politică - garantism - care va susține respectarea garanțiilor constituționale ale cetățenilor față de exercitarea unui eventual arbitrar al puterii statale.) Capitolul dedicat martorilor pune în discuție criteriul subiectiv al excluderii martorilor, în vigoare în vremea respectiva, și care se baza pe criterii personale sau de apartenență socială; este introdus și un nou criteriu, cel obiectiv, bazat exclusiv pe credibilitatea martorilor sau a mărturiilor. O altă critică - conținută în adăugarea lui Beccaria la ediția a V-a, paragraful din nota cu asterisc - se referă la „excepțiile" care subminează dreapta aplicare a legilor; un accent polemic este rezervat excesivului formalism al procedurilor. Toate aceste elemente împiedică cercetarea adevărului.

71 După Beccaria, plăcerea și durerea, care la rândul lor depind sau influențează interesele individului, sunt motorul oricărei acțiuni umane; nu există acțiuni care să nu aducă un beneficiu omului. Conform acestui principiu, Beccaria atacă poziția contemporană: nu există „acțiuni de o cruzime gratuită", întrucât respectivele acțiuni sigur au adus un beneficiu făptașului. Același principiu al interesului (plăcere-durere), al beneficiului care stă la baza oricărei acțiuni umane (concepția utilitarista) exclude, acoperindu-le de ridicol, locurile comune ale credibilității martorilor:

de exemplu depoziția femeilor este puțin credibilă întrucât se știe că ele sunt slabe de înger.

72 „Moartea civilă" prevedea privarea unui cetățean de orice drept politic și social; Beccaria va reveni asupra acestui subiect în capitolul XXXVIII.

73 „Caracterizarea de infamie" făcea ca respectivul cetățean să-și piardă onorabilitatea; autorul va reveni asupra acestui subiect în capitolul XXIII.

74 Explicația principiului prezumției de nevinovăție.

75 în momentul în care Beccaria scria cartea, magia constituia încă obiectul proceselor și al Inchiziției. Trebuie deci considerată curajoasă luarea de poziție a autorului, care nu-și putea permite un atac frontal, explicit, dar în mod indirect - punând în discuție credibilitatea martorilor - reușește în mod prudent și voalat să atragă atenția asupra fenomenului condamnabil. Va reveni asupra acestui subiect încadrând magia în categoria „infracțiunilor imposibile" (capitolul XXVII), a unui „gen deosebit de infracțiuni", cele de natură religioasă pedepsite prin arderea pe rug (capitolul XXXIX).

76 Săgeata polemică îndreptată împotriva „societăților private" poate fi explicată prin concepția lui Beccaria cum că tot ceea ce se interpune între monarh și cetățeni este dăunător bunei funcționări a societății. Ideea va fi reluată în capitolul XXVI. Interesele secrete și particulare ale unui grup de oameni organizați într-o asociație privată fac ca în comportamentul acestora să predomine aceste interese, fapt ce poate mina structura comunității unite prin contractul social.

77 Argumentarea este de o modernitate impresionantă: acțiunea poate avea valoarea unei probe materiale (și în concluzie e de relevanță penală), spre deosebire de infracțiunea de opinie. Opinia exprimată prin cuvinte are nevoie de reconstruirea perfectă a contextului în care a fost exprimată pentru a asigura o corectă înțelegere.

78 Continuă atacul împotriva magistraturii început în capitolul IV. „Cunoștințele" unui judecător sunt înșelătoare, căci se bazează pe o „tradiție de opinii"; vezi și exclamația următoare plină de amărăciune și ironie la adresa „științei" judecătorilor vremii. în spiritul raționalității și al respectării legilor precise, Beccaria susține că sarcina unui judecător trebuie să se reducă la simpla constatare-verificare a faptelor: în ele se găsește adevărul, care odată descoperit, impune judecătorului aplicarea legii clar formulate, anulând orice posibilitate de interpretare sau intervenție a arbitrarului.

79 După ce până acum Beccaria a criticat corpul magistraților separat, acuzându-i de incompetență, lipsă de imparțialitate, insensibili-

tate și chiar cruzime, toate culpe individuale, în acest moment al lucrării introduce prezentarea cercului vicios în care se află realitatea judiciară: pornind de la descrierea tuturor oamenilor trăind într-o societate care nu le poate asigura siguranța vieții, aplicarea unor principii certe, „ei rătăcesc dezorientați și în voia valurilor pe marea nesfârșită a opiniilor", Beccaria prin întrebări retorice („Din acești oameni vom face oare curajoși soldați apărători ai patriei și ai tronului? între aceștia vom găsi oare incoruptibilii magistrați...") găsește o atenuantă magistraților descărcând toată răspunderea situației deplorabile pe umerii politicului.

80 Capitolul este dedicat atitudinii critice, polemice, a secretului, simbol al Vechiului Regim; ținta atacurilor este spionajul și delațiunea foarte răspândite mai ales în Republica venețiană. Se consideră că acest capitol a fost cel ce a inspirat reacția violentă a *Notelor* lui Facchinei. Paragraful introdus în ediția a treia constituie un răspuns la aceste *Note.*

81 Termenul *public* este folosit în două perechi opozante de sintagme asumând o ambivalență fundamentală pentru înțelegerea argumentării. Prima ocurență se referă la acuzații: *acuzații publice* opus *acuzațiilor secrete.* A doua ocurență se referă la organul de acuzare: *comisari care să acuze public [în numele societății],* în opoziție cu *magistratura acuzatorială* (sistemul practicat de tribunalele laice medievale, conform căruia judecătorul intervenea doar la cererea unei părți, judecând exclusiv pe baza probelor furnizate de părți. De exemplu, în caz de omucidere, dacă rudele celui omorât îl iertau pe ucigaș, acesta era pus în libertate). Vezi nota 102.

82 Dreptul roman precum și primele dispoziții ale Bisericii invalidau mărturiile obținute prin aplicarea torturii. La începutul secolului al XIII-lea (paternitatea este incertă, fiindu-i atribuită fie lui Frederic al II-lea, fie lui Alfons Cel înțelept, regele Aragonului) se introduce un sistem ingenios cu scopul eludării acestei norme: acuzatul era supus torturii până mărturisea. Pentru a fi legală, această mărturie trebuia să fie confirmată de acuzat la distanță de cel puțin o zi după încetarea torturii. Beccaria atacă cu virulență această normă rămasă încă valabilă în secolul al XVIII-lea.

83 Recurgerea la tortură este atacată pe baza a două principii fundamentale ale civilizației juridice moderne: prezumția de nevinovăție și facultatea imputatului de a nu răspunde judecătorului. Beccaria recurge cu abilitate la un subterfugiu dialectic: tortura este definită ca pedeapsă, anulând diferența dintre tortura „judiciară" *(quaestio* la romani: „veritatis indagatio per tormentum") și tortura „punitivă" *(question* la francezi). în consecință, tortura în timpul instruirii procesului sau al cercetărilor, apare ca ilegitimă; în capitolele XXIX și XXX se declară că

numai două „pedepse" pot fi aplicate în mod legitim înainte de sentința de vinovăție: închisoarea preventivă și un termen de prescripție. Concluzia argumentării este dublă: metoda torturii este pe de o parte inutilă (forța fizică a imputatului este singura care contează și nu adevărul, fiind în acest fel imposibilă obținerea unor probe demne de încredere), iar pe de altă parte este și nedreaptă.

84 [p.t] Sfera lexicală este foarte clară: *macchia umana,* opusă calității *immacolato* care se referă la sfera divină. *Purgazione dell'infamia* a fost tradus cu *spălarea de infamie* (cu trimitere clară spre expresia consacrată în română - *spălarea de păcate)* pentru a păstra aceeași sferă lexicală.

85 Petele/păcatele oamenilor pot fi „pedepsite de mânia veșnică a Marii Ființe" prin condamnarea la chinuri veșnice, condamnarea la Infern.

86 *Focid Purgatoriului* - în religia catolică viața de după moarte cunoaște Infernul (condamnații pentru veșnicie), Purgatoriul (după o perioadă de căință și purificare sufletele păcătoșilor pot trece în Paradis), Paradisul (sufletele celor aleși și neprihăniți). Adjectivul *incomprehensibil* trebuie înțeles ca referindu-se la acceptarea dogmei religioase fără explicații comprehensibile de către natura umană.

Un exemplu este tocmai focul Purgatoriului (în italiană, pe filiera etimologiei *latine, purgare* are sensul de *a curăța, a purifica),* cum apare în *Divina Comedie* a lui Dante, magistrală expresie artistică a teologiei catolice medievale. După urcarea muntelui Purgatoriului Dante este întâmpinat de îngerul ultimei pedepse: „în foc să vă zvârliți pe dată / Căci drum pe culme fără nu-ncape; / Și nu fiți surzi la ruga-n vers cântată" (Purgatoriu, Cântul XXVII; trad. Eta Boeriu). După această ultimă încercare, îngerul iertării îl va întâmpina cu cuvintele pe care Cristos le va pronunța în ziua Judecății de Apoi „Venite, benedicti Patris mei!"; sufletul lui Dante eliberat și purificat de păcat a recâștigat liberul arbitru care nu va mai ceda răului și se poate dărui doar binelui; așadar este pregătit pentru intrarea în Paradis.

87 în religia catolică există șapte sacramente, semne ale grației divine, instituite de Cristos. Două sacramente *(battesimo* și *penitenza,* botezul și căința după spovedanie) în legătură cu moartea, căci cine primește aceste sacramente trece din viața marcată de păcat la viața întru Cristos. Celelalte cinci sunt ale celor în viață, contribuind la aprofundarea vieții spirituale *(cresima, eucaristía, estrema unzione, ordine, matrimonio;* miruire la botez, euharistie/împărtășanie, maslu, hirotonie, căsătorie). Corespund celor șapte sfinte taine ortodoxe.

88 Atac deosebit de virulent la adresa situațiilor în care legislația și practica judiciară laică se confundă cu principiile religioase. în capitolul V, referindu-se la perioade istorice anterioare, deja s-a făcut aluzie la această situație condamnabilă, cu tonuri stilistice foarte puternice: „slujitorii adevărului evanghelic mânjindu-și cu sânge mâinile ce zilnic îl atingeau pe Dumnezeul blândeții". în prezentul paragraf explică întregul proces de contaminare a practicii judiciare laice; aceste influențe distorsionează adevărurile religioase revelate, ducând la practici absurde.

89 în Evul Mediu se considera că proba focului și a apei clocotite exprimau judecata lui Dumnezeu: în cazul în care un inculpat trecea nevătămat fizic prin flăcările rugului sau prin vărsarea apei clocotite asupra unei părți a corpului, era considerat nevinovat.

90 în procesele intentate vrăjitoarelor exista indicația expresă ca ele să fie interogate complet dezbrăcate, complet rase (pentru a evita ascunderea diferitelor obiecte cu puteri necurate), cu spatele (căci și prin privire sau atingere directă puteau transmite puteri necurate care le-ar fi putut salva); se cerea maximă vigilență deoarece era notoriu că recurgeau la înșelăciunea de a-și unge mâinile sau alte părți ale corpului cu unguente sau poțiuni din ierburi ce le-ar fi făcut imune la foc sau apă clocotită.

91 Demonstrația se bazează pe principiile senzualiste îmbinate cu cele deterministe (vezi nota 19). Impresiile sensibile condiționează voința; în cazuri extreme (senzațiile provocate de tortură), răspunsul nu poate fi considerat liber, fiind condiționat în mod necesar, asemenea impresiilor generate de proba focului și a apei.

92 [p.t.] Invarianta enunțării caracteristice limbajului matematicii. Pentru aceeași abordare raționalistă, ce implică respectarea invariantei stilului caracteristic matematicii, vezi nota 39 [p.t.].

93 *Common law* nu a permis niciodată tortura, dar totuși ea se practica în unele tribunale speciale.

94 Informația este parțial greșită. Tortura fusese abolită în 1734 pentru infracțiunile de drept comun, continuând să se practice însă în cazul infracțiunilor de natură politică.

95 Referire la Frederic al II-lea al Prusiei (rege între 1740 și 1786) supranumit cel Mare. Despot luminat, a promovat libertatea presei și pe cea a religiei, a fost prieten personal cu Voltaire; în timpul domniei sale s-a întocmit un corp legislativ impresionant, codificarea dreptului civil și penal *(Corpus juris Fridericianum)* și a abolit tortura în 1740, imediat ce s-a urcat pe tron.

96 Argumentarea începuse din capitolul VII: raporturile dintre oameni „sunt raporturi de egalitate". Acum se reafirmă legătura indisolubilă dintre libertate și lege (vezi nota 56), susținând în mod explicit necesitatea egalității juridice a tuturor cetățenilor. Va continua în capitolul XXI

unde cere pedepse egale „pentru primul și pentm ultimul cetățean", ceea ce constituie un atac împotriva impunității/privilegiilor nobilimii.

97 *Petitio principii* - sofism care consideră ca supoziție implicită chiar teza ce se demonstrează.

Beccaria folosește în trei capitole (ulterior în XXXI și XXXVIII) termenul de *savant* (în italiană *dottore).* în epocă, *dottore* desemna maxima autoritate academică a Universităților încă din perioada medievală; era titlul care dădea drepturi depline pentru predarea la nivel universitar a teologiei, dreptului civil și a dreptului canonic, al exercitării profesiilor liberale și medicinei; de asemenea este titlul acordat de papă *(dottore della Chiesa)* unor personalități ale Bisericii catolice ce s-au remarcat prin respectarea principiilor tradiționale ale credinței, viață sfântă sau cunoștințe deosebite în domeniul doctrinei catolice. Beccaria folosește termenul în contexte în care acuzația virulentă este îndreptată împotriva legislației intermediare, în situații în care în realitatea judiciară se recurge la tortură, abuzuri, se ignoră drepturile inculpatului, se recurge la arbitrar; este modalitatea prin care Beccaria, tocmai în aceste situații strigătoare la cer, cheamă în cauză, desemnând clar responsabilitățile, maxima autoritate ecleziastică, juridică, academică *(savanții).*

98 Atât capitolul dedicat pedepsei cu moartea (XXVIII) cât și cel despre tortură au generat în secolul al XVIII-lea o dezbatere foarte vie, cu urmări concrete asupra legislațiilor. Chiar dacă tortura a rămas în vigoare în Lombardia, ea a fost abolită prin *Nakaz* al Ecaterinei a II-a a Rusiei (art. 192-197), reforma penală toscană (art. 33), scrisorile regale ale lui Gustav al III-lea al Suediei și prin cele ale lui Carol al III-lea al Spaniei, înainte de *Allgemeines Gesetz* al lui Iosif al II-lea, prin decretul reginei Măria Tereza din ianuarie 1776. (Alberto Burgio)

99 Pedeapsa cu închisoarea a fost introdusă foarte târziu, inițial existând pedepse corporale sau pecuniare, fapt ce crea o discriminare: numai cei avuți ar fi putut achita pedeapsa pecuniară.

100 Se creează o situație paradoxală: principele, de competența căruia era securitatea publică, avea interes ca ea să fie încălcată, în scopul de a încasa pedepsele pecuniare prevăzute.

101 într-un stat conceput ca Stat patrimonial se afirmă caracterul privat al instituțiilor Vechiului Regim: orice infracțiune este concepută ca o „lezare a suveranului" (vezi capitolul XXXIII); orice pedeapsă pecuniară are ca scop sporirea finanțelor ce nu sunt altceva decât „patrimoniul principelui" (vezi capitolul XXV dedicat confiscărilor). Demonstrația este stringentă: într-un stat organizat pe aceste baze, interesul nu poate fi decât acela al creșterii numărului infracțiunilor (și implicit al veniturilor fiscului, alias ale principelui); judecătorul nu poate fi imparțial, el

devine chiar o parte în cauză (interesat să contribuie la sporirea veniturilor fiscului), deci devine chiar „dușman al inculpatului". în această lumină putem reciti seria celor trei intervenții, imaginate ca aparținând unui judecător, din capitolul anterior (paragrafele în italice), dovedindu-se ironia corozivă a lui Beccaria. Acestui tip de judecător („dușman al inculpatului") i se opune tipul imaginat de Beccaria: este vorba de o nouă concepție juridică ce afirmă principiul terțialității judecătorului („imparțial cercetător al adevărului"), precum și principiul unui proces „informativ" (cercetarea imparțială a faptelor) ce va fi expus în continuare.

102 Preferința lui Beccaria pentru procesul informativ are la bază principiul prezumției de nevinovăție în cadrul unui proces în care probele sunt prezentate de acuzare, deci de o altă persoană decât judecătorul. Opoziția dintre procesul *ofensiv* (judecata este bazată pe arbitrarul judecătorului) și cel *informativ* (bazat pe o schemă rațională ce exclude judecățile prin evaluare în favoarea unor enunțuri afirmative sau negative) s-a transformat în timpurile moderne în opoziția dintre procedura *inchizitorială* și cea *acuzatorială.*

103 Jurământul *de veritate dicenda* preceda interogatoriul; el a fost abolit prin reformele penale ale secolului al XIX-lea.

104 [p.t] *dovero* sau *daddovero* forme arhaice și dialectale pentru *davvero.*

105 în spiritul senzualismului, religia - tocmai datorită faptului că apelează la „motive prea îndepărtate de simțuri" - nu este capabilă să stăvilească impetuoasa năvală a „spaimei răscolitoare și [a] iubirii de viață".

106 Argumentarea se bazează pe principiul utilitarist: jurământul este ineficace, și nu poate fi altfel din moment ce constituie o obligație ce contravine sentimentelor firești ale omului. Afirmația foarte clară a deosebirii dintre legile religiei și cele ale oamenilor îi permite să conchidă pe un ton peremptoriu, acuzând această normă ce nu acordă nici o garanție juridică inculpatului.

107 Necesitatea este în cazul detenției preventive. După ce a menționat excepția, în continuare Beccaria se va ocupa de privațiunea de libertate considerată ca măsură preventivă și nu ca pedeapsă (vezi nota 83), demonstrând necesitatea unui proces care să dureze cât mai puțin și care să ajungă în mod rapid la sentință.

108 Se conturează tot mai clar garanțiile de care trebuie să se bucure inculpatul, în cadrul mai amplu al concepției utilitariste a contractului social a lui Beccaria: „oamenii vor să se supună celor mai mici rele cu putință", trebuind să aibă garanția securității individuale în schimbul porțiunii de libertate individuală pe care au cedat-o statului

prin contractul social. Se completează portretul judecătorului „dușman al inculpatului": indolent, insensibil, pentru ca ulterior, în capitolul XXVIII, să apară „rece și insensibil - ba poate chiar complăcându-se în adâncul său de propria-i autoritate".

109 Opoziția dintre pedeapsa legitimă și transformarea ei în spectacol. Asupra acestei practici deplorabile va reveni și în cursul criticilor aduse torturii („spectacol îmbucurător pentru fanatica mulțime" capitolul XXVII) sau pedepsei cu moartea („cumplitul dar trecătorul spectacol" care mai degrabă „înrăiește" sufletele decât să le corecteze, capitolul XXVIII; „spectacol îmbucurător [...] pentru mulțimea oarbă" capitolul XXXIX). Această opoziție este și mai relevantă dacă ținem cont de funcția exemplară pe care Beccaria o acordă pedepsei. Pedepsirea trebuie să fie publică și vizibilă, căci tocmai prin vizibilitatea ei se asigură valoarea ei preventivă, dar acest lucru nu trebuie să o transforme într-un spectacol cu „public", într-o distracție, în comentarii cinice și pline de cruzime.

Să încercăm să evocăm - cu ajutorul reconstrucției istorice a lui Cecil Roth *(Storia dei marrani,* Genova, Marietti, 2003) - un asemenea „spectacol". Sentințele Inchiziției erau anunțate în așa-numitul *Auto-da-fe* (Act de credință, termen portughez), o ceremonie publică care se desfășura de obicei în piața principală a orașului, într-o zi de sărbătoare. Era anunțată din timp, în așa fel încât locuitorii din satele învecinate să poată lua parte. în piață se construiau două tribune: una pentru acuzați și cei ce trebuiau să le aducă alinare spirituală, și cealaltă pentru inchizitori, autoritățile civile și ecleziastice, ambasadori, familiile nobililor, între cele două tribune se plasa un altar drapat în negru. Dimineața în zori începea o procesiune la care lua parte întregul cler al orașului (purtând însemnele Inchiziției, lumânări, torțe), urmat de inculpații care treceau prin coridorul viu al mulțimii dezlănțuite, supuși imprecațiilor și bătăii de joc a mulțimii. Numai în momentul în care cortegiul ajungea în piață avea loc lectura sentințelor, care în anumite cazuri, când grupurile de inculpați erau numeroase, putea dura chiar două sau trei zile. Condamnații la moarte, preluați și escortați de soldați, erau conduși în alt loc, unde era deja pregătit rugul. Aprinderea rugului era considerată o mare onoare și de obicei o făcea un oaspete important. Ferestrele caselor învecinate, de unde se putea urmări spectacolul, se închiriau sau erau rezervate oaspeților importanți. Autodafeurile se organizau la date care aveau o semnificație specială: pe 4 iulie 1632 la Madrid s-a celebrat un autodafe pentru a sărbători nașterea reginei; pe 30 iunie 1680, tot la Madrid, în Piaza Mayor, în prezența regelui Carlos al II-lea s-a celebrat un autodafe pentru a sărbători sosirea din Franța a tinerei sale

soții Luisa Maria d'Orléans; fastuoasa ceremonie a fost reprezentată în tabloul lui Francesco Rizi (sau Ricci; Muzeul Prado). Pentru a completa cadrul, menționăm că în 1713, în Spania, prima lovitură morală adusă Inchiziției este refuzul regelui Filip al V-lea de Bourbon (coerent cu principiile educației franceze pe care o primise) de a participa la autodafeul organizat, conform tradiției, în cinstea urcării sale pe tron.

110 Principiul proporționalității pedepsei față de infracțiune (deja fonnulat în capitolul VI) întărește principiul eficienței sale, al caracterului ei preventiv și exemplar.

111 Este vorba de categoria infracțiunilor ce lezează siguranța cetățenilor, a doua categorie din clasificarea introdusă de Beccaria în capitolul VIII: lezarea vieții, a bunurilor și a onoarei, prin asasinate, furturi și injurii (expuse în acest capitol precum și în XXII, XXIII).

112 Este reluat principiul egalității juridice a tuturor cetățenilor, într-o formă foarte radicală. Jurisprudența stufoasă („nenumărate situații civile") este aliatul celor puternici: nimeni nu mai trebuie să aibă posibilitatea de a transforma o pedeapsă într-o amendă (privilegiu existent), căci infracțiunea a fost comisă împotriva demnității unui om și aceasta nu are preț. Procedând în acest fel se aplică o „ecuație absurdă", cum o va numi în capitolul XXII, dând aceeași valoare pentru două „cantități eterogene" despărțite de „infinit"; o ecuație exemplificată în capitolul XXXIII: e ca și cum s-ar vedea „cum este pedepsită cu moartea atât omorârea unui fazan, cât și omorârea unui om". Foarte interesantă și de maximă luciditate politică este legătura pusă în evidență dintre violența socială și reificarea persoanei. Denunțarea transformării omului în lucru folosește expresia „animale de muncă", expresie consacrată în secolul al XVIII-lea pentru sclavi.

113 Beccaria introduce în discuție, la nivel teoretic, problema *puterii intermediare,* a corpurilor intermediare. Aluzia la Montesquieu este transparentă; acesta susținea necesitatea privilegiilor nobililor precum și rolul pozitiv pe care îl jucau corpurile intermediare într-o monarhie moderată, cum fusese tradițional cea franceză înainte de absolutism, și cum își dorea să redevină, întărită tocmai prin restituirea prerogativelor tradiționale ale corpurilor intermediare.

Abordarea lui Beccaria - pentru a ajunge la concluzii diametral opuse - este efectuată în „spirit științific". Se pune în discuție problema din punct de vedere legislativ: legislația propriu-zisă, dar și instituțiile, precum și magistrații, judecătorii, legislatorii, avocații; în mod sintetic evaluarea este fonnulată în capitolul XXIX („... se pare că în actualul sistem penal, conform opiniei oamenilor, predomină ideea forței și a abuzului de forță și nu cea de justiție"). Se pune în discuție problema din punct

de vedere moral: implicațiile morale se deduc din continua prezentare a situației celor mai vulnerabili, a celor reduși la mizerie economică și total lipsiți de drepturi, la cheremul arbitrarului. Se pune în discuție problema din punct de vedere politic: corolarul concepției sale politice este monarhia luminată, în care monarhul va realiza fericirea supușilor săi eliminând „acel despotism intermediar (mai capabil de cruzime, fiind mai puțin sigur) care sufoca dorințele întotdeauna sincere ale poporului ce sunt întotdeauna de bun augur atunci când pot să-și croiască drum până la tron!" (capitolul XXVIII).

114 Este un atac clar îndreptat împotriva lui Montesquieu *(Esprit des lois* susținea necesitatea existenței privilegiilor nobilimii, o stare benefică monarhiei) ce culminează cu revendicarea unui drept penal unic. Despre valența politică a egalității juridice a cetățenilor s-a vorbit deja în capitolul VII. în formularea acestui atac Beccaria disimulează prin construcția retorică forța acuzațiilor; un exemplu strălucit este descrierea nobilimii ca „sclavă a ei înseși și a altcuiva" ce „îngrădește în folosul unui cerc foarte restrâns [monopolizează] orice fel de circulație a creditului și a speranței". în cadrul revistei // *Caffe* exista un curent de idei (Alfonso Longo, frații Verri) care susținea că decadența economică (metafora insulei înfloritoare a nobililor în deșertul societății) se poate explica prin faptul că bogățiile nobililor (complet neinteresați de afaceri), necirculând liber, generează stagnarea economică. Principiul atacat este cel de fideicomis (it. *fedecommesso),* dispoziția testamentară care impunea moștenitorului nobil să păstreze și să transmită la rândul său urmașilor averea dobândită, scoțând practic din circuitul liber al vânzărilor-cumpărărilor patrimoniul nobiliar. în cadrul dezbaterilor revistei// *Caffe* se pusese în discuție inclusiv posibilitatea ieșirii din impas prin interzicerea aplicării principiului fideicomis, fapt ce ar fi îngrădit însă libertatea de a face testament. Beccaria susține că și în condițiile în care inegalitatea, atât economică cât și juridică, ar fi „inevitabilă sau utilă societăților", trebuie să se evite ca inegalitatea economică „să se perpetueze mai degrabă decât să se nască și să dispară necontenit". Ulterior, în capitolul XXIV, se va referi la o mai justă distribuție a bogăției sociale, culminând cu revendicarea egalității juridice și afirmarea principiilor meritocratice.

115 Principiul egalității juridice, enunțat deja în capitolul XVI, este reafirmat („pedepsele trebuie să fie aceleași pentru primul și pentru ultimul cetățean"). După ce în capitolul XX se afirmă că principiul egalității juridice nu trebuie să fie influențat de bogăție („nici cel mare, nici cel bogat nu trebuie să-și poată răscumpăra prin bani atentatele săvârșite împotriva celui slab și a celui sărac; altfel bogățiile, care sunt răsplata iscusinței într-o societate în care este garantată respectarea legilor, alimentează tirania"), prezentul capitol introduce un unghi de abordare foarte interesant: a fi „mai fericit sau mai respectat" nu numai că nu-i dispensează pe cei bogați de respectarea legii, dar impune chiar o responsabilitate majoră. Dacă adevărata măsură a pedepselor este „atingerea publică adusă, [... ea] este cu atât mai mare cu cât cel care a comis-o e mai favorizat". Această afirmație pare foarte apropiată de soluția cea mai radicală în discuție în cadrul Consiliului pentru dreptul penal, instituit de Leopold al II-lea, care pregătea noul Cod penal în Lombardia; este un curent de opinie susținut de frații Verri care propuneau pedepse cu atât mai aspre cu cât era mai elevată condiția socială a celui vinovat. Beccaria ia în discuție cele două aspecte care deosebesc cele două categorii sociale (nobilul și omul de rând) în numele cărora ar putea fi demonstrată necesitatea pedepselor diferite: educația și infamia. Argumentația lui demonstrează ca irelevantă educația, precum și infamia care poate fi îndepărtată de către suveran și, pe cale logică, desființează acest argument.

116 0 pasionantă apărare a familiilor celor săraci, rămași fără mijloace de subzistență în cazul condamnării; cei care suferă de pe urma rigorilor sunt mai mulți decât cei care comit infracțiunile.

117 Definiția furtului ca „infracțiunea dictată de mizerie și disperare" duce la afirmarea legăturii cauzale dintre condițiile sociale și criminalitate (se va reveni în mod și mai accentuat în capitolul XXV unde consecința sărăciei va fi indicată ca „starea de necesitate disperată de a comite infracțiuni"). Nu întâmplător, Beccaria tocmai în acest context se referă la dreptul de proprietate denumindu-1 „cumplit și poate nu atât de necesar": „cumplit" căci acest drept este răspunzător de nedreptatea socială, de violența și actele extreme la care recurg cei săraci; „poate nu atât de necesar" (să nu uităm că unul din principiile fundamentale ale cărții este legătura dintre necesitate și justiție) și așadar capabil, eventual, să impună imperative legale, dar nu autorizat să introducă intervenții represive. Această ultimă afirmație a stârnit o mare stupoare în epocă, precum și comentarii ulterioare nesfârșite; Cesare Cantu, în 1871, în prefața ediției *Despre infracțiuni...,* susține chiar că fragmentul respectiv ar fi o intervenție apocrifă. Problema nu a fost elucidată, dar mai importantă, susține Alberto Burgio, este altă problemă ridicată de acest capitol: delegitimarea oricărei forme de „sclavie" și servitute, unica acceptată fiind munca prestată în timpul detenției în folosul societății. Dar inevitabil se pune și altă întrebare: cum poate fi justificată pe de o parte detenția în cazul unui furt fără violență comis de cel sărac,

deci insolvabil, când pentru bogați există posibilitatea transformării detenției în pedeapsă pecuniară?

118 Viața unui om și bogăția materială sunt două categorii diferite (despărțite de „infinit"); așadar este „absurdă" pretenția de a răscumpăra prin pedepse pecuniare violențele corporale comise.

119 Regula proporționalității și a analogiei pedepsei față de infracțiunea comisă fusese enunțată în capitolul XIX: „Un alt principiu care servește foarte bine la strângerea relației dintre fapta criminală și pedeapsă este ca cea din urmă să fie cât mai conformă cu natura infracțiunii." Exemplele sunt numeroase: pedepse corporale pentru „atentate împotriva persoanei" (capitolul XX); pedepse pecuniare pentru furturile lipsite de violență (capitolul XXII); pedeapsa cu infamia pentru ofense (prezentul capitol); confiscarea bunurilor pentru contrabandă (capitolul XXXIII).

120 Conform criticii italiene pasajul trebuie interpretat astfel: trebuie să se pedepsească prin acoperirea cu ridicol acea vină ce se naște din orgoliu, căci pedeapsa corporală și dureroasă ar putea să obțină efectul contrar, emulând orgoliul vinovatului. Numai prin aplicarea tenace a pedepselor acoperirii cu ridicol și a infamiei - din contrapunerea opiniilor [corecte] și a opiniilor [false] - cu greu și încet adevărul [în acest caz consistența scăzută și valoarea mică a celor vinovați] se impune și în ochii poporului mereu dispus să se lase orbit de aparențe: de asemenea numai deducând în mod corect consecințele falselor principii putem determina, prin desființarea acestora, conștientizarea absurdității lor originare.

121 Natura imuabilă a lucrurilor impune un obstacol arbitrarului uman: ordinea eternă distruge orice fel de prevedere creată artificial, incompatibilă cu caracterul imuabil al raportului dintre lucruri. Raportul artă-natură (în care arta imită mimetic natura), la rândul său un raport imuabil, se regăsește și în politica „adevărată și durabilă". Legăturile naturale ce se impun politicii sunt amintite în repetate rânduri: sentimentele imuabile ale oamenilor și nevoile lor, înclinația lor spre plăcere și fericire, fuga de durere și de suferință.

122 Aluzie clară la nobilii ce-și primeau, datorită dispoziției testamentare fideicomis, întreaga avere de la înaintași; distincția lui Beccaria este însă tranșantă: este legitimă doar acea moștenire ereditară ce reprezintă rezultatul meritului individual.

123 Deosebirea dintre „inactivitatea bogăților" și „inactivitatea politică" (socială) amintește de atacul împotriva proastei folosiri a puterii economice (a bogăților) din capitolele XX-XXII. Cea dintâi este acceptabilă, căci reprezintă consumul roadelor iscusinței muncii proprii sau

a strămoșilor; cea de-a doua este reprobabilă, căci reprezintă un consum neproductiv. Trimiterile sociale sunt transparente: pe de o parte, o categorie dinamică, „iscusită", stimulată de dorința de a-și păstra propriile bunuri sau de a le spori (burghezia mijlocie care dorea consolidarea și expansiunea propriilor resurse); pe de altă parte, o categorie neproductivă (sau eventual activă doar într-un război „incert și sângeros al forței"), pură consumatoare. Și încă o dată se afirmă necesitatea ca legile să schimbe situația și nu arbitrarul celor ce pretind să guverneze în baza propriului cod moral („virtutea austeră și limitată a unor cenzori"); cu alte cuvinte, legile trebuie să deosebească inactivitatea sănătoasă a „bogăților" de cea „politică", atât de reprobabilă încât indivizii inactivi din punct de vedere politic/social merită a fi exilați. Deci nobilimea, și mai ales acea parte a ei care, fiind improductivă, apăsa asupra restului societății prin vanitatea ei nețărmurită, este obiectivul polemicii lui Beccaria și nu alte categorii (vagabonzii, cerșetorii, călugării) cum a fost în mod eronat interpretat.

Ca exemplificare a situației descrise de Beccaria ni se pare edificatoare descrierea Republicii Genova în pragul războiului și a revoltei populare din 1745, făcută de Franco Venturi, pe baza unor date statistice. Familiile aristocratice erau 733 cu un patrimoniu impozabil de 116,5 milioane de lire (12 familii cu mai mult de un milion fiecare, 41 de familii cu mai mult de jumătate de milion și 680 de familii cu patrimonii inferioare). Categoria burghezilor cuprindea 882 de familii cu un patrimoniu impozabil de 17,5 milioane de lire. O structură piramidală ce-și avea baza pe plebe. Proporția exactă ne-ar putea-o da datele disponibile pentru orașul Genova: o populație de circa 50 000 de suflete din care circa 10 000 erau străini, fețele bisericești, nobilii, burghezia și 40 000 aparțineau plebei. în pragul războiului, cu miza menținerii echilibrului dintre Imperiu și familia Bourbon, vechile familii aristocratice „doreau menținerea *stătu quo-ului,* doreau imobilitatea. Simțeau că sunt slabi. Familiile lor erau istovite, bogățiile lor fabuloase erau plasate în întreaga lume, dar nu se mai reînnoiau. Nu aveau nici un interes pentru războaie și conflicte armate. Tocmai în acei ani se accentuează conștiința decadenței vechii nobilimi. [...] Decadență însoțită de o detașare tot mai accentuată a vechilor familii de sarcinile și îndatoririle guvernării, de o tot mai gravă indiferență față de viața politică. Aceștia sunt nobilii pe care îi zugrăvește, tocmai în acea perioadă, Alessandro Magnasco în splendidul tablou păstrat la Palazzo Bianco: meschini și mici de stat, închiși în mărunta lor viață făcută din jocuri, conversație, odihnă, însoțiți de abații lor și de cățelușii lor, dominați, ba chiar striviți, de vilele lor

splendide, de parcuri [,..] O decadență seacă și aridă a oamenilor, împodobită cu lucruri prețioase" (pp. 201-202).

124 Luigi Ferrajoli i-a reproșat lui Beccaria că exilul celor presupuși vinovați ar constitui o încălcare a prezumției de nevinovăție. Critica italiană rezolvă aparentul paradox al unei sporite severități pentru cel ce este acuzat pentru întâia oară față de cel acuzat de mai multe ori prin interpretarea următoare: cel ce a fost acuzat de mai multe ori a putut să fie considerat de tot atâtea ori nevinovat, datorită imputațiilor nedrepte. Aparentul paradox al unei atitudini permisive în cazul străinilor față de o severitate sporită pentru cetățenii respectivului stat se elucidează în capitolul XXIX *Despre arestare* („Un nemernic, care însă nu a încălcat pactele unei societăți nefiind membru al acesteia, poate fi temut și, prin urmare, exilat sau exclus de forța superioară a societății, dar nu poate fi pedepsit conform formalităților legilor, care pedepsesc încălcarea pactelor și nu răutatea intrinsecă a acțiunilor."), precum și în capitolul XXXV *Azil,* unde își exprimă punctul de vedere față de extrădare.

125 Enunțarea explicită a principiului pedepsei minime necesare. Pe de altă parte acest paragraf susține insuficiența criteriului utilității: în baza caracterului economic rațional al contractului social (sacrificiul *minim inevitabil* al propriei libertăți naturale) este justă numai acea pedeapsă care se menține în limita minimei severități suficiente pentru a realiza o prevenție eficientă. Critica lui Beccaria împotriva confiscărilor a avut rezultate concrete: în 1786, urmărind îndeaproape argumentarea lui Beccaria, noua lege penală din Toscana abolea confiscările.

126 Beccaria stabilește o legătură logică între ultimul exemplu al capitolului anterior (efectele dezastruoase ale condamnării unui cap de familie, răsfrânte asupra întregii familii) și noua problemă luată în discuție: denunțarea efectelor pernicioase ale exercitării autorității suverane asupra familiilor, în detrimentul indivizilor. Beccaria este clar împotriva oricărui tip de obstacol care ar putea împiedica raportul direct al suveranului (despotism luminat) cu membrii societății; întregul text este o pledoarie pentru individualism și implicit o polemică împotriva a tot ceea ce s-ar putea interpune, mijlocind raportul dintre suveran și individ (vezi critica „societăților private" din capitolul XIII: „în același fel, credibilitatea unui martor poate câteodată să fie diminuată, în cazul în care el este membru al unei societăți private ale cărei proceduri și reguli fie nu sunt bine cunoscute, fie sunt diferite de cele publice. Un asemenea om e purtătorul nu numai al propriilor pasiuni, dar și al pasiunilor celorlalți").

127 Morala publică - caracteristică republicii - învață că propriile interese se realizează fără a încălca legea; este o formulare sintetică a

principiului armoniei dintre interesul personal și cel general, ceea ce constituie întâiul obiectiv al legislatorului.

128 *[p.t.]fanatismo* nu are conotație peiorativă, fiind mai degrabă sinonim cu *dedicare totală unei cauze.*

129 Versiunea Morellet dă următoarea explicitare a textului: „Se pare că mărimea unui stat trebuie să fie invers proporțională cu sensibilitatea și activitățile membrilor săi, căci altfel, dacă atât sentimentul cât și activitățile ar crește direct proporțional cu numărul populației, însuși binele produs prin aplicarea legilor celor bune ar împiedica acțiunea de prevenire a infracțiunilor, căci oamenii ar fi prea greu de condus și de încadrat în niște limite determinate."

130 Lucius Cornelius Sylla (Sulla; 138-78 Î.C.), om politic roman, obține funcția de dictator (magistrat extraordinar roman, cu puteri civile și militare care era ales în condiții de urgență, ale cărui hotărâri erau inapelabile) în timpul luptelor intestine dintre facțiunea favorabilă plebei și cea favorabilă aristocrației, dictatura lui Sylla (82-79 î.C.) conferă statului o organizare aristocratică.

Ipoteza formării unei federații de republici poate fi interpretată ca o sugestie pentru rezolvarea raporturilor dintre Lombardia și Imperiu.

131 Beccaria susține inutilitatea pedepselor excesiv de aspre (expunerea continuă și în capitolul următor și în capitolul XXXI): sunt inutile căci în primul rând fac să crească curajul infractorului, iar în al doilea rând nu au valoare disuasivă pentru restul cetățenilor, întrucât impresiile intense provocate au o durată foarte scurtă. Sunt de preferat pedepsele moderate (blândețea legilor), dar aplicate în mod cert și infailibil; este concluzia ultimă a principiului pedepsei minime necesare și a constituit o revendicare a mișcării iluministe, în mod special a curentului utilitarist.

132 Raționamentul, aparent complicat, este logic. Premisa: oamenii au tendința de a se obișnui cu orice fel de obicei (comparația sufletelor cu fluidele). Așadar nu asprimea pedepsei va duce la o acțiune preventivă eficace. Având în vedere că cruzimea este nesfârșită, numai conceperea unui raport costuri-beneficii pe baza principiului pedepsei minime necesare poate asigura o calibrare justă a pedepselor. Chiar exemplele realității istorice imediate îi dau dreptate lui Beccaria: în 1745, Senatul din Milano încearcă să combată valul de infracțiuni atroce ce se răspândise în Lombardia în urma războiului, motivând schimbarea pedepsei prin noutatea ei. Pedeapsa prin spânzurare - devenită prea puțin eficace întrucât era prea des repetată - este înlocuită cu amputarea ambelor mâini *(relicta pro supplicio vita);* un exces al cruzimii, o adevărată escaladare a ei.

133 *Infracțiuni imposibile* **este acceptat ca fiind o aluzie la magie, în special la vrăjitoare. Un fragment imediat unnător care explicita această idee a fost eliminat din text de Pietro Verri.**

în legătură cu strânsul raport de prietenie și intensă comunicare intelectuală dintre Beccaria și Pietro Verri s-a scris enorm, făcându-se chiar supoziții hazardate în legătură cu intervențiile celui din urmă. De fapt, lucru demonstrat în urma analizelor filologice aprofundate, modificările au fost făcute de comun acord, în spiritul dezbaterilor intelectuale atât de aprinse care caracterizau grupul tinerilor prieteni. Un fragment dintr-o scrisoare a lui Alessandro Verri către Isidoro Bianchi ne lămurește acest proces. în martie 1763 Beccaria începe lucrul la carte. Petreceau mult timp împreună, în casa din oraș sau de la țară. Scrie Alessandro: „Contele Pietro pleca la treburile sale în timp ce eu și marchizul Beccaria petreceam seara studiind. Mi-amintesc că el se gândea mult înainte de a scrie și că nu rezista mai mult de două ore după care lăsa deoparte pana. Spre seară se întorcea și contele Pietro. Marchizul îi citea ceea ce scrisese și discutând câteodată făcea niște schimbări sau corecturi" (Venturi, p. 705).

134 Temele chiar nefiind noi reapar cu o forță deosebită: din punct de vedere istoric legile au apărat întotdeauna privilegiile; mizeria duce la comiterea infracțiunilor; polemica împotriva formalităților pompoase (rigid codificate) ale desfășurării torturilor, transformate în spectacol pentru mulțime.

135 în capitolul VIII (vezi nota 54), vorbind despre infracțiunile cele mai grave, Beccaria atacase deja necesitatea pedepsei cu moartea și implicit legitimitatea ei. Argumentarea este continuată și completată.

136 Argumentul liceității sinuciderii reia una din dezbaterile secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. E ca și cum Beccaria ar fi vrut, prin introducerea acestui subiect, să contracareze orice fel de argumentare a Bisericii în favoarea pedepsei capitale. Tocmai pentru a nu intra în conflict deschis cu puterea constituită a vremii (inclusiv cea politică), Beccaria este circumspect și nu exclude total necesitatea pedepsei cu moartea, recunoscând o singură excepție: situația în care ar fi în joc libertatea națiunii. Concluzia primei argumentări este clară: pedeapsa cu moartea nu este licită.

Prima abordare - acest prim paragraf - conține două argumente: din premisă - suveranitatea este „însumarea porțiunilor minime" de libertate individuală - se deduce că dreptul la viață, un bun suprem, nu poate face parte din jurisdicția suveranului; dreptul la viață și la moarte nu poate face parte din contractul social și, în consecință, nimeni nu poate dispune de viața cuiva.

137 A doua abordare a liceității pedepsei cu moartea în baza teoriei utilitariste.

138 A doua argumentare: singurul caz în care pedeapsa cu moartea este necesară este cel în care s-ar aduce atingere securității națiunii; excluzând această unică excepție, este infirmată necesitatea pedepsei cu moartea în condiții normale. Concluzia celei de-a doua argumentări: pedeapsa cu moartea este admisibilă într-un singur caz, cu scopuri preventive. Alberto Burgio susține că această aparentă contradicție dintre prima și a doua argumentare (susținerea eventualei utilități a pedepsei cu moartea, după ce s-a demonstrat că nu este necesară) este o argumentare ce folosește criteriul justiției *mai puțin exigente* **față de criteriul adoptat în întreaga operă, artificiu care mărește impactul discursului.**

139 Abolirea pedepsei cu moartea în Rusia este decretată în timpul domniei Elisabetei Petrovna (1709-1761) în perioada 1753-1754; ulterior, în timpul domniei Ecaterinei a Il-a, această modificare va fi introdusă în codul legislativ rusesc. Tonul admirativ al lui Beccaria va fi contestat chiar de traducătorul în rusă al cărții *Despre infracțiuni și pedepse,* **1788, istoricul Scerbatov, care infirmă valoarea schimbărilor legislative ale dreptului penal în timpul domniei Elisabetei Petrovna. Franco Venturi, unul din cei mai mari istorici ai Iluminismului, descrie atrocitatea torturilor care au luat locul pedepsei capitale: bătăi cu biciul, smulgerea nărilor, aplicarea cu fierul înroșit a unui însemn pe frunte și obraji, deportare la muncă silnică pe viață în Siberia.**

140 în acest loc, Pietro Verri a intervenit cu cea mai substanțială modificare asupra textului lui Beccaria. Fraza eliminată: „Pedepsele cele mai elaborate au reușit să sporească numărul martirilor tuturor sectelor în măsură mult mai mare decât au reușit plictiseala și sclavia să mărească numărul prozeliților în rândurile religiei adevărate și numărul apostaților în religiile false." Fraza, deosebit de îndrăzneață prin valoarea ei critică, a fost probabil eliminată cu scopul de a crește posibilitățile de publicare a cărții, ajutând-o să treacă de cenzură. Pentru intervențiile asupra manuscrisului autograf al lui Beccaria vezi *Edizione nazionale delle opere di Cesare Beccaria,* **diretta da Luigi Firpo e Gianni Francioni, Mediobanca, Milano 1984. Francioni caracterizează intervențiile lui Pietro Verri ca având scopul „de a elimina, nuanța, corecta" orice afirmație a lui Beccaria „prea radicală sau dezinvoltă în materie religioasă".**

141 [p.t.] în urma confruntării cu manuscrisul pregătit de Pietro Verri pentru tipărire, cuvântul „impresii" este rezultatul unei greșeli tipografice a primei ediții, care a fost mereu reluat ca atare. Manuscrisul conține cuvântul „pasiuni".

142 Sparta, conducând Liga peloponesiacă, participă la al doilea război persan oprind invazia persanilor prin bătălia de la Termopile (480 î.C.) şi îi învinge definitiv la Plătea (479 Î.C.). La Termopile un grup de 300 de spartani conduşi de Leonida, regele Spartei care moare în această bătălie, a rezistat eroic armatelor persane comandate de regele Xerxe. In perioada iluministă s-a creat un adevărat mit al Spartei: de exemplu Helvetius şi Rousseau recurg la exemplul spartan pentru a elogia virtuţile unei vieţi ponderate, în cadrul unei critici virulente a luxului.

[p.t.] *lacedemone* **sinonim** *spartano.*

143 Tiradă plină de patos în sprijinul celor năpăstuiţi, culminând cu accente virulente împotriva rolului jucat de biserică în execuţie.

[p.t.] Relativa *che abusa di tutto,* **ambiguă prin poziţia ei, a fost tradusă ca dependentă de** *religie;* **această opţiune ne-a fost dictată de explicitarea dată de Beccaria peste patru paragrafe: „Acestea sunt funestele paralogisme pe care - dacă nu în mod clar, măcar în chip confuz - le fac oamenii dispuşi să comită infracţiuni, asupra cărora, după cum am văzut, abuzurile religiei au o influenţă mai puternică decât însăşi religia."**

144 Titus Flavius Vespasianus (69-79) a guvernat cu blândeţe, a promovat construirea unor mari opere publice, i-a ajutat pe supravieţuitorii erupţiei Vezuviului ce a îngropat oraşul Pompeii; poporul îl numea *deliciae generis humani.*

Antonino este numele unor împăraţi romani; perioada 138-192 este cunoscută ca epoca Antoninilor. Antonino Pio a favorizat poporul şi senatul în timpul domniei sale.

Marcus Ulpius Traianus în timpul domniei sale (98-117) a promovat mari opere publice şi instituţii sociale.

145 Continuă polemica împotriva corpurilor intermediare, începută în capitolul IV: „despotismul celor mulţi nu poate fi corectat decât prin despotismul unui singur individ". Corpurile intermediare sunt un adevărat filtru în calea doleanţelor poporului care nu pot ajunge până la suveran. Continuă de asemenea susţinerea ideii unei puteri centrale puternice, văzută ca unicul remediu la „despotismul celor mulţi", capabil să înfrângă rezistenţa la schimbări şi reforme a corpurilor intermediare.

146 Dezbaterea generată de cartea lui Beccaria a dus la schimbări concrete ale unor legislaţii. în afara celor citate în nota 98 referitoare la abolirea torturii, sunt de reţinut cele referitoare la pedeapsa cu moartea: primul stat din lume care a abolit pedeapsa cu moartea a fost Marele Ducat al Toscanei în timpul domniei lui Leopold al II-lea (1765-1790), chiar dacă după patru ani a fost reintrodusă exclusiv pentru delictul de răzvrătire revoluţionară; codul penal al lui Iosif al II-lea *(Josefinisches Gesethbuch,* **1787);** *Nakaz* **al împărătesei Ecaterina a Il-a (1762-1796).**

în Anglia cartea a avut de asemenea un ecou important, traducătorii ei insistând asupra tristului primat pe care îl avea Anglia: numărul cel mai ridicat de pedepse capitale pentru secolul al XVIII-lea. Chiar şi ţările care au abolit-o au reintrodus-o la distanţă mai mică sau mai mare de timp, sub presiunea evenimentelor revoluţionare. în ceea ce priveşte legislaţia italiană, pedeapsa cu moartea a fost abolită în 1889 prin Codul penal Zanardelli, ulterior a fost reintrodusă în timpul fascismului, în 1926, pentru ca apoi să fie definitiv abolită prin Constituţia republicană, intrată în vigoare în 1948.

147 Beccaria susţine principiul excluderii oricărei competenţe normative a judecătorului; rolul acestuia ar trebui să fie exclusiv cel de aplicare mecanică a legii, aşa cum afirmase şi în capitolul IV („Nici căderea de a interpreta legile penale nu revine judecătorilor în materie penală din acelaşi motiv, anume că ei nu sunt legislatori"). Completarea introdusă la ediţia a cincea a fost considerată încă din epocă (Morellet, Diderot, d'Alemberf) destul de greoaie şi alambicată. Critica italiană consideră că fragmentul trebuie interpretat astfel: există tendinţa de a acoperi pe nedrept cu infamie imputatul chiar dacă ulterior este dovedit nevinovat şi este achitat, şi la acest lucru contribuie poliţia *{forţa internă ce tutelează legile)* **tocmai din cauză că este despărţită de armată** *{forţa externă apărătoare a tronului şi a naţiunii):* **dacă, aşa cum ar fi just, nu ar exista această separare, s-ar evita directa dependenţă a poliţiei de arbitrarul magistraţilor, în timp ce - cu complicitatea aparenţelor, în acest caz folositoare - fastul caracteristic corpurilor militare ar favoriza (după cum demonstrează faptul că o închisoare militară lasă un blam mai mic) eliminarea unei infamii atribuite pe nedrept.**

148 „Strămoşii noştri, vânători veniţi din nord" aluzie la popoarele barbare, despre care vorbise şi în *Către cititor,* **adică la longobarzi.**

149 Enunţarea principiului valabilităţii teritoriale a legilor cu scopul de a limita discreţionalitatea judecătorilor. Sarcina magistratului nu este aplicarea unei justiţii abstracte, universale, ci sancţionarea încălcării legilor unui anumit stat.

150 Pentru magistratura acuzatorială practicată de tribunalele laice încă din Evul Mediu, vezi nota 81.

151 Termenul de timp la dispoziţia judecătorului pentru instrucţia procesului precum şi cel al prescripţiei sunt fixaţi în baza unor elemente contrastante: atrocitatea şi probabilitatea infracţiunilor, pe de o parte şi variabila independentă a dificultăţii strângerii probelor (cum va fi demonstrat în capitolul XXXI). în acest fel timpul arestării preventive şi al prescripţiei, considerat a face parte din pedeapsă, duce la situaţia în care aceeaşi condamnare să fie dată pentru infracţiuni diferite, violând

principiul de bază al proporționalității dintre pedeapsă și infracțiune. Urmează un exemplu care clarifică demonstrația.

152 Cu cât infracțiunile sunt mai atroce, cu atât ele sunt mai puțin probabile (elemente contrastante); intervalul pentru instrucția procesului trebuie să fie scurt. Având însă în vedere că atrocitatea acestor infracțiuni, în caz de impunitate, duce la un prejudiciu foarte mare în cadrul societății, s-ar impune un interval de timp mai mare pentru prescripție, tocmai cu scopul de a evita impunitatea. Este o contradicție aparentă, demonstrează Beccaria, căci probabilitatea infracțiunii și prejudiciul eventualei impunități nu variază în raport direct, așa că durata arestului preventiv nu va varia nici ea *în aceeași măsură* în care variază durata prescripției. în concluzie, pot exista situații în care infracțiuni diferite să fie pedepsite cu pedepse de intensitate identică, fără a viola principiul proporționalității dintre pedeapsă și infracțiune. (Alberto Burgio)

153 [p.t.] *Massa* trebuie înțeles ca *grandezza.*

154 [p.t.] *Queste* trebuie înțeles ca *queste nazioni.*

155 Critica italiană consideră că fragmentul trebuie interpretat astfel: având în vedere faptul că marii majorități a oamenilor îi lipsește vigoarea necesară pentru îndeplinirea atât a marilor infracțiuni cât și a marilor virtuți, se pare că acolo unde avem mari infracțiuni există și mari virtuți, la acele națiuni în care activitatea guvernului și forța pasiunii civile sunt mai intense; în schimb, la celelalte națiuni - care se sprijină pe importanța lor și pe constanta bunătate a legilor-pe de o parte existența pasiunilor slabe (capabile să păstreze ordinea existentă, dar nu să o îmbunătățească) e însoțita și de lipsa marilor infracțiuni, dar pe de altă parte lipsesc și marile virtuți.

156 *Desfrânare grecească* pentru sodomie, făcându-se aluzie la obiceiul, destul de răspândit, al homosexualității în Grecia antică.

157 Sistemul probator al timpului prevedea așa-numitele „probe legale": o adevărată clasificare pe puncte a valorii indiciilor luate în parte și a căror valoare însumată putea duce la construirea unei probe „perfecte" *(plena probatio).* Voltaire în *Commentaire sul le livre Des délits et des peines* (1766) dă detalii despre această practică: un zvon este considerat o pătrime de probă, în timp ce un alt zvon, mai vag, poate fi considerat doar o optime de probă. Totuși, după cum a observat Luigi Ferrajoli, deși Beccaria denunță această uzanță condamnând-o ca presupuneri tiranice, el nu este perfect coerent întrucât în capitolul XIV a acceptat *probele imperfecte:* „Probele unei infracțiuni se pot împărți în probe perfecte și imperfecte. Le numesc perfecte pe acelea care exclud posibilitatea nevinovăției și le numesc imperfecte pe cele care nu exclud această posibilitate. Din rândul primei categorii, o singură probă

este suficientă pentru condamnare, în timp ce din rândul celei de-a doua este nevoie de atâtea probe câte împreună pot alcătui o probă perfectă; adică, dacă pentru fiecare probă în parte este posibil ca cineva să nu fie considerat vinovat, prin unirea tuturor probelor într-un singur subiect devine imposibil să mai fie declarat nevinovat."

158 Argumentația întregului paragraf este influențată de teoria climei a lui Montesquieu. în cartea sa *Spiritul legilor,* publicată în 1748, se conturează filonul unei filozofii a politicii. Legea, în general, reprezintă rațiunea umană, căci ea guvernează toate popoarele. Dar legile politice și civile ale fiecărei națiuni sunt doar cazuri particulare ale legii generale și, în concluzie, legile unui anumit popor sunt potrivite doar pentru el, neputând fi transplantate la o altă națiune. Legile sunt influențate de geografia fizică a unei țări, de climă, de calitatea pământului, de tipul de viață al oamenilor (țărani, vânători sau ciobani). Teoria climei ar putea fi sintetizată prin definiția pe care o dă însuși Montesquieu *înDefense de l'«Espritdes lois»,* publicată în 1750: „într-un cuvânt, natura climei poate produce asupra spiritului diferite dispoziții, care pot influența acțiunile umane" (Montesquieu, *Lo spirito delle leggi,* p. 1083). Efectele climei asupra oamenilor duc la crearea unor anumite caracteristici naționale, de care legislatorii ar trebui să țină seama pentru a putea elabora legi juste și potrivite; aceleași caracteristici naționale influențează însă și percepția popoarelor față de religie, drept care nu este recomandabil transferul unei religii într-un alt teritoriu, cu climă diferită. Reacția mediilor religioase la apariția cărții a fost furibundă, ducând în cele din urmă la trecerea ei la Index (1751).

în lumina acestor vicisitudini suportate de Montesquieu, pare comprehensibilă precauta introducere a lui Beccaria: „Dacă ar trebui să mă adresez unor națiuni încă lipsite de lumina religiei..."

Critica italiană consideră că paragraful, destul de alambicat în exprimare, trebuie înțeles astfel: dacă este adevărat că în condiții ambientale neschimbate instinctul sexual produce un stimul constant în timp, atunci încercarea de a reduce acest stimul va duce la creșterea tensiunii necesităților nesatisfăcute: așadar ar fi de preferat, ajutând forța instinctului, ca populația să fie împărțită în mod rațional într-un teritoriu în așa fel încât să fie favorizată satisfacerea armonioasă a necesităților sexuale.

159 [p.t] *Attica venere* cu sensul de sodomie.

160 [p.t.] *Commercio* în sens figurat și rar întâlnit *circulație, schimb (commercio di idee), raport cu ceilalți (commercio epistolare);* expresie desuetă *commercio carnale* cu sensul de *raport sexual.*

161 Beccaria insistă asupra cauzelor sociale ale homosexualității, făcând o aluzie explicită la colegiile și seminariile religioase; pentru a

înțelege curajul deosebit al acestei critici, ar trebui să încadrăm problema în complexul reglementărilor religiei catolice care interzice total raporturile sexuale, inclusiv căsătoria, pentru cler și călugări. Importantă este și critica tipului de educație care, exagerând realizarea caracterului util, transformă oamenii în simple instrumente.

162 Este foarte probabil ca prin infanticid Beccaria să se refere la avortul provocat. Ca și în cazul homosexualității, printr-o atitudine deosebit de modernă și curajoasă, Beccaria insistă asupra cauzelor sociale ale acestei infracțiuni. Gustav al III-lea al Suediei a preluat sugestiile lui Beccaria și prin scrisorile regale a introdus ocrotirea onorabilității „femeii rămase în mod clandestin însărcinată", precum și asigurarea creșterii și a școlarizării pe cheltuială publică a fiilor nelegitimi.

163 Introducerea unui principiu fundamental: responsabilitatea penală este strict individuală.

164 Primul paragraf demonstrează inutilitatea pedepsirii sinuciderii, atât din unghiul de vedere al făptașului cât și din unghi de vedere social, efectul preventiv fiind nul asupra cetățenilor în viață. Al doilea paragraf ia în discuție aceeași infracțiune în baza principiului, de-acum în repetate rânduri afirmat, că singura măsură în evaluarea unei infracțiuni este prejudiciul adus societății. Printr-o comparație abilă (sinucigașul se strămută în viața de apoi, fugarul se strămută în altă țară) Beccaria introduce argumentul fugarilor care aduc un prejudiciu dublu societății: atât din punct de vedere material, cât și din unghiul de vedere al dezvoltării viitoare prin scăderea numărului populației. Creșterea demografică constituia o preocupare a filozofilor vremii care erau convinși (vezi și Montesquieu, *Spiritul legilor)* că din Evul Mediu până în societatea contemporană lor, populația a scăzut în mod dramatic în lume, fapt ce implicit ar putea fi considerat o cauză a declinului contemporan pe care îl deplângeau. Datorită acestei comparații, practic, sinuciderea iese de sub incidența legii penale; ocazie pentru a sublinia, revenind la sfârșitul capitolului, deosebirea necesară a competențelor diferite ale legislației civile, morale și politice.

165 [p.t.] *legge armata* trebuie înțeles ca *legge munita di efficaci sanzioni.*

166 Referință la suveran sau la legislator (categorii ce se suprapun parțial, căci Beccaria îl numește și pe suveran *magistrat suprem)* al căror obiectiv ar trebui să fie „fericirea maximă împărțită la cât mai mulți", după cum este menționat în *Introducere.*

167 Giulio Carnazzi interpretează „acordurile fictive de cesiune și de vânzare pe care cel ce pleacă poate să le încheie, cu scopul de a reintra ulterior în posesia bunurilor sale".

168 Se introduce tema luxului și a semnificației sale politice. în capitolul XXIV, Beccaria făcuse deja o distincție foarte clară între bogăția neproductivă (nobilii care consumau bunurile acumulate de strămoși) și bogăția productivă (burghezia activă care prin propria muncă - iscusință - acumulează și consumă bogății). Cel care consumă bogăția proprie - fie că ea reprezintă roadele muncii strămoșilor sau roadele propriei munci/iscusințe - nu este blamabil, căci inactivitatea sa socială este „necesară și utilă", dând chiar posibilitatea nevoiașilor să-și câștige propria pâine, alimentând acea „sârguincioasă speranță de a-și îmbunătăți soarta - ferment util și viață a statelor" după cum afirmase în capitolul XV. Luxul (bogăția) este o valoare pozitivă pentru societate, fiind chiar numit „un remediu necesar în calea inegalității".

Luxul devenise o *querelle* care angaja întregul mediu intelectual european; poziția lui Helvétius, Montesquieu și Rousseau era clar moralistă, de condamnare fermă a luxului. Disputa în Italia înregistrează doi adepți de prim-plan ai poziției moraliste: la nivel conceptual filozofic, Giambattista Vico care susține existența unei ordini fundamentale ce se realizează prin succesiunea celor trei cicluri istorice legate de spiritualitate și cultură, într-o alternanță de decadență și renaștere, iar la nivel practic, Carlantonio Broggia inițiatorul unor reforme (1740) în Regatul Neapolelui. Ambii sunt convinși că rafinamentul cultural excesiv, luxul, prosperitatea corup din punct de vedere moral; Broggia consideră luxul chiar o investiție greșită, o activitate economică negativă. Unul din primii susținători ai valorii pozitive a luxului în cadrul evaluării economice este Antonio Genovesi; el s-a referit îndelung și în repetate rânduri la această problemă în prelegerile sale universitare *(Elementi del commercio),* în cadrul Universității de la Napoli, într-un curs instituit special pentru el de Bartolomeo Intieri, încercând în primul rând să definească luxul, o noțiune insuficient de clară în dezbaterile filozofilor vremii. Pentru el luxul este forța motrice a tuturor claselor în încercările de a-și depăși propria situație economică.

Beccaria, în deplină consonanță cu grupul tinerilor ce publicau în // *Caffé,* exprimă o poziție fermă în favoarea luxului; introduce o distincție fundamentală între luxul ostentativ și luxul confortabil, legând cele două noțiuni, în cadrul unei demonstrații aparent exclusiv economice, de cauze politice. Luxul poate fi recompensa pentru munca productivă într-o societate guvernată de legi (blândul despotism al legilor), dar poate fi și triumful tiraniei, inducând în cei oprimați spiritul unei supuneri față de putere.

169 [p.t.] Critica italiană consideră că fragmentul trebuie interpretat astfel: „Ma la sicurezza e la liberta limitata dalie sole leggi formano

la base principale della felicita della nazione: grazie ad esse i piaceri del lusso favoriscono la popolazione, mentre, in loro assenza, divengono strumento di tirannia."

170 în unna păcii de la Aquisgrana (1668 - la sfârșitul Războiului de Succesiune între Spania și Franța; 1748 - la sfârșitul Războiului de Succesiune austriac, prin care și regiunea Lombardia trece în sfera Imperiului Măriei Tereza) se ajunge la un echilibru destul de precar între teritoriile aparținând familiilor de Bourbon și Habsburg. Se încheie convenții între state cu scopul de a delimita clar granițele (1750 acordul dintre Lombardia austriacă și Statul pontifical), în vederea stăvilirii fenomenului endemic al banditismului și al contrabandei. în încercarea de a crea granițe clar trasate, în unele cazuri se ajunge la situații paradoxale cum ar fi Lombardia, care rămâne complet izolată de Liguria, deci în imposibilitatea de a continua schimburile comerciale. Cum s-a observat deja la vremea respectivă, din dorința apărării interne, se creează situații parcă intenționat făcute pentru a încuraja contrabanda.

171 Infracțiunea de contrabandă era pedepsită în dreptul intermediar cu pedepse foarte aspre ce puteau să ajungă până la pedeapsa cu moartea. Beccaria aplică încă o dată principiul pedepsei confonne, în măsura posibilului, cu natura infracțiunii, susținând că pedepsele infamante - în cazul contrabandei - nu pot fi aplicate întrucât aceasta nu este o infracțiune care să ducă la infamie.

172 Exemplul falitului nevinovat este unul perfect pentru ilustrarea principiului general: legile moderate trebuie să fie în favoarea oamenilor, căci fără vină, în mod involuntar, oricine poate viola o lege. Pedeapsa debitorului (asigurarea persoanei debitorului falit la dispoziția creditorilor) constituia mai degrabă o constrângere psihologică (cum subliniază Calamandrei) pentru a-i determina pe aceștia să plătească. Pedepsirea bancrutei prin închisoare este eliminată în cursul secolului al XIX-lea în majoritatea cazurilor; în unele țări, printre care și Italia, a rămas în vigoare până în secolul XX (Alberto Burgio).

173 în funcție de gradul de responsabilitate (obiectivă și subiectivă) a inculpatului în cadrul falimentului este necesară despăgubirea părții lezate; dar Beccaria se opune clar aplicării detenției (uzanță foarte veche prevăzută încă de dreptul roman *addictio debitoris).* Actuala poziție a lui Beccaria este diametral opusă față de varianta inițială a cărții și chiar de ediția a treia revăzută, în care se susținea arestarea și pedepsirea cu închisoarea a faliților nevinovați. Fraza a doua („//Dar falitul nevinovat... ") a capitolului (fragment adăugat la ediția a cincea, adică revizuirea și schimbarea totală a poziției sale) în prima variantă continea indicația expresă: *falitul nevinovat ar trebui să fie întemnițat.* Schimbarea totală a poziției face din acest capitol una din paginile cele mai

importante ale cărții, consideră critica italiană: în primul rând datorită respingerii ideii că siguranța comerțului și principiul proprietății private ar trebui să influențeze justiția, dar mai ales datorită afinnării unei filozofii politice conform căreia comerțul și proprietatea (bogăția materială) sunt considerate numai niște instrumente ce conduc la realizarea celui mai important scop al societății, adică asigurarea fericirii tuturor membrilor colectivității, a siguranței și libertății cetățenilor, după cum rezultă din textul imediat unnător, nota de subsol introdusă în ediția a cincea. Ultima frază constituie și un exemplu de înaltă probitate intelectuală.

174 Noutatea absolută a mișcării iluministe italiene (anii '50 și '60 ai secolului) este îmbinarea concepției teoretice cu elemente practice, într-o viziune generală de ansamblu politic. Așa cum aici Beccaria dă soluții concrete de înființare de bănci cu un fond de întrajutorare, la fel au procedat și ceilalți reformatori iluminiști, fiecare în domeniul său: „[...] era epoca în care Pietro Giannone angajase bătălia sa împotriva jurisdicțiilor și privilegiilor ecleziastice, era epoca - la distanță de câteva decenii - în care Antonio Genovesi începea cursul său de comerț în cadrul Catedrei înființate de Bartolomeo Intieri, prin care dorea să declanșeze procesul de exploatare a pământului, care în acel timp constituia singura sursă de producție, fapt ce ar fi permis trecerea de la o agricultură de supraviețuire la economia de piață, era epoca în care se desfășura pe toate fronturile o bătălie pentru denunțarea și eliminarea superstițiilor, a privilegiilor, a structurilor iraționale, perioada când Pompeo Neri înființa cadastrul în statul Milano, când Scipione Mafiei era în fruntea cruciadei pentru abolirea unor sărbători religioase întâlnind rezistențe și greutăți enorme, chiar dacă se bucura de sprijinul papei Benedettto al XlV-lea (luminatul Cardinal Lambertini), când Pietro Verri ataca pe rând toate instituțiile cu scopul de a le reforma și raționaliza, când Cesare Beccaria laiciza dreptul penal, când Pietro Leopoldo, confruntat cu o foamete cumplită în Toscana, desființează cu mult curaj dările și vămile interne, liberalizând comerțul grâului, când se înființau Academii, cum e Academia Georgofili de la Florența, cu scopul nu numai de a îmbunătăți dar și de a diversifica producția, când aparatul corporativ moștenit din Evul Mediu primește primele lovituri în numele libertății de mișcare a muncii." (Vito Grasso, *La delusione storica,* în *Una vita un percorso intellettuale. In memoriam Vito Grasso,* Istituto Italiano di Cultura „Vito Grasso", Bucarest, 2005, p. 123)

175 Dreptul la azil - datând din timpul papei Bonifacius al V-lea (619-625) și rămas în vigoare în Italia până în secolul al XIX-lea - împiedica arestarea inculpaților ce se refugiau într-un lăcaș sfânt, adică biserici, capele sau mănăstiri. Punerea în discuție a justeței dreptului de

azil acordat de Biserică trebuie încadrată în problema generală a principiului egalității juridice a tuturor cetățenilor. Beccaria este clar împotriva privilegiilor, adică a excepțiilor și derogărilor de la litera legii; dacă în cazul nobililor ia față atitudine, dedicând chiar un întreg capitol acestei probleme (privilegiile nobililor „formează mare parte din legile națiunilor"; capitolul XXI), atacul împotriva privilegiilor Bisericii, a clerului este mai dispersat, dar nu mai puțin intransigent. Dacă inițial vorbește despre privilegiile nobililor, ulterior va vorbi doar despre privilegii în general, fiind subînțelese ambele categorii (nobilii și clerul) care beneficiau de acest tratament („Majoritatea legilor nu sunt altceva decât privilegii, adică un tribut al tuturor în folosul câtorva"; capitolul XLI).

Clerul beneficia de imunitate personală (definită de contemporanul Pietro Giannone „o libertate care [face] clerul să fie *exleges,* complet în afara autorității și jurisdicției principelui", *apud* Venturi, p. 34; „Pentru a ne limita la cazurile cele mai semnificative - susține istoricul Raffaele Ajello - clerul considera că nu trebuie să se supună legilor ce interziceau exportul vinului, uleiului de măsline, al grâului și a altor produse alimentare, afirmând că doar printr-o supunere spontană ar fi trebuit să respecte tarifele impuse. Dar o astfel de supunere spontană era destul de rară și cronicile debordau de vești despre cazuri de contrabandă înfăptuite de cler", *apud* Venturi, p. 34). Clerul beneficia și de imunitate regală, adică era scutit de impozite pentru proprietăți, fapt ce avea repercusiuni grave asupra finanțelor statului; abia prin Concordatul semnat în 1741 se ajunge la impozitarea proprietăților ecleziastice cu taxe ce reprezentau doar jumătate din taxele prevăzute pentru proprietățile laice. Ultima imunitate de care beneficia clerul era imunitatea locală. Conciliul din Trento (încheiat în 1563, în urma desprinderii protestanților), care preciza doctrina catolică și reglementa reforma disciplinară a clerului confirmând autoritatea supremă a papei, considera dreptul la azil de origine divină. Cutuma formată ulterior lărgește zonele imune, transformând practic orice loc sacru într-o adevărată fortăreață, în care brațul secular al justiției laice nu putea pătrunde și nu-și putea exercita prerogativele. în afara persoanelor care se refugiau în lăcașurile sacre, acestea deveniseră și un loc în care se ascundeau bunurile furate. Măsura exactă a fenomenului ne-o oferă statistica existentă pentru Regatul Neapole, unde în 1740 existau 20 000 de persoane adăpostite în lăcașurile sfinte. „Cazul limită al acestei situații, care se întâmpla însă destul de frecvent, era dezertorul care, pentru a putea beneficia de dreptul de azil, omora, chiar în pragul bisericii, pe primul trecător ce trecea pe acolo. Când statul încerca să intervină, ploua cu excomunicări, arma preferată a clerului în apărarea propriei impunități" (Venturi, p. 33).

176 La începutul lui 1750 încep tratativele dintre Lombardia și Piemonte pentru semnarea unor acorduri privind monedele, granițele, fenomenul banditismului, vămile și comerțul, inclusiv o convenție explicită pentru extrădare. Este momentul când la nivel european se semnează primele tratate internaționale ce prevedeau extrădarea.

177 în mod surprinzător, Facchinei nu a sesizat atacul lui Beccaria îndreptat împotriva Bisericii care este numită una dintre acele „mici suveranități" în care domnesc alte legi decât cele comune societății, ba mai mult „un spirit opus celui ce caracterizează întregul corp al societății". Se afirmă în acest fel tema *unității* corpului social, precum și *unicitatea* subiectului suveran. Critica „micilor suveranități" reia tema enunțată și în alte capitole: atacul împotriva „tiraniilor mărunte ale celor mulți" și al „despotismului celor mulți" (capitolul IV); cel împotriva „micilor monarhii" și al „spiritului amănuntelor" care caracterizează spiritul de familie în dauna spiritului general, public (capitolul XXVI). La baza acestor atacuri stă concepția fundamentală a interesului realizării unei orânduiri politice bine întemeiate și coerente, „stăpână pe principiile generale" și astfel capabilă să tuteleze și să încurajeze dezvoltarea interesului public (capitolul XXVI); o orânduire în care este indisolubilă legătura dintre libertate și lege (monarhul luminat „în calitate de legislator prieten al supușilor săi, i-a făcut egali și liberi în fața legii; aceasta este singura egalitate și libertate pe care oamenii raționali o pot pretinde în actuala stare a lucrurilor", capitolul XVI).

178 Capitolul introduce problema moralei a cărei importanță fusese susținută și în capitolul XXXIII: „Dacă cineva va vedea, de exemplu, cum este pedepsită cu moartea atât omorârea unui fazan cât și omorârea unui om sau falsificarea unui înscris important, atunci nu va mai face nici o diferență între aceste infracțiuni, distrugându-se în acest fel sentimentele morale ce au apărut după multe secole și mult sânge [vărsat] (prinzând ele rădăcini în sufletul oamenilor foarte încet și cu multă greutate) și pentru a căror afirmare a fost nevoie de ajutorul celor mai sublime motive și al unui impunător repertoriu de solemne formalități." Deși anevoioasă, impunerea moralei la nivel public este considerată necesară și poate fi realizată pornind de la exemplele negative ale trecutului preluate critic, de la întărirea unui climat de încredere reciprocă între cetățeni bazat pe un set comun de valori și comportamente („sensibilitate" comună). Acest proces de consolidare a moralei găsește un teren propice în concepțiile iluministe (progresul „luminilor"), adică în convergența moralei și a principiilor fundamentale ce conduc „adevărata" politică. Un element nou în construirea teoriei efectelor pozitive

asupra politicii generate de răspândirea teoriilor iluministe și care va avea corolarul său în capitolul XLII.

179 [p.t.] *Attentato* în limba veche avea sensul - pierdut în ziua de astăzi - de *impresa audace.* Aparent s-ar părea că traducerea ar putea fi *tentativă,* dar având în vedere că în română *tentativă* presupune punerea în practică a acțiunii respective (DEX - încercare de a săvârși o infracțiune), în timp ce în italiană contextul indică clar deosebirea dintre conceperea, plănuirea acțiunii și realizarea ei efectivă, indiferent de rezultatul pe care-l va obține, s-a preferat crearea unui termen nou: plănuirea infracțiunii.

180 Beccaria aduce în discuție problema comportării infractorilor în cursul cercetării, atrăgând atenția că legislația ar trebui să exploateze imposibilitatea fiecărui complice de a prevedea declarațiile celorlalți, afirmă încă o dată necesitatea introducerii unei legislații clare, transparente, eliminând complet riscul arbitrarului; în cazul în speță se declară împotriva înțelegerilor, de multe ori ascunse, dintre imputat și acuzator, întrucât sunt incompatibile cu respectul garanțiilor penale și procesuale.

181 In ciuda amărăciunii comentariului final, Beccaria subliniază încă o dată importanța „numelor", a definițiilor clar formulate, care trebuie să evite interpretările, erorile regretabile în care abundă istoria tuturor statelor; se insistă atât pe aspectul juridic cât și pe implicațiile politice. Datorită implicațiilor complexe, elaborarea acestor definiții transparente și clare cade în sarcina filozofilor, singurii care au capacitatea critică necesară („Oricine va citi cu ochi filozofic codurile națiunilor și analele lor va vedea cum noțiunile de *viciu* și *virtute,* cea de *bun cetățean* și de *infractor* se modifică de-a lungul secolelor, dar nu în funcție de schimbările ce se petrec în conjuncturile țărilor - și în consecință mereu conforme interesului comun -, ci în funcție de pasiunile și greșelile ce i-au bântuit ulterior pe diferiții legislatori." Capitolul VI). Tema „numelor" a mai fost dezvoltată pe parcursul cărții, în capitolul VI: „în acest fel s-au născut atât de obscurele noțiuni de onoare și virtute, care ni se prezintă astăzi în această formă tocmai pentru că se modifică odată cu trecerea timpului care transmite numele și nu lucrurile"; în capitolul VIII: „Numai tirania și ignoranța, care confundă cuvintele și ideile cele mai clare, pot da acest nume, și în consecință pedeapsa maximă, unor infracțiuni de natură diferită, transformând astfel oamenii în victime ale unui cuvânt, cum se întâmplă și în nenumărate alte cazuri." Demonstrația va fi terminată în capitolele XL și XLI în care, vorbind despre deosebirea dintre „o infracțiune adevărată" și „acele acțiuni neutre [fără relevanță] care sunt numite infracțiuni de către legile proaste", demonstrează că

lipsa de claritate duce chiar la inadmisibila fractură între binele public și cel privat.

182 Pedeapsa morții civile, existentă în legislația medievală și intermediară, se baza pe afirmația că cel condamnat era ca și mort; de aici decurgeau toate urmările care ar fi decurs dintr-o moarte naturală: se deschidea succesiunea celui condamnat, căsătoria se considera desfăcută prin deces, se considerau nule actele întocmite de el după condamnare.

înlănțuirea argumentației împotriva torturii: legislatorii (influențați de politic și de opinie) pe de o parte și *pedanții limitați ai scolasticii* împreună cu maxima autoritate în domeniu *-jurisconsulțiiperipatetici,* angajați în discuții sterile, pur teoretice, ce nu iau în considerare nici schimbarea conjuncturii istorico-politice, nici atitudinea omenească de compasiune față de suferințe, duc la sacrificarea a nenumărate vieți omenești.

peripatetici - (gr. *peripatetikos* - amator de plimbare) nume dat urmașilor lui Aristotel care obișnuia să-și țină lecțiile cu discipolii săi plimbându-se prin Peripato (portic al Școlii din Atena). Ironia șfichiuitoare a lui Beccaria („se pronunță cu aplomb jurisconsulții peripatetici") se referă la scolastica medievală (gândirea filozofică sau teologică și cea științifică aveau ca scop traducerea în practică a principiilor religiei creștine într-un sistem teoretic inspirat de filozofia greacă și latină) ce s-a dezvoltat inițial în școlile monastice (secolele IX-XII) și ulterior (secolele XIII-XIV) în cadrul universităților, dar și la reminiscențele lăsate în gândirea contemporană, după ultima fază de renaștere a scolasticii din secolul al XVII-lea. Caracteristica scolasticii erau raționamentele abstracte și artificiile logice, deci diametral opusă gândirii raționale, *spiritului științific* al iluminiștilor, *spiritului geometric* aplicat direct realității concrete.

183 După ce tortura a fost asimilată „întrebărilor sugestive", Beccaria se referă la procedura care cerea în mod explicit mărturisirea imputatului înainte de emiterea sentinței de condamnare; este încă o ocazie pentru a afirma principiul prezumției de nevinovăție, chiar dacă, după cum a subliniat Ferrajoli, finalul capitolului este umbrit de introducerea unei excepții („în sfârșit cel care se încăpățânează să nu răspundă întrebărilor în timpul cercetării merită o pedeapsă stabilită de legi, și încă una din cele mai aspre prevăzute, pentru ca oamenii să nu eludeze exemplul necesar pe care-l datorează societății."). Este vorba de o contradicție cu principiul atât de clar enunțat în capitolul XVI *Despre tortură* („a proceda astfel [obligația mărturisirii] reprezintă voința de a confunda toate raporturile pretinzând ca un om să fie în același timp acuzat și acuzator"); incongruența pare și mai ciudată cu cât Beccaria nu a ezitat să-și mărturisească eventualele prime abordări greșite (vezi nota 173, precum

și nota de subsol a autorului la capitolul XXXIV) în această carte atât de riguros redactată și revăzută.

184 Referirea la condamnările la moarte prin arderea pe rug este explicită, deși nu este menționată în titlu, așa cum implicită, dar transparentă totuși, rămâne instituția abilitată să condamne. Singura infracțiune care nu a fost încă analizată este cea de natură religioasă. Aceasta este deci „materia" analizată; dar să vedem care erau „locul" și „secolul" în care trăia și scria Beccaria și care îi impun prudența necesară. Să luăm un exemplu. în 1734 papa Clemente al XH-lea pune la Index cartea lui John Locke *Eseu despre intelectul omenesc.* Este o lovitură extrem de dură mai ales pentru academia de la Napoli de curând întemeiată de un grup de intelectuali (Celestino Galiani, Bartolomeo Intieri, Nicola Cirillo) și care își propunea, pornind de la principiile lui Locke, să transforme cultura și politica în spiritul reformelor iluministe; scopul academiei era să se ocupe de „filozofie naturală, anatomie, chimie, geometrie, astronomie și mecanică" cu interdicția totală a discuțiilor despre metafizică și marile sisteme ale trecutului, în sensul deschiderii raționale științifice și al părăsirii abordărilor depășite ale scolasticii medievale. în 1733, Celestino Galiani este denunțat Inchiziției. Edificatoare pentru atmosfera timpului este o scrisoare a cardinalului Giannatonio Davia care îi scrie prietenului său Galiani pentru a-i atrage atenția că studiul operei lui Locke este un studiu periculos cu implicații foarte grave „operă, considerată de mine suspectă, aici [la Roma, în Statul pontifical] se vorbește despre ea că ar fi plină de greșeli în domeniile legate încă de credință". Cardinalul își avertizează cu solicitudine prietenul, înainte deci de interzicerea cărții, asupra pericolului la care s-ar expune Academia de la Napoli, dacă și-ar continua cercetările: „Această academie care-și propune să examineze efectele naturale ale globului nostru pământesc, atât în regiunea noastră fericită Campagna cât și în alte părți ale lumii, nu este altceva decât o gașcă care vrea să-i smulgă lui Dumnezeu autoritatea de a îndeplini miracole, căci se vor explica pe baze naturale, politice și morale cutremurele, foametea, ciuma și cred că până la urmă și războaiele, în timp ce toate aceste lucruri sunt numite în predicile bisericii biciul cu care Dumnezeu îi poate pedepsi pe cei răi și se va ajunge să vorbim de moarte naturală a oamenilor, ca și cum dacă o numim naturală ea nu ar mai fi acel înfricoșător bici cu care a fost pedepsită omenirea neascultătoare" (Venturi, p. 23).

185 Capitolul este o capodoperă a construcției retorice în condițiile *locului* și *secolului* în care scrie Beccaria și mai ales în condițiile în care abordează *materia* domeniului religios, nu numai din perspectiva dreptului penal, ci și la nivel general. Frazele introduse prin „ar necesita o expunere prea lungă demonstrarea..." aparent constituie o retragere de pe terenul minat al domeniului religios (figură retorică - preterițiune), dar de fapt sunt fraze ce deschid o dezbatere aluzivă (pentru *oamenii raționali)* prin simpla înșiruire a problematicilor: acceptarea diversității religioase (necesitatea unei „perfecte uniformități a gândirii într-un anume stat" spre deosebire de „situația multor națiuni"); acceptarea coexistenței mai multor confesiuni căci altfel, prin intoleranță, se ajunge inevitabil la dezordini ce pot aduce un prejudiciu binelui public al respectivului stat („opiniile - chiar cele ce se deosebesc între ele numai prin niște diferențe foarte mici și neînsemnate, prea greu de perceput de capacitățile umane - pot totuși să bulverseze binele public, când una dintre ele nu este considerată mai îndreptățită decât celelalte"). în alte texte Beccaria a demonstrat a fi profund contrar impunerii autoritare a credințelor religioase, violenței și intoleranței care însoțesc acest proces; în acest capitol, deși cântărește fiecare cuvânt, părerea sa este clar formulată în momentul în care face o paralelă între opinii în general - supuse dialecticii ideilor, fapt ce duce la clarificarea conceptelor, la afirmarea adevărului în urma unui examen critic - și opiniile nesupuse dialecticii și spiritului critic (pură constanță), care duc la afirmarea adevărului doar prin impunere, prin recursul la autoritate și forță. Concesia făcută autorității, care acceptă recursul la forță ca necesar și indispensabil, este strict delimitată la domeniul religios, căci imediat Beccaria face o adevărată declarație programatică iluministă împotriva „odioasei domnii a forței asupra minților omenești", fapt ce este contrar „spiritului de blândețe și fraternitate ce ni-1 impune rațiunea și autoritatea [adică respectarea formelor organizării sociale, pactul social] pe care o venerăm mai mult decât orice". După enunțarea declarației programatice în favoarea rațiunii (o adevărată metodologie a filozofului iluminist) și restrângerea domeniului ce autorizează recursul la forță strict la domeniul religios, în mod aparent umil, dar de fapt cu o puternică încărcătură subversivă, Beccaria se delimitează de domeniul religiei, acceptându-1 în baza enunțării unei demonstrații logice în care, însă, fiecare afirmație ni se pare un mare semn de întrebare („Toate acestea trebuie, bineînțeles, să credem că au fost demonstrate și că sunt conforme cu adevăratele interese ale oamenilor, odată ce există cineva care le pune în practică cu autoritate recunoscută"). După ce a aruncat sămânța dubiului, indiferent de răspunsurile pe care cititorul le va găsi în sinea sa, Beccaria închide paranteza domeniului religios întorcându-se la „scrierea" sa: dreptul penal, abordat de autor în calitate de filozof și nu în calitate de teolog. Este afirmația cea mai explicită a principiului fundamental al operei (deja introdus în *Către cititor* și în capitolul VII): delimitarea clară a dreptului

penal (conceput prin referirea la pactul social) de credința religioasă și preceptele teologice. Din punct de vedere retoric este din nou foarte importantă aparenta modestie a autorului care se declară reprezentant al unei „limitate filozofii", tocmai pentru a putea cu mai multă forță să impună separarea celor două domenii. Nimic nu este lăsat la voia întâmplării în acest capitol, nici măcar terminologia folosită de Beccaria: la începutul capitolului, pentru arderea pe rug și alte pedepse stabilite de tribunalele religioase, folosește termenul curent *infracțiuni,* în timp ce la finalul capitolului, după ce separarea celor două domenii a fost făcută, folosește termenul *păcate,* ternien de sorginte teologică.

Condamnarea prin arderea pe rug este inextricabil legată de istoria Inchiziției, mai bine spus a Inchizițiilor: Inchiziția medievală (înființată în 1231 de papa Grigore al IX-lea), Inchiziția spaniolă (înființată în 1478 de papa Sixtus al IV-lea) și Inchiziția romană denumită și Sant'Uffizio (înființată în 1542 de papa Paul al III-lea, care avea sarcina de a împiedica publicarea cărților eretice prin aplicarea cenzurii și publicarea Indexului cărților interzise; ulterior a preluat prin cenzură controlul asupra tuturor publicațiilor). Până la înființarea acestor tribunale ecleziastice, erezia cădea atât sub incidența autorității temporale (ce acționa prin tribunale civile prevăzând pedeapsa capitală prin spânzurare sau ardere pe rug), cât și sub incidența autorității spirituale (care se manifesta prin excomunicări și cenzură). Inchiziția medievală unește aceste două autorități: pe de o parte, tribunalele ecleziastice, în caz de condamnare, încredințează condamnatul spre execuție brațului secular al justiției (puterii civile), pe de altă parte, tribunalele laice continuă și ele în mod autonom procesele lor. Este de fapt doar o aparentă diferențiere, căci procedurile, precum și corpul legilor era comun. Un exemplu edificator: în 1484 papa Innocentiu al VIII-lea, prin bula papală *Summis desiderantes affectibus,* confirmă vânătoarea de vrăjitoare, însărcinându-i pe călugării dominicani Heinrich Krämer și Jakob Sprenger *să pedepsească, întemnițeze și să îndrepte* persoanele vinovate de practica vrăjitoriei. Cei doi teologi dominicani, autorizați atât de papa cât și de împăratul Maximilian I al Austriei, tipăresc în 1487 manualul *Malleus Maleficarum,* purtând indicația expresă în Partea a III-a, dedicată procedurilor și fazelor procesului, „proceduri judiciare de aplicat atât de Curțile ecleziastice cât și de Curțile civile împotriva vrăjitoarelor și în fapt a tuturor ereticilor". *Malleus* a avut un succes enorm (34 de ediții) devenind instrumentul persecuției vrăjitoarelor din secolul al XIV-lea până în perioada iluministă. Vaticanul va schimba titulatura de Inchiziție romană în 1908, păstrând două instituții: Congregația Sfântului Oficiu și Indexul cărților interzise. După Conciliul Vatican II, Sfântul Oficiu se va transfomia în Congregația pentru doctrina credinței, iar Indexul dispare.

în anul 2000, la inițiativa papei Ioan Paul al II-lea, s-a organizat la Vatican un simpozion internațional despre Inchiziție, cu participarea istoricilor și a teologilor, menit să facă lumină asupra acestei perioade și să permită „fiilor Bisericii să se aplece cu un spirit de căință asupra consimțământului tacit, exprimat de-a lungul anumitor secole, față de metodele de intoleranță și chiar de violență folosite în slujba adevărului". La conferința de presă pentru lansarea volumului *Acte ale simpozionului,* curatorul volumului, prof. Agostino Borromeo aduce ca argument pentru înlăturarea „legendei negre" a Inchiziției rezultatul statisticilor: în cazul vrăjitoarelor, tribunalele Inchiziției au trimis la mg prin sentință proprie mai puțin de 100 de persoane, în timp ce tribunalele civile au condamnat 50 000; în total, în întreaga Europă a perioadei moderne au avut loc 100 000 de procese (civile și ecleziastice). Aceste cercetări (începute după 1998, când la inițiativa papei au fost deschise arhivele secrete ale Sfântului Oficiu) demonstrează un uz mult mai dezinvolt al arderii pe rug de către tribunalele laice. în contextul cărții lui Beccaria, ni se pare mai puțin interesantă teza simpozionului („legenda neagră" a Inchiziției nu corespunde adevărului, ci a fost creată intenționat de propaganda anticatólica, cu scopuri de denigrare, în secolul al XVI-lea de protestanți, a fost alimentată de iluminiști în secolul al XVIII-lea și a fost reluată de literatura populară de inspirație masonică a secolul al XIX-lea), dar datele furnizate ne sunt folositoare pentru completarea cadrului judiciar și juridic, și anume confundarea parțială a sferelor dreptului civil și a celui ecleziastic.

186 Acest capitol în manuscrisul autograf al lui Beccaria se găsea înaintea actualului capitol VII. Plasarea sa în acea poziție întărea tema utilitarista, având în vedere că discută tocmai funcția ideilor (adevărate sau „false") în cadrul utilului și rolul fundamental al acestora în construirea întregii legislaturi. Greșeala în acest domeniu, adică elaborarea de „legi proaste", în contrast cu natura umană, tocmai pentru că nu este corect înțeles care este scopul unirii oamenilor în societate, poate deveni o sursă a infracțiunilor, după cum susținea și Helvétius. Capitolul va lua în discuție câteva teme cruciale ale operei lui Beccaria.

187 Tema primatului interesului general în cadrul legislației, cu condiția ca acesta să fie corect formulat, adică interesul general să fie compatibil cu interesul tuturor indivizilor.

188 Tema legislației preventive și nu punitive, elaborată nu sub impuls, ci în mod rațional.

189 Aluzie la încălcarea dreptului cel mai sacru, dreptul la viață.

190 Tema necesității ca legislatorul să țină cont în elaborarea legilor de „miopia" indivizilor, concentrați asupra conjuncturilor imediate și incapabili să se lase conduși de principii abstracte sau îndepărtate în timp.

191 Tema efectelor distrugătoare asupra moralei și politicii ale unei puteri tiranice, bazate pe teamă.

192 Despotul este realizatorul fericirii.

193 Tema, de inspirație utilitarista, a înclinației naturale a oamenilor de a calcula simplist și egoist în termeni de costuri - beneficii orice acțiune.

194 Tema efectelor distrugătoare asupra moralei a guvernării bazate pe teamă într-o societate în care legislatorii sunt responsabili, datorită legilor greșite, de incidența mare a infracțiunilor.

195 După capitolul anterior în care s-a discutat despre scopul vieții în societate și ideile false pentru realizarea acestuia, urmează cel prezent dedicat mijloacelor folosite cu acest scop și respectivele concepții false/greșite. Legătura celor două capitole este evidentă și logică, justificând mutarea capitolului XL în poziția actuală.

196 Este dezvoltat principiul deja enunțat în capitolul XII al caracterului preventiv al pedepselor. Prevenirea este definită acum drept „principalul scop al oricărei legislații bune" tocmai pentru că este instrumentul principal al realizării binelui comun la parametrii maximi. Având în vedere că Beccaria a introdus deja în analiza fenomenelor de relevanță penală și analiza ordinii sociale, se înțelege din ce cauză el consideră de maximă importanță problema penală. în mod ideal, o bună administrare a justiției penale coincide cu o bună guvernare a societății. Problema infracțiunilor și a pedepselor este privită în acest caz într-un sens mai amplu, ca valoare politică (deci ca valoare filozofică): rezolvarea problemei infracțiunilor și pedepselor nu duce în mod automat la rezolvarea problemei ordinii și dreptății sociale, dar clarifică raportul de dependența între ele.

197 [p.t.] Critica italiană consideră că fragmentul „l'esito de' loro delittti divien problemático per essi" trebuie să fie completat cu „poiché rimane loro aperta la speranza dell'impunitâ".

198 Interesantă distincția dintre umanitate și indivizi. Accentul critic este, probabil, îndreptat împotriva lui Rousseau, mai exact împotriva cărții sale *Discours sur Ies sciences et Ies arts,* care a constituit pe toată durata secolului al XVIII-lea sursa unor polemici și atacuri, în ciuda repetatelor replici ale autorului care își acuza criticii de o lectură „primitivă".

199 în reconstruirea evoluției omenirii, a civilizației, Beccaria conferă un rol primordial apariției credințelor religioase, chiar credințelor păgâne („acele prime greșeli ce au populat pământul cu divinități false"; subliniază din nou caracterul de impunere prin forță al credințelor religioase „târând la altare ignoranța docilă"). Aparent ar putea părea o declarație contradictorie cu restul concepției cărții; dar Beccaria clarifică termenii problemei, specificând că acțiunea pozitivă privește, în ultimă instanță, organizarea în cadrul societății, credințele religioase devenind un liant al oamenilor în comunitate („binele" pe care acestea l-au făcut umanității este „un mare bine politic"). Odată ce religia este considerată un posibil instrument al guvernării, se poate introduce distincția, atât de des repetată de autor, între jurisdicția legilor umane, a celor politice și domeniul legilor divine, deci se susține necesitatea separării lor, declarând preceptele religioase incompetente în materia guvernării existenței pământești a oamenilor.

200 Deși se referă la un stadiu în evoluția istorică, aluzia la prezent este foarte transparentă, atrăgând atenția asupra pericolelor la care este expusă societatea contemporană angajată într-un proces de tranziție („dureroasă" dar „necesară"), de reformare, dar care încă nu este consolidat. Deja *în Introducere* Beccaria atinsese subiectul: „Fericite acele foarte puține națiuni care nu au așteptat ca evoluția lentă a relațiilor și vicisitudinilor omenești să atingă culmea relelor și abia apoi să purceadă spre bine, ci au grăbit schimbările intermediare prin legi bune." Pericolul răsturnărilor, întoarcerilor înapoi (o situație ce poate provoca „infinite rele bietei omeniri") este mereu prezent într-o fază de tranziție, și tocmai din această cauză paragraful se termină cu un apel înflăcărat pentru implicarea filozofilor, a oamenilor raționali. „Omul luminat este darul cel mai de preț pe care-1 poate face un suveran națiunii și sieși" va afirma Beccaria puțin mai departe; este cea mai completă și convinsă formulare la nivel italian a misiunii reformatorilor iluminiști. Nimeni până la el nu formulase atât de explicit sarcina filozofilor și a despotului luminat, desemnați să genereze o transformare profundă a societății, o adevărată revoluție morală și socială. Este corolarul concepției politice a lui Beccaria.

201 Avem corolarul concepției politice a lui Beccaria; elogiul maxim al menirii politice a filozofului, om angajat am spune noi astăzi, „om luminat" îl numește Beccaria, om „dezinteresat", căci este însuflețit doar de pasiunea interesului general, a binelui public; în această calitate, conform concepției din mediul *philosophique,* el poate deveni consilierul ideal al suveranului, depozitar și custode al legilor, evident bune, al acelor legi ce permit trecerea de la tiranie la libertate, adevărata temelie a republicilor. Figura filozofului iluminist devine astfel garanția atingerii

binelui public; să ne amintim că în capitolul XXXVI (vezi nota 178) Beccaria enunțase deja tema legăturii dintre morală și politica adevărată, schițând evoluția de-a lungul timpului ce culminează în epoca iluministă.

202 In capitolul XLI se subliniase deja necesitatea eliminării arbitrarului și a impunerii legilor („Faceți în așa fel încât oamenii să se teamă de legi și să se teamă doar de ele. Teama de legi este salutară... ").

203 Referire la Rousseau a cărui teorie pedagogică *(Emile)* este rezumată prin câteva teme.

204 Prin educație se obține crearea spiritului civic al unui popor, premisă necesară în vederea constituirii unei ordini politice juste și durabile; este o temă crucială a Iluminismului, pe care însă nu numai o teoretizează, ci o aplică și în practică. Academia înființată de Intieri la Napoli, cu contribuția sa financiară, introduce materii noi (economia, mecanica, comerțul) care urmau să fie predate în limba italiană. Cursul ținut de Antonio Genovesi s-a lovit de multe obstacole și rezistențe atât din partea corpului profesoral, cât și din partea studenților uimiți și scandalizați de a auzi vorbindu-se în italiană și de a urmări materii atât de noi și care nu aveau nici o legătură cu tradiția. Cursul lui Genovesi era frecventat de tineri, dar și de nobili proprietari funciari din provincie; oamenii formați aici vor deveni în următorii 20 de ani exponenții iluminismului napolitan (Longano, Pagano, Galanți, Filangeri). Genovesi continua să întrețină cu proprietarii funciari o intensă corespondență prin care urmărea punerea în practică a ideilor teoretice privitoare la agricultură; nu era vorba doar despre o conștiință profesional-pedagógica accentuată, ci mai degrabă despre adevăratul spirit iluminist ce voia efectiva reformare concretă; dovadă că această corespondență se intensifică după marea foamete care lovește în 1764 regatul Neapole, Genovesi însuși începând să facă experiențe de cultivare a grâului prin aplicarea metodelor folosite de englezi.

205 Poziția lui Beccaria este complet diferită de cea a lui Montesquieu care, deși recunoaște anumite riscuri, consideră grațierea o instituție caracteristică monarhiei și guvernelor moderate, așadar incompatibilă cu despotismul.

206 Se reia tema promptitudinii și a blândeții pedepselor (deja abordată în capitolele XIX și XXVII). Justiția denumită acolo „infailibilă" și „inexorabilă" este concepută în manieră atât de tranșantă nu dintr-o dorință de răzbunare, de vendetă împotriva celui vinovat, ci ca o garanție că un sistem penal respectă principiile de generalitate, regularitate și coerență.

207 în penultimul capitol al cărții, Beccaria rezumă temele esențiale ale filozofiei sale politice: insistă în mod deosebit asupra ideii unei ordini sociale care să respecte egoismul natural al indivizilor (ținând cont de „amorul propriu" al indivizilor), dar care trebuie să fie încadrat, la rândul său, în interesul general (care este „rezultatul [sumei] intereselor fiecăruia"); o asemenea ordine socială este condusă de legi în care binele public și cel privat conlucrează în vederea atingerii securității și fericirii tuturor și nu trebuie să devină un ornament al unei puteri particulare și tiranice.

208 Cu excepția nuanțării asprimii pedepsei în funcție de „starea națiunii respective", principiu nou, capitolul trece în revistă principiile anterior dezbătute într-o formă sintetică, enumerativa. Caracteristicile esențiale ale unei pedepse juste și legitime: caracterul public (capitolul XXIX) în conformitate cu relevanța publică a infracțiunii; promptitudinea și caracterul necesar (capitolele XIX și XXVII); blândețea maximă posibilă (capitolul II); caracterul proporțional între asprimea pedepselor și gravitatea infracțiunii (capitolul IV), ulterior reluat în legătură cu „natura" pedepselor (capitolul XIX) și cu „modul de aplicare" (capitolul XXIX); respectul principiului legalității (capitolul II), singura sursă normativă a statului. După cum observă Alberto Burgio (p. 193), „desigur nu poate fi nici întâmplător și nici lipsit de importanță faptul că ultimul cuvânt al cărții afirmă tocmai primatul legii, unica stavilă împotriva arbitrarului și a nedreptăților".

CUPRINS

Prefață **de Giulio Giorello** **5**

Cronologie **15**

Notă asupra ediției și traducerii **23**

DEI DELITTI E DELLE PENE /
DESPRE INFRACȚIUNI **29**

Note **281**

Despre infracțiuni și pedepse a fost scrisă între martie 1763 și începu ml lui 1764. In același an, la 12 aprilie, manuscrisul a fost trimis la tipograii.i Coltellini din Livorno și în iulie circulau primele exemplare. Succesul a fost instantaneu. în curând au început criticile și polemicile. **La** 3 februarie 1766, Biserica Catolică Romană hotărăște punerea volumu llll la Index. însă ideile lui Beccaria s-au răspândit și în afara Europei, devenind un element esențial al istoriei *atlantice,* după cum demonstrează succesul multor propuneri de-ale sale preluate — *in primis* **dc** Benjamin Franklin (1706-1790) și Thomas Jefferson (1743-1826) - de creatorii „experimentului democratic" care a transformat unele colonii britanice ale Americii de Nord în Statele Unite.

GIULIO GIORELLO

Giulio GiorcUo este profesor de Filozofie a Științei la Universitatea din Milano și președinte al Societății Italiene de Logică și Filozofie a Științei, Coordonează colecția „Știință și Idei* a editurii Cortina și este consilier științific al Editurii Einaudi. După cercetări privind filozofia și istoria matematicii, interesul său s-a îndreptat îndeosebi către relațiile științei cu etica și politica. O parte din studiile sale abordează tema libertății umane, cu referire la gânditorii iluminiști și la pozitiviștii secolului al XlX-lea. Printre volumele sale se numM *Spectrul și libertinul Teologia, matematica și gândirea liberi* (1985), *Omul, limite și speranță: minți creiere, computer* (1991), *Filozofia științei în secolul XX* (1996), *Liber de orke biserici* (2005).

în aceeași colecție:

Niccolo Machiavelli
II Principe / Principele

Eugenio Montale
Poesie / Poezii

Tommaso Campanella
La città del sole / Cetatea soarelui
Poesie filosofiche I Poezii filozofice

Carlo Goldoni
Teatro 11 Teatru I

ISBN 978-973-50-1703-3
5"948353"01 3504